BELÜGYI SZEMLE

A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata

Academic Journal of Internal Affairs

BELÜGYMINISZTÉRIUM

74. ÉVFOLYAM
2026 · 7

BELÜGYI SZEMLE

A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata

Academic Journal of Internal Affairs

BELÜGYMINISZTÉRIUM

74. ÉVFOLYAM
2026 · 7

BELÜGYI SZEMLE

74. ÉVFOLYAM 2026·7

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. Dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. Dr. Gál István László, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Hamza Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Pécsi Tudományegyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Koltay András, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. Dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. Dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Széchenyi István Egyetem, egyetemi tanár, megbízott egyetemi oktató
Prof. Dr. Patyi András, alkotmánybíró, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Polt Péter, az Alkotmánybíróság elnöke, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Szabó Marcel az Alkotmánybíróság tagja, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi tanár
Prof. Dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár

NEMZETKÖZI SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendészeti Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója (Németország)
Prof. Dr. Lam Kwok Yan, Nanyang Műszaki Egyetem (Szingapúr)
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrakadémia tagja, egyetemi tanár (Csehország)
Prof. Dr. Mathieu Deflem, Dél-Karolinai Egyetem, egyetemi tanár (Amerikai Egyesült Államok)
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ (Svájc)
Prof. Dr. Wei Changdong, Kelet-Kínai Állam- és Jogtudományi Egyetem, Shanghai, egyetemi tanár (Kína)

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püőr. vezérőrnagy, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
Scott Donovan, a budapesti Nemzetközi Rendészeti Akadémia (ILEA) igazgatója
Dr. Gömbös Sándor r. vezérőrnagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság főigazgatója
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
Dr. Hegyaljai Mátyás rendőr dandártábornok, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi miniszteri főtanácsadója
Herczeg Mónika, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára
Prof. Dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Sallai János ny. r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, professor emeritus
Dr. Nagy Gábor Bálint legfőbb ügyész, Legfőbb Ügyészség
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ: Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens

FELELŐS SZERKESZTŐ: Kocsis Vivien Karin

OLVASÓSZERKESZTŐ: Végh Zsuzsanna

IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR: Prof. Dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár

NEMZETKÖZI ÉS FORDÍTÁSI SZERKESZTŐ: Gémesi Adél

MUNKATÁRSAK: Luda Henrietta, Csányi Liza

SZERKESZTŐSÉG: 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám +36 (26) 795-922; BM: 24-626
belugyiszemlejournal.org

ISSN: ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) 2677-1632 (Online)

LXXIV. évfolyam

FELELŐS KIADÓ: Belügyminisztérium
https://kormany.hu/kormanyzat/belugyminiszterium
H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

NYOMDA: Duna-Mix Kft. **FELELŐS VEZETŐ:** Szabó Bálint bv. alezredes, ügyvezető

MEGJELENIK HAVONTA

ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS

VOLUME LXXIV ISSUE 7, 2026

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Valér Dános, ret. Pol. Major General, Professor
Prof. Dr. Géza Finszter, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. István László Gál, Head of Department, University of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. József, Haller Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. Gábor Hamza, Full Member, Hungarian Academy of Sciences, Eötvös Lóránd University, Full Professor
Prof. Dr. Csongor Herke, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, Uniersity of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. László Kecskés, Full Member, Hungarian Academy of Sciences, University of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. Klára Kerezsi, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. András Koltay, Pázmány Péter Catholic University, Full Professor
Prof. Dr. László Korinek, Full Member, Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Miklós Maróth, Full Member, Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Barna Mezey, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, University of Győr, Full Professor
Prof. Dr. András Patyi, Constitutional Court Judge, Full Professor
Prof. Dr. Péter Polt, President of the Constitutional Court, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. István Sándor, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, Eötvös Lóránd University, Full Professor
Prof. Dr. Marcel Szabó, Constitutional Judge, International Lawyer, Pázmány Péter Catholic University, Full Professor
Prof. Dr. Mihály Tóth, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, University of Pécs, Full Professor

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dr. h.c. Detlef Schröder, former Executive Director of the European Union Agency for Law Enforcement Training (Germany)
Prof. Dr. Kwok Yan Lam, Nanyang Technological University (Singapore)
Dr. Ludek Michalek, member of the Police Academy of the Czech Republic, Full Professor (Czech Republic)
Prof. Dr. Mathieu Deflem, University of South Carolina, Full Professor (United States of America)
Dr. habil. Philipp Fluri, Executive Director, Geneva Centre for Security Policy (Switzerland)
Prof. Dr. Changdong Wei, East China University of Political Science and Law, Shanghai, Full Professor (China)

PROFESSIONAL ADVISORY BOARD

Dr. Kristóf Péter Bakai, PhD, Major General of the Customs and Finance Guard, Deputy President for Customs and International Affairs of the National Tax and Customs Administration of Hungary
Scott Donovan, Director of the International Law Enforcement Academy (ILEA) in Budapest
Dr. Sándor Gömbös, Police Major General, Director General of the National Directorate-General for Aliens Policing
Dr. József Hatala, retired Lieutenant General of Police, President of the National Crime Prevention Council
Dr. Mátyás Hegyaljai, Police Brigadier General, Chief Adviser for European Union and International Affairs, Ministry of the Interior
Mónika Herczeg, Deputy Secretary of State for European Union and International Affairs, Ministry of the Interior
Prof. Dr. Gábor Kovács, Major General of Police, Dean of the Faculty of Law Enforcement at the University of Public Service, Head of Department and Full Professor
Dr. Gábor Bálint Nagy, Prosecutor General, Adjunct Lecturer
Prof. Dr. János Sallai, Pol. Colonel (Ret.), Head of Department, Professor Emeritus, National University of Public Service
Dr. András Túrós, retired Police Lieutenant General, President of the Nationwide Civil Self-Defence Organization

EDITORSHIP

EDITOR-IN-CHIEF: Prof. Dr. Valér Dános, ret. Pol. Major General, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: Dr. Csaba Szabó PhD, Pol. Lieutenant Colonel, Associate Professor

MANAGING EDITOR: Karin Vivien Kocsis

READER EDITOR: Zsuzsanna Végh

LANGUAGE EDITOR: Prof. Dr. József Boda ret. State Sec. Major General, Professor

INTERNATIONAL AND TRANSLATION EDITOR ASSOCIATES: Adél Gémesi

EDITORSHIP: H-2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3., Phone: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
belugyiszemlejournal.org

ISSN: ISSN 2062-9494 (Print) ISSN 2677-1632 (Online)

Volume LXXIV

PUBLISHER: Ministry of Interior of Hungary
https://kormany.hu/kormanyzat/belugyminiszterium
H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

TYPOGRAPHY: Duna-Mix Kft. **RESPONSIBLE MANAGER:** Bálint Szabó, Prison Lieutenant Colonel, Executive Director

PUBLISHED MONTHLY

TARTALOM

Előszó 1803

TANULMÁNYOK

FLIEGAUF GERGELY:
A gyermekkori szexuális abúzus felismerése az egészségügyben: kihívások és kriminológiai összefüggések 1805

VÁGI KATA FRANCISKA:
Gyermekkor a büntetőjog fókuszában. Doli incapax kontra belátási képesség 1825

TÓTH TAMÁS :
Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete alkalmazandóságának egyes dilemmái a nemzetbiztonsági célú tevékenység aspektusából 1843

SZABÓ HEDVIG:
Mesterséges intelligencia egyenruhában. Rendvédelmi MI-rendszerek nemzetközi sikerei és kudarcai jogi szempontból 1861

CIELESZKY PÉTER:
A kriminálstatisztika valósága 1. Bevezetés a kriminálstatisztikai megközelítésbe 1879

FERENCZI GÁBOR:
Rendőr és társai: két filológiai-terminológiai vizsgálat tanulságaiból 1895

ERDÉLYI ÁKOS:
Trauma, krízis és radikalizáció. A radikalizáció krízispszichológiai értelmezése és ennek lehetőségei a felderítéstámogatás során 1903

ERNYES MIHÁLY – LIPPAI ZSOLT – KARDOS PÁL:
A magyarországi polgárőrségek történeti fejlődése és működése 1920-ig 1927

HERMAN ZSUZSANNA:
A compliance-rendszerek szerepe a vállalati fenntarthatóság és az etikus működés biztosításában 1949

MAKKOS NÁNDOR:
A visszaélés-bejelentés jogi genealógiája a magyar és az angolszász jogi hagyományokban 1971

LIPPAI ZSOLT:
A magánbiztonság mint hozzáadott érték 1985

TARTALOM

ERDÉLYI ÁKOS:
A rendkívüli események krízispszichológiai és intézkedéslélektani aspektusai **2011**

STUDIES

MAKKOS NÁNDOR:
The Legal Genealogy of Whistleblowing in Hungarian and Anglo-Saxon Traditions **2031**

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

„Építsünk hidakat, ne ássunk árkokat…”
A. D. Sertillanges

Van időszak, amikor a biztonságról szóló gondolkodás legnagyobb veszélye nem a vita, hanem a bezárkózás: amikor a jog elválik az embertől, a technológia az etikától, a rendészeti gyakorlat pedig a tudományos önreflexiótól. Ez a lapszám ezért nem árkokat mélyít, hanem hidakat épít. Arra kérdez rá, hogyan maradhat a rend, a jog és az intézményes biztonság egyszerre hatékony, emberséges és közbizalmat érdemlő. A válasz nem egyetlen tudományág birtokában van. Az integritás és a compliance jogtörténeti megközelítése arra emlékeztet, hogy az igazság kimondása nem modern szervezeti divat, hanem régi civilizációs kötelesség. A kriminálstatisztika kritikus vizsgálata ugyanakkor figyelmeztet, hogy a szám nem varázstükör, csak akkor segíti a döntést, ha tudjuk, mit mutat meg, mit takar el, és milyen intézményi kényszerek formálják. Ugyanez a felelősség kíséri a mesterséges intelligencia rendvédelmi és nemzetbiztonsági alkalmazását is. Az MI nem önmagában siker vagy kudarc, hanem próbatétel, képesek vagyunk-e a gyorsaságot jogszerűséggel, az innovációt átláthatósággal, a hatékonyságot független kontrollal összekötni. Ahol ez a hármas hiányzik, ott a technológia nem a biztonságot erősíti, hanem a bizalmat gyengíti.

A lapszám emberi oldala legalább ilyen erős. A trauma, a krízis, a radikalizáció, a rendkívüli események, a gyermekkorú elkövetők és a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális abúzus felismerése mind ugyanarra tanít: a rendészet nem pusztán intézkedés, hanem találkozás sérülékeny emberekkel, határhelyzetekkel és morális döntésekkel. A jó szakmaiság itt nem keményebb hangot, hanem pontosabb látást jelent. A magánbiztonság, a polgárőrség történeti fejlődése és a rendészeti terminológia vizsgálata tágabb horizontot nyit; a biztonság nem egyetlen szervezet magánügye, hanem közös küldetés. Állami és nem állami szereplők, jog és nyelv, múlt és jelen, adat és tapasztalat együtt rajzolják ki azt a rendészeti kultúrát, amelyben a bizalom nem deklaráció, hanem mindennap újra bizonyítandó teljesítmény. Ez az előszó ezért nem egyszerű bevezetés, hanem szakmai állásfoglalás: biztonságot nem lehet árkokból építeni. A híd, amelyre szükség van, a jogállamiság és a műveleti hatékonyság, a technológiai fejlődés és az emberi méltóság, a tudományos

kritika és a gyakorlati felelősség között feszül. Visszatérve a mottóhoz: nem árkokat ásni, hidakat építeni. Ez nem díszítő gondolat, hanem program.

Szerkesztőség

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1805-1823

A gyermekkori szexuális abúzus felismerése az egészségügyben: kihívások és kriminológiai összefüggések

Identifying Child Sexual Abuse in Healthcare: Challenges and Criminological Insights

Fliegauf Gergely
Dr., PhD, pszichológus, kriminológus
Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet,
Módszertani Igazgatóság
gergely.fliegauf@gmail.com

Absztrakt

Cél: Jelen rövid, összefoglaló cikk célja a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális abúzus (CSA) egészségügyi felismerésének, az első észlelés jelentőségének és kriminológiai vonatkozásainak feltárása, különös tekintettel az egészségügyi intézmények szerepére.

Módszertan: A tanulmány elsősorban nemzetközi szakirodalmi áttekintésre és pszichológiai, kriminológiai források elemzésére épül, valamint hazai irányelveket és nemzetközi modelleket (például Barnahus) vet össze.

Megállapítások: A CSA felismerését jelentősen befolyásolja a dolgozók érzelmi megterheltsége, valamint a kórházi környezet és a jelzési kötelezettség összetettsége. A látencia magas, a bejelentés elmaradása több helyzetben gyakori lehet, és komoly pszichés terheket ró a szakemberekre.

Érték: A kutatás hozzájárulhat egy egységes, bizonyítékokon alapuló „első észlelő protokoll" kialakításához, a gyermekvédelmi jelzések hatékonyságának növeléséhez, a prevenciós stratégiák fejlesztéséhez és a szakemberek mentális támogatásához az egészségügyi rendszerben.

Kulcsszavak: gyermekek elleni szexuális abúzus, első észlelés, jelzés tétele, jelentés, egészségügy

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 10. 22. Átdolgozás: 2026. 01. 21. Elfogadás: 2026. 02. 11.

Abstract

Aim: The aim of this short, overview article is to explore the medical identification of child sexual abuse (CSA), the significance of its initial detection, and its criminological implications, with particular regard to the role of healthcare institutions.

Methodology: The study is based on a literature review and analysis of psychological and criminological sources, and compares domestic guidelines and international models (e.g., Barnahus).

Findings: The identification of CSA is substantially influenced by the emotional stress experienced by staff, as well as the complexity of the hospital environment and the reporting obligation. There is high latency, failure to report may be common in many situations, and it places a serious psychological workload on professionals.

Value: The research can contribute to the development of a uniform, evidence-based "first detecting protocol," to increasing the effectiveness of child protection reporting, to the development of prevention strategies, and to the mental support of professionals in the healthcare system.

Keywords: child sexual abuse, first detection, reporting, health care

Bevezetés

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.) 17. § (4a) bekezdése szerint, ha az egészségügyi szolgáltatást nyújtó személyek (azaz az egészségügyi szakdolgozók) gyermeket érintő, kiemelt veszélyeztető körülményt észlelnek, haladéktalanul, de legkésőbb három napon belül jelzést kell tenniük a gyermekjóléti szolgálat felé, vagy hatósági eljárást kell kezdeményezniük. A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet szerint a gyermek szexuális bántalmazására utaló kiemelt veszélyeztető körülmény három típusba sorolható:

- a gyermek testnyílásainak nem baleseti eredetű, külső behatás okozta sérülése,
- a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermek várandóssága, ideértve azt az esetet is, amikor a tizennegyedik életévét betöltött várandós gyermek esetében megállapítható, hogy a születendő gyermek fogantatására a tizennegyedik életév betöltése előtt került sor, valamint,

- ha a gyermek vagy közeli hozzátartozója tizennyolcadik életévét betöltött személy által elkövetett szexuális abúzusról számol be [15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 11/A. §].

A fentiek értelmében indokoltnak tűnik, hogy megvizsgáljuk, mi a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális abúzus (child sexual abuse, CSA) természete, nemzetközi és hazai meghatározása, az egészségügyi következményei, a kriminológiai sajtosságai, az első észlelés fogalma, valamint az azt hátráltató körülmények.

A CSA természete

A gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaélés rendkívül kényes téma. A hétköznapi beszélgetések során, de a tudományos fórumokon is gyakran hangzik el az a kijelentés, hogy a CSA esetében rendkívül magas lehet a látencia, a nem jelentett esetek száma akár harmincszor több lehet, mint azoké, amelyekről jelzés készült (Gewehr et al., 2021; Mathews & Collin-Vézina, 2017). Az Európa Tanács becslése szerint minden ötödik gyermeket érinti a CSA a kontinensen (Romeo-Biedma & Horno, 2020). Van olyan adat, amely arra utal, hogy a lányok egyötöde, míg a fiúk egyhetede él át szexuális bántalmazást (Schnabel et al., 2025).

Hazánkban rendkívül nehéz statisztikai adatokat találni a CSA-val kapcsolatban. Elmondható azonban, hogy a legfrissebb gyermekjogi jelentés szerint 2022 és 2023 között 1013-ról 1039-re nőtt a család- és gyermekjóléti szolgálatoknál és központoknál ellátott, szexuálisan bántalmazott gyerekek száma (Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2025a). Természetesen ez az adat nem tükrözi vissza, hogy valóban hány gyermeket érint a CSA. A közelmúltban hazánkban a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális visszaélések büntetőjogi megítélése jelentősen szigorodott (Hurtony, 2022). Ezek szerint a kifogástalan életvitel ellenőrzését a Nemzeti Védelmi Szolgálat végzi, a jelzéstétel elmulasztása is büntető eljárást vonhat maga után, a gyermekek ellen elkövetett szexuális bűncselekmények nem évülnek el, az elkövetők nem bocsáthatók feltételes szabadságra, velük szemben a kitiltás jogintézményét is alkalmazni lehet, valamint nem részesülhetnek köztársasági elnöki kegyelemben. Az elkövetők nem kerülhetnek reintegrációs őrizetbe, valamint a büntetés-végrehajtás a sértettet a fogvatartott szabadulása előtt értesíti (Hurtony, 2025). Ugyanakkor érdemes arról is említést tenni, hogy – mintegy az ördögi kör bezáródásaként – a gyermekmolesztáló fogvatartottak erőszak áldozatai lesznek a hazai börtönökben (Drexler & Somogyvári, 2015).

A CSA kiderülésének egyik gyakori helyszínét képezik az egészségügyi intézmények. Ez a jelenség kriminológiai szempontból is jelentős. Egy amerikai kutatás szerint a kórházban CSA gyanúval jelentkező gyermekek túlnyomó többsége (94,8%-a) lány, az elkövetők pedig jellemzően férfiak (96,6%). Kórházi adatok szerint a 13 évesnél fiatalabb lányok 47,7%-a közvetlen családtag által szenvedte el a CSA-t, és 55,7%-uk a saját otthonában (Lee et al., 2021).

A CSA definíciója

Az Egészségügyi Világszervezet szerint a CSA *„A gyermek olyan szexuális tevékenységbe való bevonása, amelyet nem teljesen ért meg, és amelyhez nem képes tájékozott beleegyezését adni, vagy amelyre a gyermek fejlődési szempontból nincs felkészülve, vagy amely sérti a társadalom törvényeit vagy társadalmi tabukat."* (Regional Committee for Africa, 2004). A bevonás történhet nézőként vagy résztvevőként egyaránt (Kiss & Demjén, 2016). A fenti meghatározáshoz képest a magyar *Egészségügyi szakmai irányelv* a gyermek kényszerítését és csábítását is előtérbe helyezi, valamint kitér pornográfiára és az incesztusra is (Belügyminisztérium Egészségügyi Államtitkárság, 2024).

Más meghatározások kiemelik a CSA okozta komplex, mentális és testi traumákat. Ha egy felnőtt létesít szexuális kapcsolatot egy gyermekkel, az egyértelműen CSA. Szürke zónának nevezik azt az esetet, amikor serdülők vagy másik gyermekek lépnek szexuális kapcsolatba gyermekkel (Herland, 2024). Ezzel a jelenséggel az egészségügyi irányelv is foglalkozik. A CSA két fő formája különíthető el: érintéses és nem érintéses visszaélés. Online is megtörténhet, és kapcsolatban áll a gyermekek szexuális kizsákmányolásával. Definíciós elem még az erőszak jelenléte mellett az erőszak hiánya is, amikor a gyermeket megtévesztéssel veszik rá a szexuális érintkezésre. Ide tartozik az is, amikor a gyermekkel elhitetik, hogy ő beleegyezett az aktusba. A gyermek néha nem is tudja, hogy mi történik vele valójában. Szintén kiemelendő, hogy a CSA káros hatása a fiúkat és lányokat egyaránt érinti, minden életkorban előfordulhat, és károsító hatása független az etnicitástól és a szocio-ökonómiai státusztól. A definíciók és az ahhoz kapcsolódó mérőeszközök sokrétűek. Legalább hétféle nemzetközi kérdőívrendszer van és volt használatban a CSA prevalenciájának felderítésére (Mathews & Collin-Véznia, 2017).

Magyar szempontból is rendkívül fontos a beleegyezés életkori kérdése. Ez hazánkban 12 év. A gyermeknek nincsen érett döntéshozó képessége, és ezért nem tud beleegyezni a szexuális aktusba, valamint zsarolás, manipuláció és fenyegetés áldozata is lehet (Belügyminisztérium Egészségügyi Államtitkárság,

2024; Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2025b). Az EU országainak nagyobbik része hasonló szabályzással rendelkezik, azonban Máltán, Cipruson, Spanyolországban, Írországban, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Belgiumban, Luxemburgban, Litvániában, Lettországban és Finnországban szigorúbbak a normák, ezekben az országokban több esetet tekintenek abúzusnak, mert a beleegyezési életkor magasabb (European Union Agency for Fundamental Rights, 2017). Ez a körülmény nehezíti a nemzetközi összehasonlíthatóságot bármilyen szempontból (például kriminológiai vagy egészségügyi változók mentén). Meg kell említeni még a képalapú szexuális visszaélést, ami beleegyezés nélküli fotózást és annak megosztását jelenti, és jelentősen káros a gyermek személyiségfejlődésére. Több ezer eset elemzése arra világított rá, hogy az áldozatok 29%-ának különösen súlyos lelki szenvedést okoztak a történtek (Colburn et al., 2025).

Egészségügyi következmények

A CSA pszichiátriai és pszichés következményei az esemény óta eltelt idő függvényében változnak. Rövid távú vagy azonnali reakciók: akut stresszreakció (például sokk, disszociatív tünetek), bűntudat, intenzív félelem, specifikus fóbiák, fokozott éberség (hipervigilancia). Középtávú következmények: önészlelési zavarok, tanulási és iskolai teljesítményromlás, magatartási zavarok, alvás-ébrenlét ciklus zavarai, életkorhoz nem illeszkedő szexuális viselkedés, agresszió, szerhasználati zavar, prostitúció, valamint diszfunkcionális társas alkalmazkodás. Hosszú távú következmények: szorongásos zavarok (például generalizált szorongásos zavar, pánikzavar, poszttraumás stressz zavar), étkezési zavarok, depresszív zavarok, öngyilkossági és/vagy paraszuicid kísérletek, pszichotikus zavarok (például szkizofrénia spektrum), személyiségzavarok (különösen antiszociális és borderline), krónikus szerhasználati zavarok, alkalmazkodási zavarok, intimitási nehézségek, a szexuális működéssel kapcsolatos zavarok, valamint tartós személyközi és kapcsolati problémák (Srivastava et al., 2017). A penetrációval járó CSA, valamint az incesztus jellemzően súlyosabb pszichiátriai és pszichoszociális következményekkel jár (Turan et al., 2025). A CSA és bizonyos pszichiátriai és pszichológiai tünetek több tudományos eredmény szerint összefüggésbe hozhatók, azonban a kapcsolat természetének megértéséhez további alapos kutatás szükséges (Chen ez al., 2010).

A gyermekkori traumatikus stressz (child traumatic stress) olyan állapot, amely egy vagy több averzív életesemény (például CSA) után alakul ki, és befolyásolja a gyermek érzelemszabályozását. A tünetek széles skálán mozoghatnak,

ideértve a szorongást, depresszív tüneteket, viselkedésváltozásokat, kötődési nehézségeket, regressziót, alvás- és étkezési zavarokat, fizikai panaszokat, valamint idősebb gyermekeknél a szerhasználatot, a kockázatkereső magatartást vagy a normaszegő szexuális életet. Kezelés hiányában a visszatérő traumatikus élmények idegrendszeri változásokat és hosszú távú testi-lelki egészségromlást eredményezhetnek, ami fokozza a korai halálozás esélyét és a tartós izolációt (Maniglio, 2012). Az intézményi szexuális bántalmazást átélt gyermekek érzelmi és viselkedésbeli reakciókat mutathatnak. Ide sorolhatók az alvászavarok és a rémálmok fokozódása, a visszahúzódó vagy az indulatos viselkedés, bizonyos személyek kerülése, valamint az életkorhoz nem illeszkedő nyelvhasználat, szleng-beszéd vagy a koraérett szexuális ismeretek (Wyles et al., 2024).

Egy narratív vizsgálat szerint a CSA-t gyermekkorukban átélt felnőttek igyekeztek elnyomni az emlékeiket, csak később jöttek rá, hogy mi történt velük, valamint lassan vált számukra világossá, hogy az események milyen módon és milyen jelentős mértékben befolyásolják a jelenlegi életüket (Herland, 2024).

A gyermekkorban elszenvedett CSA nemcsak pszichés, hanem számos testi következménnyel is járhat. A leánygyermekek elleni CSA nőgyógyászati és urológiai tüneteket okoz, de bizonyos idő elteltével a behatolás nem bizonyítható. Ugyanígy folytatólagos elkövetés esetén is kérdéses lehet a CSA diagnózisa (Kiss & Demjén, 2016). Az érintetteknél nagyobb arányban fordulhatnak elő krónikus betegségek, például asztma, daganatos megbetegedések vagy szív- és érrendszeri kórképek. Gyakoribb a korai vagy nem kívánt terhesség, és a reproduktív szerveket érintő szövődmények. Megnő a szexuális úton és vérrel terjedő fertőzések kockázata is. A szomatikus tüneteket okozó panaszok lehetnek továbbá az éjszakai ágybavizelés, az emésztőrendszeri problémák, a fejfájás, a hasi diszkomfortérzet, a krónikus fáradtság, az irritábilis bél szindróma, a jelentős testsúlycsökkenés, valamint az alvászavarok (Friedrich & Schafer, 1995).

A genitális és az anális területen a CSA következtében keletkezhet zúzódás, karcolás, viszketés, érzékenység, váladékozás, sőt vérzés is (Kiss & Demjén, 2016). Idegen testek bukkanhatnak fel a gyermekek testnyílásaiban (Kiss & Demjén, 2016). A szexuális úton terjedő bőrbetegségek, a konnatális és a szerzett szifilisz, a gonorrhoea, a HIV-fertőzés és a kondilóma utalhatnak CSA-ra is (Szalai, 2016). A sebészeti tünetek a gyermek szexuális aktusra való kényszerítése közben keletkezhetnek, éppen úgy, ahogy a többi fizikai gyermekbántalmazással összefüggésbe hozható sérülés, mint a zúzódások, a törések, a vérömlenyek, a horzsolások (megragadási nyomok), szúrt, metszett, vágott vagy repesztett sebek, harapások vagy a haj kitépése (Sárközy, 2016). A hosszan tartó, folytatólagos CSA esetek narratívái szerint viszont nincsenek fizikai sérülések (Sinno, 2025).

Bizonyos testi tünetek – például anogenitális szemölcsök (kondilómák) – nem minden esetben utalnak egyértelműen szexuális bántalmazásra, de tapasztalt egészségügyi dolgozókban ilyenkor is felmerülhet a CSA gyanúja (de Azevedo Bispo et al., 2024; Pilar et al., 2025).

Kriminológiai sajátosságok

A CSA kriminológiai sajátosságai legalább két fő forrásból erednek. Egyrészt abból, hogy az érintett gyermek olyan társas és családi környezetben él vagy éli túl a CSA-t, ahol nyíltan, burkoltan vagy rejtetten különböző, és nem feltétlenül kizárólag szexuális jellegű bűncselekmények zajlanak a sérelmére. Másrészt abból, hogy a CSA-túlélő gyermekek által elkövetett bűncselekmények közvetlenül vagy közvetve összefüggésbe hozhatók a korábban elszenvedett traumával.

Nemi különbségek mutathatók ki a CSA és a felnőttkori pszichés panaszok között. A nőknél gyakoribb a szexuális diszfunkció, a depresszió és a későbbi áldozattá válás kockázata. Ha a CSA fenyegetéssel valósult meg, nagy valószínűséggel szorongásos zavarok alakulnak ki (Beitchman et al., 1992). Magyar kutatók mutatták ki a CSA és borderline személyiségzavar közötti kapcsolatot (Merza et al., 2017). Nők esetében a korábban átélt CSA következménye az is lehet, hogy saját gyerekeikről nem tudnak gondoskodni (Lange et al., 2020). Férfi áldozatok esetében is gyakori a felnőttkori szexuális működés zavara. A bántalmazás kezdeti életkora és a kimenetel közötti kapcsolat nem egyértelmű, azonban súlyosabb hosszú távú következmények figyelhetők meg, ha az elkövető az apa vagy a mostohaapa, illetve ha a bántalmazás penetráció formájában valósult meg. A hosszabb időtartam nagyobb hatással, az erőszak vagy azzal való fenyegetés pedig fokozott károsodással jár (Beitchman et al., 1992).

A gyermekkorban szexuális abúzust elszenvedett személyek nagyobb valószínűséggel kerülnek kapcsolatba a rendőrséggel bármilyen ügyben, mint a teljes lakosság többi tagja (Ogloff et al., 2012).

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a CSA esetében a gyermek bűncselekmény áldozata, azonban még mindig léteznek áldozathibáztató és toxikus nemi sztereotípiák, amelyek akadályozzák az igazságos eljárást és a bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépést (Nelson, 2024).

Az első észlelés fogalma

A szexuális zaklatás magyarországi áldozatainak számát valószínűleg alábecsüljük (Kiss & Demjén, 2016), ezért a gyermekbántalmazás, különösen

a szexuális abúzus felismerésében kulcsszerepet játszanak azok a személyek, akik az érintettekkel először találkoznak hivatalos élethelyzetben, például az egészségügyben. Ezek közül két kategória különíthető el: az első észlelő és az első beavatkozó.

Az első beavatkozó (first responder)

Az első beavatkozó az a személy, aki először tesz hivatalos lépést a CSA-gyanú kapcsán. Ez történhet például védőnői konzultációval, jelzéssel a gyermekvédelmi rendszer felé, vagy rendőrségi feljelentéssel. Fontos megkülönböztetni az első észlelőtől, mivel a beavatkozó sok esetben nem azonos azzal a személlyel, aki először szerez tudomást az esetről. A gyakorlatban, kórházi közegben az első beavatkozók gyakran szociális munkások, akik más feladatkörrel is rendelkeznek.

Az első beavatkozó tehát értesül a CSA-ról (például felmerül a gyanú, a gyermek vagy valaki más beszél róla), majd három alapvető irányban kell intézkedést tennie: talán a legfontosabb, hogy a gyermeket támogassa (család, barátok, iskola, mentális és testi panaszok ügyében), értesítse a szociális hálózatot és/vagy a rendőrséget, valamint akkor is tegyen valamilyen intézkedést, ha az igazságszolgáltatást nem kell bevonni az esetbe (Tregidga, 2023).

Az első észlelő

Az első észlelő az a személy, aki először észleli a CSA gyanúját – ez történhet a gyermek közvetlen feltárása révén, vagy nem verbális jelek alapján. Az észlelőnek nem feltétlenül munkaköri kötelessége a CSA szakszerű felismerése, azonban bizonyos esetekben jogi kötelezettsége lehet a jelentés (például egészségügyi dolgozók esetén). Kórházi környezetben az első észlelő nem feltétlenül orvos vagy ápoló – lehet takarító, pszichológus, vagy bárki, aki kapcsolatba kerül a gyermekkel. A leggyakoribb észlelési forma, ha a gyermek verbálisan beszámol az eseményről, de előfordulhat, hogy az elkövető vagy egy kísérő személy közli az abúzust.

A CSA feltárása

Itt kiemelten fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a „feltárás” szót arra a jelenségre értjük, amikor a gyermek közli, hogy őt szexuális bántalmazás érte, nem a rendőrség által alkalmazott feltárásról van szó.

Lényegi kérdés, hogy mikor és hol tárja fel a gyermek az őt ért traumát, és milyen körülmények között derül ki a CSA (Schnabel et al., 2025). A kórházi környezet számos szempontból nem kedvez a CSA feltárásának, hiszen az egészségügyi ellátás elsődleges funkciója a gyógyítás. Bizonyos tünetek félrevezetőek lehetnek, más tünetek fennállása esetén pedig nem kizárólag CSA-ra lehet gyanakodni. A penetrációval járó CSA gyakran nem okoz kimutatható szomatikus eltérést, így gyanút inkább a pszichiátriai tünetek és pszichológiai panaszok kelthetnek. Dilemmát jelenthet, hogy a személyzet nagyobb segítséget nyújt-e azzal, ha igyekszik részleteiben feltárni a traumát, vagy a gyermek védelme érdekében inkább minimalizálja a retraumatizáció kockázatát. (A jelenlegi magyar gyakorlat szerint a CSA jogi természetű feltárása a rendőrség feladata.) Ugyanakkor a kórház biztonságosabb társas közeget kínál, mivel – ideális esetben – az elkövető nincs jelen. A beszélni még nem tudó gyermekek azonban nem feltétlenül kerülnek előnyösebb helyzetbe, hiszen a szülőkhöz fűződő ambivalens érzelmeik és a nehezen értelmezhető nonverbális jelek korlátozhatják a feltárás lehetőségét. Óvodás- és kisiskoláskorban az életkori és fejlődéslélektani sajátosságok miatt nem várható el a CSA explicit verbalizálása; náluk főként viselkedéses jelek utalhatnak a bántalmazásra (Pilar et al., 2025). Serdülőknél a nyílt kommunikációt már nem a verbalitás hiánya, hanem más akadályozó tényezők nehezítik (például a szégyen, a bűntudat vagy a félelem). A kórházi személyzet szakmai felkészültsége, érzékenysége és tapasztalata alapvetően befolyásolja a CSA feltárásának eredményességét, míg a kórház menedék jellege kedvezhet a gyermekek megnyílásának.

Az első intézkedés (gyermekvédelmi jelzés – jog)

A CSA észlelését követő hatósági jelzés vonatkozásában az irányelv – a fizikai vagy érzelmi bántalmazásra vonatkozó protokollal ellentétben – nem tartalmaz külön folyamatábrát (Belügyminisztérium Egészségügyi Államtitkárság, 2024). Értelmezésünk szerint azonban a meglévő két folyamatábra iránymutatásként szolgálhat a szükséges intézkedések meghatározásához. Amennyiben a gyermek fizikai sérülést szenvedett, a Gyvt. 17. §-a alapján minden ellátónak jelzési kötelezettsége áll fenn. A jelzés célpontja a fizikai sérülés súlyosságától és a szülő együttműködésétől függően lehet a rendőrség azonnali értesítése, a gyámhivatal, illetve a gyermekjóléti szolgálat megkeresése. A pszichés tünetek esetében – azok súlyosságának függvényében – szintén szükséges jelzést tenni a pedagógiai szakszolgálat, a gyermekjóléti szolgálat vagy a rendőrség felé. Indokolt esetben gondoskodni kell a gyermek védett környezetbe helyezéséről, valamint pszichiátriai tünetek fennállása esetén ambuláns vagy

fekvőbeteg pszichiátriai ellátás kezdeményezéséről. Ezek az elsősorban jogi természetű feladatok komplexek, és nem nélkülözhetik az egészségügyi, szociális, kriminológiai és pszichológiai jellegű információk integrált értékelését, valamint azok tömör összefoglalását oly módon, hogy a gyermeket a lehető legkisebb járulékos sérelem érje. További sajátosság, hogy a szükséges lépések megtétele nem feltétlenül az első észlelő, hanem inkább az első tényleges beavatkozó feladata.

Barnahus elvek (a gyermek meghallgatása)

A szexuálisan bántalmazott kiskorúak kihallgatásáról magyar publikációk is születettek (Nagygyőr, 2022; Radvánszki et al., 2025). Hazánkban az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat működteti a Meghallgató és Terápiás Központokat a Barnahus elvek alapján (Meghallgató és Terápiás Központok, n. d.). A Barnahus („gyermekház") modell egy gyermekbarát multidiszciplináris megközelítés, amely a gyermekkorú szexuális bántalmazás és más erőszakos cselekmények áldozatainak ellátására szolgál. Lényege, hogy a rendőrség, a szociális szolgálatok, az egészségügyi szakemberek és az ügyészség képviselői egy helyszínen, integrált módon működnek együtt, ezáltal minimalizálva a gyermek számára okozott pszichés terhelést, és biztosítva a gyermekközpontú meghallgatást. A Barnahus alapelvekben több helyen szerepel az interjúhelyzet vagy a gyermek meghallgatásával kapcsolatos minőségi követelmény. Minden döntés és intézkedés során a gyermek jóléte az elsődleges szempont. A modell célja, hogy a gyermek a lehető legkevesebb alkalommal legyen kénytelen elmondani az átélt eseményeket. A Barnahus házak gyermekbarát eszméje elsősorban a félelem és a szorongás csökkentésére szolgál (Haldorsson, 2025).

Interjúhelyzet

A CSA lehetséges első észlelése – akár közvetlen megfigyelés, akár másodlagos jelek alapján történik – gyakran spontán módon egy interjúhelyzethez hasonló szituációt eredményez (Løken et al., 2022). Ugyanakkor klinikai tapasztalat, hogy a kisebb, beszélni nem képes gyermekek nem tudják feltárni a CSA-t (Pilar et al., 2025). Ebben a kritikus pillanatban a gyermek és az őt meghallgató személy közötti interakció minősége jelentős mértékben befolyásolhatja a további feltárási folyamatot. A gyermek kommunikációs képességei, érzelmi állapota és a traumához való viszonya befolyásolják, hogyan tud és mer beszélni az eseményekről. Az interjú során kerülni kell a sugalmazó,

irányító kérdéseket, helyette nyitott, a gyermek saját narratíváját támogató megközelítést célszerű alkalmazni. A fizikai és pszichológiai biztonság megteremtése (nyugodt környezet, barátságos hangnem, empatikus hozzáállás) elősegíti a gyermek megnyílását. Ezek a kommunikációs elvek nem csupán a gyermek és az első észlelő közötti interjúra vonatkoznak, hanem az első észlelő és az első beavatkozó közötti információátadásra is. E két szakember közötti beszélgetés jellemzője, hogy a felek nagy valószínűséggel már ismerik egymást, ami előnyöket, de egyben kockázatokat is hordoz. A rendszeres, rutinszerűen folytatott szakmai beszélgetések következtében egyes részletek elsikkadhatnak, vagy összekeveredhetnek más esetekből származó információkkal. Ez torzíthatja a tényeket és gyengítheti a további beavatkozások megalapozottságát. Az első beavatkozónak tudatosan figyelnie kell a kapott információ pontosságára, és szükség esetén tisztázó kérdéseket kell feltennie. Előfordulhat, hogy az aktív hallgatás módszerei (például csend, türelmes kivárás, visszatükrözés) ellentétben állnak a megszokott munkaköri gyakorlattal vagy a gyors információszerzés igényével. Ilyenkor az első beavatkozónak tudatosan kell előtérbe helyeznie a pontos és torzításmentes információgyűjtést (Løken et al., 2022).

Az észlelés szociálpszichológiája

A CSA felismerése és kezelése során az információk objektív rögzítését és értelmezését számos szociálpszichológiai tényező torzíthatja. Ezek a torzítások akár akaratlanul is befolyásolhatják a helyzetértékelést és a további beavatkozás minőségét. Az érzelmi bevonódás erős azonosulást válthat ki az áldozat gyermekkel vagy a szüleivel, és ez csökkentheti a tárgyilagosságot (Hall et al., 2025). A feltételezett elkövető irányában létrejövő ellen-azonosulás intenzív negatív érzéseket kelthet, ami a bizonyítékok túl- vagy félreértelmezéséhez vezethet. Ilyen lehet az illuzórikus korreláció is, azaz olyan összefüggés észlelése, amely valójában nem létezik (például bizonyos viselkedésformák és tünetek automatikus összekapcsolása a CSA-val, (Christiansen et al., 2025). A csoportnyomás jelenségének törvényszerűségei szerint a kollégák véleménye és elvárásai befolyásolhatják az egyéni ítéletalkotást. A „több szem kevesebbet lát” effektus (bystander effect) azt eredményezi, hogy a felelősség eloszlása miatt csökken a beavatkozási hajlandóság, különösen, ha több szakember is jelen van (Darley & Latané, 1968).

Az első észlelést hátráltató tényezők

Az első észlelés nem első észlelés, már folyamatban van a büntetőeljárás

Azt is gondolhatja a CSA első észlelője, hogy nem ő az, aki a CSA megtörténtét először észleli. A kórházban a gyermekek általában legelőször a sürgősségi ellátás munkatársaival vagy a járóbeteg ellátásban dolgozókkal találkoznak, ezért az ő szerepük kulcsfontosságú, azonban a fekvőbeteg részlegeken is előfordulhat a CSA első észlelése (például pelenkázáskor vagy fürdetéskor), vagy első feltárása (például a gyermek a CSA-t egy kórházban dolgozó pszichológusnak tárja fel). A példákban szereplő első észlelők úgy gondolhatják, hogy valaki más már megtette az intézkedést a kórházon belül, de emellett az is elképzelhető forgatókönyv, hogy az első észlelő úgy véli, hogy az eljárás már a kórházon kívül elindult.

Egészségügyi dolgozók elleni erőszak anticipációja

Az egészségügyi dolgozók tarthatnak attól, hogyha jelzést tesznek a CSA-ról, az elkövetők vagy akár a gondviselők erőszakosan fognak fellépni ellenük. Ennek az érzésvilágnak több tényező áll a hátterében: a bizalmas büntetőeljárásban való kételkedés, a sértett fél előzetes jelzés iránti beleegyezésének hiánya és a tanúként való beazonosíthatatlanság igénye (Drake, 2014). Hasonló helyzetekben azt lehet tapasztalni, hogy a dolgozók a megtorlás miatti félelem miatt nem rögtön akkor tesznek jelzést, amikor észlelik a jelenséget, hanem később, amikor megszilárdult a meggyőződésük. Ekkor vegyes előjelű érzelmi állapotba kerülnek, amelyet leginkább a lelkiismeret-furdalás, a megkönnyebbülés, a késlekedés miatti bűntudat jellemez, de később inkább büszkék lesznek magukra (Ohnishi et al., 2008).

Szorongás a meghurcoltatástól

Nemcsak a betegektől és a hozzátartozóiktól tartanak az egészségügyi dolgozók, hanem az igazságszolgáltatás útvesztőitől is. A dolgozók tarthatnak attól, hogy tanúként fogják őket beidézni, lehetséges, hogy nem bíznak az igazságszolgáltatásban, mert korábban negatív előjelű megélésük volt, valamint az is elképzelhető, hogy túlságosan érzékenyen érinti őket az adott eset (Wieberneit et al., 2024).

Kétely a bizonyíthatóság lehetőségében

A behatolásos CSA-nak nem mindig detektálhatók a testi tünetei (Herrmann et al., 2014). Az idegen testtel ugyanez a helyzet. A különböző tárgyak a kíváncsiságból

eredően is bekerülhetnek a testnyílásokba (Closson & Lichenstein, 2013). Ekkor az egészségügyi szakdolgozó csak az élettapasztalatára, a gyermek kommunikációjának hitelességére és az életszerűségre hagyatkozhat. (Hozzá kell fűzni, hogy az egészségügyi dolgozó nem dönthet a hitelességgel kapcsolatban, ez nem is a feladata.) Fontos a fertőző betegségek feltárása is. Példaként említhetjük meg, hogy a kondilóma egy szexuális úton terjedő betegség, de nem lehet kizárni, hogy a közös törülköző használattal, vagy az együtt fürdéssel terjed, bár vannak olyan nézetek és tudományos cikkek, amelyek a nemi szemölcsök gyermekeken való megjelenését összefüggésbe hozzák a CSA-val (Bussen et al., 2012). Előfordulhat az is, hogy a gyermeket az egyik szülő megfenyegette vagy olyan módon manipulálta, hogy a másik szülőre terelődjön a CSA gyanúja. Ebben a helyzetben a gyermek akkor is áldozatnak tekinthető, hogy ha valójában nem történt CSA. A haragban lévő szülők a gyermek érzelmeivel játszanak, és nem sejtik, hogy mekkora károkat okozhatnak.

Félelem attól, hogy az egészségügyi dolgozó nem tudja ellátni munkakötelezettségét

A CSA dokumentációja hosszadalmas és alapos papírmunkát igényel. A feladat – többek között – orvosi, ápolási, jogi, pszichológiai és szociális munka jellegű egyszerre. A felsoroltak külön szakmák, speciális szakértelmet kívánnak, és nem utolsó sorban időigényesek. A papírmunka sajnálatos módon nagymértékű figyelmet igényel, aminek az lehet a következménye, hogy az orvos nem tud összpontosítani a kezelésre, a gyógyító tevékenységre, és esetleg más betegeken nem tud segíteni.

Az áldozat féltése, aggodalom a beleegyezést illetően

Súlyos etikai kérdés a gyermek jelzésbe való beleegyezésének hiánya, vagy tiltakozása, félelme. A nemzetközi betegjog ebben az esetben nevesíti az informált beleegyezés (informed consent) jelentőségét, a mérlegelés kötelezettségét, vagy annak hiányát (Shah et al., 2025). A gyermek (18 év alatti) személy esetében általában a gondviselő az a személy, aki dönt. A magyar jogszabályok szerint a CSA-t az egészségügyben, minden esetben, mérlegelés nélkül jelenteni kell.

Negatív következmények a CSA-val foglalkozás miatt

A CSA-val találkozó személyek kisebb részénél önvád alakulhat ki, és megküzdési modellként a munkától való elhatárolódás jelentkezhet (Easton et al.,

2025). A CSA-val való foglalkozás úgynevezett másodlagos stressz-szindrómát okozhat, amely kumulálódhat, ha nem kap figyelmet és akár poszttraumás stressz-szindrómává fejlődhet (O'Hara et al., 2020). Felmerülhet a kérdés, hogy hogyan várhatja el a társadalom a gyermekgyógyászoktól a CSA elleni hatékony fellépést, ha nem ügyel a kiégés megelőzésére. A másodlagos traumatizáció tulajdonképpen egyfajta kifáradás, amikor a segítő foglalkozású emberek egy idő után nem tudnak részvétet mutatni a klienseik iránt (compassion fatigue). Ez a helyzet nagyon könnyen kiégéshez vezethet és visszafordíthatatlanul negatív hatást gyakorolhat a munkavégzésre (Strickland et al., 2023). Mindegyik tényezőnek van negatív érzelmi összetevője, amely egy olyan körülményhez kapcsolódik, amely vagy káros az egészségügyre, vagy nem tisztán egészségügyi feladat.

Az első észlelés elmulasztása súlyos egyéni pszichés következményekkel járhat az érintett szakembereknél. Gyakori a lelkiismeret-furdalás, a bűntudat, a szégyen és a megbánás érzése, amelyek tartós szorongáshoz vezethetnek. A feldolgozatlan érzelmi teher idővel cinizmust, érzelmi eltompulást és kiégést idézhet elő, ami nemcsak az egyén mentális jóllétét, hanem a szakmai hatékonyságát és empátiás képességét is jelentősen csökkentheti.

Összefoglalás

Megvizsgáltuk a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális abúzus (CSA) egészségügyi és kriminológiai vonatkozásait, különös tekintettel az első észlelés szerepére. Bemutattuk a CSA nemzetközi és hazai definícióit, egészségügyi és pszichés következményeit, valamint a jelzés jogi kötelezettségeit. Rávilágítottunk a kórházi környezet sajátosságaira, a Barnahus-modell alkalmazhatóságára és a szociálpszichológiai torzításokra. Elemeztük a dolgozók bizonytalanságait, félelmeit és a bejelentés elmaradásának pszichés következményeit. Hangsúlyoztuk az első észlelő és első beavatkozó közötti együttműködés fontosságát. A CSA gyermekkórházbeli első észlelését azonban empirikus módon kell kutatni, annak érdekében, hogy létrejöjjön egy egységes protokoll az egészségügyi dolgozók szakmai továbbképzésének fejlesztése céljából.

A jövőbeli kutatásoknak ki kell terjedniük arra, hogy a gyermekkórházi dolgozók milyen típusú megfigyeléseket tesznek a CSA-val érintett gyermekekről, az elkövetőkről és a kísérőkről, valamint hogyan érzékelik és értékelik a jelenlegi helyzetet és annak változását. Fontos vizsgálni, hogy a szakemberek mekkora problémának látják a CSA-t, szükségesnek tartják-e külön orvos, pszichológus vagy szociális munkás bevonását, és mennyire nyitottak további képzésekre.

A jövőbeli kutatás egyik kiemelt célja az első észlelő protokoll kidolgozásának megalapozása, amelyhez fel kell tárni, hogy a dolgozók mennyire képesek felismerni a CSA explicit és implicit jeleit, valamint hogyan rögzítik ezeket a megfigyeléseket. A dokumentáció egységesítése elősegíti a visszakereshetőséget, a statisztikai és tudományos elemzéseket, valamint a bizonyítékokon alapuló gyakorlat kialakítását. Mindez hozzájárulhat a gyermekvédelmi rendszer hatékonyságának növeléséhez, a prevenciós stratégiák megerősítéséhez, különös tekintettel az első észlelők mentális terhelhetőségére és szakmai felkészültségére.

Felhasznált irodalom

Beitchman, J. H., Zucker, K. J., Hood, J. E., daCosta, G. A., Akman, D., & Cassavia, E. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 16*(1), 101–118. https://doi.org/10.1016/0145-2134(92)90011-f

Belügyminisztérium Egészségügyi Államtitkárság (2024). *Egészségügyi szakmai irányelv Az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekbántalmazás és elhanyagolás gyanúja esetén, felismerés, kezelés és megelőzés*. https://www.neak.gov.hu/pfile/file?path=/letoltheto/EOSZEF_letoltheto_doku/002262-2024-az-egeszsegugyi-ellatok-feladatairol-gyermekbantalmazas-es-elhanyagolas-gyanuja-eseten-felismeres-kezeles-es-megelozes&inline=true

Bussen, S., Sütterlin, M., Schmidt, U., & Bussen, D. (2012). Anogenital Warts in Childhood - Always a Marker for Sexual Abuse? *Geburtshilfe Und Frauenheilkunde, 72*(1), 43–48. https://doi.org/10.1055/s-0031-1280417

Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., Elamin, M. B., Seime, R. J., Shinozaki, G., Prokop, L. J., & Zirakzadeh, A. (2010). Sexual Abuse and Lifetime Diagnosis of Psychiatric Disorders: Systematic Review and Meta-analysis. *Mayo Clinic Proceedings, 85*(7), 618–629. https://doi.org/10.4065/mcp.2009.0583

Christiansen, L. F., Langvik, E., Stordal, T. R., & Iversen, A. (2025). 'It Could Be Anybody' Content Analysis of Lay Perceptions of Individuals Committing Online Child Sexual Offences. *Journal of Child Sexual Abuse, 34*(4), 446–466. https://doi.org/10.1080/10538712.2025.2544145

Closson, F. T., & Lichenstein, R. (2013). Vaginal Foreign Bodies and Child Sexual Abuse: An Important Consideration. *Western Journal of Emergency Medicine, 14*(5), 437–439. https://doi.org/10.5811/westjem.2013.1.13347

Colburn, D., Mitchell, K. J., Gewirtz-Meydan, A., Finkelhor, D., Turner, H. A., & O'Brien, J. E. (2025). Life impact following childhood Image-Based Sexual Abuse victimization among a sample of young adults. *Child Abuse & Neglect, 167*, 107584. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2025.107584

Darley, J. M., & Latané, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology, 8*(4), 377–383. https://doi.org/10.1037/h0025589

de Azevedo Bispo, R. K., Fonseca, M. C. M., & de Góis Speck, N. M. (2024). Prevalence and Type of HPV Genital Infection in Girls: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Lower Genital Tract Disease, 28*(4), 332–339. https://doi.org/10.1097/LGT.0000000000000826

Drake, G. (2014). The ethical and methodological challenges of social work research with participants who fear retribution: To 'do no harm'. *Qualitative Social Work, 13*(2), 304–319. https://doi.org/10.1177/1473325012473499

Drexler B. & Somogyvári M. (2015). A szexuális bűnt elkövetők hazai vizsgálata büntetés-végrehajtási statisztikák alapján. *Belügyi Szemle, 63*(3), 65–96. https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.3.4

Easton, L., Synnott, J., Mojtahedi, D. & Ioannou, M. (2025). Coping with the toll of child sexual abuse investigations. *Frontiers in Psychology, 16*, 1584034. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1584034

European Union Agency for Fundamental Rights (2017). *Minimum age requirements related to rights of the child in the EU.* European Union Agency for Fundamental Rights. https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/minag?dataSource=MINAG_en_62754&media=png&width=740&topic=group01&question=MINAG_MSR02&plot=MAP&subset=NONE&subsetValue=NONE&answer=MINAG_MSR02&year=2017

Friedrich, W. N., & Schafer, L. C. (1995). Somatic Symptoms in Sexually Abused Children1. *Journal of Pediatric Psychology, 20*(5), 661–670. https://doi.org/10.1093/jpepsy/20.5.661

Gewehr, E., Hensel, B., & Volbert, R. (2021). Predicting disclosure latency in substantiated cases of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 122*, 105346. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105346

Haldorsson O. L. (2025). A Barnahus: Minőségi Előírások Iránymutatások multidiszciplináris és intézmények közötti megoldásokról az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi számára. In Wenke D., & O'Donnell, R., (Szerk.), *A Barnahus Minőségi Előírások.* Balti-tengeri Államok Tanácsának Titkársága. Child Circle. https://barnahus.eu/wp-content/uploads/2025/03/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf

Hall, K. E., Cho, B., Wilensky, S. M., & Stafford, J. (2025). The Role of Gender in the Relationship Between Negative Reactions to Sexual Abuse Disclosure and Masculinity Norm Adherence. *Journal of Child Sexual Abuse, 34*(1), 84–102. https://doi.org/10.1080/10538712.2024.2448470

Herland, M. D. (2024). Understanding the Narratives of Child Sexual Abuse. *Qualitative Health Research, 34*(8–9), 842–852. https://doi.org/10.1177/10497323231218828

Herrmann, B., Banaschak, S., Csorba, R., Navratil, F., & Dettmeyer, R. (2014). Physical Examination in Child Sexual Abuse. *Deutsches Ärzteblatt International, 111*(41), 692–703. https://doi.org/10.3238/arztebl.2014.0692

Gyurkó S., & Balogh K. (Szerk.) (2025a). *Gyermekjogi jelentés, 2024.* Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2025/05/Hintalovon_2024_Gyermekjogi_Jelentes.pdf

Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány (2025b). *Mi számít bántalmazásnak?* Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. https://nemecsek.hu/mi-szamit-bantalmazasnak/

Hurtony A. K. (2022). A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális cselekmények elleni büntetőjogi fellépés és az elkövetők kriminológiai vizsgálata. *Magyar Jog, 69*(3), 179–187.

Hurtony A. K. (2025). *A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális cselekmények elleni büntetőjogi fellépés és az elkövetők kriminológiai vizsgálata.* Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem.

Kiss A., & Demjén L. (2016). A szexuális bántalmazás nőgyógyászati és urológiai változásai. In Nagy A., & Törő K. (Szerk.), *Gyermekbántalmazás* (pp. 83–110). Medicina Könyvkiadó Zrt.

Lange, B. C. L., Condon, E. M., & Gardner, F. (2020). Parenting Among Mothers Who Experienced Child Sexual Abuse: A Qualitative Systematic Review. *Qualitative Health Research, 30*(1), 146–161. https://doi.org/10.1177/1049732319882914

Lee, M. H. M., Ganapathy, S., Low, S. M., Chua, C. L. Q., Chong, S. L., Ma, E., & Wong, P. C. Y. (2021). A review of child sexual abuse cases presenting to a paediatric emergency department. *Annals of the Academy of Medicine, Singapore, 50*(7), 527–535. https://doi.org/10.47102/annals-acadmedsg.2021127

Løken, G.-E., Bergestuen, S. T., & Rachlew, A. (2022). *A Guide to the Professional Interview: A Research-based Interview Methodology for People Who Ask Questions.* Anthem Press.

Maniglio, R. (2012). Child Sexual Abuse in the Etiology of Anxiety Disorders. *Trauma, Violence, & Abuse, 14*(2), 96-112. https://doi.org/10.1177/1524838012470032

Mathews, B., & Collin-Vézina, D. (2017). Child Sexual Abuse: Toward a Conceptual Model and Definition. *Trauma, Violence, & Abuse, 20*(2), 131-148. https://doi.org/10.1177/1524838017738726

Meghallgató és Terápiás Központok (n.d.). *Retrieved 10 October 2025, from*. https://ogysz.hu/meghallgato-es-terapias-kozpontok

Merza K., Harmatta J., Papp G., & Szabó I. K. (2017). Gyermekkori traumatizáció, disszociáció és szándékos fizikai önsértő viselkedés borderline személyiségzavarban. *Orvosi Hetilap 158*(24), 930-940. https://doi.org/10.1556/650.2017.30745

Nagygyőr C. (2022). A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. *Belügyi Szemle, 70*(8), 1653–1670. https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5

Nelson, C. (2024). The 'most maligned' witness in the Christopher Dawson case: Gender, power, media and legal culture in the digitally distributed live-streamed court. *Crime, Media, Culture, 20*(1), 83–106. https://doi.org/10.1177/17416590231168330

O'Hara, M. A., McCann, T. A., Fan, W., Lane, M. M., Kernie, S. G., & Rosenthal, S. L. (2020). Child Abuse Taking Its Toll on the Emotional Well-Being of Pediatricians. *Clinical Pediatrics, 59*(4–5), 450–457. https://doi.org/10.1177/0009922820905865

Ogloff, J. R., Cutajar, M. C., Mann, E. C., & Mullen, P. E. (2012). Child sexual abuse and subsequent offending and victimisation: A 45 year follow-up study. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, 12*(440), 1–6. https://doi.org/10.52922/ti251190

Ohnishi, K., Hayama, Y., Asai, A., & Kosugi, S. (2008). The Process of Whistleblowing in a Japanese Psychiatric Hospital. *Nursing Ethics, 15*(5), 631–642. https://doi.org/10.1177/0969733008092871

Pilar, N. A., Mappamasing, H., Agusni, R. I., Widyantari, S., Sari, M., Astindari, A., & Hidayati, A. N. (2025). Transmission and therapeutic modalities on condyloma acuminata in children: A case report. *The Pan African Medical Journal, 50,* 101. https://doi.org/10.11604/pamj.2025.50.101.45681

Radvánszki R., Hegedűs J., & Fekete M. (2025). A bántalmazott gyermekkel való kommunikáció sajátosságai a rendőrségi kihallgatás folyamatában. A téma szakirodalmi kutatásának bemutatása. *Jel-Kép: Kommunikáció Közvélemény Média,* (ksz1), 120–130. https://doi.org/10.20520/JEL-KEP.2025.1.121

Romeo-Biedma, F. J., & Horno, P. (2020). *Kiko and the Hand.*

Sárközy S. (2016). A fizikai bántalmazás traumatológiai és sebészeti aspektusai. In Nagy A., & Törő K. (Szerk.). *Gyermekbántalmazás* (pp. 55-75). Medicina Könyvkiadó Zrt.

Schnabel, D. J., Font, S. & Miyamoto, S. (2025). Putting kids first: Reaffirming universal strategies for accurate detection of child sexual abuse in child protection investigations. *Child Protection and Practice, 5*, 100151. https://doi.org/10.1016/j.chipro.2025.100151

Shah, P., Thornton, I., Kopitnik, N. L., & Hipskind, J. E. (2025*). Informed Consent.* In StatPearls. StatPearls Publishing. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430827/

Sinno N. (2025). *A nyomorult tigris.* Park.

Srivastava, K., Chaudhury, S., Bhat, P. S., & Patkar, P. (2017). Child sexual abuse: The suffering untold. *Industrial Psychiatry Journal, 26*(1), 1–3. https://doi.org/10.4103/ipj.ipj_83_17

Strickland, C., Kloess, J. A., & Larkin, M. (2023). An exploration of the personal experiences of digital forensics analysts who work with child sexual abuse material on a daily basis: 'you cannot unsee the darker side of life'. *Frontiers in Psychology, 14*, 1142106. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1142106

Szalai Z. (2016). Artefakt bőrtünetek gyermekkorban. In Nagy A. & Törő K. (Szerk.), *Gyermekbántalmazás* (pp. 25-36). Medicina Könyvkiadó Zrt.

Tregidga, J. (2023). *Starting out on the Child Sexual Abuse Response Pathway: A guide for local partnerships.* Centre of expertise on child sexual abuse.

Turan, Ö., Altin, İ., Erdim, N. K., & Bikmazer, A. (2025). An examination of the relationship between psychopathology and the sociodemographic, clinical, and abuse characteristics in children who have experienced sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 169*(Pt1), 107620. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2025.107620

Wieberneit, M., Thal, S., Clare, J., Notebaert, L., & Tubex, H. (2024). Silenced Survivors: A Systematic Review of the Barriers to Reporting, Investigating, Prosecuting, and Sentencing of Adult Female Rape and Sexual Assault. *Trauma, Violence, & Abuse, 25*(5), 3742–3757. https://doi.org/10.1177/15248380241261404

Wyles, P., O'Leary, P., Tsantefski, M., & Young, A. (2024). Male Survivors of Institutional Child Sexual Abuse: *A Review. Trauma, Violence, & Abuse*. https://doi.org/10.1177/15248380241277272

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fliegauf G. (2026). A gyermekkori szexuális abúzus felismerése az egészségügyben: kihívások és kriminológiai összefüggések. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1805–1823. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1805-1823

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Fliegauf Gergely, aki a gergely.fliegauf@gmail.com e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1825-1841

Gyermekkor a büntetőjog fókuszában
Doli incapax kontra belátási képesség

Childhood in the focus of criminal law: doli incapax versus capacity to discern

Vági Kata Franciska
Dr., doktorandusz
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
vagikata@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja az angol doli incapax és a magyar belátási képesség szabályozási mechanizmusának és jogpolitikai összefüggéseinek összehasonlító elemzése, továbbá annak megvilágítása, hogy az olyan kiemelt esetek, mint az angol James Bulger, valamint a magyar Kocsis Franciska-ügy milyen kivételes példái annak, hogy egy-egy tragikus eset miként alakítja át a fiatalkorúak büntetőjogi kezeléséről szóló társadalmi és politikai diskurzust.
Módszertan: A vizsgálat jogösszehasonlító módszert alkalmaz, és igyekszik rámutatni a két rendszer közötti doktrinális különbségekre.
Megállapítások: Az eredmények rámutatnak, hogy míg Angliában a doli incapax eltörlése a gyermekkorú elkövetőkkel szembeni szigorítást eredményezte, addig Magyarországon a belátási képesség egy pszichológiai alapú, az egyéniesítést sokkal inkább előtérbe helyező szabályozást alakított ki.
Érték: A tanulmány hozzájárul a felelősségre vonás életkori határairól szóló tudományos diskurzus mélyítéséhez, és új szempontokat kínál a jogpolitikai fejlesztések megítéléséhez.

Kulcsszavak: büntetőjog, gyermekkor, doli incapax, belátási képesség

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 03. Átdolgozás: 2026. 01. 12. Elfogadás: 2026. 02. 11.

Abstract

Aim: The aim of this study is to provide a comparative analysis of the regulatory mechanisms and legal policy implications of the English doli incapax and the Hungarian capacity to discern, and to highlight how high-profile cases such as the English James Bulger and Hungarian Kocsis Franciska cases are exceptional examples of how a tragic event can transform the social and political discourse on the criminal treatment of juveniles.
Methodology: The study uses a comparative legal approach and seeks to highlight the doctrinal differences between the two systems.
Findings: The results show that while the abolition of doli incapax in England has led to stricter treatment of child offenders, in Hungary, the concept of discernment has given rise to a psychological-based regulation that places much greater emphasis on individualization.
Value: The study contributes to the academic discourse on the age limits of criminal responsibility and offers new perspectives for assessing legal policy developments.

Keywords: criminal law, childhood, doli incapax, capacity to discern

Bevezetés

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének kérdése a modern jogrendszerek egyik legérzékenyebb területe. Sajátossága, hogy nem csupán a cselekmény jogellenessége, hanem az elkövető erkölcsi, pszichés érettsége is meghatározó tényező a jogi megítélésben. A modern jogrendszerek alapvetően két, egymással szembenálló módon adnak választ e kérdésre. Az egyik oldalon a tisztán normatív jogrendszerek helyezkednek el, amelyek a büntethetőséget egy törvényileg meghatározott alsó korhatárhoz kötik, feltételezve, hogy ezen életkor felett minden gyermek rendelkezik a felelősségre vonáshoz szükséges érettséggel. A másik oldalon azok a rendszerek helyezkednek el, amelyek a normatív korhatár mellett egy egyéniesített vizsgálatot is beépítenek, amely a gyermek tényleges fejlettségét méri a felelősség megállapítása előtt.

Ennek kiváló példája a kontinentális és az angolszász jogrendszer: az angolszász, 1998 előtt széles körben alkalmazott doli incapax doktrína és a modern magyar büntetőjogban a 2012. évi C. törvény által újraélesztett belátási képesség intézménye saját jogdogmatikai hagyományait követve két eltérő megoldást kínál erre a kihívásra. A fiatalkorúak felelősségével kapcsolatos szabályozás alakulását széles körben tárgyalt, brutális bűncselekmények katalizálták, amelyek

erőteljesen formálták a közvéleményt és az érintett országok politikai fellépését, amely két tényező végső soron jelentős hatást gyakorolt a tárgyalt jogintézmények alakulására (Balázs, 2018). A tanulmány célja e két jogi fogalom történeti hátterének, szabályozási mechanizmusának és jogpolitikai összefüggéseinek áttekintése, továbbá annak megvilágítása, hogy az olyan kiemelt esetek, mint az angol James Bulger, valamint a magyar Kocsis Franciska-ügy milyen kivételes példái annak, hogy egy-egy tragikus eset miként alakítja át a fiatalkorúak büntetőjogi kezeléséről szóló társadalmi és politikai diskurzust. A tanulmány igyekszik rámutatni továbbá, hogy a doli incapax eltörlése az egyén életkorát kevésbé szem előtt tartva abszolút, korai büntetőjogi elszámoltathatóságot eredményezett, míg a belátási képesség Magyarországon egy dogmatikailag árnyaltabb kísérlet volt a közbiztonsági igények és a kognitív érettség felmérése közötti egyensúly megteremtésére.

A doli incapax intézményének ismérvei és jelentősége a brit jogrendszerben

A doli incapax vélelem morális és filozófiai elvként is működött az angol büntetőjogban, ahogy arra Crofts és Hamer rámutat (Crofts & Hamer, 2023). Értelmezésük szerint az elv lényege, hogy a gyermekek bizonyos életkorban nem képesek bűnös szándékot kialakítani, melynek oka, hogy *„pszichoszociális érettségükben elmaradnak a felnőttektől, ami befolyásolja döntéshozatalukat antiszociális helyzetekben.”* (Crofts & Hamer, 2023). A vélelem kialakulása a 14. századi Angliába nyúlik vissza, ahol a királyi bíróságok és a helyi esküdtszékek gyakorlata formálta a kiskorúak büntetőjogi megítélését (Papp Kamali, 2015). A középkori bíróságok ítéleteiben gyakran szerepelt a „capax doli” vagy „incapax doli” kifejezés, amely a vádlott mentális képességére utalt, ugyanakkor csak a 17–18. századra alakult ki az a gyakorlat, hogy a doli incapax kérdése a bűnösség megállapítása előtt külön mérlegelendő tényezővé vált (Blackstone, 1769), és ugyancsak ebben az időben született meg a doktrína korhatárokhoz kötött rendszere. Ez alapján a 7 év alatti gyermekeket automatikusan mentesítette a büntetőjogi felelősség alól, míg 7 és 14 év között megdönthető vélelemként működött.

A 18–19. században a doli incapax már megszilárdult elvnek számított Angliában, ahol már több esetben is rögzítették, hogy a gyermekek felelősségét egyéni fejlettség alapján kell megítélni, sok esetben pedig a vádlott viselkedésén vagy szavain keresztül igyekeztek bizonyítani a tudatos gonoszságot (Crofts, 2002). A 19. század végére a gyermekek büntetőjogi felelősségének kérdése a társadalmi

reformok középpontjába került: az 1854-es Youthful Offenders Act és az 1866-os Industrial Schools Act már kifejezetten a nevelési szempontokat hangsúlyozták, amellyel lefektették a fiatalkorúak modern értelemben vett büntető igazságszolgáltatásának alapjait, ahogy arra Loughnan rámutat (Loughnan, 2021).

Crofts kiemeli, hogy ebben az időszakban a vélelem hétéves korig abszolút jellegű volt, míg e kortól a 14. életév betöltéséig megdönthető volt abban az esetben, ha kétséget kizáróan bizonyítást nyert, hogy a bűncselekmény elkövetésével érintett gyermek megértette cselekménye jogellenességét, illetve annak következményeit (Crofts, 2009). A vélelem megdöntéséhez a vádhatóság feladata volt annak kétséget kizáró bizonyítása, hogy a gyermek tudott a cselekmény súlyosan jogellenes voltáról. 14. életévet betöltött személyeket a jog teljes büntetőjogi felelősséggel ruházta fel.

A 20. század elején az angol büntetőjog a gyermekekkel kapcsolatos elvek mélyreható reformját élte meg. Ennek keretében az 1933. évi Children and Young Persons Act az angol jogtörténetben először állapította meg a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát (URL1). A szabályozás értelmében 8. életév betöltéséig a gyermekek nem voltak büntetőjogi értelemben felelősségre vonhatók, míg 8 és 14 év között csupán akkor, ha a bíróság bizonyítottnak látta, hogy tudták, amit tesznek, az súlyosan rossz.

Ezt követően az 1963. évi törvénymódosítás (URL2) 10 évre emelte, az 1969. évi Children and Young Persons Act pedig 14. életév betöltéséhez kívánta kötni a felelősségre vonás alsó határát, ám ez a rendelkezés végül sosem lépett életbe (URL3).

A század végére azonban a doli incapax kapcsán egyre szélesebb körben terjedt el az a nézet, mely szerint *„a vélelem ellentétes a józan ésszel”* (Renaud, 2023). E nézetet hűen tükrözte a James Bulger ügy, amely katalizátorként szolgált a fiatalkori bűnözés megítélése és az addigi szabályozás radikális megváltoztatása kapcsán.

1993. február 12. napján két tízéves fiú, Robert Thompson és Jon Venables egy bevásárlóközpontból, édesanyja mellől elcsalta az akkor kétéves James Bulgert. Ezt követően több mint két mérföldes utat tettek meg vele, majd a vasúti síneken különös kegyetlenséggel agyonverték, végezetül a kisfiú holttestét a vasúti sínekre fektették annak érdekében, hogy az érkező vonat elgázolja, elrejtve így a gyilkosságot. Mindezt az ügyben eljárt bíró „páratlanul gonosz és barbár” tettként értékelte, melynek következményeként kimondta, hogy a vádlottak tisztában voltak tettük erkölcsi természetével, megdöntve ezzel a doli incapax vélelmet (URL4).

Az eset hatalmas médiavisszhangot és közfelháborodást váltott ki, hatására a gyermekkorú elkövetők iránti empátia drámaian csökkent, ami rendkívüli politikai nyomást helyezett a kormányra. A társadalmi nyomásra a két 10 éves

vádlottat – bizonyos kedvezményekkel – a hagyományos, felnőttek számára fenntartott Koronabíróságon állították bíróság elé, majd őket a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható legsúlyosabb büntetésre, „Őfelsége tetszéséig tartó fogvatartásra" (detention during Her Majesty's pleasure) ítélték (URL5). Az ügyben eljáró House of Lords, az Egyesült Királyság parlamentjének felsőháza volt, amely 2009-ig egyben a legfelsőbb bírói fórum szerepét is betöltötte, mivel a Law Lords látták el a végső bírói felülvizsgálat funkcióját (URL6). A szankció azon esetekre szolgált, amikor az elkövető fiatal életkora miatt nem volt kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztés (Bradley, 2003), határozatlan tartamú volt, a szabadulás időpontjáról pedig elsősorban a belügyminiszter döntött, ami a büntetés végrehajtását jelentős politikai befolyás alá helyezte (Wortley, 2007).

A gyermekeket érintő büntetőüggyel összefüggésben az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt indult eljárás. Az indítvány szerint a büntethetőség korhatára, a tárgyalás körülményei és a kiszabott büntetés egyaránt sértette a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát deklaráló 3. cikket, mivel ezek *„a gyermekek fizikai és pszichés állapotára, valamint emberi fejlődésére gyakorolt hatását alig vagy egyáltalán nem vették figyelembe"* (URL7). A panasz további eleme volt az 5. cikk, mint a szabadsághoz és biztonsághoz való jog sérelme, melynek keretében a fogva tartás jogszerűségét és az annak felülvizsgálatához való jogot sérelmezték a panasztevők. Végezetül az indítványozók szerint a Gyermekjogi Egyezmény 6. cikkének megsértését valósította meg a belügyminiszter által kiszabott büntetési mérték, valamint a hatékony részvétel hiánya a felnőtt bíróság megfélemlítő légköre.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy a 3. cikk és az 5. cikk (1) bekezdése esetében nem történt jogsértés, megállapította azonban az 5. cikk (4) bekezdés és a 6. cikk sérelmét. Előbbi esetében megállapítást nyert, hogy a fogvatartottnak biztosítani kell a bírósághoz fordulás jogát a fogva tartás jogszerűségének rendszeres felülvizsgálata okán, a kérelmezők számára azonban ez nem állt rendelkezésre (URL7). A 6. cikk (1) bekezdésének sérelmét két ponton is megállapította az EJEB, s az indokolásából kitűnik, hogy a gyermek részvételével folyó eljárások tisztességes voltához figyelembe kell venni a vádolt gyermek életkorát, érettségi szintjét, ezen túlmenően pedig konkrét intézkedések szükségesek ahhoz, hogy az érintett gyermek megértse az eljárás természetét és következményeit (Owusu-Bempah, 2018). Ugyancsak a 6. cikk sérelme valósult meg azáltal, hogy a büntetést az arra jogosult bíróság helyett a belügyminiszter szabta ki. Ez azért is aggályos, mert e cikk független és pártatlan bíróság előtti tisztességes tárgyalást garantál, amely követelmény egyértelműen nem teljesült, tekintve, hogy a belügyminiszter nyilvánvalóan nem volt független a végrehajtó hatalomtól (URL7).

Az EJEB eljárása tehát elsődlegesen a Bulger ügy gyermekkorú elkövetőinek részvételével folyó eljárásokra koncentrált, míg a doli incapax, illetőleg a büntethetőségi korhatár dilemmáiról nem rendelkezett.

Az 1998. évi reform

A doli incapax vélelemmel kapcsolatban a James Bulger ügy által generált komoly társadalmi és jogalkotói dilemmák végeredményeként az 1998. évi Crime and Disorder Act 34. szakasza eltörölte a doli incapax vélelmét az Egyesült Királyságban. A reform támogatói azzal érveltek, hogy a kiskorúak tízéves korukra több évet eltöltenek a formális oktatásban, és ezért meg kell érteniük, hogy a bűncselekmény rossz (Bradley, 2003).

Emellett a módosítást számos kritika is érte. A House of Lords tagjai közül többen rámutattak arra, hogy a doli incapax elve évszázadokon át védte a gyermekeket, eltörlése pedig nemcsak szükségtelen és hibás, de az igazságtalanság kockázatát is növeli (URL8).

A büntethetőségi korhatár a fenti rendelkezések következtében egységesen 10 évre módosult, ezzel egyidejűleg pedig teljesen megszűnt a doli incapax vélelem (URL9). Ennek következtében az Egyesült Királyságban tízéves kor betöltésétől minden gyermekre ugyanazok a felelősségi szabályok vonatkoznak, mint a felnőttekre – mindez anélkül, hogy bizonyítani kellene: értették-e tettük erkölcsi súlyát. Ez tehát jelentős fordulatot jelentett az angol büntetőjogban: megszűnt a 10–13 év közötti gyermekeket addig védő, évszázadokon át alkalmazott intézmény. A század közepén domináló, a gyermekeket támogató jóléti modell helyét a század végére egy olyan igazságügyi modell vette át, amely nem kívánta figyelembe venni a gyermekek sajátos helyzetét. Az azonban Domán meglátása szerint aggályokat vethet fel, ha a büntetőjogi felelősségre vonás *„pusztán a gyermek életkorán alapul, mert morálisan helytelen azt állítani, hogy minden gyermek egyforma”* (Domán, 2019).

Az 1998-as reformot követően így az Egyesült Királyság jogrendszere a legszigorúbbak közé került Európában a fiatalkori büntetőjogi felelősség kérdésében, a jelenlegi megoldások pedig éles ellentétben állnak a modern európai normákkal, amely miatt az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága rendszerint hangot ad aggodalmának. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottság érvelése szerint a 10 éves korhatár egyértelműen sérti a Gyermekjogi Egyezményben foglaltakat, továbbá felszólította az Egyesült Királyságot a korhatár nemzetközileg elfogadható szintre történő felemelésére (URL10).

A belátási képesség a magyar jogban

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének kérdése a magyar jogtörténetben korán megjelent.

Az 1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi-kódex 83. §-a abszolút büntethetőséget kizáró okként kezelte a 12. életév be nem töltését, kimondva, hogy az ilyen korú elkövető nem vonható bűnvád alá, mivel Kőhalmi szerint a gyermek ebben a korban még nem rendelkezik a bűnösség felismeréséhez szükséges belátással. Ezt támasztja alá az az álláspont is, amely szerint *„a gyermekkorban hiányzik az öntudat, a képesség a cselekvények természeti következményeit és jogi minőségét átlátni és fölfogni. A gyermek […] vak ösztönnek hódol, helyes képzeteket, helyes fogalmakat nem szerezhet és a cselekvények irányelvét meg nem állapíthatja. A gyermekben még nem alakult ki a kötelességtudat, vagy ha felébredt is, még hiányos”* (Schnierer, 1888, idézi Domokos, 2018). A 12 és 16 év közötti elkövetőkre már feltételes felelősségi rendszert vezetett be, amely egyedi mérlegelésre sarkallta az eljáró bíróságot az elkövető tényleges értelmi és erkölcsi fejlettségét illetően (Kőhalmi, 2019). Az e korosztályba tartozó személyek tehát csak akkor voltak büntethetők, ha a cselekmény bűnösségének felismeréséhez szükséges belátással bírtak, mutat rá Herman (Herman, 2020). A kódex ezzel lehetővé tette a gyermekek pszichológiai érettségének mérlegelését is.

Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk tovább finomította a belátási képesség vizsgálati szempontjait, valamint megfogalmazta a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét a 12–18 éves korosztály számára, ahogy azt Szentmiklóssy-Szabó (2012) rögzíti.

A szocialista korszak büntetőjogi gondolkodásában háttérbe szorult az egyéni felelősség pszichológiai megközelítése: a büntetőjogi szabályozás az 1961. évi V. törvény által egy megdönthetetlen vélelemre támaszkodott, miszerint a 14. életévet be nem töltött személy biológiai és pszichológiai okból nem rendelkezik belátási képességgel, így a büntethetőségi korhatárt egységesen 14 évre emelte a korábbi 12 év helyett, amely korhatárt az 1978. évi IV. törvény is fenntartott (Balázs, 2018).

A 2000-es évek elején a joggyakorlatban több olyan eset is napvilágot látott, amelyben tizenkettedik életévét be nem töltött gyermek súlyos bűncselekményt követett el, ami Czédli-Deák szerint elindította a gyermekek felgyorsult biológiai fejlődését hangsúlyozó diskurzust (Czédli-Deák, 2015). Ezek közül a legismertebb a Kocsis Franciska-ügy, amely a belátási képesség újjáélesztésének közvetlen előzményeként szolgált. Az eset során az ítélet összefoglalója szerint 14 éves M. Viktória és 12 éves társa, D. Máté kegyetlenül megkínozta, majd meggyilkolta a 11 éves Kocsis Franciskát (URL11).

Az elkövetés idején hazánkban a büntethetőség alsó korhatára 14 év volt. Ennélfogva az elkövetéskor 12 éves D. Máté büntetőjogi felelősségre vonására nem került sor, míg a 14 éves M. Viktóriát az ügyben elsőfokon eljárt Fővárosi Bíróság előre kitervelten, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés vádjában bűnösnek találta, amely miatt 6 év 10 hónap fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Az ítéletet a másodfokon eljárt Fővárosi Ítélőtábla 2003. decemberében meghozott ítéletében 9 év fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre súlyosította (URL11). Gyurkó leírása szerint a bíróság az ítélet kiszabása során M. Viktóriát közepesen beszámíthatónak minősítette, figyelembe véve a lány átlag alatti értelmi képességét (Gyurkó, 2008).

A 12 éves elkövető felelősségre vonásának elmaradása jelentős felháborodást váltott ki a nyilvánosság körében, valamint a jogalkotó részére is komoly kérdést vetett fel: helyes-e az a megközelítés, hogy jelentős súlyú bűncselekmények fiatal elkövetői teljes egészében mentesülnek a cselekmény büntetőjogi következményei alól?

Hosszas vita után a magyar jogalkotó módosított az addigi szabályokon és egy, korábban már alkalmazott jogintézményt hívott életre: a 2013. július 1. napján hatályba lépett Büntető Törvénykönyv 16. §-a főszabályként ugyan fenntartotta a 14. életévet, mint minimális életkort, egyes súlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén azonban 12. életévben állapította meg a büntethetőségi korhatárt, ennek feltételeként pedig az elkövetőnek rendelkeznie kell a bűncselekmény felismeréséhez szükséges belátással. E ponton szükséges megjegyezni, hogy a törvény szövege a „belátás" fogalmát használja, és nem a szakirodalomban gyakran alkalmazott „belátási képesség" terminust. A jogalkotó ugyanakkor nem határozza meg e fogalom pontos tartalmát, és nem tisztázza annak viszonyát más jogágakban – különösen a polgári jogban – használt terminológiához, amelyet a szakirodalomban Domokos is kifogásolt (Domokos, 2018). A jelen tanulmány ezért a „belátási képesség" kifejezést gyűjtőfogalomként használja, a törvényi „belátás" mögött meghúzódó kognitív–erkölcsi érettség jelölésére.

Ahogy a Kocsis Franciska-ügyből is következik, a jogalkotói szándék ezen újítás mögött a gyermekek felgyorsult biológiai és pszichoszociális fejlődésének figyelembevétele volt (Czédli-Deák, 2015).

A jogalkotó e rendelkezése heves vitákat váltott ki. Tóth Mihály, a Magyar Büntetőjogi Társaság elnöke véleménye szerint ugyan kétségtelen, hogy a lakosság elöregedésével egyre markánsabban érzékelhető a bűnözés „megfiatalodása" is, ám meglátása szerint a korhatárok 1-2 évvel történő csúsztatása pusztán látszatmegoldásként értékelhető, valamint zavarosnak és értelmezhetetlennek írta le az újonnan bevezetett szabályozást, ahogy azt Nánási összefoglalta (Nánási, 2016).

Egy másik, hasonlóan kritikus szemlélet szerint a közvélemény nyomása sok esetben túlzó reakciókra sarkall, miközben a fiatalkorú bűnelkövetők aránya az összbűnözéshez képest valójában nem jelentős (Igaz & Kenese, 2014).

A jogintézmény alkalmazása során bizonytalan gyakorlatot eredményezhet a belátási képesség törvényben meghatározott fogalmának hiánya, az utóbbi években azonban a gyakorlat jelentős mértékben formálta a jogintézmény kereteit.

A 25/2022. (X. 26.) AB határozat alapja a Btk. 16. § és a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításának alkotmányossága és értelmezési tartománya. Az Alkotmánybíróság eljárását a Budapest Környéki Törvényszék kezdeményezte egy társtettesként elkövetett emberölés bűntette miatt indult büntetőeljárás kapcsán. Az ügyben kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő véleménye egy kritikus jogi problémát vetett fel: a szakértő ugyan megállapította, hogy a 12. életévét betöltött, de 14. életévnél fiatalabb V. rendű vádlott rendelkezett a cselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges kognitív belátással, ám a cselekmény elkövetésekor nem volt képes arra, hogy belátása szerinti magatartást tanúsítson. Viselkedését a *„csoportnyomás, a megfelelésre és az engedelmességre hajlamosság”* határozta meg (URL12).

Az indítványban foglaltak szerint a szabályozás *„nem veszi figyelembe, hogy a gyermekeket, így a 12. és 14. közötti életkori csoportot is érzelmi kiszolgáltatottság jellemzi, alkalmazkodási vágy ahhoz a személyhez, akihez a gyermek kötődik vagy kötődni vágyik. Ez a kötődni vágyás és megfelelési igény határozza meg elsősorban a gyermek magatartását, ezért a gyermektől még akkor sem várható el, hogy a belátási képessége szerint cselekedjen, ha az egyébként teljes körű”* (URL12).

Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezést elutasította. Érvelése szerint – ahogy azt a legfőbb ügyész 2024. évi országgyűlési beszámolójában kiemeli – a támadott szabályozás a gyermek alapjogainak arányos korlátozását valósítja meg, ugyanakkor fontos megállapítást tett a belátási képesség fogalmának értelmezésére (URL13). Azt elismerte, hogy a jogalkotó adós maradt a fogalom törvényi szintű meghatározásával, elemeinek kimunkálását azonban tudatosan a jogalkalmazásra bízta. Kelemen értelmezésében rámutatott, hogy a hatályos szabályozás nem zárja ki a bírói kezdeményezésben foglaltaknak, azaz a 12–14 év közötti elkövető esetleges külső befolyásoltságának figyelembevételét (Kelemen, 2023).

Két intézmény, két megközelítés?

A magyar belátási képesség és az angol doli incapax doktrína számos alapvető hasonlóságot mutat, amelyek közös filozófiai gyökerekre utalnak. Mindkét

jogintézmény elismeri a gyermekkort mint speciális fejlődési szakaszt, és indokolatlannak, célra nem vezetőnek tartja a büntetőjog teljes szigorának alkalmazását bizonyos életkor betöltése, bizonyos érettségi szint elérése hiányában. A maga történelmi és dogmatikai keretei között mindkét jogrendszer elsődleges célja egyfajta védőháló biztosítása a bűnelkövetők legfiatalabbjai számára, elismerve, hogy a büntetőjogi felelősség fokozatos érési folyamat eredményeként alakul ki.

Mindkét rendszer célja a gyermekek korai kriminalizálásának megakadályozása, és elutasítják azt a merev megközelítést, amely kizárólag életkoron alapuló felelősségi modellt követne. Gáspár leírása szerint ehelyett felmérni kívánják a büntetőjoggal kapcsolatba kerülő gyermekek mentális és erkölcsi fejlettségét és elsődleges célként írják elő, hogy meg kell különböztetni a tettük súlyát felismerő gyermekeket azoktól, akik még nem képesek erre (Gáspár, 2017). Ez kétségkívül a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjéhez, az individualizált megítéléshez közelítő rendszert állít fel, amely túlmutat az adott bűncselekmény puszta tényállásán.

A vádhatóság bizonyítási terhe szintén közös vonása a két jogintézménynek: ugyan a bizonyítás iránya eltérő, de a gyermek felelősségre vonhatóságának kérdése mindkét esetben a vád bizonyítékain alapul. A gyermekkor alaphelyzetben tehát mindkét rendszerben védelmet élvez.

Ugyancsak hasonló jellemvonás annak elismerése, hogy a gyermekek érettségének megítélése komplex, a jogi kereteken túlmutató ismereteket igényel, ennélfogva az eljáró bíróságoknak pszichológiai szempontokra is szükségük van a megalapozott döntéshez.

A két jogintézmény közötti dogmatikai különbség a jogintézmények természetéből fakad. A magyar belátási képesség egy szűken meghatározott feltétel a büntethetőség kérdésében, és csak a legsúlyosabb, tételesen meghatározott bűncselekmények esetén értelmezendő a 12–14 éves korosztály tekintetében, míg az angol doli incapax esetében egy általános érvényű vélelmet kell érteni, amely valamennyi bűncselekmény esetén alkalmazható volt 10 és 14 év között.

A belátási képesség a büntethetőség anyagi jogi feltétele. Ez azt jelenti, hogy funkcióját tekintve egy alapvetően védett korosztály – a 12. és 14. életév közötti fiatalok – bűnösségének megállapításához többletfeltételeként szolgál, enélkül ugyanis a büntetőjogi felelősségre vonás elmarad az érintett korosztály tagjait tekintve.

A doli incapax vélelemre épülő rendszere ezzel szemben nem a büntethetőség egy további feltétele volt, sokkal inkább eljárásjogi akadály, amelynek elhárítása a vádhatóság feladata volt.

A bizonyítás iránya ugyancsak eltérő: Magyarországon pozitív, Angliában negatív irányú bizonyítás szükséges. A magyar büntetőjog kiindulópontja

a büntethetetlenség, ahol a vádképviseletnek az érintett gyermek érettségére vonatkozó bizonyítékokat kell felsorakoztatnia, a bizonyítás mércéje azonban jogilag nem meghatározott – csupán annyit rögzít, hogy a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás. A doli incapax esetében a kiindulópont a felelősség hiánya, a bizonyítás mércéje pedig sokkal konkrétabb: a vádhatóságnak azt kell bizonyítania, hogy a gyerek tudta, hogy cselekedete „komolyan rossz," és nem csupán „csintalanság" (Raymond, 2012).

Ugyancsak a bizonyítás körében említendő a szakértő szerepe. A 11/2018. (VI. 25.) LÜ utasítás előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú beszámítási képességének vizsgálata körében szakértői véleményt kell beszerezni (URL14). Az Egyesült Királyságban a szakértő kirendelése nem volt kötelező jellegű, az pusztán egy volt a lehetséges bizonyítékok közül és nem volt kötelező eleme az eljárásnak (Wortley, 2007).

A magyar bíróságok az egyes külső tényezők szerepét kifejezetten figyelembe veszik a holisztikus értékelés részeként, míg a doli incapax vélelem megdöntéséhez a gyermek belső tudatosságát kellett bizonyítani, az egyes kívülről ható körülmények kevésbé voltak relevánsak.

A vizsgálat tárgyát Magyarországon a gyermek egyéni kognitív és érzelmi képessége képezi a konkrét cselekmény következményeinek felismerésére, míg a doli incapax esetében egy általánosabb erkölcsi tudatosság vizsgálata a hangsúlyos szempont.

A belátási képesség modelljének hatalmas előnye az egyéniesítésre való törekvés, amely elutasítja azt a merev – és az angol jog által megvalósított – nézetet, amely egy bizonyos korcsoportba tartozókat minden tekintetben azonos érettségi, fejlettségi szintűnek tekint. Ez teljes egészében eleget tesz a gyermekközpontú igazságszolgáltatás nemzetközi követelményeinek, szemben az angol megoldásokkal.

A magyar jogrendszer további előnye – főszabály szerint – a 14 éves minimális büntethetőségi korhatár. A 12. életévet betöltött személyek felelősségre vonásához a vádhatóságnak magas bizonyítási küszöböt kell megugrania. Ez a rendszer védelmező jellegét mutatja, míg az Egyesült Királyság a doli incapax vélelem megszüntetésével nemzetközileg elítélt, egységesen 10 éves büntethetőségi korhatárt állapított meg, amely egyrészt az individualizáció teljes hiányát tükrözi, továbbá magában hordozza a korai kriminalizáció kockázatát. A gyermekek büntető rendszerrel való korai kapcsolata ugyanis önmagában is bűnözésre ösztönző hatású: *„egyrészt gátolja azt a természetes folyamatot, amelynek során a bűncselekményeket elkövető gyermekek nagy többsége a tapasztalatok és az érettség révén felhagy a bűnözéssel, másrészt negatívan befolyásolja a törvényes eszközökkel elérhető társadalmi és gazdasági előrelépés jövőbeli kilátásait"* (Bateman, 2013).

A belátási képesség nagy hiányossága egy egzakt törvényi definíció. Ez a gyakorlatban bizonytalan és következetlen jogalkalmazást eredményezhet annak ellenére is, hogy a szakértői vélemények igyekeznek tudományos alapokat nyújtani a döntéseknek. A doli incapax vélelme azonban a belátási képességhez képest kiszámíthatóbb megoldásokat igyekezett biztosítani, és teszi ezt a megszűnése óta töretlenül alkalmazott 10 éves minimális korhatár, amely nem enged teret a kivételeknek és azok bizonytalan mérlegelésen alapuló alkalmazásának.

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény követelményei

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 1989-ben új normatív keretet teremtett meg a gyermekekkel szembeni bánásmódban. Alapelvi szinten hangsúlyozza a gyermekek mindenek felett álló érdekének figyelembevételét, valamint azt, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének célja a gyermek társadalmi reintegrációjának elősegítésén túl annak elősegítése, hogy a gyermek *„a társadalom építő tagjává váljon”* (URL15). Megköveteli továbbá a részes államoktól egy minimális korhatár megállapítását, amely alatt a cselekmény elkövetője büntetőjogi felelősségre nem vonható. A Gyermekjogi Egyezmény ugyan nem határoz meg egységes életkort, de a Gyermekjogi Bizottság 24. számú általános kommentárja arra ösztönzi a tagállamokat, hogy azt legalább 14–16 évben állapítsák meg (URL16).

E kritériumok alapján megállapítható, hogy a belátási képesség intézménye – minden jogbizonytalansági probléma ellenére – összhangban áll a Gyermekjogi Egyezmény célkitűzéseivel és közelebb áll a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjéhez. Az egyéniesítés, a magasabb büntethetőségi korhatár és a belátási képesség újbóli bevezetése biztosítja, hogy a büntetőjog alapvetően védelmezőn álljon a gyermekkorú elkövetőkhöz.

Az angol rendszer ezzel szemben a doli incapax doktrína eltörlése óta különösen rugalmatlan, fix korhatárhoz kötött rendszert vezetett be, amely figyelmen kívül hagyja a gyermek fejlődését. Ez ellentétben áll a nemzetközi és tudományos konszenzussal a gyermekkor megítélését illetően, ezzel pedig a legfiatalabb és legkiszolgáltatottabb életkorban lévő elkövetőket védtelenné tette a megtorló igazságszolgáltatási eszmékkel szemben. Ezen megközelítésben a doli incapax jogintézménye egy fontos védelmi elvet testesített meg, arra kényszerítve a rendszert, hogy vegye figyelembe a gyermek tényleges értelmi képességét, mielőtt ráhelyezné a büntetőjogi felelősség teljes súlyát.

Következtetések

A doli incapax és a belátási képesség összevetése révén kirajzolódik, hogy a két látszólag különböző jogintézmény közös célja a fiatalkorúak erkölcsi és kognitív sajátosságainak, fejlettségének figyelembevétele a büntetőjogi felelősség vizsgálata során.

Az Egyesült Királyság common law rendszere a doli incapax útján egy megdönthető vélelmet állított fel a 10–14 éves korosztályra, a vélelem azonban a James Bulger ügy hatásra 1998-ban eltörlése került. E döntés a brit jogtörténelemben egy markáns fordulatot eredményezett, amely a fiatalkorúak gondozására és rehabilitációjára összpontosító modellt felváltotta egy, a megtorlást és az elkövetői felelősségre vonást előtérbe helyező megközelítéssel, noha ezt sem fejlődéslélektani, sem kriminológiai érvek nem támasztották alá (van Rijt, 2021).

Annak érdekében, hogy az Egyesült Királyság büntető igazságszolgáltatásában hatékonyabban érvényesüljön a gyermekközpontúság követelménye, megfontolandó lehet egy, a doli incapax doktrína erősségein alapuló rendszer bevezetése 10. életévet betöltött fiatalok számára, amely individualizált érettségi vizsgálatot valósítana meg a büntetőjog rendszerébe kerülő gyermekek esetében. A doli incapax dilemmájának rendezésén túl ugyancsak sürgető lenne a büntethetőségi korhatár felemelése annak érdekében, hogy teljesítse a nemzetközi minimális elvárásokat a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásával kapcsolatban.

A magyar Kocsis Franciska-ügy ehhez hasonlóan, de eltérő jogi keretek között a büntethetőségi korhatár kérdését helyezte középpontba, ami a magyar büntetőjogban jelentős, ám szakmailag vitatott módosításokhoz vezetett.

A belátási képesség a 12–14 éves korosztály büntethetőségének kivételes alkalmazását engedélyezi és kizárólag a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén, amennyiben az elkövető bizonyíthatóan megfelelő erkölcsi-értelmi érettséggel rendelkezik. A szabályozás ugyanakkor komoly dogmatikai és gyakorlati kihívást jelent. A joggyakorlat kiegyensúlyozottabbá és kiszámíthatóbbá tétele érdekében megfontolandó a jogalkotó mulasztásának pótlása, jelesül törvényi szinten lenne szükséges definiálni a belátási képesség fogalmát és elemeit, iránymutatást adva ezzel az eljáró bíróságok és szakértők számára, amely végső soron egy országos szinten széttöredezett gyakorlat hibáit is kiküszöbölné.

Indokolt továbbá a bizonyítási eljárás egységesítése, az igazságügyi szakértők módszertani szabadsága ugyanis jelentős, ami hasonló tényállásokat eltérő módon értékelhet, végül másféle következtetéseket vonhat le. Ennek érdekében szükséges lenne lefektetni a pontos vizsgálati szempontokat és a szakértői vélemény minimális tartalmi elemeit.

A fentiek tükrében látható, hogy az egyes jogrendszerek hogyan egyensúlyoznak a társadalom biztonságérzete, a megtorlás iránti igény és a fiatalkorúak jogai, illetve rehabilitációja között, továbbá, hogy az azonos társadalmi problémákra adott válaszok jelentősen függnek az adott ország jogi és politikai környezetétől.

Felhasznált irodalom

Balázs B. (2018). A belátási képesség büntetőjogi fogalmának történeti és elvi alapjairól. *Magyar Jog,* (6), 370-377.

Blackstone, W. (1769). *Comentaries on the Laws of England.* (Book IV, Chapter 19: Of Courts of a Criminal Jurisdiction). Yale Law School, Avalon Project. https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00248906

Bradley, L (2003). The Age of Criminal Responsibility Revisited. *Deakin Law Review, 8,* Article 4.

Crofts, T. (2002). The Criminal Responsibility of Children and Young Persons: A Comparison of English and German Law. *Child and Family Law Quarterly*, *14*(4), 411–432.

Crofts, T. (2009). Catching up with Europe: Taking the Age of Criminal Responsibility Seriously in England. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 17*(4), 267-292. https://doi.org/10.1163/157181709x470956

Crofts, T., & Hamer, D. (2023). The Logic and Value of the Presumption of Doli Incapax (Failing That, an Incapacity Defense). *Oxford Journal of Legal Studies, 43*(3), 546–567. https://doi.org/10.1093/ojls/gqad010

Czédli-Deák A. (2015). Adalékok a belátási képesség vizsgálatához. *Jogelméleti Szemle 16*(4), 102-115. https://doi.org/10.59558/jesz.2015.4.102

Domán A. (2019). *A beszámítási képesség a büntethetőségi akadályok rendszerében.* Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar.

Domokos A. (2018). A belátási képesség a büntetőjogban. In Domokos A. (Szerk.), *5 éves a Büntető Törvénykönyv* (pp. 38-49). Károli Gáspár Református Egyetem.

Gáspár Sz. (2017). *Dilemmák a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül*. Jogi Fórum.

Gyurkó Sz. (2008). A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák. *Kriminológiai Tanulmányok*, *45,* 73-92.

Herman Sz. (2020). Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. *Belügyi Szemle, 68*(10), 11-49. https://doi.org/10.38146/bsz.2020.10.1

Igaz B., & Kenese A. (2014). *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései.* Jogi Fórum.

Kelemen B. Cs. (2023). A fiatalkorúak büntetőjogi belátási képességének elméleti és gyakorlati kérdései. *Acta Universitatis Szegediensis, 4,* 375-405.

Kőhalmi M. (2019). A fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története. *Büntetőjogi Szemle,* (2), 41-53.
Loughnan, A. (2021). The Will to Criminalize: Malice, Responsibility and the Child Offender in Nineteenth-Century England*, Oxford Journal of Legal Studies*, *41*(3), 497–520.
Nánási M. (2016). *A belátási képesség megközelítése a jogtörténet és az új Btk. tükrében.* Mabie.
Owusu-Bempah, A. (2018). The interpretation and application of the right to effective participation. *International Journal of Evidence and Proof, 22*(4), 321-341. https://doi.org/10.1177/1365712718780800
Papp Kamali, E. (2015). *A Felonious State of Mind: Mens Rea in Thirteenth- and Fourteenth-Century England* (Doctoral dissertation). University of Michigan.
Raymond, A. (2012). *Rethinking the Criminal Responsibility of Young People in England and Wales.* https://doi.org/10.1163/157181712x610460
Renaud, M. (2023). *Children and Crime: Doli (In)Capax.*
Szentmiklóssy-Szabó B. (2012). A fiatalkorúakkal kapcsolatos életkori szabályozás alakulása a Csemegi-kódextől napjainkig. *Debreceni Jogi Műhely,* (1), 37-42. https://doi.org/10.24169/djm/2012/1/3
van Rijt, A. (2021). *The Minimum Age of Criminal Responsibility in England: a Study on the Development and Current Status of the MACR.* Leiden University.
Wortley, N. (2007) Hello, Doli?...or is it Goodbye? *Journal of Medical Health Law, 16,* 234-242. https://doi.org/10.19164/ijmhcl.v1i16.227

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Children and Young Persons Act 1933 (UK)*. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12/section/50
URL2: *Children And Young Persons Act 1963 (UK).* https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1963/37/section/16
URL3: *Age of Criminal Responsibility.* https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/the-age-of-criminal-responsibility.php#citethis
URL4: *House of Lords - ítélet a James Bulger ügyben.* https://publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldjudgmt/jd970612/vandt01.htm
URL5: *T. and V. v. United Kingdom - Child Rights International Network.* https://archive.crin.org/en/library/legal-database/t-and-v-v-united-kingdom.html
URL6: *House of Lords: Judicial work.* https://www.parliament.uk/globalassets/documents/lords-information-office/hoflbpjudicial.pdf
URL7: *Az EJEB ítélete a T. and V. v. United Kingdom ügyben.* https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-83696%22]}
URL8: *House of Lords. Crime and Disorder Bill.* https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/1997/dec/16/crime-and-disorder-bill-hl#column_1236

URL9: *Crime and Disorder Act 1998 (UK).* https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37
URL10: *United Nations Committee on the Rights of the Child - Concluding Observations ont he Combined Sixth And Seventh Periodic Reports of the United Kingdom of Great Britain and Nothern Ireland.* https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGBR%2FCO%2F6-7&Lang=en
URL11: *Kocsis Franciska-ügy – az ítélet részletei.* https://www.jogiforum.hu/hir/2003/04/29/itelet-a-kivegzett-kocsis-franciska-pereben-reszletek/
URL12: *25/2022. (X. 26.) AB határozat.* https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/534f8aaed0c48410c12587c600615df2/$FILE/25_2022%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf
URL13: *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2024. évi tevékenységéről.* https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/08/orszaggyulesi-beszamolo-az-ugyeszseg-2024-i-tevekenysegrol.pdf
URL14: *11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás.* https://njt.hu/jogszabaly/2018-11-B0-E9
URL15: *1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről.* https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv
URL14: *A Hintalovon Alapítvány összefoglalója a Gyermekjogi Bizottság 24. számú általános kommentárjáról.* https://hintalovon.hu/2021/01/26/fiatalkoruak-es-a-bunteto-igazsagszolgaltatas/

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Vági K. F. (2026). Gyermekkor a büntetőjog fókuszában: Doli incapax kontra belátási képesség, *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1825–1841. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1825-1841

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Vági Kata Franciska, aki a vagikata@gmail.com e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1843-1859

Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete alkalmazandóságának egyes dilemmái a nemzetbiztonsági célú tevékenység aspektusából

Some dilemmas regarding the applicability of The European Union Regulation on Artificial Intelligence (AI Act) from the aspect of national security activities

Tóth Tamás
Dr., PhD, osztályvezető, nemzetbiztonsági alezredes
Magyar Rendészettudományi Társaság,
Polgári Nemzetbiztonsági Tagozat
ttomir44@gmail.com

Absztrakt

Cél: Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete tárgyi hatályának, alkalmazandóságának vizsgálata a kizárólagos tagállami hatáskörű nemzetbiztonsági tevékenység aspektusából, az azzal kapcsolatos dilemmák megvilágítása, kitérve a „nemzetbiztonság" uniós/hazai jog interpretációjára, a nemzetbiztonsági és bűnüldözési célú tevékenység további dilemmáira a titkos információgyűjtés, a személyes adatkezelés terén.

Módszertan: Kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése, kritikai vizsgálata, dokumentum- és tartalomelemzés, jogforráselemzés és interpretáció, egyéb komparatív elemzési módszerek alkalmazása.

Megállapítások: Bizonyításra került, hogy a bűnüldözési érdekkörben akár ideiglenesen eljáró nemzetbiztonsági szolgálat tevékenysége elfogadhatatlan (tiltott) és magas kockázatú MI-rendszer alkalmazása esetén az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének tárgyi hatálya alá tartozik, így az alkalmazandó uniós jogi norma, míg az MI-rendszer kizárólagos

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2026. 01. 02. Átdolgozás: 2026. 01. 26. Elfogadás: 2026. 02. 06.

nemzetbiztonsági célú alkalmazása nem tartozik annak hatálya alá, egyben azonosítva a határterületeket.
Érték: A tanulmány megállapításai, következtetései tudományos alapossággal hozzájárulhatnak az olyan diszruptív technológia, mint a mesterséges intelligencia nemzetbiztonsági célú alkalmazásával kapcsolatos jogalkotáshoz, jogalkalmazáshoz, az uniós jog alkalmazanódáságával kapcsolatos diskurzushoz.

Kulcsszavak: európai jog, nemzetbiztonság, mesterséges intelligencia

Abstract

Aim: To examine the scope and applicability of the European Union Regulation on Artificial Intelligence (AI Act) from the aspect of national security activities under the exclusive competence of the Member States, to shed light on the dilemmas related to it, covering the interpretation of "national security" in EU/domestic law, and further dilemmas of national security and law enforcement activities in the field of secret information collection and personal data processing.
Methodology: Review and critical examination of related domestic and international literature, document and content analysis, legal source analysis and interpretation, application of other comparative analysis methods.
Findings: It has been proven that in the context of law enforcement, even temporarily, the activities of the national security service in the case of the use of an unacceptable (prohibited) and high-risk AI system fall under the scope of the AI Act. Thus, the applicable EU norm. While the exclusive use of the AI system for national security purposes does not fall under the scope of the AI Act. At the same time, the border areas have been identified.
Value: The findings and conclusions of the study can contribute with scientific thoroughness to the creation and application of legislation related to the use of disruptive technology such as artificial intelligence for national security purposes, to the discourse on the applicability of EU law.

Keywords: European law, national security, artificial intelligence

Bevezetés

A társadalom normál működése, a szuverenitás biztosítása érdekében az államhatalom feladata a biztonság garantálása, amely levezethető Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény) Nemzeti Hitvallás fejezetéből, miszerint „*Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet,*

a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése." Amennyiben az európai államközi integráció sui genesis formájára, azaz az Európai Unióra (a továbbiakban: EU, Unió) tekintünk, akkor az Európai Unióról szóló Szerződés (a továbbiakban: EUSZ) 3. cikk (2) bekezdés megállapítja, hogy az Unió „*egy belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló […] térséget kínál polgárai számára …*" A magyar állam ezen alkotmányos közérdekek és a belőlük levezethető egyes alapvető jogok[1] érvényesülését elsősorban a hon-, rendvédelmi és igazságügyi, valamint a nemzetbiztonsági ágazat által kívánja biztosítani.

A tanulmány szempontjából elsősorban a nemzetbiztonsági szolgálatok[2] tevékenysége, annak szabályozása bír relevanciával, egyben összehasonlító jelleggel vizsgálva az igazságügyi[3] és bűnüldöző szervezetek[4] (a továbbiakban együtt: bűnüldöző szervek) kapcsolódó feladatait, normakörnyezetét. Ezen szervezetek alkotmányos közérdek érvényesülése érdekében, feladataik eredményes ellátása céljából a törvényi, demokratikus jogállami garanciális szabályok betartása mellett jogosultak titkos információgyűjtésre,[5] valamint leplezett eszközök[6] alkalmazására. Ezen állami monopóliummal és a végrehajtással szemben támasztott az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés szerinti alkotmányossági kritérium a törvényességnek, valamint a szükségesség és arányosság alapelveinek való megfelelés, hiszen ezen „különleges eszközök" alkalmazása a tevékenységgel érintett személy emberi, alkotmányos alapvető és személyiségi jogait korlátozhatja, e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával. A hazai alkotmányossági keret-, garanciarendszer összhangban áll az uniós jog szintjén az Európai Unió Alapjogi Chartája (a továbbiakban: Alapjogi Charta) 52. cikk. (1) bekezdésében foglaltakkal, amely

1 Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdés: „*Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.*" Lásd: Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) OJ C 326, 26.10.2012, 391–407. 7. cikk

2 A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 1. § szerinti titkos információgyűjtésre és annak végrehajtására jogosult nemzetbiztonsági szolgálatok, azaz az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.

3 Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény vonatkozó rendelkezései alapján a titkos információgyűjtésre, leplezett eszköz alkalmazására jogosult ügyészségi szervezetek.

4 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 4. § (2) bekezdés, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény vonatkozó rendelkezései szerinti titkos információgyűjtésre, illetve a büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. törvény szerinti leplezett eszköz alkalmazására jogosult igazságügyi, rendőrségi, adó- és vámhivatali szervek, az Országos Rendőr-főkapitányság területi és helyi szerveivel együtt, a Terrorelhárítási Központ, a Nemzeti Védelmi Szolgálat, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága.

5 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 53. §; 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről 63. § – 65/A. §; 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról 51. § – 53/A. §.; 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről 25/A. § – 25/C. §.

6 2017. évi C. törvény a büntetőeljárásról 214. §.

rendelkezéseit az Unió az EUSZ 6. cikk (1) bekezdés szerint elismeri, egyben azt elsődleges uniós jogforrássá emeli.

Dinamikus az olyan diszruptív, azaz „felforgató" technológiák térnyerése, mint például a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI), az IoT (Internet of Things – dolgok internete), a VR/AR (Virtual Reality – virtuális valóság; Augmented Reality – kiterjesztett valóság), a robotika, a nanotechnológia stb. Ezek egyre intenzívebben digitalizálják, alakítják át a hagyományos ipari, közigazgatási, gazdasági, biztonsági és társadalmi környezetet. Így elengedhetetlen a nemzetbiztonsági, bűnüldöző szervek technikai képességeinek folyamatos fejlesztése, alkalmazkodása (Resperger, 2018) hiszen technikai képességeiket, infrastruktúrájukat a biztonsági kihívások, fenyegetések változása, valamint a technológiai környezet fejlődése formálja (Boda & Dobák, 2016)

A tanulmány elsődleges célja a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet) szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-ai (EU) 2024/1689 rendelete (a továbbiakban: MI-ről szóló rendelet) tárgyi hatályának, vizsgálata a kizárólagos nemzetbiztonsági tevékenység aspektusából, elsősorban annak alkalmazásával kapcsolatos dilemmák azonosításával.

Az uniós jog hatálya a nemzetbiztonsági célú tevékenység szempontjából

A tagállamok míg a bel- és igazságügyi (rendőrségi, vámügyi, igazságügyi) együttműködést az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 73. cikk V. cím „*A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség*" (a továbbiakban: SZBJT) általános rendelkezési között szupranacionális szintre emelték – egyfajta szuverenitás-transzfer keretében –, addig az EUSZ 4. cikk (1)–(2) bekezdés alapján a nemzetbiztonsági célú tevékenységet tagállami hatáskörben a nemzeti jog hatálya alatt hagyták, Magyarország tekintetében az nem tartozik az Alaptörvény E) cikk szerinti EU-val közösen gyakorolt hatáskörök közé (Péterfalvi et al., 2021). Az Unió az EUSZ 4. cikk 2. bekezdésében erősítette meg az alkotmányos (nemzeti)identitást, amely mint identitásklauzula biztosítja, hogy saját magukat más tagállamoktól és az általuk létrehozott vagy abban valamilyen formában aktívan résztvevő integrációs szerveződésektől is megkülönböztessék (Smuk, 2022).

Tehát az alapszerződések (EUSZ, EUMSZ) alapján megállapítható, hogy a bűnüldözési, igazságügyi célú tevékenységtől[7] eltérően a nemzetbiztonsági célú tevékenység a közösségi jog hatályán kívül esik, kizárólagos tagállami hatáskörbe tartozik. Azonban interpretáció alapján a „nemzetbiztonság" fogalomhasználata, fordítása angolról magyarra a hatályos uniós/magyar joganyagban nem egységes, keveredik a „nemzetbiztonság", a „nemzeti biztonság", a „national security", a „State security", a „safeguarding of the security of the State" terminológia. Így a nemzetbiztonsági tevékenység –párhuzamosan az uniós jog hatályának – azonosítása sokszor funkcionális szempontból, érdemi nyelvi, etimológiai értelmezést is megkövetel (Tóth T., 2024). Az Unió szintjén az SZBJT keretében megvalósuló másodlagos uniós jogforrások szerint a bűnüldözési célú együttműködés igazságügyi területeire a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2014. április 3-ai 2014/41/EU irányelve (a továbbiakban: ENYH irányelv) biztosít felhatalmazást és keretszabályokat, amelyet az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvényben ültetett át Magyarország. A rendőrségi és a vámhatósági uniós együttműködésre, információcserére az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözési operatív információ cseréjének leegyszerűsítéséről szóló, a Tanács 2006. december 18-ai 2006/960/IB kerethatározata biztosít jogforrást, amely a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény hatálybalépésével vált a hazai jogrendszer részévé. Akár csak az SZBJT esetében, az ENYH irányelv átültetése tekintetében Dánia és Írország szintén élt a kimaradási opt out klauzula lehetőségével, így az rájuk nem hatályos (Nagy, 2017).

Ez azért lényeges kérdés, mert felmerülhet az a speciális esetkör, amikor a tagállami nemzetbiztonsági szolgálat bűnüldözési érdekkörben jár el. Erre jó példa hazai viszonylatban a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (a továbbiakban: NBSZ) nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) 8. § (1) bekezdés a) pontja szerinti titkos információgyűjtés, leplezett eszköz alkalmazásának végrehajtása során fennálló „különleges szolgáltatói" feladatköre (Dobák, 2015). Ennek keretében a többi jogosult nemzetbiztonsági, bűnüldöző szerv (a továbbiakban: jogosultak) írásbeli

7 Például a bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása, a védeljárás stb.

megkeresésére[8] speciális eszközeivel és módszereivel végrehajtja a titkos információgyűjtést és a leplezett eszköz alkalmazását, valamint az Nbtv. 8. § (1) bekezdés h) pontja alapján közreműködik az adatkéréseikben. Ezt egyértelműsítve az Nbtv. 53. § (3) bekezdés meghatározza, hogy „*a titkos információgyűjtés folytatására feljogosított nemzetbiztonsági szolgálat a titkos információgyűjtést önállóan vagy más nemzetbiztonsági szolgálat közreműködésével hajtja végre, vagy a végrehajtáshoz a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot veszi igénybe*". Összhangban az Nbtv. 53. § (3) bekezdésével a büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. törvény (a továbbiakban: Be.) 244. § (1) bekezdés rendelkezik arról, hogy a jogosultak a leplezett eszköz alkalmazásához az Nbtv.-ben ilyen szolgáltatások végzésére kijelölt nemzetbiztonsági szolgálatot, azaz az NBSZ-t is igénybe vehetik. Míg a Be. 243. § (1) bekezdés alapján a jogosultak az adatkéréshez az Nbtv.-ben kijelölt nemzetbiztonsági szolgálat, azaz az NBSZ közreműködését is igénybe vehetik. Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.) 25/Q. § (1) bekezdés lehetővé teszi, hogy az ügyészség a titkos információgyűjtés végrehajtásához az NBSZ szolgáltatásait is igénybe vegye.

Uniós szinten az EUMSZ 73. cikk V. cím (SZBJT) szerinti bűnüldözési célú együttműködések hazai jogi megfeleltetése kapcsán megállapítható, hogy az igazságügyi és a bűnüldözési célú rendőrségi, vámhatósági uniós együttműködésre, információcserére vonatkozó EU-s jogforrások (ENYH irányelv, 2006/960/IB kerethatározat) hazai transzformálása során megteremtik a lehetőséget szintén az NBSZ „különleges szolgálatásainak" igénybevételére.[9] Tehát a magyar jogforrások biztosítják mind a hazai, mind az uniós szintű együttműködésben megvalósuló eljárások során a bűnüldözési és a nemzetbiztonsági ágazat közötti „átjárhatóságot" a titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök alkalmazásának végrehajtás során az NBSZ tekintetében, amely olyan nemzetbiztonsági szolgálat, mely „*hazánk nemzetbiztonsága, közrendje és közbiztonsága védelme érdekében folytatja tevékenységét*" (Boda, 2012). Az NBSZ-nél 2017-ben megvalósított adatvédelmi audit alapján a Nemzeti Adatvédelmi

8 Az Nbtv. 8. § (3) és (4) bekezdés alapján az NBSZ saját hatáskörben és kezdeményezésre csak egy igen szűk körben jogosult a titkos információgyűjtő eszközök alkalmazására, amelyet az Nbtv. 8. § (1) bekezdés a), f), i) és k) pontjai szerinti tevékenységi körében eljárva valósíthat meg a külső engedélyhez nem kötött és kötött titkos információgyűjtő eszközök jogszabály szerinti differenciált alkalmazásával. Például „különleges szolgáltatói" szerepkörében eljárva, objektumai műveleti védelmének és személyi állománya, valamint a hatáskörébe tartozó más személyek nemzetbiztonsági ellenőrzésének feladatai, elektronikus információbiztonsággal kapcsolatos feladatai, saját állománya tekintetében ellátott belső biztonsági és bűnmegelőzési, továbbá kifogástalan életvitel ellenőrzési célú feladatai kapcsán.

9 2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről 65/A. § – 65/D. §; Ütv. 25/Q. § (1) bekezdés; 2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről 8. § (1) bekezdés j) pont és (2) bekezdés; 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről 71. § és 75/F. §; 2010. évi CXXII. törvény Nemzeti Adó- és Vámhivatalról 60. § és 65/E. §.

és Információszabadság Hatóság (továbbiakban: NAIH) megállapította, hogy „*a végrehajtás törvényességének biztosítása a szakszolgálatnál olyan fontos szempont, amelyet a szervezet akár a megrendelő szervezettel szemben is érvényesít. […] a szakszolgálat olyan előzetes adminisztratívellenőrzési rendszert épített ki, amely előzetesen kiszűri azokat a megrendeléseket, amelyek törvénysértőek lehetnek*” (URL1).

A fentiek alapján az NBSZ „különleges szolgáltatói” szerepkörének esetében az uniós jog területén a nemzetbiztonsági célú és a bűnüldözési célú tevékenységeket egyfajta kettősség jellemzi. Amennyiben az NBSZ az Nbtv. alapján nemzetbiztonsági érdekkörben, nemzetbiztonsági szolgálat megkeresésére eljárva hajtja végre a titkos információgyűjtést, akkor nemzetbiztonsági tevékenységet valósít meg, amely nem tartozik az uniós jog hatálya alá. Azonban kérdésként merül fel, hogyha az NBSZ bűnüldöző szerv megkeresésre, a Be., illetve a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.), a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény, vagy az Ütv. alapján bűnüldözési érdekkörben jár el, uniós szinten esetleg a 2012. évi CLXXX. törvény, vagy a 2002. évi LIV. törvény alapján határon átnyúló együttműködésben vesz részt hazai bűnüldöző szerv megkeresésére, akkor:

- az alapszerződések alapján a tevékenység az uniós jog hatálya alá tartozik-e;
- így a bűnüldözési célú uniós szintű együttműködésre megnyílna a lehetősége?

A fenti tevékenységi szempontú megközelítést továbbgondolva személyes adatvédelmi oldalról szintén felmerül a kérdés, hogy:

- az első esetben nemzetbiztonsági célú, a második esetben pedig bűnüldözési célú az adatkezelés – hiszen például a nemzetbiztonsági szolgálat az Nbtv. 38. § a) pontja alapján jogosult bűnügyi személyes adat kezelésére;
- vagy mivel mindkét esetben az Nbtv. szerinti nemzetbiztonsági szolgálat jár el, ezért nemzetbiztonsági célú az adatkezelés?

Az EU 2018-as adatvédelmi reformját követően a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendeletének (a továbbiakban: GDPR) (16) preambulumbekezdés, valamint a 2. cikk (2) bekezdés a) pontja alapján annak tárgyi hatálya nem terjed ki a honvédelmi és a nemzetbiztonsági célú adatkezelésre. A bűnüldözési célú adatkezelést pedig a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett

kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről (bűnügyi irányelv) szóló, az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016. április 27-ei 2016/680 irányelve (a továbbiakban: bűnügyi irányelv) szabályozza, tehát a bűnüldözési célú adatkezelés rendelkezik másodlagos speciális uniós jogforrással. A fentiek ellenére a GDPR 23. cikk (1) bekezdés alapján az egyes alapvető jogok olyan általános közérdekű célkitűzések okán, mint például a nemzetbiztonsági vagy a bűnüldözési érdek, szükséges és arányos módon korlátozhatók, az alapvető jogok és szabadságok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával. Az Alkotmánybíróság 13/2001. (V. 14.) AB határozatának 1.4.1. alpontjában pedig kimondja, hogy a „*nemzetbiztonsági érdekek védelme alkotmányos cél és állami kötelezettség*". A vizsgált jogforrások alapján a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés legitim, alkotmányosan elfogadott adatkezelési cél, így az ezt szabályozó törvénynek összhangban kell állnia az alapvető jog korlátozásának az Alaptörvényben és a nemzetközi, uniós jogforrásokban meghatározott feltételrendszerekkel (Péterfalvi, 2013).

Összhangban a vonatkozó uniós normákkal és az Alaptörvénnyel törvényi szinten a nemzetbiztonsági és bűnüldözési célú adatkezelés általános szabályozását az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) szabályozza. Az Infotv. 2. § (3) bekezdés alapján a személyes adatok bűnüldözési, nemzetbiztonsági és honvédelmi célú kezelésére az Infotv.-t kell alkalmazni, amely különös szabályairól a nemzetbiztonsági célú adatkezelés vonatkozásában az Nbtv. is rendelkezik. Az Infotv. 3. §-a szerinti értelmező rendelkezés 10b. pontjában meghatározza a nemzetbiztonsági célú adatkezelés, továbbá a 10a. pontjában a bűnüldözési célú adatkezelés fogalmát. Az Infotv. a nemzetbiztonsági célú adatkezelést szintén funkcionálisan közelíti meg a nemzetbiztonsági szolgálatok tekintetében az Nbtv. hatálya alá tartozó adatkezelésük vonatkozásban, továbbá azt kiegészíti az Rtv. és a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet által szabályozott Terrorelhárítási Központ Nbtv. hatálya alá tartozó adatkezelésével is. Tehát a nemzetbiztonsági tevékenység ugyan az uniós jog hatálya alól kivont, tisztán tagállami hatáskör, de „érdek" oldalról vizsgálva az alapvető jog korlátozásának egyik esete. Azonban a személyes adatkezeléssel kapcsolatos fenti dilemma (bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági célú az adatkezelés) egyértelmű feloldására álláspontom alapján szükség lenne a NAIH tárgykört érintő állásfoglalására.

A fejezet részkövetkeztetéseként megállapítható, hogy ugyan főszabály szerint az EU szintjén az alapszerződések alapján a nemzetbiztonsági célú tevékenység

az uniós jog hatálya alól kivett, tisztán tagállami hatáskör, a bűnüldözési célú tevékenység pedig a szupranacionális jog hatálya alá tartozik, azonban vannak olyan speciális esetek – tevékenység, személyes adatvédelem, alapvető jogvédelem szempontjából vizsgálva –, amikor dilemmát okoz az uniós jog hatályának megállapítása, például, ha egy tagállami nemzetbiztonsági szolgálat bűnüldözési érdekkörben jár el, kezel adatot, hajt végre titkos információgyűjtést.

A mesterséges intelligenciáról szóló rendelet tárgyi hatályának, alkalmazandóságának dilemmái a nemzetbiztonsági célú tevékenység szempontjából

Az MI-ről szóló rendelet 2. cikke megállapítja azokat a kivételeket, amikor annak tárgyi hatálya, azaz az alkalmazási köre nem vonatkozik a 3. cikk 1. pontja szerinti egyes MI-rendszerekre vagy felhasználásokra. Az MI-ről szóló rendelet 2. cikk (3) bekezdés alapján – összhangban a (24) preambulumbekezdéssel – az nem alkalmazandó:

- *„az uniós jog hatályán kívül eső területekre, és semmilyen esetben nem érinti a tagállamok nemzetbiztonságra vonatkozó hatásköreit, függetlenül attól, hogy a tagállamok milyen típusú szervezetet bíznak meg az említett hatáskörökkel kapcsolatos feladatok ellátásával”;*
- *„az MI-rendszerekre, ha és amennyiben azok forgalomba hozatala, üzembe helyezése vagy használata – módosítással vagy módosítás nélkül – kizárólag katonai, védelmi vagy nemzetbiztonsági célra történik, függetlenül az e tevékenységeket végző szervezet típusától;”*
- *„azon MI-rendszerekre, amelyeket nem az Unióban hoztak forgalomba vagy helyeztek üzembe, amennyiben a kimenetet az Unióban kizárólag katonai, védelmi vagy nemzetbiztonsági célra használják, függetlenül az e tevékenységeket végző szervezet típusától.”*

Tehát az MI-ről szóló rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki az MI-rendszerekre többek között a tagállam vonatkozásában annak nemzetbiztonságra vonatkozó hatáskörei tekintetében, ha kizárólag nemzetbiztonsági célra történik azok forgalomba hozatala, üzembe helyezése vagy felhasználása – független a tevékenységet végző szerv típusától –, ha kimenetüket kizárólag nemzetbiztonsági célra használják fel. Azonban ez esetben felmerül ismét az a speciális esetkör, amikor is az előző fejezetben bemutatott nemzetbiztonsági szolgálat bűnüldözési érdekkörben eljárva például titkos információgyűjtés, leplezett eszköz alkalmazásának végrehajtása során fejt ki tevékenységet, így az uniós

jog – konkrétabban már az MI-ről szóló rendelet – hatályával kapcsolatos dilemma ismét megjelenik.

Az MI-ről szóló rendelet e kérdéskör kapcsán már egyfajta konkrétabb iránymutatást ad, mégpedig a „dual-use", azaz a kettős felhasználású MI-rendszerek tekintetében. Hiszen az MI-ről szóló rendelet (24) preambulumbekezdés alapján, ha egy kizárólag nemzetbiztonsági célokat szolgáló MI-rendszert akár ideiglenesen, akár véglegesen bűnüldözési vagy polgári felhasználási célokra is alkalmaznak, az a hatálya alá tartozik. A bűnüldözési célú tevékenység az alapszerződések alapján, a fentiekben kifejtettek szerint a közösségi jog hatálya alá esik, továbbá az MI-ről szóló rendelet 3. cikk (45) bekezdés speciális hatásköri rendelkezéseket is tartalmaz a „bűnüldöző hatóság" definiálása terén, mintegy konkretizálva, megerősítve a bűnüldözési célú tevékenység vonatkozásában annak alkalmazási körét. Azok az MI-rendszerek, amelyeket eredetileg nem nemzetbiztonsági célból hoztak forgalomba, de később módosítás nélkül vagy módosítással nemzetbiztonsági célokra használnak, nem esnek az MI-ről szóló rendelet hatálya alá, függetlenül a tevékenységet végző szervezet jellegétől. A vizsgált szakirodalom a témakört elemezve arra a következtetésre jut, hogy a bűnüldözési érdekkörben eljáró nemzetbiztonsági szolgálatnak MI-rendszer alkalmazása során biztosítania kell az MI-ről szóló rendeletnek való megfelelést a vonatkozó rendelkezéseinek hatálybalépését követően, amely megvalósítására javaslatokat is tesz. Eszerint a bűnüldözési érdekkörben eljáró nemzetbiztonsági szolgálatnak ki kellene alakítania azokat a feltételeket, amelyek alapján megfelel az MI-ről szóló rendelet szabályainak az olyan MI-rendszerek tekintetében, amelyeket bűnüldözési érdekkörben eljárva is alkalmaz (Szabó, 2024). Ezt az álláspontot erősíti meg az Európai Bizottság is, az (EU) 2024/1689 rendelet (az MI-ről szóló rendelet) által meghatározott tiltott mesterségesintelligencia-gyakorlatokról szóló 2025. július 25-ei Bizottsági állásfoglalás 24. pontjában is, miszerint:

„*Ha például egy katonai, védelmi vagy nemzetbiztonsági célokra forgalomba hozott, üzembe helyezett vagy használt MI-rendszert (ideiglenesen vagy tartósan) más – például polgári vagy humanitárius, bűnüldözési vagy közbiztonsági – célokra használnak, az ilyen rendszer a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet hatálya alá tartozik. Ebben az esetben az MI-rendszert más célokra használó szervezetnek biztosítania kell az MI-rendszer mesterséges intelligenciáról szóló rendeletnek való megfelelését, kivéve, ha a rendszer már megfelel a rendeletnek, amit az ilyen használat előtt ellenőrizni kell.*" [EU Bizottság C (2025) 5052 final].

A fenti gondolamenetből kiindulva így a tárgyi hatály dilemmája fellép az MI-ről szóló rendelet időbeli hatálya, annak alkalmazandósága kapcsán is. Az ütemezett hatálybalépés, általános alkalmazandóság kérdéskörét, a jogalkotás

hátterét, filozófiáját több szerző is (Mezei, 2023; Tóth A., 2024; Vitkovics, 2024) részletesen feldolgozta, így ennek elemzése nem képezi a publikáció tárgyát. Azonban fontos kitérni a kockázatalapú besorolás alapján csoportosított, ágazatspecifikus nemzetbiztonsági és bűnüldözési szempontból elsősorban releváns elfogadhatatlan kockázatú (tiltott) és magas kockázatú MI alkalmazási területekre, gyakorlatokra a norma alkalmazandósága szempontjából.

A mesterséges intelligenciáról szóló rendelet 5. cikke taxatíve felsorolja azokat az elfogadhatatlan kockázatú MI-rendszereket, -gyakorlatokat, amelyek valamilyen kiemelten negatív társadalmi hatás okán teljesen tiltottak az EU-ban, mivel azok összeegyeztethetetlenek az uniós értékekkel és alapvető jogokkal. Ilyenek a szubliminális manipulációt,[10] a sebezhető csoportok célzott kihasználását, a társadalmi pontozást, a prediktív individuális bűnmegelőzést/rendészetet, a valós idejű távoli képi, biometrikus azonosítást – kivéve, ha az online szolgáltatáshoz való hitelesítést szolgál –, valamint az oktatás-képzés, munkavégzés során megvalósuló tiltott érzelemdetektálást elősegítő MI lehetőségek (Tóth A., 2024). Az elfogadhatatlan kockázatú, tiltott MI-rendszerek, -gyakorlatok tekintetében a tilalmak 2025 februárjában hatályba léptek.

Az MI-ről szóló rendelet 8. cikk (1) bekezdés alapján az MI-rendszerek magas kockázatúvá való minősítése azok rendeltetésén alapul, összhangban a meglévő termékbiztonsági jogszabályokkal. Ez az MI olyan felhasználási eseteit jelenti, amelyek súlyos kockázatot jelenthetnek az egészségre, a biztonságra vagy az alapvető jogokra nézve. Ezért a nagy kockázatúvá való minősítés nemcsak az MI-rendszer funkcióitól függ, hanem az MI-ről szóló rendelet 8. cikk (2) bekezdés alapján attól is, hogy azt milyen konkrét célra és módokon alkalmazzák. Az MI-ről szóló rendelet a nagy kockázatú MI-rendszereknek két fő kategóriáját határozza meg:

- az I. számú mellékletben felsorolt uniós harmonizációs jogszabályok hatálya alá tartozó termékek biztonsági alkotórészeit, amelyek harmadik fél általi kötelező megfelelőségértékelés, azaz tanúsítás alá esnek (például polgári repülés, járművédelem stb.); valamint
- a III. számú melléklet szerinti önálló, nem termékekhez kapcsolódó MI-rendszereket meghatározott alkalmazási területeken, amelyek az egészségre, biztonságra, környezetre vagy alapvető jogokra nézve jelentős veszélyt jelentenek (például biometrikus azonosítás és kategorizálás, a kritikus infrastruktúrák kezelése, oktatás és szakképzés, továbbá összhangban az SZBJT-vel a bűnüldözés, a migrációs, menekültügyi és határellenőrzés, valamint az igazságszolgáltatás és demokratikus folyamatok) (Novelli et al., 2023).

10 Tudatalatti vagy manipulatív technikák alkalmazása annak érdekében, hogy lényegesen torzítsák egy személy viselkedését, és rontsák a tájékozott döntéshozatali képességét.

A nagy kockázatú MI-rendszerekre szigorú követelmények vonatkoznak, többek között a megfelelőségértékelés, az alapjogi hatásvizsgálat, a súlyos események bejelentésének biztosítása. A 50. cikk. (1) bekezdés alapján a szolgáltatókra és üzembe helyezőkre vonatkozó transzparencia követelmények kimondják, hogy a szolgáltatóknak tájékoztatniuk kell az egyéneket, amikor egy MI-rendszerrel érintkeznek, kivéve, ha ez nyilvánvaló egy észszerűen tájékozott, figyelmes és körültekintő személy számára. „*Ez a követelmény nem vonatkozik a bűncselekmények felderítésére, megelőzésére, kivizsgálására és üldözésére használt MI-rendszerekre, amennyiben megfelelő biztosítékok állnak rendelkezésre a harmadik felek jogainak és szabadságainak védelmére.*" (Tóth A., 2024).

A magas kockázatú MI-re vonatkozó szabályok 2026 augusztusában és 2027 augusztusában lépnek hatályba, azonban az Európai Bizottság 2025. november 19-én közzétette a Digitális Omnibus javaslatcsomagot [EU Bizottság COM (2025) 837 final]. Ennek célja, hogy csökkentse az európai vállalkozások adminisztratív és megfelelési terheit, továbbá egyszerűsítse az MI-re, a kiberbiztonságra és az adatvédelemre vonatkozó szabályokat, kiegészítve azokat egy adatuniós stratégiával, amely magas minőségű adatokat biztosít az MI-alkalmazások számára. A javaslatcsomag egyben az innováció elősegítése érdekében a III. számú melléklet szerinti magas kockázatú MI-rendszerek tekintetében az MI-ről szóló rendelet alkalmazásának kezdetét legfeljebb 2027. decemberére, az I. számú melléklet szerinti magas kockázatú MI-rendszerek tekintetében legfeljebb 2028. augusztusára halasztaná.

A nemzetbiztonsági kizárási klauzula egyértelmű elhatárolása kiemelten fontos abban az esetben, ha az MI-rendszereket olyan bűnüldözési célokra hozzák forgalomba, helyezik üzembe vagy használják fel, amelyek az MI-ről szóló rendelet hatálya alá tartoznak. Ez az 5. cikk (1) bekezdés d) és h) pontjában meghatározott, az egyes bűncselekményekre vonatkozó előrejelzésekre és értékelésekre, valamint a valós idejű távoli biometrikus azonosító rendszerek bűnüldözési célú használatára vonatkozó tilalmak szempontjából releváns elsődlegesen. Azonban a magas kockázatú MI-rendszerek tekintetében is megjelenik, különösen a biometrikus azonosítás és kategorizálás, a bűnüldözés, az illegális migráció kezelése, vagy a határellenőrzés területén. A 3. cikk 46. pontja alapján a rendőrség és más bűnüldöző hatóságok feladata a bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és büntetőeljárás alá vonása, illetve a büntetőjogi szankciók végrehajtása, ideértve a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelmet és azok megelőzését is [EU Bizottság C (2025) 5052 final]. Amennyiben ilyen célokra MI-rendszereket használnak, azok az MI-ről szóló rendelet hatálya alá tartoznak, így az annak való megfeleltetés szükséges az alkalmazandóság időbeli hatálybalépésére tekintettel. Azonban, ha a felhasználás

kizárólag nemzetbiztonsági célból történik, akkor nem áll fenn az MI-ről szóló rendelet alkalmazási kötelezettsége, viszont nemzetbiztonsági-bűnüldözési célú kettős felhasználás esetén már ismét megjelenik.

A fejezet részkövetkeztetéseként megállapítható, hogy az MI-ről szóló rendelet hatálya alól kivett, a kizárólag nemzetbiztonsági célból alkalmazott MI-rendszer, -gyakorlat, annak kimenete. Azonban, ha annak akár ideiglenes jelleggel is, de felmerül a bűnüldözési célú kettős felhasználása, alkalmazása akkor az MI-ről szóló rendelet (24) preambulumbekezdés alapján az egyértelműen az MI-ről szóló rendelet hatálya alá tartozik. Ebben az esetben alkalmazni kell rá annak szabályait, például a bűnüldözési érdekkörben titkos információgyűjtést, vagy leplezett eszköz alkalmazását végrehajtó nemzetbiztonsági szolgálatnak. Azonban, ha az MI-rendszert eredetileg nem nemzetbiztonsági célból hozták forgalomba, de később nemzetbiztonsági célokra használják, azt nem kell megfeleltetni az uniós normának, függetlenül a tevékenységet végző szervezet jellegétől, például nemzetbiztonsági szolgálat esetén. Továbbá az az esetkör sem tartozik az uniós norma hatálya alá, ha egy nem nemzetbiztonsági szolgálatot – annak a tevékenységi körében eljáró gazdasági társaságot, magánszemélyt – egy nemzetbiztonsági szolgálat bíz meg azzal, hogy nemzetbiztonsági célokra az MI-ről szóló rendelet hatálya aló tartozó MI-rendszert használjon fel, például titkos információgyűjtés során.

Összefoglalás, konklúziók

Összefoglalva megállapítható, hogy az MI-ről szóló rendeletet mint másodlagos uniós jogforrást nem kell alkalmazni a kizárólag nemzetbiztonsági célból felhasznált MI-rendszer, -gyakorlat, azok kimenete vonatkozásában. Viszont, ha ezeknek akár ideiglenes jelleggel is, de felmerül a bűnüldözési célú kettős felhasználása, akkor alkalmazni kell rá az uniós norma szabályait, például az MI-rendszert bűnüldözési érdekkörben titkos információgyűjtés vagy leplezett eszköz alkalmazásának végrehajtása során felhasználó, vagy kimenete tekintetében jogosult nemzetbiztonsági szolgálatnak. Azonban, ha az EUSZ, EUMSZ szintjére mint elsődleges uniós jogforrásokra tekintünk, azokból következtetve a hatály megállapítása a vizsgált speciális tárgykörökben néhol tág értelmezésre ad lehetőséget. Például a bűnüldözési érdekkörben végzett titkos információgyűjtés vagy leplezett eszköz alkalmazásának végrehajtása során eljáró nemzetbiztonsági szolgálat esetében, személyes adatkezelés esetén pedig a GDPR alkalmazása tekintetében szintén felmerül a bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági célú adatkezelés dilemmája.

A fentiek alapján – álláspontom szerint – az uniós jog hatályának, alkalmazandóságának általános megítélhetősége során a bűnüldözési érdekkörben eljáró nemzetbiztonsági szolgálat tevékenysége kapcsán vizsgálandó, hogy az MI-ről szóló rendelet tárgyi hatályával, alkalmazandóságával kapcsolatban – az Európai Bizottság vonatkozó iránymutatásában is – megjelenő, kidolgozott egyértelmű speciális tevékenység központú logika érvényesülhet-e egyfajta analógiaként. Miszerint, ha adott nemzetbiztonsági szolgálat bűnüldözési érdekkörben jár el, akkor az az uniós jog hatálya alá tartozik, az ennek való megfelelés pedig a tevékenységet végző szervezet feladata. Ez esetben azonban korlátozódhat a tagállam kizárólagos hatásköre az e téren megjelenő szuverenitás-transzfer okán (például GDPR alkalmazása), viszont így szélesedhet a bűnüldözési célú uniós tagállami együttműködés lehetősége a bűnüldözési érdekkörben végzett nemzetbiztonsági tevékenység vonatkozásában (például titkos információgyűjtés során határon átnyúló direkt, indirekt jogsegély végrehajtásának esete).

Felhasznált irodalom

Boda J. (2012). A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye és szerepe a rendvédelemben. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 13*(1), 113-130. http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/boda.pdf

Boda J., & Dobák I. (2016). Titkosszolgálatok fejlődése – technikai szemmel. *Nemzetbiztonsági Szemle, 4*(4), 17-25.

Dobák I. (2015). Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe. *Hadtudományi Szemle 8*(4), 113-130.

Mezei K. (2023). A mesterséges intelligencia jogi szabályozásának aktuális kérdései az Európai Unióban. *In Medias Res, 12*(1), 53-70. https://doi.org/10.59851/imr.12.1.4

Nagy A. (2017). Európai nyomozási határozat a kölcsönös elismerés elve tükrében. *Kúriai Döntések Bírósági Határozatok, 64*(6), 1-9.

Novelli, C., Casolari, F., Rotolo, A., Taddeo, M., & Floridi, L. (2023). Taking AI Risks Seriously: a new assessment model for the AI Act. *AI & Society, Springer, 38*(3). https://doi.org/10.1007/s00146-023-01723-z

Péterfalvi A. (2013). A nemzetbiztonsági ellenőrzés új szabályairól. *Acta Humana - Emberi Jogi Közlemények, 1*(1), 49-66.

Péterfalvi A., Révész B., & Buzás P. (Szerk.). (2021). *Magyarázat a GDPR-ról*. Wolters Kluwer.

Resperger I. (2018). *A válságkezelés és a hibrid hadviselés.* Dialóg Campus Kiadó.

Smuk P. (2022). Politikai közösség és alkotmányos identitás. *Jog, Állam, Politika, 14(*1), 107-128.

Szabó H. (2024). *A mesterséges intelligencia bűnüldözési és nemzetbiztonsági célú felhasználásának jogi keretei*. Doktori (PhD) értekezés. SZIE ÁJDI. https://doi.org/10.15477/sze.ajdi.2025.001

Tóth A. (2024). Az Európai Unió Mesterséges Intelligencia Törvényéről. *Gazdaság és Jog, 22*(5-6), 3-11.
Tóth T. (2024). *Az IKT környezet változásainak hatásai az információgyűjtés 21. századi fejlődésére*. Doktori (PhD) értekezés. NKE HDI. https://doi.org/10.17625/nke.2025.007
Vitkovics B. (2024). Az európai unió mesterséges intelligencia szabályozásának koncepciója. *Themis, 22*(2), 163-183. https://doi.org/10.55052/themis.2024.2.163

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *NAIH: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat alkotmányos módon működik*. https://nbsz.gov.hu/tevekenyseg-mukodes/kulso-vizsgalatok-ellenorzesek/naih

Alkalmazott jogszabályok

1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről
2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről
2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről
2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről
2017. évi C. törvény a büntetőeljárásról
295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól
A Bizottság iránymutatása az (EU) 2024/1689 rendelet (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet) által meghatározott tiltott mesterségesintelligencia-gyakorlatokról. Brüsszel, 2025.7.29. C(2025) 5052 final https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/118654
A Bizottság iránymutatása az (EU) 2024/1689 rendelet (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet) által meghatározott mesterségesintelligencia-rendszerek fogalommeghatározásáról. 2025.7.29. C(2025) 5053 final https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/118630
A Tanács 2006/960/IB kerethatározata (2006. december 18.) az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözési operatív információ cseréjének leegyszerűsítéséről. OJ L 386, 29.12.2006, 89–100.
Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), OJ L 119, 4.5.2016, 1–88.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről (bűnügyi irányelv), OJ L 119, 4.5.2016, 89–131.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), PE/24/2024/REV/1.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/41/EU irányelve (2014. április 3.) a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról. OJ L 130, 1.5.2014, 1–36

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 2012/C 326/02

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, OJ C 202, 7.6. 2016, 1–388.

Magyarország Alaptörvény (2011. április 25.)

Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulations (EU) 2016/679, (EU) 2018/1724, (EU) 2018/1725, (EU) 2023/2854 and Directives 2002/58/EC, (EU) 2022/2555 and (EU) 2022/2557 as regards the simplification of the digital legislative framework, and repealing Regulations (EU) 2018/1807, (EU) 2019/1150, (EU) 2022/868, and Directive (EU) 2019/1024 (Digital Omnibus). Brussels, 19.11.2025. COM(2025) 837 final 2025/0360 (COD). https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/121777

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Tóth T. (2026). Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete alkalmazandóságának egyes dilemmái a nemzetbiztonsági célú tevékenység aspektusából. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1843–1859. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1843-1859

Nyilatkozatok

A tanulmány következtetései, megállapítása a szerző egyéni kutatói álláspontját tükrözik.

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Tóth Tamás, aki a ttomir44@gmail.com e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1861-1878

Mesterséges intelligencia egyenruhában
Rendvédelmi MI-rendszerek nemzetközi sikerei és kudarcai jogi szempontból

Artificial intelligence in uniform
The international successes and failures of law enforcement AI systems from a legal perspective

Szabó Hedvig
Dr., PhD, tudományos munkatárs
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
szabo.hedvig@sze.hu

Absztrakt
Cél: A tanulmány a mesterségesintelligencia-alapú rendvédelmi rendszerek nemzetközi alkalmazásának szisztematikus elemzésével azonosítja azon jogi és intézményi tényezőket, amelyek meghatározzák ezen rendszerek sikerét vagy kudarcát.
Módszertan: Esettanulmány-alapú összehasonlító elemzés nyolc kiemelt nemzetközi projektről, a spanyol VioGén 2, az EU IAMI és az angolszász modellek, valamint a holland SyRI, spanyol VERIPOL, német és francia biometrikus azonosítással összefüggő kezdeményezések vizsgálata.
Megállapítások: A rendszerek jogszerű működése három pillér egyidejű meglététől függ: egyértelmű jogszabályi felhatalmazás, átláthatóság biztosítása és független felügyeleti mechanizmusok működése. E hármas követelményrendszer hiánya rendszerint a projekt leállításához vagy alapjogi jogsértések megállapításához vezetett.
Érték: A tanulmány jogtudományi szempontú összehasonlító elemzést végez az EU AI Act hatálybalépését követő időszak sikeres és sikertelen rendvédelmi

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 25. Átdolgozás: 2026. 02. 07. Elfogadás: 2026. 02. 16.

MI-projektek tapasztalatairól, összekapcsolva a normatív előírásokat a gyakorlati alkalmazás tapasztalataival. Hiánypótló a magyar szakirodalomban, konkrét javaslatokat megfogalmazva a hazai jogalkotás és jogalkalmazás számára.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, rendvédelem, EU AI Act, alapjogvédelem

Abstract

Aim: This study identifies the legal and institutional factors determining the success or failure of artificial intelligence-based law enforcement systems through a systematic analysis of their international applications.
Methodology: A case study-based comparative analysis of eight prominent international projects, examining the Spanish VioGén 2, the EU IAMI, Anglo-Saxon models, as well as the Dutch SyRI, Spanish VeriPol, and German and French biometric identification-related initiatives.
Findings: The lawful operation of these systems depends on the simultaneous presence of three pillars: clear legal authorization, ensuring transparency, and functioning independent oversight mechanisms. The absence of this tripartite requirement system typically led to project termination or findings of fundamental rights violations.
Value: The study conducts a comparative analysis from a legal science perspective on the experiences of successful and unsuccessful law enforcement AI projects in the period following the entry into force of the EU AI Act, linking normative requirements with practical implementation experiences. It fills a gap in Hungarian academic literature by formulating concrete recommendations for domestic legislation and legal practice.

Keywords: artificial intelligence, law enforcement, EU AI Act, fundamental rights protection

Elméleti és normatív keretek

A mesterséges intelligencia (továbbiakban: MI) rendvédelmi alkalmazása az elmúlt évtizedben paradigmaváltást hozott a közbiztonság fenntartásának eszközrendszerében. A prediktív analitikától a biometrikus azonosításon át az automatizált kockázatelemzésig terjedő technológiai megoldások bevezetése azonban nemcsak a hatékonyság javításának ígéretét hordozza, hanem alapvető jogállami és alkotmányos kérdéseket is felvet. Az Európai Unió, EU 2024/1689

számú, mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének (továbbiakban: EU AI Act) 2024. augusztus 1-jei hatálybalépése, valamint a tiltott gyakorlatokra vonatkozó rendelkezések 2025. február 2-i alkalmazhatóvá válása új normatív keretet teremtett, amely a technológiai innováció és az alapjogvédelem egyensúlyának megteremtését tűzi ki célul.

Jelen tanulmány a nemzetközi tapasztalatok szisztematikus feldolgozásán keresztül arra keresi a választ, hogy mely tényezők határozzák meg az MI-alapú rendvédelmi rendszerek sikerét vagy kudarcát, különös tekintettel a jogi megfelelőség szempontjaira. A vizsgálat módszertani alapját az esettanulmány-alapú összehasonlító elemzés képezi, amely egyaránt kiterjed a (részben) sikeres implementációkra – így a spanyol VioGén 2 családon belüli erőszak előrejelző rendszerre, az Európai Unió IAMI biometrikus azonosítási projektjére, valamint az alkalmazott angolszász modellekre – és a megszüntetett vagy alkotmányossági aggályok miatt leállított kezdeményezésekre, mint a holland SyRI, a spanyol VERIPOL vagy a német és francia biometrikus azonosítási törekvések.

A kutatás szerint az MI-alapú rendvédelmi rendszerek társadalmi elfogadottsága és jogszerű működése három pillér egyidejű meglététől függ (Entcheva & Mazilescu, 2024), az egyértelmű jogszabályi felhatalmazástól, az átláthatóság biztosításától, valamint a független felügyeleti mechanizmusok működésétől. E hármas követelményrendszer hiánya – amint azt a nemzetközi példák igazolják – rendszerint a projekt leállításához vagy alapjogi jogsértések megállapításához vezetett.

(Részben) Sikeres implementációk, a jogszerű működés esetleges modelljei a rendvédelmi mesterséges intelligencia területén

VioGén 2 – Spanyolország családon belüli erőszak előrejelző rendszere[1]

A spanyol belügyminisztérium 2025. január 15-én indította újra a VioGén 2-t, amelynek elődje a VioGén már 2007-ben megkezdte működését. A rendszer több mint hatmillió családon belüli erőszak értékelését végezte el (López-Ossorio et al., 2018). A rendszer elindításának alapja a 2004. évi 1. számú törvény (Ley Orgánica 1/2004), amely átfogó intézkedéseket írt elő a nemi erőszak ellen. A rendszer működésének igazolásában a jogszabály mellett kulcsfontosságú volt, hogy a spanyol alkotmánybíróság 2008 májusában – a nembeli egyenlőtlenségre hivatkozó kifogások ellenére – alkotmányosnak ítélte az ilyen típusú védelmi rendszereket (STC 59/2008).

1 Sistema de Seguimiento Integral en los casos de Violencia de Género.

Azonban a rendszer működését alapjaiban kellett felülvizsgálni, mikor 2024-ben a *New York Times* oknyomozó újságírói megállapították a rendszer kritikus gyengeségeit, többek közt, hogy számos alacsony kockázatúnak minősített áldozat később erőszak vagy halál áldozata lett (Satariano & Toll Pifarré, 2024). Ez alapján levonható az a következtetés, hogy még a jogi szempontból kifogástalan rendszerek is kudarcot vallhatnak, ha a rendszer alapját képező MI algoritmusának pontossága nem elegendő (Eticas Foundation & Ana Bella Foundation, 2022).

A VioGén 2 már 37 kockázati változót értékel, többek között az erőszak súlyosságát, az elkövető előéletét, az áldozat sebezhetőségét és a kiskorúak jelenlétét az elkövetésnél (Interoperable Europe Portal, 2024). A VioGén új modellje már megszüntette a „nincs kockázat" kategóriát, így minden családon belüli erőszakra vonatkozó bejelentés esetén kötelező a kockázatértékelés (Ministerio del Interior Sistema VioGén). A modellben az adatok kezelését a GDPR 9. cikk szerinti különleges adatkategóriák feldolgozásának megfelelően szigorú garanciák övezik, csak arra jogosult szakemberek férnek hozzá (rendőrök, ügyészek, bírók, szociális munkások), és a 2016/680 irányelv (továbbiakban: LED) alapján csak „szigorúan szükséges" esetben, esetről esetre igazolt módon

IAMI – Az EU biometrikus azonosítási projektje[2]

Az IAMI a Horizon Europe keretében finanszírozott kutatási projekt, amelyet a Bajorországi Közszolgálati Főiskola vezet 18 konzorciumi taggal, köztük biometrikus azonosítással foglalkozó cégekkel és szabályozási megfelelési szakértőkkel. A projekt iránytűként szolgálhat, mivel kifejezett célja, hogy már a tervezési fázisban integrálja az EU AI Act előírásait.

Az EU AI Act alapján a bűnüldözési célú biometrikus azonosítás magas kockázatú MI-rendszernek minősül (III. melléklet, 1. és 6. pont), ami szigorú kötelezettségeket jelent. Az 5. cikk különösen fontos a projekt szempontjából, hiszen 2025. február 2-től – szűk kivétellel – nyilvános helyeken tiltott a valós idejű távoli biometrikus azonosítás.

A projekt kifejezetten törekszik a szabályozásnak való megfelelésre, ennek keretében alapvető jogok érvényesülésének az értékelését és adatvédelmi hatásvizsgálatot is végeznek. A projekt befejezését követően mintaként is szolgál valamennyi uniós tagállam rendvédelmi szerve számára, mivel valamennyi nagy kockázatú rendvédelmi rendszer esetén minden tagállamban külön engedélyt kell beszerezni az alkalmazás telepítése előtt, és be kell jegyezni az EU

2 Identity Attributes Matrix Initiative – Személyazonosítási Tulajdonságmátrix Program.

adatbázisába. Mindemelett figyelembe kell venni, hogy a LED 10. cikke szerint a biometrikus adatok feldolgozása csak „szigorúan szükséges" esetben megengedett, és az Európai Adatvédelmi Testület 05/2022-es iránymutatása szigorú korlátokat szab azoknak az arcfelismerő technológiáknak is, amelyeket a bűnüldözés területén használnak.

Truleo és Find and Profile Tool – angolszász rendvédelmi MI-modellek

Az amerikai Truleo egy testkamera hangfelvételeket elemző, MI-n alapuló rendszer, amelyet számos amerikai rendvédelmi szerv alkalmaz pilot vagy operatív jelleggel. A rendszer természetes nyelvfeldolgozási technológiák segítségével automatikusan elemzi a testkamerák hangfelvételeit, elsősorban a rendőri kommunikáció professzionalitását.

A Truleo által alkalmazott technológia és adatbiztonsági keretrendszer az Egyesült Államok szövetségi rendészeti és kormányzati informatikai követelményeihez igazodik. A rendszer működése összhangban áll az FBI Criminal Justice Information Services (CJIS) biztonsági előírásaival, valamint a Szövetségi Kockázat- és Engedélykezelési Program (FedRAMP) követelményeivel. Az infrastruktúra jellemzően az AWS GovCloud környezetben működik, FIPS 140-2 szabványnak megfelelő titkosítással. Ezek a keretek ugyanakkor elsősorban technikai és információbiztonsági megfelelést biztosítanak, és nem jelentenek önmagukban demokratikus vagy alkotmányos jogalapot a rendőri működés MI-alapú ellenőrzésére. A rendszer egyik legjelentősebb strukturális hiányossága a demokratikus felhatalmazás és a független intézményi felügyelet korlátozott volta. Megállapítható, hogy az Egyesült Államokban a testkamerákhoz és az azokhoz kapcsolódó MI-alapú elemző eszközökhöz fűződő szabályozás fragmentált és hiányos; a bevezetésről és az alkalmazás módjáról jellemzően maguk a rendőri szervek döntenek, átfogó jogalkotási vita és egységes normarendszer nélkül (Heydari et al., 2025).

Az egyértelmű jogi felhatalmazás hiánya miatt egyes amerikai rendőri szerveknél szakmai és szakszervezeti ellenállás bontakozott ki a rendőri viselkedést monitorozó MI-funkciókkal szemben. Több esetben viták alakultak ki arról, hogy az ilyen rendszerek belső fegyelmezési vagy teljesítményértékelési eszközzé válhatnak, ami pilot projektek felfüggesztéséhez vagy a technológia alkalmazásának újratárgyalásához vezetett (Open Vallejo, 2023).

Az egyesült királyságbeli Find and Profile Tool, az USA-beli viselkedés-monitorozó eszközökkel ellentétben, szigorú jogi keretben működik. A 2018. évi adatvédelmi törvény 3. része, a 2012. évi szabadságvédelmi törvény és a 2023. szeptemberi NPCC AI Covenant hat alapelve (jogszerűség, átláthatóság,

magyarázhatóság, felelősség, elszámoltathatóság, robusztusság) biztosítja a garanciákat.[3]

A rendszer többek között az automatikus rendszámfelismerő adatokat elemzi a county lines kábítószer-kereskedelem azonosítására.[4] A rendszer jogszerű és arányos működését többszintű garanciarendszer biztosítja, amely magában foglalja a független szakmai felügyeletet ellátó Independent Advisory Group (IAG) működését, az adatvédelmi hatóság (Information Commissioner's Office) felügyeleti ellenőrzéseit, valamint a hozzáférések teljes körű és visszakövethető naplózását (Liberty Investigates, 2025).

A sikeres MI-alapú rendvédelmi rendszerek mellett olyan sikertelen kezdeményezések is bemutatásra kerülnek, amelyeknél a jogi felhatalmazás, a szükségesség-arányosság vagy az átláthatóság hiánya miatt nem lehetett továbbműködtetni.

MI-alapú rendszerek kudarcai, alkotmányossági korlátok

SyRI – A holland adatelemző MI-rendszer működésének tapasztalatai

A System Risk Indication (SyRI) adatelemző rendszert Hollandiában 2014-től alkalmazták a szociális ellátásokkal kapcsolatos visszaélések feltárása érdekében, melynek keretébe több állami és önkormányzati adatbázist összekapcsoltak és automatizált kockázatelemzést végeztek. A Hágai Kerületi Bíróság 2020. február 5-én hozott ítéletében (C-09-550982) megállapította, hogy a rendszer működtetése sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkében biztosított magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot. Ennek következtében a bíróság hatályon kívül helyezte a SyRI alkalmazását lehetővé tevő SUWI[5] törvény rendszerre vonatkozó részeit (AI Law Hub, 2020).

A bíróság megállapította, hogy az algoritmus nem volt átlátható, az érintetteket nem tájékoztatták, és a rendszer pontos működését még a bíróság sem tudta megállapítani. A kormány álláspontja szerint ennek az volt az oka, hogy a rendszer működésének közzététele esetén az állampolgárok „kijátszották volna" a rendszert. Mindamellett a rendszert kizárólag „problémás" negyedekben alkalmazták:

3 Egyesült Királyságban a National Police Chiefs' Council által elfogadott, jogilag nem kötelező erejű (soft law) normatív keretrendszer, amely a rendészeti célú MI-alkalmazások fejlesztésére és használatára vonatkozó alapelveket rögzíti.

4 County lines: az Egyesült Királyságban azonosított kábítószer-kereskedelmi működési modell, amelynek lényege városi bűnszervezetek vidéki terjeszkedése, a mobiltelefon-hálózatok és közlekedési infrastruktúra rendszeres használata, valamint a kiszolgáltatott személyek bevonása a terjesztésbe.

5 Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen (SUWI): a holland szociális és foglalkoztatási igazgatás intézményi és adatkezelési kereteit szabályozó törvény.

alacsony jövedelmű, magas bevándorló arányú területeken. Az ENSZ különleges jelentéstevője véleményében megfogalmazta, hogy a rendszer működése *„indokolatlan kirekesztéshez, diszkrimináció hoz és stigmatizációhoz vezethet”* (United Nations Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, 2019).

A holland kormány nem élt jogorvoslattal a döntés ellen, helyette a rendszert véglegesen megszüntette. A döntés nemzetközi jelentőségűvé vált, mivel első esetben állítottak le rendvédelmi MI-rendszert emberi jogi indokok miatt.

VERIPOL – Módszertani hiányosságok

A spanyol nemzeti rendőrség 2018-tól alkalmazta a természetes nyelv feldolgozáson alapuló VERIPOL rendszert, a feltételezetten hamis rablási bejelentések kiszűrésére. A rendszer működését 2024 októberében megszüntették, azt követően, hogy a Valenciai Egyetem 2024 szeptemberében közzétett értékelő jelentése súlyos módszertani és jogi hiányosságokat tárt fel (Universitat de València, 2024).

A Valenciai Egyetem tanulmánya három kiemelten problematikus tényezőt azonosított. Egyrészt a rendszert mindössze 1122 rablási bejelentés alapján tanították be 2015-ben, ami a spanyolországi évi mintegy 60 000 rablási ügy kevesebb mint két százalékát jelenti, így a tanítóadat-állomány sem mennyiségében, sem reprezentativitásában nem volt alkalmas megbízható prediktív modell kialakítására. Másrészt az összes tanítóadatot egyetlen rendőrtiszt minősítette „kiterjedt kihallgatási és hazugságvizsgálati tapasztalata” alapján, ami jelentős szubjektív torzítás és intézményes előítéletek beépülésének kockázatát hordozta. Harmadrészt a rendszer alapfeltevése empirikusan megalapozatlan volt, abból indult ki, hogy mivel a rablási ügyek mintegy 80%-a megoldatlan marad, ezért a bejelentések 57%-a szükségszerűen hamis. Ezzel szemben a hivatalos statisztikák szerint a hamis rablási bejelentések aránya 2015-ben mindössze körülbelül 4% volt (Ministerio del Interior, 2016).

Adatvédelmi szempontból hiányosságként értékelhető, hogy nem áll rendelkezésre bizonyíték a GDPR 35. cikke szerinti adatvédelmi hatásvizsgálat (DPIA) elvégzésére, továbbá a személyes adatok kezelésének jogalapja a GDPR 6. cikke alapján nem került egyértelműen meghatározásra. Emellett felmerül a GDPR 22. cikkében rögzített, kizárólag automatizált döntéshozatal tilalmának megsértése is, mivel a VERIPOL által generált kockázati besorolás alapján a rendőrség hamis bejelentés gyanúja miatt indított eljárásokat, amelyek büntetőjogi következményekkel járhattak. Az érintetteket nem tájékoztatták az automatizált feldolgozás tényéről, nem biztosítottak számukra jogorvoslati lehetőséget, és nem férhettek hozzá a döntéshozatal logikájához sem (GDPR, 2016).

A tényszerű értékeléshez hozzátartozik, hogy a rendszer gyakorlati alkalmazása idővel jelentősen visszaesett, míg 2019-ben még 49 702 bejelentést elemeztek a VERIPOL segítségével, addig 2022-ben már csupán 3762 esetben alkalmazták, ami a rendszer szakmai és intézményi hitelvesztésére utal. A spanyol bíróságok következetesen elutasították a VERIPOL eredményeinek bizonyítékként történő felhasználását (García et al., 2025).

Nem hagyható figyelmen kívül a rendszer leállításának időzítése sem, az EU AI Act 2024. júliusi kihirdetését követően mindössze három hónappal, 2024 októberében került sor a rendszer megszüntetésére. Tekintettel arra, hogy a VERIPOL funkcionálisan „hazugságvizsgáló" jellegű kockázati profilalkotást végzett bűnüldözési célból, nagy valószínűséggel a rendelet szerinti magas kockázatú MI-rendszernek minősült volna, amely jelentős megfelelési kötelezettségeket vont volna maga után (European Union, 2024).

Németország és Franciaország: Az alkotmányosság határai

A német belbiztonsági jogalkotás 2024–2025-ben egymást követő, tartalmilag összefüggő kezdeményezések révén kísérletet tett a biometrikus adatfeldolgozás és az MI-alapú elemzési eszközök rendészeti alkalmazásának kiterjesztésére. Mind a 2024-es, mind a 2025-ös javaslat közös célja az volt, hogy az arcfelismerést és az internetes forrásokból történő adatfelhasználást a bűnüldözés rendszeres eszközévé tegye (Bundesministerium des Innern und für Heimat, 2024, 2025).

A 2024 augusztusában benyújtott törvénytervezet a Szövetségi Bűnügyi Rendőrség (Bundeskriminalamt, BKA) és a Szövetségi Rendőrség (Bundespolizei) számára tette volna lehetővé, hogy erőszakos bűncselekményekről készült videofelvételeken szereplő arcképeket nyilvánosan hozzáférhető internetes tartalmakkal, különösen közösségi médiában található képekkel vessenek össze (BMI, 2024). A javaslat adatvédelmi és alkotmányossági kritikákat váltott ki, mivel az internetes képek felhasználása szükségszerűen nagyszámú, „nem érintett" személy biometrikus adatának feldolgozásával járt volna. A szakmai elemzések rámutattak arra, hogy az ilyen típusú arcfelismerés sérti az információs önrendelkezéshez való jogot és az arányosság elvét, valamint a célhoz kötött adatkezelés sem valósul meg (AlgorithmWatch, 2024; Lewandowski, 2024). A javaslat végül nem jutott túl a politikai egyeztetés szakaszán, a Bundesrat szintjén is ellenállásba ütközött. Az újabb, 2025 nyarán előkészített új biztonsági csomag már rendszerszintű megközelítést alkalmazott. Ennek keretében a Szövetségi Belügyminisztérium két, 2025. június 26-i keltezésű törvénytervezetet

bocsátott előzetes egyeztetésre, amelyek jelenleg egyeztetési státuszban vannak. A tervezetek központi célja a rendészeti adatfeldolgozási kapacitások jelentős bővítése, amely egyrészt magában foglalja a biometrikus – elsősorban arckép – adatok nyilvánosan hozzáférhető internetes forrásokban történő kereshetőségének megteremtését, másrészt az automatizált, big data és MI-alapú adatelemzési módszerek rendészeti célú alkalmazását, továbbá lehetővé tenné informatikai rendszerek fejlesztését és tesztelését személyes adatok felhasználásával (BMI, 2025). A tervezetek széles körű civil és szakmai kritikát váltottak ki. Civil szervezetek szerint a javaslatok egy „gigantikus arckép adatbázis" létrehozásához vezetnének, amely válogatás nélkül gyűjtött online képekre épülne, és ellentétes lenne az uniós joggal (AlgorithmWatch, 2025). A Német Ügyvédi Kamara állásfoglalása hangsúlyozta, hogy az arcfelismerés nemcsak az érintett személyeket vizsgálja, hanem mindenkit, aki a megfigyelési körbe kerül, ami súlyos alapjogi beavatkozást jelent (Deutscher Anwaltverein, 2025).

Mindkét javaslat komoly alkotmányossági kockázatokat vet fel a Német Szövetségi Alkotmánybíróság ítélkezési gyakorlata alapján, amely következetesen szigorú feltételekhez köti az automatizált adatösszekapcsolást és prediktív elemzést (Bundesverfassungsgericht, 1983, 2016, 2023).

Uniós jogi szempontból a javaslatok különösen problematikusak az EU AI Act rendelkezéseivel összefüggésben. Az EU AI Act 2025 februártól hatályos szabályai kifejezetten tiltják a nyilvánosan hozzáférhető képek cél nélküli gyűjtésén alapuló arcfelismerő adatbázisok létrehozását, különösen rendészeti célokra (European Union, 2024). A 2025-ös német tervezet e tilalmat funkcionálisan megkerülni látszik, ami felveti az uniós jog közvetlen alkalmazandóságának kérdését is.

Franciaország a 2024-es párizsi olimpiai és paralimpiai játékok biztonságának garantálása érdekében kísérleti jelleggel vezette be az MI-alapú videómegfigyelésre vonatkozó jogi szabályozást. A szabályozás alapját a 2023. május 19-én elfogadott, 2023-380. számú törvény (Loi relative aux Jeux Olympiques et Paralympiques de 2024) 10. cikke képezte, amely 2025. március 31-ig engedélyezte az videókamerás védelmi rendszerek alkalmazását meghatározott körülmények között, elsősorban nagy tömegrendezvényeken és közlekedési csomópontokban.

A törvényi felhatalmazást a 2023. augusztus 28-i 2023-828. számú végrehajtási rendelet részletezte, amely tételesen felsorolta azokat az eseménytípusokat, amelyek automatikus képelemzéssel detektálhatók. Az elemzés kizárólag nyolc, előre meghatározott esemény észlelésére volt használható (haladási irány megsértése; tiltott vagy érzékeny területre való belépés, illetve ott-tartózkodás; tömeg szokatlan mozgása; túlzott zsúfoltság, a tömeg rendellenes növekedése;

elhagyott csomag vagy tárgy jelenléte; fegyver jelenléte vagy használata; földön fekvő személy észlelése; tűz keletkezése). A francia jogalkotás kifejezetten kizárta az arcfelismerést, a biometrikus azonosítást, a személyek adatbázisokkal való összevetését, valamint a kizárólagos automatizált döntéshozatalt a modell működéséből. A rendszer logikája szerint az algoritmusok csupán riasztási jelzéseket adhatnak, amelyek értékelése és az esetleges intézkedés meghozatala minden esetben az „emberi" döntéshozó feladata. A szabályozás alkotmányosságát a Francia Alkotmánytanács a 2023. május 17-i 2023-850 DC határozatában vizsgálta. A testület a törvényt összességében alkotmányosnak ítélte, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az intézkedés csak szigorú garanciák mellett alkalmazható. Ezek közé tartozik különösen az időbeli korlátozottság, a célhoz kötöttség, a nyilvánosság előzetes tájékoztatása, valamint az a kötelezettség, hogy az engedélyt haladéktalanul vissza kell vonni, amennyiben az alkalmazás feltételei már nem állnak fenn. A jogalkotó ezen felül havi megújításhoz kötötte az engedélyezést, és előírta a kísérlet jövőbeni parlamenti értékelését. A rendszer bevezetését ennek ellenére jelentős civil és szakmai ellenállás kísérte. 2023 tavaszán 38 civil szervezet – köztük az Amnesty International és a Human Rights Watch – nyílt levélben figyelmeztetett arra, hogy a szabályozás a tömeges megfigyelés normalizálásához vezethet, és hosszabb távon „disztópikus megfigyelő állam" irányába tolhatja el Franciaországot. A kritikák hangsúlyozták, hogy bár a jogszabály formálisan kizárja a biometrikus azonosítást, az algoritmikus képelemzés fokozatos kiterjesztése funkcióbővüléshez (function creep) vezethet. A civil ellenállás 2024-ben új szintre lépett, amikor La Quadrature du Net panaszt nyújtott be a CNIL-hez[6] amiatt, hogy francia közlekedési ágazatban már folytak olyan kutatás-fejlesztési projektek, amelyek valós környezetben tesztelték a videófelvételek automatizált elemzését. Ezek közé tartozott a francia állami vasúttársaság (SNCF) és a párizsi közösségi közlekedést üzemeltető vállalat (RATP) által koordinált Prevent PCP projekt, amely MI fejlesztését és kipróbálását célozta a közlekedési környezetben előforduló események (például elhagyott tárgyak vagy rendellenes mozgásminták) észlelésére, mivel a tesztelés kiterjedt a valós utasforgalmat figyelő kameraképekre is, valamint a projekt egyes szakaszai megelőzték az algoritmikus videómegfigyelésre vonatkozó törvényi felhatalmazást adó 2023-as olimpiai jogszabályt. A francia szabályozás megítélését tovább bonyolítja az Európai Adatvédelmi Testület (EDPB) 05/2022. számú iránymutatása. Az iránymutatás szerint a biometrikus adat fogalma nem korlátozódik kizárólag az arcképre, hanem kiterjedhet viselkedési jellemzőkre is, amennyiben azok technikai feldolgozása egy személy egyedi

6 Francia Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság.

kiválasztását vagy megkülönböztetését teszi lehetővé a tömegből. A testtartás, a járás, a mozgásminták vagy gesztusok ilyen esetben – még személyhez nem kötötten is – biometrikus adatkezelésnek minősülhetnek. A francia jogalkotás előírta, hogy a kormánynak 2024. december 31-ig értékelő jelentést kell benyújtania a parlamentnek az algoritmikus videómegfigyelés hatékonyságáról és alapjogi következményeiről. Ennek ellenére 2025 elején már napirendre került a technológia közlekedési ágazatban történő állandósításának lehetősége, még az olimpiai értékelés teljes körű lezárása előtt. E törekvést azonban a francia Alkotmánytanács 2025. április 24-én megsemmisítette, arra hivatkozva, hogy a hosszabbítás tárgyidegen módosításként („cavalier législatif") került volna be egy másik jogszabályba.

Tanulságok a magyar jogalkalmazás számára

A bemutatott nemzetközi esettanulmányok elemzése alapján megállapítható, hogy az MI-alapú rendvédelmi rendszerek sikere vagy kudarca döntően három tényezőtől függ: a jogszabályi felhatalmazás egyértelműségétől, az átláthatóság biztosításától, valamint a független felügyeleti mechanizmusok működésétől. Ez a három pillér – amelyet a spanyol VioGén 2, az EU IAMI projekt és az egyesült királyságbeli Find and Profile Tool sikeres működése igazol – Magyarországon is irányadónak tekinthető. A sikertelen projektek – így a holland SyRI, a spanyol VERIPOL és a német biometrikus azonosítási javaslatok – tanulságai egyértelműen rámutatnak arra, hogy az átláthatóság hiánya, a célhoz kötöttség elvének érvényesítése, valamint az arányossági teszt mellőzése ellehetetleníti a rendszerek sikerét (AI Law Hub, 2020; García et al., 2025). A francia olimpiai videómegfigyelési kísérlet ugyanakkor azt is mutatja, hogy megfelelő alkotmányos garanciák és időbeli korlátozások mellett a kísérleti jellegű bevezetés is lehetséges, bár a funkcióbővülés (function creep) veszélye ezekben az esetekben is valós fenyegetés lehet. Jelen tanulmány célja, hogy a nemzetközi tapasztalatok szintézisére építve stratégiai javaslatokat fogalmazzon meg a magyar jogalkotás és jogalkalmazás számára, különös tekintettel az EU AI Act tiltott gyakorlataira és a magas kockázatú MI-rendszerekre vonatkozó követelményekre. Az EU AI Act 2024. augusztus 1-jén lépett hatályba, és a tiltott gyakorlatokra vonatkozó rendelkezései 2025. február 2-től alkalmazandók. Magyarországon a 2025. évi LXXV. törvény 2025. december 1-jén lépett hatályba, amely megteremtette az EU AI Act végrehajtásának nemzeti kereteit. A törvény létrehozta a Magyar Mesterséges Intelligencia Hivatalt és a Magyar Mesterséges Intelligencia Tanácsot, kijelölte a piacfelügyeleti hatóságot (Nemzetgazdasági Minisztérium

keretén belül) és a bejelentő hatóságot (Nemzeti Akkreditáló Hatóság). A rendvédelmi célú MI-rendszerek szempontjából különös jelentőségű, hogy az EU AI Act 5. cikke kifejezetten tiltja a valós idejű távoli biometrikus azonosítást nyilvános helyeken, valamint a profilalkotásra és bűnözői előéletre alapozott prediktív rendészetet (Európai Parlament, 2024). A rendelet III. mellékletének 1. és 6. pontja értelmében a bűnüldözési célú biometrikus azonosítás magas kockázatú MI-rendszernek minősül, amely szigorú megfelelőségi kötelezettségeket von maga után, beleértve az alapjogi hatásvizsgálatot, az EU adatbázisba történő regisztrációt és a megfelelőségértékelési eljárást. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság 2022-ben precedensértékű határozatot hozott egy pénzügyi intézmény MI-alapú hangelemző rendszerével kapcsolatban (NAIH-85/2022). A hatóság rekordösszegű bírságot szabott ki, megállapítva, hogy az adatkezelő nem rendelkezett jogalappal az ügyfélszolgálati hangfelvételek automatikus elemzéséhez, nem biztosította az átláthatóságot, és nem végezte el megfelelően az adatvédelmi hatásvizsgálatot (Bojnár & Pünkösty, 2022). Ez a döntés több szempontból is irányadó a rendvédelmi MI-rendszerek számára, megerősíti a GDPR 35. cikke szerinti adatvédelmi hatásvizsgálat kötelező jellegét, hangsúlyozza a GDPR 22. cikke szerinti automatizált döntéshozatal tilalmának érvényesülését, amennyiben az MI-rendszer döntése joghatással bír az érintettre. A LED 10. cikke szerint a biometrikus adatok feldolgozása csak „szigorúan szükséges" esetben megengedett, és az Európai Adatvédelmi Testület 05/2022-es iránymutatása szigorú korlátokat szab az arcfelismerő technológiák bűnüldözési célú alkalmazásának. Az iránymutatás szerint a biometrikus adat fogalma nem korlátozódik az arcképre, hanem kiterjedhet viselkedési jellemzőkre is, amennyiben azok technikai feldolgozása egy személy egyedi azonosítását teszi lehetővé.

Szabályozási és jogalkalmazási megfelelőség kulcselemei

A nemzetközi tapasztalatok alapján az alábbi stratégiai irányok javasolhatók Magyarország számára az MI-alapú rendvédelmi rendszerek esetében. A VERIPOL és SyRI kudarcából levonható legfontosabb tanulság, hogy az MI-rendszerek működésének átláthatónak kell lennie a jogállami keretek között. Így biztosítani kell, hogy minden rendvédelmi MI-rendszer működési logikája – legalább a döntéshozatali kritériumok szintjén – nyilvánosan hozzáférhető legyen. Alapjogi szempontból elvárható – az IAMI projektben megvalósított módon – már a tervezési fázisba integrált alapjogi hatásvizsgálat és adatvédelmi hatásvizsgálat kötelezővé tétele minden magas kockázatú rendszer esetén (Necz, 2020).

A VioGén 2 sikerének kulcsa, hogy 37 kockázati változót értékel, de minden változó szükségességét külön igazolták (López-Ossorio et al., 2018).

A magyar szabályozásnak – összhangban az Alkotmánybíróság információs önrendelkezésre vonatkozó gyakorlatával – meg kell határoznia az MI-alapú döntéshozatal konkrét feltételeit és korlátait. A francia olimpiai videómegfigyelési modell és az EU AI Act 57–62. cikkei által előírt szabályozói tesztkörnyezet kombinálása optimális megoldás, amelynek jogi kereteit meghatározta a 2025. évi LXXV. törvény, és amelyet a Magyar Mesterséges Intelligencia Hivatal fog működtetni.

A nemzetközi tapasztalatok alapján indokolt, hogy a tesztkörnyezetben működő rendszerek időbeli korlátozás alá essenek, és az értékelést független szakértői testület végezze. Az intézményi garanciák terén az egyesült királyságbeli Find and Profile Tool sikerének egyik kulcseleme egy független testület bevonása a rendszer működésének ellenőrzésébe. Magyarországon a NAIH jogosítványait ki kellene egészíteni az MI-specifikus felügyeleti hatáskörökkel, vagy az EU AI Act 70. cikkével összhangban a Magyar Mesterséges Intelligencia Hivatal keretében önálló, független felügyeleti testületet lehetne létrehozni. Az Európai Adatvédelmi Testület MI-auditálási projektje megfelelő módszertani alapot kínál a megvalósításhoz (EDPB AI Auditing).

A VioGén-ügy – amelyben a *New York Times* oknyomozó újságírói tártak fel kritikus hiányosságokat – rámutat arra, hogy még a jogilag megfelelő rendszerek is kudarcot vallhatnak, ha az MI pontossága nem megfelelő (Satariano & Toll Pifarré, 2024). A technikai követelmények vonatkozásában a VERIPOL kudarcának egyik fő oka az volt, hogy mindössze 1122 esetből álló, egyetlen rendőrtiszt által minősített tanítóadat-állomány nem volt reprezentatív az évi mintegy 60 000 rablási ügyre vetítve. A magyar szabályozásnak minimális adatminőségi és reprezentativitási követelményeket kell meghatároznia, összhangban az AI Act 10. cikkével.

A francia Alkotmánytanács hangsúlyozta, hogy az MI döntés javaslatainak értékelése és az intézkedés meghozatala minden esetben emberi döntéshozó feladata, amelyet az EU AI Act 14. cikke is kötelezővé tesz a magas kockázatú rendszereknél. A SyRI-ügyben az ENSZ különleges jelentéstevője rámutatott, hogy a rendszer alacsony jövedelmű, magas bevándorlói arányú területeken való kizárólagos alkalmazása *„indokolatlan kirekesztéshez, diszkriminációhoz és stigmatizációhoz”* vezethet (United Nations Special Rapporteur, 2019). A holland bíróság döntésében kimondta, hogy az átláthatóság hiánya és a hátrányos helyzetű csoportok aránytalanul magas érintettsége az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének sérelmét valósítja meg.

Összegzés

A nemzetközi esettanulmányok elemzése egyértelműen alátámasztja, hogy az EU AI Act paradigmaváltást jelent a rendvédelmi technológiák szabályozásában. Míg a korábbi időszakban a tagállamok fragmentált és gyakran reaktív módon kezelték az MI-alapú rendészeti alkalmazásokat, addig az EU AI Act egységes normatív keretet teremt, amely ex ante – azaz már a fejlesztési és telepítési fázisban – érvényesíti az alapjogvédelmi követelményeket. A tiltott gyakorlatok 2025. február 2-i hatálybalépése és a magas kockázatú rendszerekre vonatkozó kötelezettségek alkalmazandóvá válása közötti átmeneti időszak lehetőséget biztosít a tagállamok, így Magyarország számára is, hogy a meglévő rendszereiket felülvizsgálják és a jogszerű működés feltételeit megteremtsék.

A vizsgált esetek rávilágítanak arra is, hogy az MI-alapú rendvédelmi rendszerek sikeressége nem kizárólag technológiai, hanem elsősorban jogállami kérdés. A holland SyRI, a spanyol VERIPOL és a német biometrikus javaslatok kudarca egyaránt azt mutatja, hogy a legfejlettebb technológiai megoldások is fenntarthatatlanná válnak, amennyiben hiányzik a demokratikus legitimitás, az átláthatóság és a független felügyelet hármasa. Ezzel szemben a spanyol VioGén 2, az EU IAMI projekt és az egyesült királyságbeli Find and Profile Tool sikere bizonyítja, hogy a jogszabályi felhatalmazás egyértelműsége, a célhoz kötöttség szigorú érvényesítése és a folyamatos értékelési mechanizmusok beépítése lehetővé teszi a hatékony és alapjogkonform működést. A magyar jogalkotásnak és jogalkalmazásnak ezen modellekből merítve kell kialakítania a hazai rendvédelmi MI-rendszerek szabályozási kereteit.

Jelen tanulmányban a vizsgált esetek többsége európai jogi környezetben értelmezhető, így az angolszász modellek adaptálhatósága további kutatást igényel. Ugyanakkor a nemzetközi tapasztalatok szintézise egyértelműen igazolja, hogy a technológiai innováció és az alapjogvédelem nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező célok. Az MI rendvédelmi alkalmazása csak akkor szolgálhatja eredményesen a közbiztonságot, ha az a jogállami keretek tiszteletben tartásával, az emberi méltóság védelmével és a demokratikus elszámoltathatóság biztosításával valósul meg. Magyarország – az EU AI Act implementációjával, a Magyar Mesterséges Intelligencia Hivatal létrehozásával és a szabályozói tesztkörnyezet működtetésével – megfelelő alapokkal rendelkezik ahhoz, hogy a nemzetközi élvonalhoz tartozó, jogszerű és hatékony rendvédelmi MI-rendszereket alakítson ki, e cél megvalósítása azonban folyamatos szakmai párbeszédet, rendszeres hatásvizsgálatot és a nemzetközi fejlemények nyomon követését teszi szükségessé.

Az EU AI Act jövőbeli alkalmazását jelentősen befolyásolhatja az Európai Bizottság 2025. november 19-én közzétett Digitális Omnibusz csomagja (Digital Omnibus on AI), amely célzott módosításokat javasol az MI-re vonatkozó rendelet végrehajtásának egyszerűsítése érdekében. A csomag a magas kockázatú MI-rendszerekre vonatkozó kötelezettségek hatálybalépését 2027. decemberig halasztja, figyelembe véve a technikai szabványok kidolgozásának késedelmeit és a tagországok felkészülési igényeit. A rendvédelmi MI-alkalmazások szempontjából kiemelendő, hogy az omnibusz csomag nem érinti az EU AI Act 5. cikkében rögzített tiltott gyakorlatokat – így a valós idejű távoli biometrikus azonosítás tilalmát, a prediktív rendészet korlátait –, amelyek 2025. február 2-től változatlanul érvényesek. A módosítások ugyanakkor bővítik a szabályozói tesztkörnyezetek alkalmazási lehetőségeit, és ösztönzik a valós körülmények közötti tesztelést, ami a rendvédelmi MI-rendszerek jogszerű és hatékony fejlesztését szolgálhatja. A magyar jogalkotás és jogalkalmazás számára az omnibusz csomag egyértelművé teszi, hogy az alapjogvédelmi garanciakeret stabil marad, miközben a gyakorlati megvalósítás rugalmassága növekedhet.

Felhasznált irodalom

AI Law Hub (2020). *The SyRI judgment.* https://ai-lawhub.com/spring-2020-syri-judgment/

AlgorithmWatch (2024). *Stellungnahme zur biometrischen Datenverarbeitung.* AlgorithmWatch.

AlgorithmWatch (2025). *Stellungnahme zur biometrischen Internetfahndung*. AlgorithmWatch.

Amnesty International (2023). *France: Intrusive Olympics surveillance technologies could usher in a dystopian future.*

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet, GDPR). *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, L 119, 1–88.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (LED). *Az Európai Unió Hivatalos Lapja,* L 119, 89–131.

Bojnár K., & Pünkösty A. (2022). *Úttörő szerepben a NAIH a bizalomra épülő mesterséges intelligencia alkalmazások kiépítésében?* Ludovika.hu, ITKI Blog.

Bundesministerium des Innern und für Heimat (2024*). Referentenentwurf eines Gesetzes zur Erweiterung polizeilicher Befugnisse im Bereich biometrischer Identifizierung.* BMI.

Bundesministerium des Innern und für Heimat (2025, június 26.). *Referentenentwurf eines Sicherheitspakets zur Nutzung automatisierter Datenanalyse und biometrischer Daten*. BMI.

Bundesverfassungsgericht (1983). Volkszählungsurteil. *BVerfGE 65*, 1.

Bundesverfassungsgericht (2016). Automatisierte Kennzeichenerfassung. *1 BvR 142/15.*

Bundesverfassungsgericht (2023). Automatisierte Datenanalyse in Polizeigesetzen der Länder. *1 BvR 1547/19; 1 BvR 2634/20.*

Conseil constitutionnel (2023, május 17.). *Décision n° 2023-850 DC.*

Conseil constitutionnel (2025, április 24.). *Décision relative à la prolongation de la vidéoprotection algorithmique.*

Deutscher Anwaltverein (2025). *Stellungnahme Nr. 28/2025 zur automatisierten Datenanalyse und biometrischen Gesichtserkennung.*

Entcheva, K., & Mazilescu, I. (2024). Artificial intelligence and digitalisation of judicial cooperation: The main provisions in recent EU legislation. *Eucrim, 2024*(3). https://doi.org/10.30709/eucrim-2024-018, https://eucrim.eu/articles/artificial-intelligence-and-digitalisation-of-judicial-cooperation/

Eticas Foundation & Ana Bella Foundation (2022). *External audit of VioGén: Spain's algorithm designed to protect victims of gender violence*. Montreal AI Ethics Institute. https://eticasfoundation.org/the-external-audit-of-the-viogen-system/

Európai Adatvédelmi Testület (2022). *05/2022 iránymutatás az arcfelismerő technológia bűnüldözési célú alkalmazásáról.* EDPB.

Európai Parlament és Tanács (2024). Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról (AI Act). *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, L sorozat.

European Commission (2025). *Proposal for a Regulation amending Regulations (EU) 2024/1689 and (EU) 2018/1139 as regards the simplification of the implementation of harmonised rules on artificial intelligence (Digital Omnibus on AI)* (COM(2025) 836)

García, T., Torrecillas, C., Maqueda, A., & Cabo, D. (2025, március 19.). La Policía Nacional deja de usar Veripol, su IA estrella para detectar denuncias falsas. *Civio*. https://civio.es/tecnologia/2025/03/19/la-policia-nacional-deja-de-usar-veripol/

Heydari, F., Isaacs, M., Kinsey, K., Friedman, B., Slobogin, C., & Heydari, A. M. (2025). Putting Police Body-Worn Camera Footage to Work: A Civil Liberties Evaluation of Truleo's AI Analytics Platform. *Cardozo Law Review, 46*(6). https://doi.org/10.2139/ssrn.5030758

Human Rights Watch (2023, március 7.). *France: Reject Surveillance in Olympic Games Law*.

Interoperable Europe Portal (2024). *Viogen 5.0: Discovering Spain's risk assessment system of gender-based violence.* European Commission. https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/public-sector-tech-watch/viogen-50-discovering-spains-risk-assessment-system-gender-based-violence

La Quadrature du Net (2024). *Plainte à la CNIL – Prevent PCP*.

Légifrance (2023a). *Loi n° 2023-380 du 19 mai 2023 relative aux Jeux Olympiques et Paralympiques de 2024.*

Légifrance (2023b). *Décret n° 2023-828 du 28 août 2023 relatif aux traitements algorithmiques de vidéoprotection.*
Lewandowski, D. (2024). *Warum datenbankfreie Gesichtserkennung technisch nicht möglich ist.*
Liberty Investigates (2025*). Police given AI tech to track ‚suspicious' car journeys.* https://libertyinvestigates.org.uk/articles/police-ai-anpr-track-drivers/
López-Ossorio, J. J., González-Álvarez, J. L., Buquerín Pascual, S., García, L. F., & Buela-Casal, G. (2018). Integral monitoring system in cases of gender violence: VioGén system. *Behavior & Law Journal, 4*(1), 29–48. https://doi.org/10.47442/blj.v4.i1.56
Ministerio del Interior (2016). *Estadística de criminalidad 2015.* Gobierno de España.
Ministerio del Interior (2016). *Sistema VioGén*. Secretaría de Estado de Seguridad, Gobierno de España.
Necz D. (2020). A mesterséges intelligencia adatvédelmi szempontjai, különös tekintettel a belügyi szervek adatkezelési gyakorlatára. *Rendvédelem, 9*(1), 135–165.
Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (2022). *NAIH-85/2022. számú határozat.* NAIH.
Open Vallejo (2023). *Under union pressure, Vallejo police chief ends body-camera analysis program*. https://openvallejo.org/2023/07/09/under-union-pressure-vallejo-police-chief-ends-body-camera-analysis/
Rechtbank Den Haag (2020). *C-09-550982-HA ZA 18-388, ECLI:NL:RBDHA:2020:1878.*
Satariano, A., & Toll Pifarré, R. (2024, július 18.). An algorithm told police she was safe. Then her husband killed her. *The New York Times.* https://www.nytimes.com/interactive/2024/07/18/technology/spain-domestic-violence-viogen-algorithm.html
Sénat (2025). *Rapport d'information sur la vidéoprotection algorithmique.*
Sentencia del Tribunal Constitucional (2008). *STC 59/2008.*
United Nations Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights (2019). *Amicus curiae intervention in the case concerning the System Risk Indication (SyRI), Netherlands.*
Universitat de València (2024*). Evaluación crítica del sistema VERIPOL aplicado por la Policía Nacional.* Universitat de Valencia.
Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen (SUWI).

Alkalmazott jogszabályok

A holland szociális és foglalkoztatási igazgatás intézményi és adatkezelési kereteit szabályozó törvény
2025. évi LXXV. törvény az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének magyarországi végrehajtásáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szabó H. (2026). Mesterséges intelligencia egyenruhában: Rendvédelmi MI-rendszerek nemzetközi sikerei és kudarcai jogi szempontból. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1861–1878. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1861-1878

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Szabó Hedvig, aki a szabo.hedvig@sze.hu e-mail címen érhető el.

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1879-1894

A kriminálstatisztika valósága 1. Bevezetés a kriminálstatisztikai megközelítésbe

Reality of Crime Statistics 1 Introduction to the Approach of Crime Statistics

Cieleszky Péter
Dr., PhD, tanársegéd, nb. ezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
cieleszky.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a bűnügyi helyzet megismerését milyen módon határozzák meg a kriminálstatisztikai megközelítés lehetőségei és korlátai.
Módszertan: Az elméleti megközelítés fókuszába a statisztikai tevékenység szubjektív és objektív meghatározottságai kerültek, kiemelve ezek közül annak politikai beágyazottságát és szakmai tevékenységet orientáló jellegét.
Megállapítások: A rendészet erői, eszközei és módszerei célirányos és hatékony elosztásának és alkalmazásának előfeltétele a valós állapotok ismerete. A kriminálstatisztika e tényleges állapotok megismerését segíti, ám sem önmagában, sem más módszerekkel közös alkalmazása nem vezethet eredményre e megismerési mód sajátosságai feltárása nélkül.
Érték: A tanulmány a valós állapotok megismerésének nehézségei feltárásával a rendészet céljainak pontosabb meghatározását segíti, a célok megvalósítását garantáló stratégiai tervezés megalapozásához hozzájárul.

Kulcsszavak: kriminálstatisztika, bűnügyi helyzet, rendészeti stratégia, valós állapotok

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 04. 17. Átdolgozás: 2026. 05. 27. Elfogadás: 2025. 06. 10.

Abstract

Aim: This paper aims to show how the understanding of the crime situation is determined by the possibilities and limitations of the approach of crime statistics.
Methodology: The theoretical approach focuses on the subjective and objective determinants of statistical activity, highlighting its political embeddedness and orientation toward professional activity.
Findings: Knowledge of the real situation is a prerequisite for the targeted and effective allocation and deployment of law enforcement forces, tools and methods. Crime statistics helps to understand these actual situations, but neither on its own nor in conjunction with other methods can it be effective without identifying the specific characteristics of this way of learning.
Value: By identifying the difficulties of understanding the real situation, this study helps to define the objectives of the law enforcement authorities more precisely and contributes to the strategic planning that guarantees the achievement of these objectives.

Keywords: crime statistics, crime situation, law enforcement strategy, realities

„Nem árkokat ásni, hidakat építeni…”

Bevezetés

Tanulmányom a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete szervezésében megtartott előadáson (Cieleszky, 2025) elhangzott gondolataimra épül. Célom az volt, hogy bemutassam a kriminálstatisztikai adatokra épülő elemzések valóságformáló szerepének rendészeti tevékenységre gyakorolt hatását. Így kerültek a *Tükröm-tükröm… a kriminálstatisztika valósága* címmel megtartott előadás fókuszába a tényleges állapotok megismerésének lehetőségei és korlátai. A rendészet eredmény- és gyakorlatorientált mindennapjai okán nem volt könnyű feladat a téma kibontása. Talán egy adekvát hasonlat segítheti annak megértését, miért. Generációk nőttek fel a Grimm-fivérek meséin, köztük Hófehérke történetén, amelyet Walt Disney vitt filmre 1937-ben. A rajzfilm ikonikus epizódja a tükördialógus, a hercegnő mostohájaként megismert gonosz királyné kérdésével: *„Tükröm-tükröm (mondd meg nékem…)”.* Gyermekkorom óta ebben a szövegezésben emlékszem erre. Nemrég meglepődve fedeztem fel, hogy a mondat eredetileg így hangzik: *„Varázs tükröm (mondd meg nékem…)”* (Disney, 1937). Talán mások számára ennek az eltérő szóhasználatból adódó különbségnek semmi jelentősége nincs.

Számomra viszont a valóság más-más rétegeit idézi. Tükör hát vagy varázstükör? Eszembe jutottak egykori próbálkozásaim, ahogy rendészeti szakemberként a valóság egy szeletének reprezentációját kriminálstatisztikai adatok felhasználásával igyekeztem megteremteni. Vajon a kriminálstatisztika tényleg a valóság tükre lehet, amelyben a dolgok olyannak látszanak, amilyenek? Talán görbetükre, amelyben a fókuszált dolgok valósága megelevenedik, ám értelmet adó kontextusa elmosódik? Avagy varázstükre, amelyet vágyaink vagy kényszereink töltenek meg tartalommal, és ruháznak fel valóságteremtő erővel? Egyáltalán: elég ebbe a tükörbe belenézni ahhoz, hogy a valóságot kirajzolódni lássuk, vagy ez is csak egy lehetőség, amelyet több közül választhatunk? Ebben a tanulmányban ehhez a kérdéshez keresem a megfelelő kontextust, és részben a választ is.

A megismerés lehetőségei és korlátai

A kriminálstatisztika a társadalmi élet tömegjelenségei közül különösen a társadalmi valóság bűnözéssel érintett területeinek feltárását, leírását és megértését segíti. A tényleges állapotok megismerésének ugyanakkor korlátjai vannak. A vizsgált jelenség természetéből adódó akadály a látencia jelenléte. Az emberi tevékenység eredményeként előálló nehézséget jelent az adatok gyűjtéséhez, rögzítéséhez kapcsolódó korlátok megléte, mint például az adatgyűjtés normatív szabályozása, valamint az adatgyűjtés módja és fegyelme. Megnehezíti továbbá a tényleges állapotok megismerését a teljesítményorientáció kényszere, és a rendészeti aktivitás mennyiségének és minőségének hatása az adatokra, továbbá az ilyen adatok felhasználásával készített elemzések és értékelések.

Mindezen körülmények okán a kriminálstatisztikai adatokból formált valóság és a valós állapotok képe a tényleges bűnügyi helyzet tekintetében csak részben mutat(hat) átfedést. Korinek László – e mellett – arra is rámutat, hogy *„maga a bűnözés természetesen sokkal összetettebb jelenség, semmint, hogy a hivatali keretek között működő apparátusok teljes terjedelemben és főleg mélységben megszámlálni vagy mérni tudnák, éppen ezért különbséget teszünk az ismertté vált bűnözés mérése és az összbűnözés becslése között.”* (Gönczöl et al., 2016). Az összképet tovább bonyolítja, hogy mind az összbűnözés tekintetében, mind pedig egyes bűncselekmények, bűncselekménycsoportok esetében a megismerés jelzett korlátjai különböző módon befolyásolják a valós állapotok feltárásának lehetőségeit.

A statisztikai tevékenységben az adatsorok összehasonlításának kitüntetett szerepe van. Ez igaz abban az értelemben, hogy ugyanarra a fókuszált területre

képzünk idősoros adatokat (lásd egy adott terület bűnügyi fertőzöttségének változása ötéves távlatban), de igaz lehet akkor is, ha a nemzetközi összehasonlító statisztikára gondolunk. Ez utóbbi kapcsán a tapasztalatok óvatosságra intenek. Földes Béla, a magyar közgazdaságtan és statisztika kiemelkedő alakja egy évszázaddal korábban kifejezetten határozott volt ebben a kérdésben: *„Az anyagi és alaki büntetőjog államok szerinti különbözősége, mely aligha fog valamikor teljesen megszűnni, a nemzetközi bűnügyi statisztika, az összehasonlító bűnügyi statisztika elháríthatatlan akadálya."* (Földes, 1932).

A huszadik század harmincas éveiből származó kijelentésének valódi értelme – alapvető bizalmatlansága és pesszimizmusa a probléma áthidalhatósága tekintetében – az előző század második felében rendszeres nemzetközi statisztikai kongresszusok ilyen irányú igyekezetének és kudarcainak fényében ítélhető meg reálisan (I. Brüsszel, 1853; II. Párizs, 1855; III. Bécs, 1857; IV. London, 1860; V. Berlin, 1863; VI. Firenze, 1867; VII. Hága, 1869; VIII. Szentpétervár, 1872; IX. Budapest, 1876).

Összességében tehát a kriminálstatisztika oldaláról mindezek a körülmények a megismerés objektív és szubjektív akadályaiként mutatkoznak meg, hatásuk eloszlása térben és időben nem homogén, esetenként pontosabban, máskor viszont csak részben becsülhető. A körülmények tehát már az első megközelítésben óvatosságra intenek a bűnözés helyzetének (kizárólag) bűnügyi statisztikai adatokkal történő leírása tekintetében, és számos újabb kutatási irány szükségességére irányítják rá a figyelmet.

A tényleges állapotok ismerete

Keleti Károly egy alkalommal úgy fogalmazott, hogy *„Minden törvény elhibázott, vagy ha jó, csak véletlenül az, hogyha nem a tényleges állapotok ismeretén alapul."* (Keleti, 1871). Ugyanígy magától értetődik, hogy a rendészeti jogalkalmazói gyakorlat számára elengedhetetlen egy, lehetőség szerint a valós állapotokhoz leginkább közelítő előfeltevés a bűnözés helyzetéről (tényleges állapotáról), hiszen a stratégiai és operatív tervezéshez – a célok megjelölése mellett – ennek elfogadása jelenti a stabil kiindulópontot. A rendelkezésre álló erők, eszközök elosztása, valamint a módszerek kiválasztása és alkalmazása csak egy ilyen keretrendszerben értelmezhető. Másként kifejezve, a kitűzött célok felé történő elmozdulás rendészeti támogatásának hatékonysága csak akkor biztosítható, ha a célok helyes kijelölését a tényleges állapotok ismerete alapozza meg. A tudományosan vizsgálható probléma tehát úgy vetődik fel, hogy milyen út vezet a tényleges állapotok ismeretének azon szintjéig, amelyet alapul

véve a rendészeti tevékenység eredményes tervezése elvégezhető (és összehangolható országos, illetve területi szinten). A rendészet gyakorlatias megközelítésében gyakran azzal a szűkítéssel értelmezett a kérdésfelvetés, hogy hogyan jut el a rendészet a valós állapotok ismeretéig – döntően a kriminálstatisztikai adatok felhasználásával –, és ennek során milyen nehézségekkel kell szembenéznie. Ahogy említettem, a téma óvatos megközelítést igényel. Ugyanakkor a bűnözés mint összetett negatív társadalmi tömegjelenség mennyiségi és minőségi mérésére a legkézenfekvőbb megközelítés lehetőségét mégiscsak a bűnügyi statisztika kínálja. A felvázolt probléma a rendészet egyik alapdilemmájaként is értelmezhető, és így összegezhető: milyen mértékben képes a kriminálstatisztika hozzásegíteni a rendészeti szerveket a bűnügyi helyzet megismeréséhez?

Tisztában vagyok azzal, hogy a tényleges állapotok megismerésének több útja is kínálkozik, amelyet jelen tanulmány nem érint. A tudományos kutatás számára adekvát módszerek állnak rendelkezésre ahhoz, hogy a vizsgált tárgyról – a bűnügyi helyzetről, a biztonságérzetről stb. – komplexebb képet kapjunk. Más nézőpontok bevonását tehát magam is szükségesnek tartom. Az sem kérdés, hogy a szubjektív biztonságérzetet számos tényező formálja, ezek közül csak az egyik a bűnügyi helyzet, és az sem mindig a tényleges állapotokon keresztül (lásd a média hatását és befolyását). Ez a tanulmány azonban szűkebb horizonton marad. Arra szeretnék ugyanis nyomatékosan rámutatni, hogy a kriminálstatisztikai adatokon alapuló megközelítés a valóság megismerésének csak az egyik lehetőségét nyitja meg. De a laikus módon, vagy kizárólag a kriminálstatisztikai adatokon alapuló helyzetkép felvázolása félrevezetővé és hiteltelenné válhat – gondoljunk csak az ilyen megközelítést alapul vevő teljesítményorientációra.

A megismerés ebbéli nehézségei végül arra a megállapításra vezetnek, hogy legyen bármilyen alapos, precíz és óvatos is a kriminálstatisztikai megközelítés, a rendészet számára megkerülhetetlenné válik egyéb irányú kutatások bevonása (vagyis komplexebb, esetenként még ehhez képest kiegyenlítő, kontrollfunkciót is betöltő megközelítés alkalmazása), amelyhez a rendészettudomány hathatós segítséget nyújthat. Ellenkező esetben a valóság reprezentációját egy varázstükör hamis illúziója építi fel és tartja fenn, amelyhez a rendészet igazodási pontként nem viszonyulhatna, mert az erők, eszközök elosztása, a módszerek alkalmazása így hangsúlyt veszít vagy célt téveszt.

A tanulmány célja azonban nem a kriminálstatisztikai megközelítés hiteltelenítése. Ilyen felszínes, a dolgok lényegét nem érintő következtetésre csak egy felületes olvasó juthat – legalábbis e tanulmány kapcsán bizonyosan. A kritikai megközelítés ugyanakkor ugyanúgy elengedhetetlen a tárgyterület sajátosságai okán, mint maga a kriminálstatisztikai megközelítés a bűnügyi helyzet kapcsán.

Ezért két egymásba fonódó jelenséget előzetesen jónak látok tisztázni és transzparenssé tenni. Az egyik a statisztikai tevékenység politikai beágyazottságának kérdése, a másik pedig a már említett szakmai tevékenységet orientáló jellege.

Kriminálstatisztika a rendészetben

Vizsgálódásom első megközelítésben tehát arra irányul, hogy megmutassam: milyen veszélyeket rejt, milyen nehézségek övezik az utat, amely a valóság megismerését a kriminálstatisztikai adatokra támaszkodva igyekszik tételezni, előkészítve a rendészet számára a stratégiai tervezéshez szükséges talapzatot, kiindulópontot, amelyről elrugaszkodva a kitűzött célok elérhetők. De mitől vált ilyen népszerűvé a statisztikai megközelítés? Földes Béla korábban úgy fogalmazott, hogy *„a mai kor mindent számkifejezésekben óhajt látni […] Az államtudományokban, a politikában meg éppen döntő szerephez jutottak. A parlamenti viták érvelésében, a kormányok irányító munkájában és célkitűzéseiben, jelentéseiben, okadatolásában, a sajtó közleményeiben nagy tért foglal el a statisztika”* (Földes, 1933b). Gondolata ma is aktuális, akárcsak Krohne meggyőződése, miszerint *„A bűnözés elleni harc a statisztika nélkül az ismeretlenben való tapogatózást jelenti”* (Balázs, 1968).

A statisztikai megközelítés elterjedésének okaira a tudománytörténeti megközelítés és a modern állam kialakulásának történeti aspektusai plasztikusan mutatnak rá. Közismert, hogy az egyes jelenségek számszaki kifejezésekben történő megragadásának igénye az ember nembeli sajátosságaihoz köthető. Ennek hátterében a jelenségek megismerésére, a megismert dolgok rendszerezésére irányuló törekvés áll. Földes úgy utal erre, hogy *„a szám a legrégebbi absztrakciók egyike, mely a fogalmak képzéséből folyik. Mihelyt a gondolkozás a dolgokat felfogja és fogalmilag megkülönbözteti, a sokaság benyomásától nem szabadulhat. Fogalmilag egybehangzó dolgok többé nem mint egyes dolgok lépnek fel, hanem mint ugyanazon faj többsége”* (Földes, 1933c).

A statisztikát első megközelítésben tehát a valóság különböző területei számszerűsíthető információinak megfigyelésére, rendszerezésére, elemzésére, értékelésére irányuló gyakorlati tevékenységként érdemes szemlélni, amelynek kezdetleges formái már az ókorban is ismertek voltak. A modern értelemben vett statisztikai tevékenység és annak módszertana gyökerei azonban a felvilágosodás koráig, a modern állam létrejötte időszakáig nyúlnak vissza.

Korai felfogás szerint a statisztika matematikai eszközöket igénybe vevő államháztartástant jelentett, amelynek célja a modern (szuverén) államok erőforrásainak és társadalmi jelenségeinek számbavétele volt. Elsőként a statisztika atyjának

tekintett Gottfried Achenwall (1719–1772) is ebben az értelemben, az állam tudományaként, az állam szempontjából figyelemre méltó dolgok leírásaként használta e kifejezést, és erre utal a statisztika szó etimológiája is, amely szerint jelentése az újlatin statisticum collegium (államtanács) és az olasz statista (államférfi, politikus) kifejezésekhez, illetve a statisticus (az államra vonatkozó) melléknévből eredeztethető (Új magyar etimológiai szótár, 2023; Zaicz et al., 2006).

Ennek tükrében a jogilag korlátozott, a bürokratizálódás korábban nem ismert fokát elérő, a hierarchikus és társulási elv (Pernthaler, 2003) szerint kialakított, de ezen belül számos megjelenési formát mutató, úgynevezett modern állam létrejötte megteremtette az állami élet folyamatos és hatékony működéséhez szükséges erőforrások és társadalmi jelenségek megismerésének eszközét, a statisztikai tevékenységet. Ez kezdetben leíró jellegű volt. A német leíró iskoláról írja Vért András, hogy kezdetben még *„megvetéssel bántak a számokkal, és helyettük különböző alsó-, közép- és felsőfokú jelzőkkel igyekeztek a nevezetességeket leírni."* (Vért, 1952). Utolsó jelentősebb képviselője, August Ludwig Schlözer (1735–1809) viszont már a számok használatát elengedhetetlennek tartotta. Elméleti tevékenysége kapcsolódott a gazdasági-társadalmi élet számszerűsíthető jelenségei összefüggéseinek vizsgálatát és a jelenségek okainak kutatását előtérbe helyező angol politikai aritmetikusok, különösen első jelentős képviselőjük William Petty (1623–1687) közgazdász tevékenységéhez. Idővel a statisztikai tevékenység tehát a matematikának, különösen a valószínűségszámításnak a társadalmi jelenségekre történő alkalmazásával – különösen a közgazdaságtudományban – fejlődött, egységesült, ugyanakkor a társadalmi-gazdasági és politikai élet elkülöníthető jelenségeire történő alkalmazása okán a tevékenység differenciálódott. Ez a folyamat az úgynevezett szakstatisztikák, vagy ágazati statisztikák kialakulásához vezetett, amelyek közül jelen dolgozat szempontjából az igazságügyi- és a szűkebb értelemben vett kriminálstatisztikának van jelentősége. A statisztikai tevékenység politikai beágyazottsága tehát ilyen kontextusban közelítendő meg, lényege Tiba István interpretációjában így összegezhető.

„A statisztika prominensen politikai tudomány, hiszen már kialakulása és nevének etimológiája is ezt mutatja. Mégsem pleonazmus politikai statisztikáról beszélni, mert nyilvánvaló az is, hogy a statisztikának nem minden ága és területe bír elsődleges politikai jelentőséggel. Hozzá lehet azonban ehhez tenni, hogy a statisztikának, mint egésznek is változik a politikai szerepe és jelentősége, függvényeként elsősorban annak a kornak és társadalmi-állami rendszernek, amely műveli és igénybe veszi." (Tiba, 1968).

A politikai beágyazottság mellett kiemeltem a szakmai tevékenységet orientáló jelleget, amelynek kibontása a rendészet természetszerű működésmódjának

mélyebb ismeretét igényli, és a tapasztalatok szerint igen óvatos megközelítést kíván a téma kényes társadalmi és egyéb (belső) szervezeti reflexiói okán. Mégis a tudományos igényű érdeklődésnek talán itt, ebben a körben kell a leginkább aktívnak mutatkoznia, hiszen a rendészettudományt számos tudományterület eredményei segítik, a multi- és interdiszciplináris megközelítés termékeny eredményei közismertek. Erre ugyanakkor nem lehet elégszer felhívni a figyelmet, mivel a rendészet az állami, közösségi (társadalmi) lét azon területe, amely a legitim fizikai erőszak monopóliumának birtokában – meghatározott körülmények fennállása esetén és zárt világában – rendre újratermeli a titok, a hierarchia és az erőszak mítoszát (Finszter, 2018). Ez a szervezeti kultúrára gyakorolt hatása tekintetében természetszerű idegenkedést mutat a tudomány finszteri gondolat inverzeként is jellemezhető nyitott (↔titok), az egyenlőséget alapul vevő (↔hierarchikus) és az erőszakmentes együttműködés kultúráját építő (↔erőszak) sajátosságával, amely végezetül a falszifikálhatóság (↔kritikatűrő képesség megléte vagy hiánya) követelményének érvényesíthetőségében tesztelődik. Az említett mítoszok újratermeléséhez tehát a kriminálstatisztikai megközelítés két említett sajátossága (politikai beágyazottság, szakmai tevékenységet orientáló jelleg) támasztékul szolgál, ugyanis a rendészet aktivitását egy olyan cselekvési térben fejti ki, amelyben a kriminálstatisztika komoly szerepet kap, a rendészeti jogalkalmazói gyakorlatra kifejtett hatása pedig meghatározó.

Köztudott, hogy a rendészeti jogalkalmazást sok esetben az eredményességet preferáló tevékenységorientációs szemlélet határozza meg, amely mellett könnyen háttérbe szorul a jog- és szakszerűség, valamint az időszerűség követelménye.

Ez a tanulmány ráirányítja a figyelmet arra, hogy milyen összetett és meghatározó kapcsolat van a tényleges állapotok ismerete, a stratégiai tervezés és a jogalkalmazói gyakorlat, valamint az ezeket leíró kriminálstatisztikai adatok gyűjtése, rögzítése, értékelése és elemzése között. Bár az előadásnak sem volt célja az eredménykövetelmények meghatározásán alapuló teljesítményorientáció igen veszélyes valóságteremtő erejének bemutatása, mégis az e területen kialakuló circulus vitiosusra érdemes utalni, mivel láthatatlanul kíséri az élet minden területén azokat a mindennapokat, amelyeket (kizárólag vagy többnyire) statisztikai adatokkal, illetve az azokon alapuló elemzésekkel kívánunk leírni, az adott tevékenység gyakorlati orientációjához pedig felhasználni.

A tevékenységorientáció egyik melléktermékeként ugyanis megkérdőjelezhető tartalmú és hitelességű (kriminál)statisztikai adatok is keletkezhetnek, ilyenek klasszikusan egyes eredményességi mutatók, amelyek kontrollja sem biztosított, hiszen nem alkalmasak a jog- és szakszerűség követelményeinek visszatükrözésére. Fókuszukban az eredményesség kizárólagossága áll, és végül

a tevékenység hatékonysága igazolásának alapjává válva egy olyan (esetenként már önigazoló) pszeudo-valóságkép kialakítását segítik, amely a tényleges állapotok ismeretével nem korrelál – varázstükörként viszont annak képében tetszeleg. Korinek László így ír erről: *„Úgyszintén nehézség, hogy az így készülő* (ti. az eredményelvárások teljesítésének kényszerével adatolt – szerz.) *bűnügyi statisztika feltételezett valóságtükröző szerepére építő mindenféle tudományos megállapítás objektíve hamis. Épp elég okunk van tehát arra, hogy alaposabban elgondolkodjunk a jellegéről."* (Kaló, 1994).

Talán az egyik legismertebb példa erre az államszocializmus rendészete, amely jobbára csak a folyamatosan javuló bűnügyi helyzet statisztikai adatokkal alátámasztott felmutatásában láttatta önnön magát, abban a hitben, hogy ezzel a társadalom széles tömegeinek szimpátiáját elnyeri, tevékenységét pedig legitimálja, legalábbis látszólag. Eközben a mélyben a valóság és annak mutatott (statisztikai) képe még a rendőrök előtt is ismerten elvált egymástól. Emlékezetes, hogy a nyolcvanas évek második felében Moldova György lehetőséget kapott arra, hogy a rendőrök mindennapjait a szervezet működése közben tanulmányozza. *Bűn az élet* címmel írt könyvében a főváros legfertőzöttebb kerületének rendőrkapitányával beszélgetve az alábbi mondatokat idézte.

„– A statisztika ma is stabil helyzetet mutat, de ezek csak puszta számok, a közönség véleménye eltér ettől. Az az igazság, hogy este tizenegy órakor nem lehet kockázat nélkül végig menni a Népszínház utcán, és akkor a sötét mellékutcákról még nem is beszéltem." (Moldova, 1989).

Másutt ugyanebben a könyvben így nyilatkozik egyik riportalanya a bűnözés helyzetéről:

„Szerintem nem a bűn több mostanában, hanem a rendszabály. Az egyetlen állandó mutató, amit komolyan kell venni: az évi harminc-harmincöt gyilkosság Budapesten, a többi csak statisztika." (Moldova, 1989).

A statisztikát degradáló, egyúttal látszatigazoló, és ez esetben a szervezeten belülről származó attitűd – ahogy említettem – a társadalmi jelenségek vizsgálata során több esetben megfigyelhető, valamint az állami és magánszféra más területein is tetten érhető. Ez a leminősítés olyannyira nem előzmény nélküli, hogy 1923-ban a Magyar Statisztikai Társaság létrehozásáról tudósító szakfolyóirat az alábbiakat írta: *„[…] kevés művelt országban érezhető annyira az említett célok megvalósításáért küzdő társadalmi szervezet hiánya, mint éppen nálunk, hol statisztika iránt közönség körében még ma is gyakran lekicsinylésre és ellenszenvre találunk."* (Szerkesztőség, 1923).

Tovább gyűrűzik azonban e probléma a valós állapotok statisztikai leírása, a rendészet célkitűzései és e célok elérését támogató stratégiaalkotás menetében. Maradva a rendszerváltoztatás előtti korszak példájánál, az eltorzult vagy

elhibázott valóságtételezésen alapuló tervgazdálkodás következményeinek sommázatát a korszak ikonikus rendszerkritikus humoristája is igen plasztikusan megjelenítette ismert anekdotájával, amely a *A disznó mennyit fog fialni?* címen híresült el (Hofi, 1982).

Nem kellett azonban sok idő ahhoz, hogy a rendszerváltozást követő időszakban e problémák tematikusan felszínre kerüljenek és nyilvánosságot kapjanak. Figyelemre méltó, hogy az egyik ilyen szakmai önreflexiónak a Belügyminisztérium folyóirata adott helyet 1994-ben, amelyből Korinek László bevezetésének gondolatát már fentebb is idéztem (Kaló, 1994). A tanulmány szerzője, Dr. Kaló József – rendőri vezetőként – a gépi statisztika hátrányainak kibontása során felhívta a figyelmet arra, hogy a legjelentősebb probléma az, hogy *„erős torzítással tükrözi a bűnügyi helyzetet és ezért, továbbá néhány más ok folytán nem szolgáltat megfelelő információkat a felderítéshez, valamint a bűnüldözés szervezéséhez. Csak rendkívül általános támpontokat biztosít, azt is késedelmesen."* (Kaló, 1994). Emellett – és túl az objektívnek is tekinthető okokon – számos olyan módszert ismertet (ügyek csúsztatott számbavétele vagy annak elmaradása, ügyek egyesítése eredménytelen megszüntetés előtt, feljelentések „lenyelése", nem bűnügyi számra iktatása stb.), amellyel a rendőri vezetés korábban elsősorban az eredményesség minden áron való elérését igyekezett biztosítani. Kaló publikációjának felvezetésében Korinek kendőzetlen őszinteséggel vezette be a témát: *„A szerkesztőség elérkezettnek látja az időt, hogy a modernizálás-demokratizálás útján egyre jobban előrehaladó rendőrséget vitára ingerelje, éspedig egy olyan kérdésről, ami miként csontváz a szekrényben, az egész család hangulatát megüli. A statisztikai csalásokról van szó, melyek minden bizonnyal jelen vannak a bűnügyi munka hétköznapjaiban; bizalmas beszélgetésekben bevalljuk ugyan létezését, de ha valaki nyilvánosan szólal meg, automatikusan működésbe lép a fejében a cenzor, és mindenki mindent cáfol. Ezt a kényszerű képmutatást kívánjuk megtörni."* (Kaló, 1994).

Összegezve tehát a valóság leírása kriminálstatisztikai megközelítésének nehézségeit, az alkalmazott módszer korlátjain túl figyelemmel kell lenni a rendészet esetében a tevékenység politikai beágyazottságára, és a kriminálstatisztikai adatok felhasználása során annak szakmai tevékenységet orientáló jellegére.

Érdemes azonban ezzel összefüggésben két dolgot nyomatékosítani. Az egyik, hogy e kényes kontextusok elhagyása egy ilyen irányú kutatásban a tudományos megközelítés értelmét kérdőjelezi meg, tehát foglalkozni kell e hatások következményeivel. Ez nem lehetősége, hanem kötelezettsége a rendészettudománynak – e hatások pedig természetes velejárói a rendészetnek, akárcsak a statisztikának a politikai beágyazottság. A másik viszont az, hogy e körülmények felszínes, propagandaszintű, a közbeszédbe emelt szajkózása – ti. hogy

a (kriminál)statisztikai adatok megbízhatatlanok, manipuláltak, megtévesztőek, továbbá a statisztikai adatok a tömegtájékoztatás mátrix kék kapszulái stb. – mára már divattá is vált. Mindennapjainkban ezt a hatást pedig csak erősíti a média valóságteremtő és esetenként monopolizáló szerepe. Ezeket az álláspontokat érdemes határozottan elutasítani, mert a felszínes ismeretekre támaszkodó közlések könnyen célt érnek, a (kriminál)statisztikai megközelítés valódi ereje és érvényessége pedig elveszik.

Mindezekre figyelemmel a rendészet finszteri megközelítésű korszerűsítésének, reformjának vagy modernizációjának kérdései (Finszter, 2018) csak úgy tárgyalhatók érdemben, ha az e körben szükséges, a valós állapotokat leíró információk lehető legteljesebb körben állnak rendelkezésre, továbbá, ha a tárgyban folytatott diskurzus mentes mindennemű önérdekvezérelt befolyástól, különös tekintettel a megalapozatlan és hatáskeltő kritikától, amelyben a demokratikus értékrenden alapuló társadalmi együttműködés kultúrája aligha bontakozik ki.

E körben érdemes visszanyúlni Földes megállapításához, miszerint *„A statisztika egyszerűen számol, a statisztika tehát csak azért felelős, hogy jól számol. Az, hogy milyen magyarázatot adnak a számoknak, az tulajdonképpen már túlmegy a statisztika határán, az már a szociológus, a társadalomgazda, a politikus feladata.”* (Földes, 1933a).

Kiegészítem e fenti felsorolást azzal, hogy ez ugyanígy feladata a rendészeti szakembereknek is. A rendészettudománynak pedig az, hogy a jogalkalmazói gyakorlat vizsgálata és kutatása során – felhasználva az ágazati vagy szakstatisztika tudományági eredményeit, és alkalmazva annak módszereit – feltárja azokat a problémákat és esetenként anomáliákat, amelyek az rendészeti elmélet (stratégia) és gyakorlat viszonyát terhelik.

E megállapításhoz egy további kiegészítés kívánkozik. Földes jóhiszeműen a felelősséget a megfelelő módon rendelkezésre álló statisztikai adatok magyarázatához kapcsolja, amely talán még a pozitivizmus hatásának is betudható. Ám maga az adatgyűjtés szabályozása és annak módja (milyen adatot gyűjtünk és hogyan) már alapvető értelmezési keretet teremt a későbbi, Földes által is hivatkozott magyarázathoz. Másképpen megfogalmazva, a kriminálstatisztikai adatgyűjtésnek, és az adatok feldolgozásának kódolt – és Kaló által is említett – jellegzetességei vannak, amelyek figyelembevétele az elemzésben elengedhetetlen. Ennek jelentősége egy egyszerű példával jól érzékeltethető. Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszerben (a továbbiakban: ENyÜBS) a statisztikai adatlapok kitöltésére a rendőrség vagy az ügyészség tevékenységi körében meghozott büntetőeljárási döntés alapján kerül sor. Az ekkor regisztrált bűncselekmények elkövetésének időpontja értelemszerűen ezt megelőzi. Esetenként hónapokkal, de több

esetben 12 hónapon túl is (ez több tényezőtől függ, például a bűncselekmény jellege, a nyomozóhatóság aktivitása stb.). Ebből adódóan nyilvánvaló, hogy egy választott időtartamban regisztrált bűncselekmények adatait felhasználó elemzés számos olyan cselekmény adatait is tartalmazni fogja, amelyek elkövetési időpontja a vizsgált időszakot megelőzi, de számos olyan cselekmény adatait viszont nem, amelyeket az adott időszakban követtek el, az eljárás folyamatban van, és még statisztikai számbavétellel nem érintett, hiszen nincs benne büntetőeljárási döntés. Ennek az időbeli késedelemnek a mértéke ráadásul bűncselekményenként más és más. Arról nem is beszélve, hogy ezek a cselekmények sok esetben visszacsatolatlanok (lásd például a vádemeléssel záruló ügyeket, amelyekben bíróság jogerős döntést még nem hozott, vagy a felmentéssel záruló ítéleteket stb.). Ebből adódik, hogy ez az időrés különböző, de vizsgálható mértékű eltérést eredményez, példának okáért a bűnügyi fertőzöttség regisztrációs alapú adatokat felhasználó vázolt állapota és a valós bűnügyi fertőzöttség között. Világosabban megfogalmazva: a regisztrált bűncselekményeket alapul vevő fertőzöttségi mutatók nem a valós állapotokat tükrözik, mert több esetben jelentős időbeli eltérés van a cselekmények elkövetési időpontja és regisztrálása között, továbbá egy részük jogerős büntetőeljárási döntésen alapul, és ekkor még a többi befolyásoló hatást nem is említettük. Vannak persze módszerek, amelyekkel – saját fogalmi meghatározásom szerint – konszolidálni lehet ezeket az adatokat. Ez lényegében az adatbázisnak a cselekmény elkövetési időpontjára történő visszafejtését jelenti, amelyből már reálisabb fertőzöttségi mutatók képezhetők. Könnyű azonban belátni, hogy ezzel a módszerrel viszont a közelmúlt valósága nem rajzolódik ki (pedig éppen ez lehet az oka a stratégiai tervezés szükségességének), hiszen számos eljárás folyamatban van, amelynek elkövetési időpontja a vizsgált időszakra esik, ezek pedig még ekkor nem részei a statisztikai adatbázisnak. A módszer tehát csak annak kimutatására alkalmas, hogy korábban hogyan alakult a bűnügyi fertőzöttség adott területen és időszakban, illetve hogyan változott az azt megelőző időszakhoz képest. Éppen ebből adódik a kriminálstatisztikai módszer alkalmazása mellett a komplexebb megközelítés szükségessége, amikor a valós bűnügyi helyzetet szeretnénk megismerni. Ennek számos módja ismert a tudományos közéletben, de konkrétan ebben az esetben érdemes még a statisztikai megközelítés oldaláról segítségül hívni az idősoros ügyforgalmi adatkört is, amely hozzásegíthet a jelen állapotainak valószerűbb és hitelesebb feltárásához, a regisztrációs és konszolidált adatok közötti adat- és időrés kitöltéséhez. A munka nagyon komoly szakértelmet és tudást igényel, eredménye pedig mindig csak a valószínűség magasabb szintre emelése lehet. Ez azonban a dolog természetéhez tartozik, mint ahogy annak rögzítése

is, hogy a kriminálstatisztika rendészeti valósága nem lehet egy pillanatkép, sokkal inkább egy állapot leírása, amelyben közép- és hosszú távon keresünk tendenciózus változásokra utaló nyomokat, jeleket – a valószínűség szintjén.

„A statisztika által kimutatott szabályszerűségektől meglepetve, hajlandóak voltak némelyek a társadalmi jelenségek törvényeiről, törvényszerűségeiről beszélni […] Ez sajnos nem áll. A statisztika olyan jelenségeket vizsgál, melyek nem változatlanul ismétlődnek, hanem változóak, folyton változhatnak […] Ahol pedig más lehetőségek is vannak, ott exakt törvényről nem lehet szó, csak kisebb-nagyobb valószínűségről." (Földes, 1933c).

A tudományos érdeklődéssel a kriminálstatisztikai adatok felé forduló rendészeti elemző felelőssége tehát nagy, a kihívás nem alábecsülendő. Egyet lehet érteni ugyanakkor azzal, hogy hiteles eredményeinek felhasználási területe messze túlmutat azon az értelmezési kereten, amelybe gyakran beszorul, illetve beszorítják. Biztos fogódzóként, zsinórmértékként a holland statisztikai hivatal vezetőjét, M. Baumhauert idézem, aki az 1872-es szentpétervári nemzetközi statisztikai kongresszuson (Congrés Internationale de Statistique, 1874) a bűnügyi statisztika feladatát és célját annak tanulmányozásában látta, hogy milyen a nemzet erkölcsi és társadalmi fejlődése, illetve milyen a kormány represszív ereje és a rendészet hatályossága. Ezenfelül – mondja a szakember – a bűnügyi statisztika szigorú ellenőrzést gyakorol a bíróságok vagy egyéb hatóságok munkája fölött, különösen pedig azon buzgóság felett, melyet a kormány a törvénysértések üldözésében kifejt, és a büntetőtörvények és az igazságszolgáltatási szervezet hézagjainak és hibáinak felfedezésére vezet (Földes, 1932).

E nemes célokat tételező gondolatokba fűzhető az a meggyőződésem is, hogy a kriminálstatisztika – akárcsak a hatalom – sohasem lehet cél, csak egy eszköz, amely a célok elérését segíti, máskülönben újratermeli a már hivatkozott circulus vitiosust, amelyben a titok, a hierarchia és az erőszak mítosza létezhet, a valóság pedig ezek szolgálatába kényszerül.

Összegzés

A rendészet erői, eszközei és módszerei célirányos és hatékony elosztásának és alkalmazásának előfeltétele a valós állapotok ismerete. A kriminálstatisztika e tényleges állapotok megismerését segíti, ám sem önmagában, sem más módszerekkel közös alkalmazása nem vezethet eredményre, ha nem tárjuk fel e megismerési mód sajátosságait. A megismerés lehetőségei és az e lehetőségeket korlátozó akadályok arra is rámutatnak, hogy e módszer megfelelő

alkalmazása a Baumhauer által jelölt horizonton teszi lehetővé a valós állapotok azonosítását, ugyanakkor a laikus és felületes értelmezés számára a valóság csak egy görbe- vagy varázstükör képeként tükröződik vissza.

Ebben a tanulmányban többségében sommázott megállapítások olvashatók. Mélyebb kibontásukkal én is adós maradok, legkésőbb e tanulmány folytatásáig, vagy a tudós közösség reflexiójáig. Itt most megelégszem azzal (és e körben elegendő is annyi), hogy vita tárgyává tegyem gondolataimat, vagy további, egyéb irányú, a kriminálstatisztikai megközelítést elmélyítő vagy kiegészítő, támogató, ám azon túl is mutató kutatások megkezdésére sarkalljam a rendészet iránt elkötelezett szakembereket.

A tartalmi teljesség igénye nélkül az alábbi témakörök tárgyalásával, kutatásba történő beemelésével támasztható alá e megfogalmazott igény: a látencia hatása a tényleges állapotok ismeretére; a kriminálstatisztikai adatok jellemzői; az adatgyűjtés szabályozásának módja; a kriminálstatisztikai adatkörök idősoros összehasonlítása; a statisztikai adatok nemzetközi összehasonlításának nehézségei; az adatrögzítés fegyelme; az eltérő jogalkalmazási gyakorlat hatása; a teljesítményorientáció hatása stb. Magam e tanulmány második részében az itt megjelölt témák köréből választok példákat a sommázott megállapítások alátámasztása érdekében. Végezetül ugyanazzal zárom gondolataimat, amivel Korinek László nyitotta meg a vitát bő három évtizeddel ezelőtt (Kaló, 1994). Legyen ez a tanulmány is gondolatébresztő, mégha nem is az első próbálkozás a téma tudományos megközelítésének ismételt napirendre tűzésére.

Felhasznált irodalom

Balázs J. (1968). A bűnügyi statisztika elméletének első felmerülése és kialakulása a statisztikai tudományban. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, *XV*(2), 1–22. https://acta.bibl.u-szeged.hu/6353/1/juridpol_015_fasc_002_001-022.pdf

Congrés Internationale de Statistique (1874). *Compte-rendu de la Huitième session à St. Pétersbourg*. Trenké et Fusnot.

Disney, W. (Producer) (1937). *Snow White and the Seven Dwarfs* [Animációs mesefilm]. The Walt Disney Company. https://www.youtube.com/watch?v=MSkuPT-3Adk

Finszter G. (2018). *Rendészettan*. Dialóg Campus Kiadó. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/12460/web_PDF_EKM_Rendeszettan.pdf?sequence=1.

Földes B. (1932). A bűnügyi statisztika problémái. *Statisztikai Szemle*, *4*, 243–255.

Földes B. (1933a). A társadalmi jelenségek vizsgálatának nehézségei, különös tekintettel a statisztikai módszerre. *Statisztikai Szemle*, *3*, 198. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1933/1933_03/1933_03_0196_0208.pdf

Földes B. (1933b). Keleti Károly. 1833-1933. *Statisztikai Szemle*, *11*, 888. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1933/1933_11/1933_11_0888_0895.pdf
Földes B. (1933c). Megjegyzések a statisztika logikájához. *Statisztikai Szemle*, *10*, 806–815. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1933/1933_10/1933_10_0806_0815.pdf
Gönczöl K., Kerezsi K., & Korinek L. (2016). *Kriminológia—Szakkriminológia.* Wolters Kluwer Kft. https://doi.org/10.55413/9789632956275
Hofi G. (1982). *Húsmentes áru* [Kabaré]. Hungaroton. https://www.youtube.com/watch?v=l-wMehqJne3M
Kaló J. (1994). Az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika néhány jellemző vonása. *Rendészeti Szemle*, *32*(6), 21–30.
Keleti K. (1871). *Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statisztika szempontjából*. Athenaeum. https://real-eod.mtak.hu/5382/1/Hazank_es_nepe_a_k%C3%B6zgazdasag.pdf
Moldova G. (1989). *Bűn az élet ...: (Riport a rendőrökről)* (Második Kiadás). Magvető Könyvkiadó.
Pernthaler P. (2003). Az állam szervezete. In *Államtan: Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*. Szent István Társulat.
Szerkesztőség. (1923). A Magyar Statisztikai Társaság megalakítása. *Statisztikai Szemle*, *1–2*, 60–61. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1923/1923_01-02/1923_01-02_0060_0061.pdf
Tiba I. (1968). A hivatalos magyar bűnügyi statisztika történetének áttekintése a reformkortól. In *Az V. Statisztikatörténeti Vándorülés előadásai és korreferátumai/Gödöllő. 1967. Május 23-25.* (210–220). Magyar Közgazdasági Társaság Statisztikai Szakosztály.
Vért A. (1952). Schwartner Márton. *Statisztikai Szemle*, *6*, 487–493. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1952/1952_06/1952_06_0487_0493.pdf
Zaicz G., Tamás I., & Somogyi M. T. (Szerk.). (2006). *Etimológiai szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete*. TINTA.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Cieleszky P. (2026). A kriminálstatisztika valósága 1. Bevezetés a kriminálstatisztikai megközelítésbe. *Belügyi Szemle, 74*(6), 1897–1894. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i6.pp1879-1894

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Cieleszky Péter, aki a cieleszky.peter@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1895-1902

Rendőr és társai: két filológiai-terminológiai vizsgálat tanulságaiból

Policeman and His Counterparts: Insights from Two Philological–Terminological Studies

Ferenczi Gábor
Dr., PhD, nyelvész
Magyar Tudományos Akadémia,
Gazdálkodástudományi Bizottság,
Tudásmenedzsment Munkabizottság

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja két, egymástól függetlenül született filológiai-terminológiai vizsgálat rövid, szinoptikus összevetése, hogy átfogóbb képet nyújtson a 19. századi magyar rendészeti terminológia korai alakulásáról.

Módszertan: A kutatás a két tanulmány forrásbázisát – lexikográfiai adatokat, sajtóforrásokat, jogszabályokat és szakirodalmi hivatkozásokat – egyesítve vizsgálja a *rendőr, csendőr, zsandár* terminusok első előfordulásait, jelentésrétegeit és intézményi beágyazottságát.

Megállapítások: Farkas és Sallai kimutatta, hogy Márton József 1823-as, háromnyelvű szótárában a *Gensdarmes, die Polizei Landreiter* címszó magyar megfelelőjeként már szerepel a *rendőrző katonaság, rendőr* alak. Ezzel párhuzamosan E. Bártfai feltárta a *csendőr* (1834) és a *zsandár* (1851) korai adatolását, valamint ezek történeti-intézményi kontextusát: a *zsandár* jelentése a Bach-korszakban politikailag kompromittálódott, a csendőr 1881-ben intézményesült. A szinopszis rámutat: a rendőr korai, „pusztázó lovas" jelentése a vidéki csendőrség felé mutat, míg a sajtóbeli példák a városi rendőrség feladatát előlegezik.

Érték: A tanulmány újdonsága, hogy a két különálló vizsgálat összevágó eredményeit együttesen kezeli, így mutatva meg: a magyar nyelv a 19. században unikális módon belső szóalkotással hozta létre terminológiáját (*rendőr, csendőr, rendészet*), szemben az európai nyelvek jövevényszavakra épülő gyakorlatával.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 09. 29. Átdolgozás: 2026. 02. 14. Elfogadás: 2026. 03. 11.

Kulcsszavak: rendőr, csendőr, zsandár, filológia-terminológia

Abstract

Aim: The study aims to provide a synoptic comparison of two independently conducted philological-terminological analyses in order to offer a more comprehensive picture of the early development of 19th-century Hungarian law-enforcement terminology.

Methodology: By integrating the source bases of the two studies – lexicographic data, press materials, legislative sources, and scholarly references – the research examines the first occurrences, semantic layers, and institutional embeddedness of the terms *rendőr* [policeman], *csendőr* [gendarme], and *zsandár* [gendarme].

Findings: Farkas–Sallai demonstrated that in József Márton's trilingual dictionary (1823), the entry *Gensdarmes, die Polizei Landreiter* already includes the Hungarian equivalents *rendőrző katonaság* [police military] and *rendőr.* In parallel, E. Bártfai identified the early attestations of *csendőr* (1834) and *zsandár* (1851), along with their historical-institutional contexts: *zsandár* acquired politically compromised connotations during the Bach era, while *csendőr* became institutionalized in 1881. The synthesis reveals that the early, 'mounted rural guard' sense of *rendőr* points toward the later rural gendarmerie, whereas press examples from the 1830s anticipate the functions of the urban police.

Value: The novelty of this study lies in the synoptic integration of two separate analyses, demonstrating that 19th-century Hungarian law-enforcement terminology evolved through internal word formation (*rendőr, csendőr, rendészet* [law enforcement]) rather than through borrowing, as was typical in other European languages.

Keywords: rendőr [policeman], csendőr [gendarme], zsandár [gendarme], philology-terminology

Bevezetés

A közelmúltban két tanulmány is napvilágot látott, amelyek a magyar rendészeti terminológia korai történetével foglalkoztak, ám eltérő irányból közelítettek ugyanahhoz a kérdéskörhöz. Először Farkas Johanna és Sallai János (2024) írtak a *rendőr* szavunk születésének 200 éves jubileuma alkalmából, s filológiai aprólékossággal mutatták be, miként azonosítható Márton József 1823-ban kiadott háromnyelvű szótárában a szó első írásos adatolása. Az évforduló

apropója alkalmat adott arra, hogy a régóta idézett, de hiányosan közölt Tisza Miksa-féle hivatkozást (1913/1925) pontosítsák, s így véglegesen tisztázzák a *rendőr* szó etimológiai és kronológiai alaphelyzetét.

Alig egy évvel később E. Bártfai László (2025) egy valamelyest más irányú, ámde rokon vizsgálatot tett közzé a *zsandár, csendőr, rendőr* műszavak hármasáról. Jóllehet ő nem annyira a *rendőr* első előfordulására összpontosított, hanem a számba vett terminusok európai és magyar kontextusát vizsgálta, különösen a francia eredetű *zsandár* és a nyelvújítás kori képzésből származó *csendőr* történeti-intézményi beágyazottságát, azonban vizsgálata során számos olyan filológiai és történeti adatot hozott felszínre, amelyek a *rendőr* szó értelmezéséhez és elhelyezéséhez is jelentősek. A két írás tehát függetlenül született, részben párhuzamos, részben kiegészítő eredményekkel, s éppen ezért természetes módon kínálják magukat az összevetésre: az egymás mellett álló részmegfigyelések együttesen nyújtanak lehetőséget arra, hogy a 19. századi magyar rendészeti terminológia kialakulásának relatíve egységesebb képét rajzoljuk meg.

A két vizsgálat eredményeinek összevetése

Az első előfordulások: közös pontok és eltérések

Mindenekelőtt kiemelendő, hogy mintegy „előzményként" a Baranya vármegyei tiszti címtár már 1806-ban említi a *regestrator* magyar megfelelőjeként a *rendész* alakot (Farkas & Sallai, 2024). A *rendőr* legkorábbi hiteles adata Márton József szótárából (1823) ismert, ahol a *Gensdarmes, die Polizei Landreiter* címszó magyar megfelelőjeként *a rendőrző katonaság, rendőr* alak szerepel (Farkas & Sallai, 2024; E. Bártfai 2025). A szótár adatára elsőként Tisza Miksa hivatkozott (1913/1925), ám hiányosan közölte a német megfelelőjét, így a *rendőr* szó pontos azonosítása sokáig elmaradt; ezt tisztázta véglegesen Farkas és Sallai (2024). A szó szerkezetének tipográfiai kiemelésére Fogarasi D. János szótárában került sor (1833), ahol *Rend-őr* formában jelenik meg (Farkas & Sallai, 2024). A CzF. alapján a *rendőrség* szóalak 1836-ban – immár újfent a *rendész*, továbbá a *rendészet* mellett – jelent meg. A *zsandár* első írásos adatát a TESz. 1851-re datálja (E. Bártfai, 2025), azonban a Habsburg Gendarmerie (die Kaiserlich-Königliche Gendarmerie) intézményének jelenléte már 1849-től kezdve dokumentált (Artner, 2014 nyomán idézi E. Bártfai, 2025). A *csendőrség* (Jelenkor, 1833) és *csendőr* (Jelenkor, 1834) szavak a nyelvújítás idején születtek, és ekkor váltak részben a *rendőr* szinonimáivá (Farkas & Sallai, 2024; E. Bártfai, 2025). Összességében tehát a *rendőr* és *csendőr* belső szóalkotás révén, korán,

míg a *zsandár* jövevényszóként csak később – politikai szempontú kompromittáltsága mellett – lépett a magyar terminológiába.

Korai jelentés: a „Polizei-Landreiter" vidéki profilja és az általános rendfenntartói értelmezés

A „Polizei-Landreiter" minőség a vidéki, katonai jellegű rendfenntartást jelölte, és Márton szótárában (1823) a *rendőr* ehhez kapcsolódott (Farkas & Sallai, 2024). Ezzel párhuzamba állítható a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikk, amely lényegében ugyanezt a funkciót intézményesítette (E. Bártfai, 2025). Az 1830-as évek sajtóorgánumai ugyanakkor már a városi közbiztonság körében használták a szót: *„a két rendőr megesmerte a herceget"*, *„a kíséret 20 rendőrből állott"*, vagy *„néhány lovas rendőr letartóztatta"* (Hazai 's külföldi tudósítások, 1832, idézi Farkas & Sallai, 2024). Így a rendőr kezdettől kettős profilban élt: vidéki-katonai és városi-operatív. E kettősség előlegezte meg a kiegyezés utáni munkamegosztást, amikor a *rendőr* a városi, a *csendőr* pedig a vidéki rendfenntartás intézményes megnevezésévé vált (E. Bártfai, 2025).

A sajtóbeli és szaknyelvi elterjedés (1830–1840-es évek)

Az 1832-es sajtóhírek tanúsítják, hogy a *rendőr* a köznyelvi használatban is előfordult, sőt a szó viszonylag gyorsan megszilárdult a köznyelvi és szaknyelvi rétegben egyaránt. A *„nincs rendőr"* kijelentés (Közhasznu esmeretek tára, 1832, idézi Farkas & Sallai, 2024, kiemelés tőlem: F. G.), a katonai kimutatásban szereplő *„rendőrök 113 ember, 31 ló"* (Századunk, 1832, idézi Farkas & Sallai, 2024, kiemelés tőlem: F. G.), valamint a narratív helyzetek *(„a két rendőr megesmerte a herceget", „a kíséret 20 rendőrből állott", „néhány lovas rendőr letartóztatta"*) mind a szó beágyazottságát jelzik (Hazai 's külföldi tudósítások, 1832, idézi Farkas & Sallai, 2024, kiemelés tőlem: F. G.). A szaknyelvi stabilizálódás irányába mutat a *Rend-őr* 1833-as tipográfiai rögzítése (Fogarasi D. János, 1833, idézi Farkas & Sallai, 2024) és a *rendőrség* 1836-os szótári közlése is (CzF. alapján Farkas & Sallai, 2024). E. Bártfai ezzel párhuzamosan német-magyar megfeleltetéseket emel ki: ezek a rendőr és csendőr terminusát a *Polizey(/i)-beamte, Polizey(/i)diener* variánsokkal azonosították (Magyar és német zsebszótár, 1838; Bloch/Ballagi, 1848, idézi E. Bártfai, 2025).

A csendőr és a zsandár helye a terminológiai rendszerben

A TESz. alapján a *zsandár* a francia *gendarme* < *gens d'armes* („fegyveres emberek") szóból, német közvetítéssel került a magyar nyelvbe, és intézményi hátterét a Habsburg Gendarmerie (die Kaiserlich-Königliche Gendarmerie) 1849-es megszervezése adta, amelyet Johann Franz Kempen von Fichtenstamm altábornagy vezetett, aki Julius Jacob von Haynau táborszernagy bizalmasa volt (Artner, 2014, idézi E. Bártfai, 2025). A Bach-korszak alatt a zsandárság negatív politikai konnotációval bírt, erre utal Széchenyi *Ein Blick* (1859) című művének több mint negyvenszeri *Gensd'arm(en)-,* illetve *Gensd'armerie*-említése is (E. Bártfai, 2025). A zsandárság feloszlatása 1867-ben, a kiegyezést követően a Magyar Királyságban emlékezettörténeti és politikai szempontból egyaránt elkerülhetetlen volt (E. Bártfai, 2025).

A *csendőr* ezzel szemben a nyelvújítás kori belső szóalkotás eredménye, amely 1834-ben jelent meg, eleinte a *rendőr* részleges szinonimájaként, máskor a *patrouille* („járőr") megfelelőjeként. E fogalomkörhöz kapcsolódva Szontagh Gusztáv (1834) a *patrouillieren* igét a „kutatni, csendőrködni" jelentéssel hozta (E. Bártfai, 2025). A szó számos népetimológiai variánsa (*csendér, csëndér, csöndér, csindér, csendúr* stb.) a köznyelvi adaptáció bizonyítéka. Intézményesen a *csendőr* az 1881. évi III., a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló törvénycikkel nyert stabil státuszt, amikor a Magyar Királyi Csendőrség törvényi megalapítása a vidéki rendfenntartás feladatait hozzá kapcsolta[1] (Farkas & Sallai, 2024; E. Bártfai, 2025).

A magyar terminológia sajátossága: közös következtetések

Míg Európa más nyelveiben a *police, Polizey(/i), gendarmerie* szakterminusok váltak uralkodóvá, a magyar nyelv belső szóalkotással teremtette meg a *rendőr, csendőr, rendőrség, csendőrség, rendészet* kifejezéseket (E. Bártfai, 2025). A rendőr kezdettől kettős profilban élt: a „Polizei-Landreiter" vidéki-katonai jelentése összekapcsolható a mezei rendőrség 1840. évi jogi szabályozásával, míg az 1832-es sajtóhasználat a városi-operatív kontextust erősítette. A *csendőr* 1881-től intézményesen is a vidéki rendfenntartás fogalmához kötődött, a *zsandár* pedig politikailag kompromittálódott jelentése miatt nem vált a hivatalos terminológia részévé (Farkas & Sallai, 2024; E. Bártfai, 2025).

1 Érdekességként megemlítendő, hogy később, az 1881. évi XXI. törvény tárgyalása során a *rendvédő,* illetve *rendvédség* kifejezések több alkalommal elhangzottak, ezek azonban az elfogadott törvényszövegbe végül nem kerültek be.

A 19. századi magyar rendészeti nyelv kettős rendszerben stabilizálódott: a városokban a *rendőr,* vidéken a *csendőr* vált hivatalos terminussá. A belső szóalkotás és a jogi kodifikáció együtt biztosította a terminológia rögzülését, miközben a *zsandár* történeti kölcsönszóként, negatív emlékezeti konnotációval visszaszorult (E. Bártfai, 2025; Farkas & Sallai, 2024).

Összegzés

Farkas és Sallai (2024), valamint E. Bártfai (2025) filológiai-terminológiai elemzésének együttes vizsgálata átfogóbb képet nyújt a 19. századi magyar rendészeti terminológia alakulásáról. Farkas és Sallai alapvető hozzájárulása a *rendőr* szó első írásos előfordulásának tisztázása: Márton József 1823-as szótára a *Gensdarmes, die Polizei Landreiter* címszó jelentésének magyar megfelelőjeként közli *a rendőrző katonaság, rendőr* alakokat, amelyeket az 1832–1833-as sajtóbeli és lexikográfiai adatok is megerősítenek. E. Bártfai ezzel szemben a számba vett terminusok európai és történeti kontextusát rajzolta meg, részletesen tárgyalva a *zsandár* francia eredetét, valamint a *csendőr* nyelvújítás kori szóalkotását és 1881-től történő intézményes rögzülését. A két vizsgálat alapján kiviláglik, hogy a *rendőr* korai, katonai jellegű („Polizei-Landreiter") jelentése a vidéki rendfenntartás irányába mutat, amely később a *csendőr* terminusban szilárdult meg. Ugyanakkor az 1830-as évek sajtóforrásai már a városi rendfenntartás előképeként alkalmazták a szót. A *zsandár* – negatív konnotációja miatt – nem vált hivatalos terminussá, míg a *csendőr* és *rendőr* kettős rendszere jogi kodifikációval rögzült.

A magyar nyelv ezzel sajátos utat járt be: míg Európa nagy részén a *police, Polizey(/i), gendarmerie* típusú jövevényszavak honosodtak meg, addig a magyar terminológia belső szóalkotással formálta meg kulcsszavait (*rendőr, csendőr, rendőrség, csendőrség, rendészet*). Ez a sajátosság nyelvtörténeti szempontból is figyelemre méltó, hiszen a magyar rendészeti terminológia fejlődése eltérő utat követett, mint az európai jövevényszavakat átvevő nyelveké.

Felhasznált irodalom

Artner R. (2014). Az osztrák csendőrség 1848–1938. *Rendvédelem-történeti Füzetek, Acta Historiae Praesidii Ordinis*, 24, 15–22.

Baranya vármegyei tiszti címtár. (1806). Engel Kristina. Pécs.

Benkő L. (1967–1992). *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó.

Bloch M., Dr. [Ballagi M.]. (1848). *Új kimeritő magyar–német és német–magyar zsebszótár*. Geibel Károly.
Czuczor G., & Fogarasi J. (Szerk.) (1862–1874). *A magyar nyelv szótára. I–VI. kötet*. Emich Gusztáv Nyomdája.
E. Bártfai L. (2025). Zsandár, csendőr, rendőr. *Magyar Nyelvőr*, 149(4), 559–562.
Farkas J., & Sallai J. (2024). 200 éves a rendőr szavunk. *Rendőrségi Tanulmányok*, 7(1), 102–112.
Fogarasi D. J. (1833). *Diák magyar műszókönyv és a magyarhoni törvény és országtudomány-bul*. Ifj. Kilián Gy. Pesten.
Hazai 's külföldi tudósítások (1832). 2. félév, 1–52. lapszámok.
Jelenkor (1833. december 28.). II. évf. 104. sz., 828.
Jelenkor (1834. március 5.). III. évf. 19. sz., 150.
Közhasznu esmeretek tára (1832). Könyváros Wigand Otto sajátja, Delphin–Florus, Pesten.
Magyar és német zsebszótár (1838). Első vagy magyar–német rész. Közre bocsátá a' magyar tudós társaság. Az előszót Vörösmarty Mihály és Schedel Ferencz írta. Magyar Kir. Egyetem.
Márton J. (1823). *Német–magyar–deák lexicon. Második része a' Trilingue Lexiconnak. Első darab A–J*. Bauer B. Filep Universzitási Könyvnyomtató és Könyváros. Béts.
Századunk (1832). (Szerk. Orosz Jósef). Hartleben K. Adolf tulajdona, Pest.
Széchenyi, I. (1859). *Ein Blick auf den anonymen „Rückblick", welcher für einen vertrauten Kreis, in verhältnissmässig wenigen Exemplaren im Monate October 1857, in Wien, erschien*. London.
Szontagh G. (1834). Általános katonai műszavak 's kifejezések. In *Mathematikai Műszótár. Az előbeszédet Döbrentei Gábor mk. titoknok írta* (pp. 100-110). Magyar Tudós Társaság, Magyar Királyi Egyetem.
Tisza M. (1913/1925). *Magyarország rendőrségének története*. Haladás Nyomda Rt.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ferenczi G. (2026). Rendőr és társai: két filológiai-terminológiai vizsgálat tanulságaiból. *Belügyi Szemle, 74*(7), 1895–1902. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i6.pp1895-1902

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Ferenczi Gábor.

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1903-1925

Trauma, krízis és radikalizáció
A radikalizáció krízispszichológiai értelmezése és ennek lehetőségei a felderítéstámogatás során

Trauma, Crisis and Radicalization:
A Crisis-Psychological Interpretation of Radicalization and Its Potential Applications in Investigative Support

Erdélyi Ákos
krízisintervenciós szakpszichológus-jelölt, kriminológus, doktorandusz,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
erdelyi.akos@uni-nke.hu

Absztrakt
Cél: Az egyéni radikalizáció kapcsán számos elmélettel és modellel találkozunk a szakirodalmak között, amelyek multidiszciplináris módon igyekeznek feltárni a folyamat legfontosabb pilléreit. A multidiszciplináris elméletek előszeretettel építenek a pszichológia magyarázataira, amely mind az alap, mind az alkalmazott szakterületeinek tudását igyekszik felhasználni a radikalizáció pszichodinamikájának leírása során. Nem meglepő, hogy annak deskripciójában helyet kapnak a főbb szociálpszichológiai, személyiség- és fejlődéslélektani, valamint klinikai és kriminálpszichológiai észrevételek, ugyanakkor úgy tűnik, egy másik alkalmazott pszichológiai terület is releváns lehet a radikalizáció magyarázatát illetően, ez pedig nem más, mint a krízispszichológia. Áttekintve ugyanis a magányos merénylőkként számontartott elkövetők narratív történetét, körvonalazódik az a megállapítás, miszerint a magányos merénylők egyéni radikalizációjára nagy hatást gyakoroltak az életük során átélt individuális traumák, amelyekkel a későbbi elkövetők nem tudtak eredményesen megküzdeni és

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 11. 15. Átdolgozás: 2025. 12. 29. Elfogadás: 2026. 02. 06.

adaptív módon internalizálni személyiségükbe. Ez pedig felveti annak lehetőségét, hogy az egyéni radikalizációra a nem megfelelő, maladaptív kríziskezelés és megküzdés is hatással lehet. A szerző éppen ezért megkísérli a radikalizáció folyamatának krízispszichológiai értelmezését feltárni.
Módszertan: A szerző szakirodalmi áttekintést és rövid esetismertetéseket alkalmaz a radikalizáció krízispszichológiai értelemzésének bemutatása érdekében.
Megállapítások: Az individuális traumák jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Minden ember életében vannak olyan események, amelyeket az egyén traumatikusnak él meg – ezek kimenetele és feldolgozása lehet jó vagy rossz. A rossz, vagy pszichológiai kifejezéssel élve, maladaptív coping a trauma továbbgyűrűzése mellett a személyiség negatív irányú torzulását is eredményezheti, és komoly mentális és személyiségzavarok kialakulásához és megszilárdulásához vezet. Az esetismertetések is azt mutatják, hogy a magányos merénylők életük során számos traumatikus eseményt éltek meg, melyek maladaptív feldolgozása nagyban hozzájárult a szélsőséges ideológiák kialakulásához és a radikalizáció folyamatához.
Érték: Noha jelen írás még csak átfogóan, a lényegi elemeket érintve mutat rá a radikalizáció krízispszichológiai értelmezésére, ettől függetlenül is látható, hogy ez a megközelítés új perspektívába helyezi a radikalizáció értelemzését. Az esetismertetések is azt támasztják alá, hogy a radikalizáció és az individuális trauma és krízis között kapcsolat állapítható meg, amely kapcsolat mélyebb értelmezésére és vizsgálatára érdemes hangsúlyt fektetni.

Kulcsszavak: individuális trauma, lélektani krízis, krízispszichológia, radikalizáció, magányos merényletek.

Abstract

Aim: In connection with individual radicalization, the literature presents a wide range of theories and models that seek, in a multidisciplinary manner, to uncover the key pillars of this complex process. Multidisciplinary approaches tend to draw heavily on psychological explanations, attempting to incorporate knowledge from both basic and applied fields of psychology in describing the psychodynamics of radicalization. It is therefore unsuprising that major insights from social, personality, developmental, clinical, and criminal psychology have become integral parts of such descriptions. However, it appears that another applied field of psychology may also be relevant to explaining radicalization – namely, crisis psychology. A review of the narrative accounts of offenders categorized as lone actors reveals that their individual radicalization processes were strongly influenced by personal traumas experienced throughout

their lives – traumas they were unable to cope with effectively or to internalize adaptively within their personalities. This observation raises the possibility that inadequate, maladaptive crisis management and coping mechanisms may also play a role in the development of individual radicalization. For this reason, the present paper seeks to explore and interpret the process of radicalization from the perspective of crisis psychology.
Methodology: In this article, I employ a literature review and brief case studies to illustrate the crisis-psychological context of radicalization.
Findings: The importance of individual traumas is unquestionable. Every person encounters events in life that are experienced as traumatic; the outcomes and processing of these experiences may be either adaptive or maladaptive. Maladaptive coping, in psychological terms, not only perpetuates the effects of trauma but may also lead to negative distortions in personality, contributing to the development and consolidation of severe mental and personality disorders. Case analyses likewise indicate that lone-actor perpetrators experienced multiple traumatic events throughout their lives, the maladaptive processing of which substantially contributed to the emergence of extremist ideologies and the progression of radicalization.
Value: Although this article provides only an overarching overview, addressing the essential elements of the crisis-psychological interpretation of radicalization, it is nonetheless evident that this approach offers a new perspective on the analysis of radicalization. The case studies likewise support the assumption that a relationship can be identified between radicalization and individual trauma and crisis—a connection that warrants deeper examination and more focused analytical attention.

Keywords: individual trauma, psychological crisis, crisis psychology, radicalization, lone wolf attacks.

Bevezetés

Életünk természetes velejárója, hogy olykor szembe kell néznünk traumatikus eseményekkel. A trauma átélését követően igyekszünk azzal eredményesen megküzdeni, ugyanakkor vannak olyan történések, amelyek adaptív megküzdése – valamilyen oknál fogva – akadályba ütközik. Ezek a maladaptív traumamegküzdések bizonyos esetekben pedig olyan spirálba tudják sodorni az egyént, ami a szélsőségesség és erőszakosság felé mozdítják el őt.

Trauma- és krízislélektani alapok

A trauma kifejezés használata napjainkban jelentősen felértékelődött; számos esemény, történés előtt használjuk jelzős szerekezetként, mint például „traumatikus válás", „traumatikus első randi". Maga a trauma mint kifejezés eredetileg a szomatikus orvoslásban jelent meg, és valamilyen külső behatásból eredő testi sérülést jelentett. *„A trauma – legyen fizikai vagy pszichikai természetű – valamely védőréteg olyan mérvű sérülése, hogy az már nem kezelhető azokkal a mechanizmusokkal, amelyekkel a fájdalmat és a veszteséget általában kezelni szoktuk. A sérülés annyira súlyos, hogy még ha számítunk is az esemény bekövetkezésére, a hatást akkor sem lehet megjósolni"* (Mitchell, 1999). A trauma komplex jelenség, amelynek kimenetele lehet pozitív és negatív. Amennyiben a traumát sikeresen feldolgozza az egyén, a megküzdés adaptív és megjelenik a poszttraumás növekedés (Juhász & Kuklis, 2021; Sanki & O'Connor, 2021; Zeligman et al., 2019; Kovács et al., 2012; Tedeschi & Calhoun, 1996). Abban az esetben viszont, ha az egyén nem tud eredményesen megküzdeni az átélt traumával, akár komoly, negatív irányú személyiségváltozás is kialakulhat.

1. számú ábra
A traumatikus események kimeneteli lehetőségei

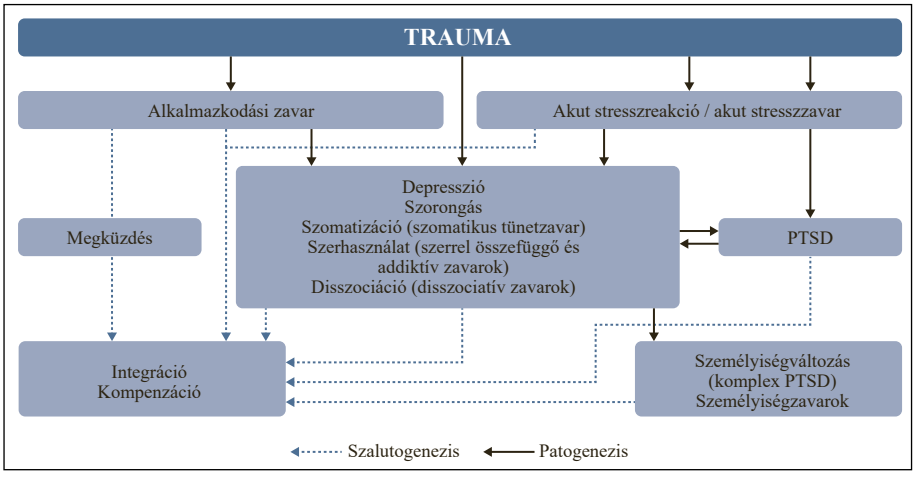

Forrás. Flatten, 2005.

Az 1. számú ábra azt összegzi, hogy a trauma negatív irányú változása milyen komoly pszichés diszfunkciókat és személyiségváltozást eredményezhet az egyén életében. Egy-egy traumatikus esemény nemcsak hangulatzavarokhoz

vezethet, hanem olyan személyiségváltozásokat is okozhat a traumát átélt személy életében, mint egyes személyiségzavarok megjelenése és más, traumához és stresszorhoz kapcsolódó mentális zavarok kialakulása, mint a poszttraumatikus stressz zavar (PTSD), vagy a komplex poszttraumatikus stressz zavar (C-PTSD) (APA, 2022).

A trauma és a krízis legfontosabb differenciációja az időbeliség. A trauma a múltból ered és a jelenben fejt ki olyan hatást, amely krízisérzést vált ki az egyén életében, ezzel szemben a krízis a jelenből indul és a jövőben fejti ki – többségében – negatív hatásait.

2. számú ábra
A trauma és a krízis időmenziója

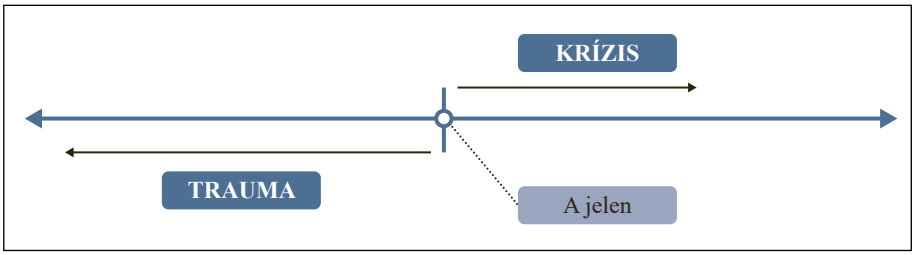

Forrás. Csürke, 2005.

A trauma a múlt – a krízis a jelen és a jövő. De mi is a krízis pontosan?

Maga a kifejezés görög eredetű, melynek jelentése: válság, fordulat. A lélektani krízis meghatározása Caplan (1964) nevéhez fűződik, aki úgy definiálta a jelenséget, mint olyan átmeneti, rövid időszakos pszichés egyensúlyvesztést eredményező állapot, amikor a megterhelő külső események lélektanilag kritikus állapotot eredményeznek az egyén életében, és amely eseményekkel az egyén kénytelen szembenézni és kénytelen megkísérelni az azokkal való megküzdést.

„A krízishelyzetek mindennapi életünk elkerülhetetlen velejárói, amelyek hatására a legkiegyensúlyozottabb személyiségben is eluralkodhat a bizonytalanság, a kétségbeesés érzése. Egy fontos és biztosnak hitt párkapcsolat váratlan megszakadása, a szeretett személy hirtelen halála, súlyos betegség diagnózisának közlése, katasztrófahelyzetek megélése következtében elvész a biztonságérzet, ideiglenesen felborul a világ rendje, összeomlik a stabilnak vélt énkép” (Bóna, 2015). Az énkép destabilizálódása pszichés funkcióvesztéseket is eredményezhet, amelyek szélsőséges esetben komoly személyiség- és mentális zavarok kialakulásához vezethetnek (APA, 2022). Ezek a helyzetek pedig komoly kihívások elé állítják az egyént, és nem kisebb feladatot kap, mint hogy a traumatikus

eseményeket eredményesen beépítse mindennapi működésébe, személyiségének alapjaiba. Ha a megküzdés valamilyen oknál fogva akadályba ütközik, az egyén lélektani krízissel találja szembe magát.

A lélektani krízis jellemzője, hogy az egyén egy fájdalmas, érzelmileg megterhelő és kritikus eseménnyel kénytelen szembenézni. *„Ezen körülmények mindennél fontosabbá válnak számára, figyelmét, gondolatait teljes egészében lekötik, ennek ellenére az aktuális helyzetet a szokásos problémamegoldási módszereivel sem elkerülni, sem megoldani nem tudja. Ilyen fenyegető állapotok többnyire külső események hatására jönnek létre (pl. veszteségek, életciklus váltások). A krízisben lévő személy fenyegetettséget, kilátástalanságot, tehetetlenséget él át"* (Bóna, 2015). Ha a fenyegetettség érzése nem oldódik, az egyén olyan krízismátrixba kerül, amely egyre inkább elhatalmasodik rajta és egyre fogékonyabbá teszi a jövőbeni események traumatikusnak történő értékelésére. Ezek a – vélt vagy valós – traumatikus események kumulálódnak és szélsőséges esetben violens cselekményben manifesztálódhatnak.

A krízisben lévő személy eredményes megküzdés esetén adaptívan internalizálja a traumatikus eseménnyel járó valamennyi tényezőt, míg maladaptív megküzdés esetén nemcsak hogy pszichés diszfunkciók alakulnak ki, de esetenként közvetlen veszélyeztető magatartások is megjelenhetnek, úgymint az autoagresszió, az öndestruktív magatartás és a szuicidium.

Normatív és rendkívüli krízisek

A kríziseket számos aspektus mentén lehet klasszifikálni, ennek egyike a normatív–rendkívüli krízis-dichotómia.

A normatív kríziseket pszichoszociális kríziseknek vagy fejlődési kríziseknek is szokás nevezni; ez utal arra, hogy ezek a típusú krízisek életünk természetes velejárói – olyan krízisek, amelyeken akarva-akaratlanul is keresztülmegyünk életünk során. Ilyen normatív krízis többek között a serdülőkor (Bóna, 2015; Erikson, 1991) vagy az időskor (Kerekes, 2015; Erikson, 1991), de ilyen normatív krízis lehet az anyává válás és a megöregedés folyamata is.

Az élethosszig tartó fejlődés gondolatát először Erikson (1991) fogalmazta meg: epigenetikus személyiségfejlődési modelljében a személyiségfejlődés élethosszig tart, és az egyes fejlődési szintek eredményes integrálása adja az érett személyiség kialakulását. Ha azonban az egyes szintek között az átmenet nem megy zökkenőmentesen, az egyén krízisbe kerülhet, ami pedig meggátolja őt a következő fejlődési szintre való lépésben. *„A fejlődési krízis olyan, viszonylag hosszabb időszak (pl. serdülőkor, menopausa, stb.), amely során, az*

élet más szakaszaihoz viszonyítva gyorsabban jelennek meg a fejlődésben törvényszerűen jelentkező testi és lelki változások. Ezen pszichoszociális krízisek pozitív megoldása szolgál alapul az érett és teljes identitás eléréséhez. Az életciklusok közötti sikeres váltásokhoz az életkorspecifi kus problémák hatékony kezelése szükséges. Ha a fejlődés valamelyik szakaszában nagyobb elakadás történik (különös tekintettel a serdülőkorra), akkor az nem csak aktuálisan, hanem hosszabb távon is a fejlődés akadályát jelentheti" (Bóna, 2015).

Ezzel szemben a rendkívüli vagy akcidentális krízisek jellemzői, hogy hirtelen, váratlanul jelennek meg valamilyen külső stresszor és provokatív esemény hatására (Bóna, 2015). Rendkívüli krízist eredményezhet egy közúti baleset, erőszakos bűncselekményből eredő viktimizáció, bántalmazás (akár szexuális, akár fizikai, akár pszichés), a halállal való közvetlen találkozás, de trauma- és krízisforrás lehet például a kortársbántalmazás és a cyberbullying is.

A pszichológiai értelmezés szerint a rendkívüli vagy akcidentális krízisek és a trauma több ponton is kapcsolódnak egymáshoz, legfőképpen jellegzetességeik alapján: a „*váratlan és elkerülhetetlen fenyegető eseményekkel való szembenézés, a pszichés egyensúly felborulása, a korábbi problémamegoldási sémák elégedetlensége, könnyebben észrevehető átfedések*" (Kerekes, 2015) mind jellemzőek éppúgy a rendkívüli krízisekre, mint a traumatikus eseményekre.

A *Rendészettudományi szaklexikon* (Boda, 2019) összegzi a krízis rendészeti kontextusát. A szaklexikon a „krízis" szócikk alatt összegzi annak rendőrségi, büntetés-végrehajtási és magánbiztonsági aspektusait. A rendőrségi értelmezés egyik meghatározása szerint a krízis *„a rendőri intézkedés során bekövetkező minden olyan esemény, tevékenység vagy mulasztás, amely az intézkedés alá vont, az intézkedést végrehajtó vagy más személy életét, testi épségét, egészségét, anyagi javait, a személyi szabadság korlátozása helyének rendjét vagy az őrzésbiztonságot sérti, ill. veszélyezteti"* (Boda, 2019). A büntetés-végrehajtási meghatározás értelmében krízis *„a fogva tartás biztonságát súlyosan sértő vagy veszélyeztető, speciális intézkedések bevezetését szükségessé tevő történés. Különösen a terrorcselekmény, a fogolyzendülés, a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás, a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés, a fogolyszökés, az elítélt öngyilkossága, az elítélt halála, a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás, jelentős tűzeset"* (Boda, 2019).

A pszichiátriai megközelítés a rendkívüli kríziseket az egészségügyi törvény (1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről, továbbiakban: Eü.tv.) alapján klasszifikálja. Az Eü. tv. 188. § b) és c) pontja rögzíti, hogy mely esetekben beszélünk veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartásokról, és hogy

ezekben az esetekben milyen sürgősségi beavatkozások szükségesek. Az Eü. tv. értelmében például a szuicidium, az öndestrukció vagy a pszichotikus dekompenzáció mind-mind sürgősségi beavatkozást igénylő ön- és közveszélyes állapot, amelyek nem megfelelő intervenció hatására igen komoly akcidentális krízisekben is manifesztálódhatnak (Balczár et al., 2020; Fekete et al., 2015).

Ezek azok az ön- és közveszéllyel fenyegető (krízis)állapotok, amelyre a büntetés-végrehajtási szervezet szabályzók formájában is igyekszik reflektálni – nem mellékesen eredményesen. [Részletesebben lásd: 18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről; 50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről; 26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről.] Ennek oka, hogy az olyan totális intézményekben (Goffman, 1974), mint amilyenek a bv. intézetek, számos individuális krízist élnek meg a fogvatartottak, amelyek prevenciója és intervenciója pontos és jól meghatározott keretekkel ellátott folyamatokat igényelnek.

De milyen kapcsolat állhat fenn a trauma, a krízis – különösen a rendkívüli krízisek – és a radikalizáció között? Erre a kérdésre a következő fejezetek adhatnak választ.

A radikalizáció általános pszichológiai–pszichodinamikai értelmezése

A radikalizáció kapcsán különbséget kell tennünk aszerint, hogy az szervezeti vagy individuális úton zajlik-e (Haller & Ivaskevics, 2020). A szervezeti út esetében a radikalizáció helyszíne megegyezik az elsődleges szocializációs közeggel, míg az individuális út esetén a radikalizáció helyszíne eltér az elsődleges szocializációs közegtől. Erre jó példa, hogy az Iszlám Állam az utánpótlást már a területiumán belül lakó gyermekek koragyermekkorban kezdődő kiképzése útján megkezdi, míg mondjuk a magányos farkas típusú elkövetők szervezettől függetlenül, a saját lakókörnyezetében radikalizálódnak.

Moghaddam (2005) elmélete szerint a radikalizáció hat szinten megy végbe.

3. számú ábra
A radikalizáció folyamatának hatszintes modellje

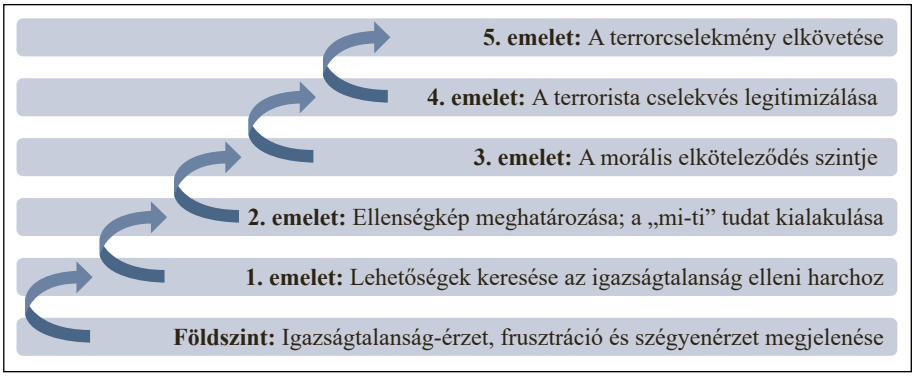

Forrás. A szerző saját szerkesztése Moghaddam (2005) alapján.

Ebben az értelmezésben az egyéni radikalizáció hat különböző szinten zajlik. A földszinten megtapasztalja az egyén a vélt vagy valós igazságtalanságot, ami krízispszichológiai szempontból valamilyen traumának tekinthető. Ilyen például egy munkahely (igazságtalan) elvesztése, iskolai/kortársbántalmazás megélése, párkapcsolati hűtlenség – minden olyan esemény, amit az egyén igazságtalanságnak él meg. A radikalizálódó egyén a földszintről kiindulva, fokozatosan internalizálja a szélsőséges gondolatokat, tervet készít és a 4-5. szinten elköteleződik a terrorcselekmény elkövetése mellett.

A radikalizáció egy másik, háromszakaszos általános pszichológiai–pszichodinamikai értelmezése szerint (Farkas, 2023) a radikalizáció folyamatának első szakaszában történik meg a politikai/vallási ideológiával való azonosulás, amit maga a radikalizáció követ. Ezen a ponton van lehetőség a szélesebb körű beavatkozásra és a megelőzésre, például az állami szereplőktől és/vagy a szociális szolgáltatóktól, ezt követően már csak a felderítés eredményességén múlik, hogy egy tervezett terrorcselekményt időben megakadályozzanak. A radikalizáció során az egyén eljut egy triggerpontig, ami az addigi, az erőszakos cselekményről szóló fantáziálást elindítja a cselekvés irányába. Ezen a ponton a merénylő már elfogadta és internalizálta fantáziáját, legitimizálta a végrehajtani kívánt erőszakos cselekményt, és megtörténik a terrorcselekmény elkövetése.

4. számú ábra
A radikalizáció általános pszichológiai modellje

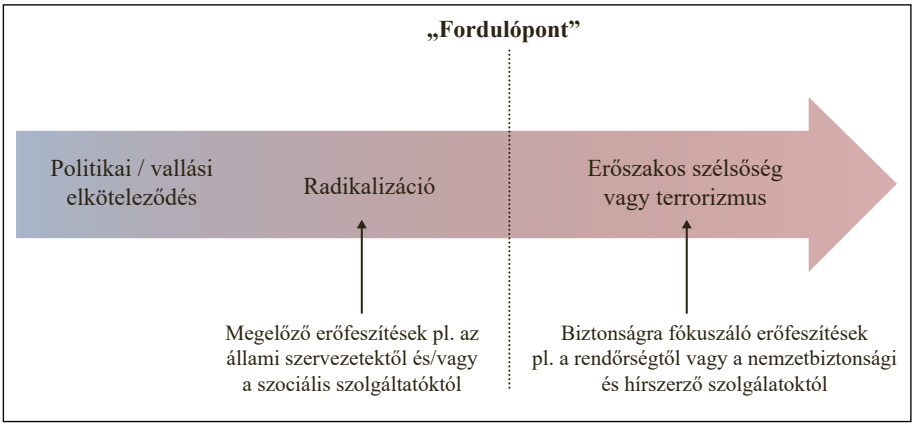

Forrás. Farkas, 2023.

„A triggerpont előtt történhetnek meg a pszichológiai intervenciók, amelyeket például börtönökben, de egészségügyi intézményekben is megvalósítanak. Tulajdonképpen a pszichológiai intervenció nem csupán a mentális zavarral rendelkező személyek kezelését jelentheti, viszont jelentős mértékben le tudja csökkenteni az erőszakos cselekmények jövőbeni előfordulásának valószínűségét. Más szavakkal, a pszichológiai intervenció valójában bűnmegelőző funkciót is betölt, ezért kiemelt fontosságú lehet az egészségügyi intézmények és a rendészeti szervek együttműködése. A fordulópontot követően már a rendvédelmi szervekre hárul, hogy megtegyék azokat az intézkedéseket, amelyek a cselekmények feltárását és rendészeti kezelését jelentik, majd az elkövető elfogását követően szintén szerepet kaphat a pszichológia, például terápiák vonatkozásában” (Farkas, 2023).

Ezzel a gondolattal pedig el is érkeztünk a radikalizáció krízispszichológiai értelmezéséhez.

A radikalizáció krízispszichológiai értelmezése

A krízisekkel való megküzdés, amint arra már utaltam, vagy pozitív kimenetellel végződik, és ilyenkor az egyén az átélt traumát eredményesen integrálja személyiségébe, vagy az egyén traumafeldolgozása valahol „kisiklik”, és maladaptív

megküzdési móddal próbál úrrá lenni a trauma okozta pszichikai sérüléseken. Maladaptív megküzdésre számos példával találkozunk a szakirodalmakban (Juhász et al., 2023; Wadsworth, 2015; Thompson et al., 2010), amelyek közül az egyik szélsőséges maladaptív megküzdés a radikalizáció lehet. Hogyan?

Elsőként szükség van olyan, főként negatív színezetű személyiségbeli prediszpozíciókra, amelyek predesztinálják az egyént a maladaptív stratégiák követésére. Ezek a maladaptív stratégiák lehetnek viselkedésstratégiák, mint például a Sötét Hármas személyiségkonstruktum (Jonason & Middleton, 2015; Rauthmann, 2012; Paulhus & Williams, 2002), de lehetnek szubklinikai diszfunkciók is, mint például a rossz indulatkezelés, az agresszivitásra való hajlam, a túlzott fantáziaműködés, vagy az öndestruktív magatartások előnyben részesítése. Ezek azok a személyiség- és viselkedéses tényezők, amelyek negatív irányba tudják egy-egy traumatikus esemény feldolgozását fordítani. Ilyen negatív aspektus lehet többek között az egyén saját felelősségének hárítása és elaborációja, a katasztrofizálás és perfekcionizmus, a környezetnek a trauma létrejöttében való felelőssége felértékelése, a viktimizációra és az áldozatszerep internalizálására való érzékenység, a csökkent empatizálásra való képesség, vagy az igazságos világba vetett hit felülreprezentativitása. Ezeket a negatív prediszpozíciókat a személyiségszerveződés mindhárom aspektusában megtalálhatjuk, legyen szó kognitív, affektív vagy viselkedéses aspektusról.

A folyamat második szakasza az individuális traumák megélésére fókuszál. Eszerint a személy vélt vagy valós traumatikus eseményt él át, amelynek adaptív és pozitív megküzdését gátolják a negatív prediszpozíciók. A személy újra és újra átéli a traumatikus eseményt, és egyre inkább a környezetét kezdi el hibáztatni érte.

Egy ponton – a folyamat harmadik szakaszában – megjelennek a bosszút kielégítő fantáziák, amelyek elindítják az egyént a radikalizáció útján, amelynek eredménye a szélsőséges és erőszakos viselkedés kialakulása.

A negyedik szakaszban jelentkezik a triggerpont: a korábban traumát átélt személy életében olyan esemény történik, amely újrahívja a korábbi traumatikus emlékeket, és ennek hatására a személy az addig csak a fantáziájában megfogalmazott erőszakos fantáziákat és érzéseket legitimizálja.

Ezt követi a radikalizáció krízispszichológiai értelmezésének utolsó, ötödik szakasza, amikor már a radikalizálódott egyén nem képes a trauma és krízis adaptív megküzdésére és az azokból kialakult frusztráció csökkentésére, és mint konfliktusfeloldás, a személy elköveti az erőszakos (terror)cselekményt. Az 5. számú ábra ezt a folyamatot hivatott szemléltetni.

5. számú ábra
A radikalizáció krízispszichológiai modellje

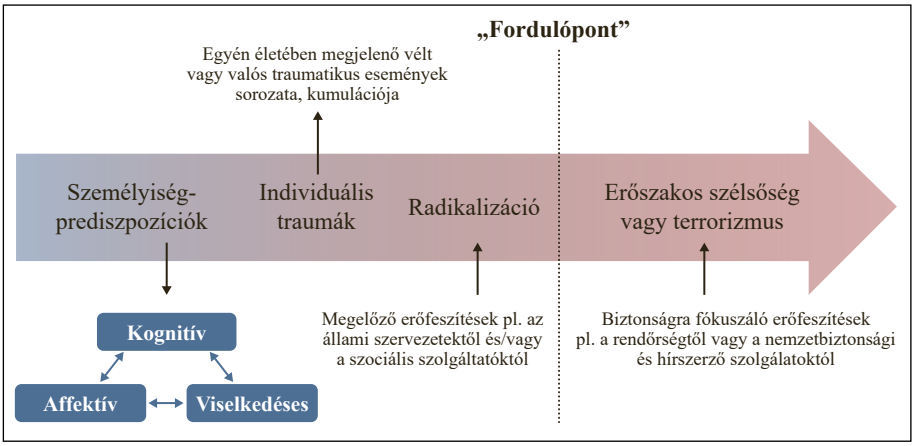

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A fenti modell bizonyítása érdekében az alábbiakban röviden szemlézek néhány magányos elkövetőt és életüket.

Megtörtént esetek – krízispszichológiai megközelítéssel

George Metesky, a Bolond Bombagyáros, a 20. század közepén követett el robbantásos merényletsorozatot New Yorkban, az Egyesül Államokban. A 16 évig tartó robbantássorozatban közel 40 alkalommal követett el támadást, amelynek motivációja a bosszú és a paranoiditás volt. Metesky elektrotechnikus volt, aki egy korábbi munkahelyén, az Egyesített Edison Művekben szenvedett munkahelyi balesetet, ami után nemcsak elbocsátották, de még a kártérítési igényét is elutasította a vállalat. Metesky ezt követően úgy gondolta, hogy a merényletekkel egyrészt bosszút áll a vállalatok lelketlen szervezeti kultúráján, másrészt úgy vélte, a támadásokkal megmenti azokat a vállalati dolgozókat, akik hozzá hasonló módon bármikor munkahelyi balesetet szenvedhettek volna (Lohner, 2024; Ivaskevics, 2020; Davis et al., 2018; Innes, 2007).

Ted Kaczynski, az Unabomber, élete során több normatív és rendkívüli krízist élt meg. 16 éves korában felvételt nyert a Harvard Egyetem matematika szakára, majd a diploma megszerzése után doktori fokozatot szerzett. Ígéretes karrier állt előtte, ám 1978 májusában ez a karrier végérvényes fordulatot vett – ekkor

robbantotta fel első levélbombáját, amelyet további tizenöt követett egészen 1995-ig. Kaczynskit csodagyereknek tartották, ám ennek megvoltak az árnyoldalai is. Kiemelkedő intellektusa szociálisan izolálttá tette, nehezen értette meg magát kortársaival, társas kapcsolatokat nem tudott létesíteni, így fokozatosan elmagányosodott. Miután megszerezte doktori fokozatát, a Berkeley matematikaprofesszora lett, ám itt sem tudott beilleszkedni: a kollégákat ellenségesnek és közömbösnek találta, az akadémiai közeg pedig erős szorongást és frusztrációt váltott ki belőle, így két év után felmondott. Ezt követően tudatosan kivonult a társadalomból, amely fokozatosan radikális eszméket váltott ki nála. Az egyre erősödő iparosodás, technológiai fejlődés ellen érzett gyűlölete lassan ideológiai megszállottsággá vált. Kaczynski saját feljegyzései szerint ez volt az az időszak, amikor meggyőződött arról, hogy erőszak szükséges a modern technológiai társadalom ellen. Ezeket a gondolatait a paranoiditása, az üldöztetéses és nagyzásos téveszmés tartalmak egyre csak megerősítették (Fleming, 2022; Gupta, 2018; Magid, 2009).

Timothy McVeigh, az Oklahoma City-i robbantó életében is már koragyermekkorban megjelentek olyan krízisek, amelyek a felnőtt személyiséget alapjaiban befolyásolta. Szülei házassága bizonytalan és instabil volt, ennek, valamint a korai szeparációs élményeknek köszönhetően későbbi kötődése szorongó-ambivalens jellegűvé vált, gyermekkorában magányos volt, aki nehezen barátkozott. Bár jó tanuló volt, társas kapcsolatai gyengék voltak. Erős kisebbrendűségi érzés alakult ki benne, amit később „harcos" identitással igyekezett kompenzálni. McVeigh-nek a hadsereg volt az élete, és komolyan bízott abban, hogy elit egységekhez fog kerülni. Mivel azonban leszerelték, ez nem következett be, ellenben a leszerelés identitásválságba sodorta, s a harctéren tapasztalt élmények tovább rontották amúgy is bizonytalan pszichés állapotát. Meggyőződése lett, hogy az amerikai kormány elnyomó és diktatórikus hatalommá vált; egyre több szélsőjobboldali, kormányellenes, milíciás irodalmat olvasott – ezeket nemcsak olvasta, hanem világnézetének, ideológiájának alapjává tette. A merényletet McVeigh morálisan szükséges háborúként értelmezte, a civil áldozatokat pedig elfogadható veszteségnek tekintette (Meloy & Yakeley, 2014; Gill et al., 2013; Meloy, 2004; Jones, 2002).

Az 1999-es Columbine iskolai ámokfutás elkövetői, Eric Harris és Dylan Klebold életében ugyancsak számos krízisesemény azonosítható. Eric Harris nárcisztikus és antiszociális/pszichopátiás személyiség volt, aki sok esetben a nárcisztikus énjét érő kritikákra reagált reaktívan. A felsőbbrendűség-érzés és a mások lenézése egy idő után frusztrációval és agresszív fantáziákkal egészült ki. Harris krízise a nárcisztikusságát érő támadások maladaptív feldolgozásában gyökerezett. Vele szemben Dylan Klebold dependens, szubmisszív személyiség volt,

akit alapjaiban határozott meg a negatív világnézet, a depresszióra és öngyilkosságra való hajlam, a serdülőkori identitáskrízis és identitáskeresés, a társaktól való elidegenedés és az elutasítások sora. Nem találta helyét a világban, és amikor Harris nyitott felé, egyre jobban kezdett kötődni hozzá mint megmentőjéhez. A két fiatal egymás támasza lett és a közös traumák egyre szorosabbá fűzték közöttük a pszichikai köteléket, amely iskolai támadásban csúcsosodott ki (Langman, 2009a;Langman, 2009b; Cullen, 2009).

Anders Behring Breivik, a norvég szélsőjobboldali terrorista ámokfutása során közel 80 ember életét oltotta ki. A magányos elkövető Breivik élete korai gyermekkori krízisekkel, szociális izolációval, egzisztenciális krízisek sorával, elhagyatás érzésével tarkított, miközben Breivik személyisége is komoly szubklinikai szintű diszfunkciókkal teli. Breivikre jellemző a grandiozitás, a felsőbbrendűség érzése és a paranoid-skizoid színezetű személyiségműködés. Mindezek a krízisek és tényezők kumulációja vezetett a 2011-es terrortámadáshoz (Gullestad, 2017; Jacobsen & Maier-Katkin, 2015; Meloy et al., 2015; Melle, 2013).

Anton Lundin Pettersson 2015 októberében követett el iskolai ámokfutást a svédországi Trollhättan városában. Pettersson fiatalkorát tartós harag és erőteljes frusztráció jellemezte, amit részben iskolai konfliktusok és a társadalmi kirekesztettség érzése erősítettek meg. Fiatal felnőttként a társadalommal való elégedetlenség jellemezte, amit etnikai és kulturális feszültségek alakítottak. Személyiségét az instabilitás, az impulzivitás, az agresszív késztetések és a xenofóbia jellemezte. A támadás motivációja frusztráció-redukció és xenofóbia volt: úgy vélte, hogy az országba érkezők miatt nem kap munkát és él meg sikertelenségeket. Az általa elkövetett támadás személyes krízis és szélsőséges frusztráció manifesztációja (Erlandsson & Meloy, 2018).

Zaniar Matapour , a 2022-es oslói Pride lövöldözés (URL1; URL2) elkövetője nemcsak lelki krízisekkel, hanem diagnosztizált mentális zavarokkal is küzdött. Matapour paranoid skizofréniában szenvedett és szélsőségesen idegengyűlölő volt, ami azzal magyarázható, hogy Matapour iráni származású és gyermekként került Norvégiába, a marginalizációval és az integrációval pedig nem tudott eredményesen megküzdeni. Részben az ebből eredő és egyre fokozódó radikalizációja, részben pedig erőszakosságra való hajlama okán a norvég hírszerés már 2015-ben felfigyelt rá és elemezték viselkedését. A támadáshoz vezető úton vélhetően Matapour radikalizáicója összeolvadt a személyes pszichés válságával, amely fogékonnyá tette szélsőséges erőszakos cselekmények elkövetésére. Az elkövetést egyszerre motiválta az ideológiai meggyőződése, a paranoiditása és az extrém xenofóbiája – nem vélelten választotta az LMBTQ+ közösség tagjait célpontjául.

Mind a hét bemutatott esetben megjelenik a polytraumatizáció, a maladaptív kríziskezelés, és az ezekből eredő negatív irányú személyiségváltozás. A hét későbbi elkövető bizonyos életszakaszaikban olyan eseményeket éltek meg, amelyeket nem tudtak eredményesen kezelni: Breivik esetében megjelennek a koragyermekkori – normatív és rendkívüli – krízisek, a szülők válásából adódó kötődési problémák, és a serdülőkori identitásválság, amelyek együttes előfordulása hozzájárulhatott a szélsőséges erőszakos eszmék kialakulásához és megszilárdulásához. Ugyancsak a serdülőkori identitáskrízis jelei azonosíthatók a Columbine iskolai lövöldözést elkövetők életében, ahogyan az olyan szubklinikai személyiségstratégiák is, mint a nárcizmus és a kodependencia, amelyek egyéb más pszichoszociális tényező fennállása esetén, növelhetik a szélsőségességre való hajlamot. Arra pedig, hogy nemzetbiztonsági szempontól miért kintüntetett figyelmet érdemlő kérdés a serdülőkori krízis és milyen alapot szolgáltathat iskolai támadásokra, két hazai példánk is van a közelmúltból (URL3; URL4; URL5). Ezek azok a főbb viselkedéses jegyek, amelyek azonosításuk révén egy-egy erőszakos bűncselekmény még idejében felderíthető.

A krízispszichológiai értelmezésben rejlő felderítéstámogató lehetőségek

Ami a felderítéstámogató lehetőségeket illeti, szót kell ejtetnünk a személyiségprofil-alkotás egy speciális típusáról, a kockázati profilalkotásról, valamint két további eljárásról, a pszichológiai boncolásról és a pszichológiai szempontú tartalomelemzésről, amelyek segítenek elemezni egy-egy trauma és krízismátrix – nemzetbiztonsági – kockázatát.

Számos, főként nyomozástámogató pszichológiai eljárást dolgoztak ki a kutatók az évek során (Arrigo, 2003; Corteen et al., 2023; Davies et al., 2024; Weiner & Otto, 2013), amelyek közül a bűnügyi profilalkotás örvend a legnagyobb népszerűségnek a kutatók körében is (Ivaskevics, 2020; Innes, 2007; Kocsis, 2007; Lehoczki, 2014; Lehoczki, 2011; Lehoczki & Ronyecz, 2021; Lohner, 2024; Lohner, 2023). A bűnügyi profilalkotás kapcsán négy nagyobb paradigmával/irányzattal találkozunk:

1) diangosztikus értékelés/klinikai megközelítés (Diagnostic Evaluation/ Clinical Approach), amely az első profilalkotás-irányzat, és amelynek lényege, hogy az elkövető mentális állapota és személyiségkarakterisztikái konzisztensek, így nemcsak a hétköznapi életében, hanem az elkövetés során is megjelennek és azonosíthatók;

2) a bűnügyi nyomozati elemzés (Criminal Investigative Analysis) az FBI által kidolgozott profilozó eljárás, amelynek alaptézise, hogy a helyszínen olyan pszichikai nyomok is találhatók, amelyek szisztematikus elemzésével következtetni lehet az elkövető személyiségére, és így lényegében két elkövetői típusba, a szervezett és a szervezetlen típusokba sorolható be;
3) a statisztikai megközelítés vagy nyomozati pszichológia (Statistical Approach/Investigative Psychology) David Canter által kidolgozott eljárás, alapja pedig az azonosított viselkedésminták kódolása és komplex statisztikai eljárásokkal való elemzése;
4) a viselkedéses bizonyíték elemzés (Behavioral Evidence Analysis) Brent E. Turvey módszere, amely a dedukcióra, a multidiszciplinaritásra és a forenzikus tudományokból származó eredményekre épít; az általánostól halad a specifikus felé és minden bűncselekményt önálló entitásként értékel. Ez a profil a vizsgálata során egyrészt a helyszín jellemzőiből, másrészt a viktimológiából, harmadrészt minden egyéb tárgyi bizonyítási eszközből szerzi az információkat (Ivaskevics, 2020; Lehoczki, 2021; Lehoczki, 2011; Turvey, 2012).

Ez a négyes irányzat egészíthető ki a földrajzi profilalkotással, amely a bűncselekmények földrajzi elhelyezkedésének elemzésével igyekszik segíteni a nyomozást (Ivaskevics, 2020). Bár abban sincs konszenzus, hogy nemzetbiztonsági területen, terrorelhárításban alkalmazható-e a személyiségprofil-alkotás, és hogy profilozhatók-e a magányos merénylők (Ivaskevics, 2020; Lohner, 2023). Úgy vélem, hogy a személyiségprofil-alkotás jól alkalmazható eljárás, csak nem abban a kontextusban, ahogyan az a bűnügyi profilalkotás kapcsán elvárható és megszokott. A műveleti célú profilalkotás voltaképp kockázatelemzésen alapuló kockázati profil, amelynek célja egyrészt azonosítani a kockázati indikátorokként jelenlévő viselkedésmintázatokat, majd ezek szisztematikus elemzésével egy kockázatalapú személyiségprofilt létrehozni, amely prediszpozíciókat tartalmaz a célszemély/célcsoport kapcsán.

Ezek a kockázati indikátorok a radikalizáció krízispszichológiai értelmezésében a fent bemutatott esetek kapcsán is feltárt normatív és rendkívüli krízisek és a sorozatos traumák, míg a kockázati profil az ezekből eredő deviáns személyiség- és viselkedésváltozások feltárása és (kockázat)elemzése. Ezeknek a traumáknak és krízisállapotoknak a valóságban is megfigyelhető jelei vannak: online manifesztumok, mint az Unabomber és Breivik esetében; paranoia és paranoid viselkedés, mint a Teréz körúti robbantó személyiségében; a xenofóbiáig fokozódó üldöztetéses tévképzetek megjelenése, mint Matapour esetében; a serdülőkori identitásválság és a vélt vagy valós kortársbántalmazásból adódó

viktimizáció és az ezzel kapcsolatos, jellemzően megtorló jellegű fantáziatevékenység, mint az a Columbine-i iskolai lövöldözőknél, vagy a hazánkban, 2009-ben elkövetett pécsi egyetemi lövöldözőnél. Ezeket a személyiség- és viselkedésváltozásokat hivatott a kockázati elemzés azonosítani és összegezni.

Ugyancsak ezen rizikófaktorok vizsgálatára alkalmazható a pszichológiai boncolás eljárása (Psychological Autopsy, PA) (Amritha et al., 2025; Sablone et al., 2024; Canter, 2000), amely ugyan alapvetően retrospektív eljárás, de megfelelően validált empirikus kutatások után véleményem szerint a műveleti célú, kockázatelemésen alapuló személyiségprofil-alkotásba is jól adaptálható és integrálható eljárásról van szó.

A pszichológiai szempontú tartalomelemzés (Krizbai, 2020; Szijártó, 2018, 2017, 2016, 2014) pedig elsősorban a nyílt forrású információk elemzését foglalja magába. Ezeknek az OSINT adatoknak az elemzés-értékelése a magányos merénylők esetében kitüntetett terület: egyrészt az egyéni radikalizáció színtere sok esetben az online közeg, nemcsak a nyílt, hanem mind a dark és a deep web felületei (a hazánkban, az utóbbi években megjelenő, nagy média érdeklődést kapó esetekben is a fiatalok ezeken a felületeken keresztül radikalizálódtak); másrészt sok esetben az elkövetők az elkövetés előtt különböző közösségimédia-platformokon osztják meg manifesztumaikat, amelyek direkt üzenetek az erőszakos cselekmény végrehajtását illetően, ahogyan azt láttuk az Unabomber és Breivik esetében, illetve a hazánkban iskolai lövöldözést elkövetni tervező fiatalok esetében is. Ezekben az online tevékenységekben nyomon követhető az elkövető, illetve a célszemély viselkedésváltozása, esetenként mentális állapotának romlása, ami pedig a kockázati profil elkészítését segíti.

Összegzés

A radikalizáció és a krízisek kapcsolatrendszerének tudományos validálása még várat magára, ugyanakkor kétségtelen, hogy a két jelenség között pozitív összefüggés valószínűsíthető.

A traumatikus eseményeknek komoly személyiségformáló szerepük van; ideális esetben ezeket a traumákat az egyén adaptív megküzdési módszerekkel eredményesen fel tudja dolgozni és az új self-részeket integrálni tudja személyiségébe. Azonban abban az esetben, ha a traumafeldolgozás valamilyen oknál fogva nem, vagy nem megfelelő módon történik meg, az egyén krízisbe kerül. A múltban gyökerező trauma pedig a jelenben és a jövőben krízishelyzetet és krízismátrixot generál. Ha a krízissel és az azt kiváltó eseménnyel az egyén nem tud eredményesen megküzdeni, nem csak fizikai és/vagy mentális

diszfunkciók és megbetegedések jelentkezhetnek nála, de az arra hajlamos személyek elindulhatnak a szélsőséges erőszakosság és a radikalizáció útján. Ezt az állítást támasztják alá a bemutatott rövid esetek is: a bemutatott magányos elkövetők életében sorra azonosíthatók olyan normatív és rendkívüli krízisek, amelyek volatképpen előmozdították az elkövetők radikalizációját. Ezek a krízisállapotok nem maradnak rejtve: vannak olyan manifesztációi, amelyeket azonosítva segíthetjük a felderítést és elhárítást. Amint arra rámutattam, az azonosításhoz pszichológiai alapú eljárások is hozzájárulnak, úgymint a kockázati alapú személyiségprofil-alkotás, a pszichológiai boncolás és nem utolsó sorban a nyílt forrású tartalmak pszichológiai elemzése – ez utóbbi különösen hangsúlyos a magányos merénylők radikalizációja és kockázatelemzése kapcsán.

Természetesen fontos hangsúlyozni: ha valaki valamilyen okból kifolyólag nem tud eredményesen megküzdeni egy lelki krízissel, még nem lesz szélsőséges és radikális. Ezt több tényező és körülmény együttes fennállása alakítja és formálja.

Annak érdekében pedig, hogy a trauma-krízis-radikalizáció jelenségéről és fennálló kapcsolatukról pontos képet kapjunk, elengedhetetlen, hogy az elméletet empirikus úton igazoljuk és kutatási eredményekkel támasszuk alá, vagy éppen cáfoljuk meg. A kutatások, amennyiben túlléptek az alapkutatások szintjén, olyan alkalmazott és gyakorlati kérdésekre is választ adhatnak, minthogy hogyan, milyen módszerrel azonosíthatók ezek a magányos elkövetők még az erőszakos cselekmény elkövetése előtt; milyen eljárások tudják segíteni a felderítést, vagy hogy esetükben milyen terápiás és reintegrációs, deradikalizációt célzó foglalkozások alkalmazhatók eredményesen.

Amint látjuk, a trauma-krízis-radikalizáció jelensége komplex kérdés, amely körültekintést és multidiszciplinaritást igényel.

Felhasznált irodalom

American Psychiatric Association (2022). *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition, Text Revision (DSM-5-TR)*. APA. https://doi.org/10.5209/psic.84045

Arrigo, B. A. (2003). *Introduction to Forensic Psychology*. Academic Press.

Balczár L., Vandlik E., & Kárpáti T. (2020). *Pszichiátriai gondozásról, pszichiáter rezidenseknek*. Állami Egészségügyi Ellátó Központ.

Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus Kiadó.

Bóna A. (2015). A krízis lélektana. In Kiss E. Cs., & Sz. Makó H. (Szerk.). *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* (pp. 123-137). Pro Pannonia.

Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry*. Basic Books. https://doi.org/10.1176/ps.15.8.467

Corteen, K., Steele, R., Cross, N., & McManus, M. (Eds.) (2023). *Forensic Psychology, Crime and Policing. Key Concepts and Practical Debates*. Bristol University Press.

Cullen, D. (2009). *Columbine*. Grand Central Publishing / Twelve. https://doi.org/10.1093/sw/54.4.375

Csürke J. (2005). *A lótuszevő eszmélése. A lélektani krízis promóciós aspektusa.* Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Pszichológiai Doktori Iskola.

Davies, G. M. & Beech, A. R., & Colloff, M. F. (Eds.) (2024). *Forensic Psychology: Crime, Justice, Law, Interventions. Fourth edition*. John Wiley & Sons Ltd.

Davis, M., Rainbow, L., Fritzon, K., West, A., & Brooks, N. (2018). Behavioural investigative advice: A contemporary commentary on offender profiling activity. In. Griffiths, A. & Milne, R. (Eds.), *The Psychology of Criminal Investigation: From Theory to Practice*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315637211-11

Erikson E. (1991). *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat Kiadó.

Erlandsson, Å., & Meloy, J. R. (2018). The Swedish School Attack in Trollhättan. *Journal of Forensic Sciences, 63*(6), 1917-1927. https://doi.org/10.1111/1556-4029.13800

Farkas J. (2023). Az iszlám radikalizálódás pszichológiai háttere. A push-pull rizikófaktorok aspektusa. *Magyar Rendészet, 23*(3), 59–173. https://doi.org/10.32577/mr.2023.3.10

Fekete S., Vörös V., & Osváth P. (2015). Krízishelyzet, felismerés, etiológia és terápia a pszichiátriai ellátásban. In Kiss E. Cs., & Sz. Makó H. (Szerk.), *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* (pp. 152-165). Pro Pannonia.

Flatten, G. (2005). Posttraumatische Belastungsstörungen (PTSD). In Egle, U. T., Hoffmann, S. O., & Joraschky, P. (Eds.), *Sexueller Missbrauch, Misshandlung, Vernachlässigung Erkennung, Therapie und Prävention der Folgen früher Stresserfahrungen* (pp. 297-315). Schattauer GmbH.

Fleming, S. (2022). The Unabomber and the origins of anti-tech radicalism. *Journal of Political Ideologies, 27*(2), 207-225. https://doi.org/10.1080/13569317.2021.1921940

Gill, P., Horgan, J. G., & Deckert, P. (2013). Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists. *Journal of Forensic Sciences, 59*(2), 425-435. https://doi.org/10.1111/1556-4029.12312

Goffman, E. (1974). *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Penguin Books.

Gullestad, S. E. (2017). Anders Behring Breivik, Master of Life and Death: Psychodynamics and Political Ideology in an Act of Terrorism. *International Forum of Psychoanalysis, 26*(4), 207–216. https://doi.org/10.1080/0803706x.2017.1333138

Gupta, A. (2018). A Psychological Accounting of a Modern Luddite: Ted Kaczynski AKA the Unabomber. *Psychology and Psychotherapy Research Study, 2*(1), 526-533. https://doi.org/10.31031/PPRS.2018.02.000526

Haller J., & Ivaskevics K. (2020). Terrorizmus. In Haller J. (Szerk.), *Bűntettek kriminálpszichológiája* (pp. 237-270). Dialóg Campus Kiadó. https://doi.org/10.1080/0803706X.2017.1333138

Innes B. (2007). *Bűnös elmék: pszichológiai profilalkotás a bűntények felderítésében*. Skandi-Wald Könyvkiadó.

Ivaskevics K. (2020). Bűnözői profilalkotás. In Haller J. (Szerk.), *Rendészeti pszichológia* (pp. 111-148). Dialóg Campus Kiadó.

Jacobsen, C., & Maier-Katkin, D. (2015). Breivik's Sanity: Terrorism, Mass Murder, and the Insanity Defense. *Human Rights Quarterly, 37*(1), 137–152. https://doi.org/10.1353/hrq.2015.0011

Jonason, P. K., & Middleton, J. P. (2015). Dark Triad: The "Dark Side" of Human Personality. In. Wright, W. D. (Eds.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2nd edition* (pp. 671-675). Elsevier Ltd. https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.25051-4

Jones, S. (2002). Representing Timothy McVeigh. *War Stories, 28*(3), 8-16. https://doi.org/10.4135/9781452229300.n1174

Juhász A., & Kuklis N. B. (2021). Poszttraumás növekedésérzés a közlekedési balesetet követően a pályaalkalmassági vizsgálati eredményekkel összefüggésben. *Psychologia Hungarica, 9*(2), 40–61. https://doi.org/10.52993/PSYHUNG.9.2021.2.3

Juhász Á., Ardai B., Nagy L., Balázs L., & Szigeti R. (2023). Az iskolai stressz, az adaptív és maladaptív megküzdés, valamint az iskolai kötődés összefüggései serdülő mintán. *Magyar Pszichológiai Szemle, 78*(1), 43-60. https://doi.org/10.1556/0016.2022.00042

Kerekes Zs. (2015). Az időskor, mint krízis. In Kiss E. Cs., & Sz. Makó H. (Szerk.). *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* (pp. 182-218). Pro Pannonia.

Kocsis R. N. (Eds.) (2007). *Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice*. Humana Press. https://doi.org/10.1177/0306624x07304732

Kovács É., Balog P., & Preisz L. (2012). A Poszttraumás Növekedésérzés Kérdőív pszichometriai mutatói hazai mintán. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika, 13*(1), 57-84.

Krizbai D. D. (2020). Az új média veszélyei – az elmagányosodás, illetve radikalizálódás biztonságpolitikai aspektusból. *Hadtudományi Szemle, 13*(2), 191-203. https://doi.org/10.32563/hsz.2020.2.15

Langman, P. (2009a). Rampage school shooters: A typology. *Aggression and Violent Behavior, 14*(1), 79-86. https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.10.003

Langman, P. (2009b). *Why kids kill: Inside the minds of school shooters*. Palgrave MacMillan.

Lehoczki Á. (2011). Irányzatok a bűnügyiprofil-alkotásban. *Belügyi Szemle, 59*(1), 62–81. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2011.v59.i6.pp62-81

Lehoczki Á. (2014). Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában. *Magyar Rendészet, 14*(2), 51–61. https://doi.org/10.32577/mr.2014.2.5

Lehoczki Á. (2021). *A poszt–offenzív szakasz pszichológiai vizsgálata az emberölés profilalkotásában.* Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. https://doi.org/10.17625/nke.2022.008

Lehoczki Á., & Ronyecz Cs. (2021). Emberölés nyomozói szemmel és a pszichológiai profilalkotás – esettanulmány. Be*lügyi Szemle, 69*(12), 2087-2105. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.2

Lohner K. (2023). Profilalkotás a terrorelhárításban – profilozzuk-e a magányos elkövetőket? *Scientia et Securitas, 4*(1), 44-50. http://dx.doi.org/10.1556/112.2023.00138

Lohner K. (2024). Speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység. *Belügyi Szemle, 72*(5), 871-891. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp871-891

Magid, A. K. (2009). The Unabomber Revisited: Reexamining the Use of Mental Disorder Diagnoses as Evidence of the Mental Condition of Criminal Defendants. *Indiana Law Journal, 84*(5), 1655-1680.

Melle, I. (2013). The Breivik Case and What Psychiatrists Can Learn from It. *World Psychiatry, 12(1), 16–21*. https://doi.org/10.1002/wps.20002

Meloy, J. R., (2004). Indirect Personality Assessment of the Violent True Believer. *Journal of Personality Assessment, 82(2), 138-146*. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8202_2

Meloy, J. R. & Yakeley, J. (2014). The Violent True Believer as a "Lone Wolf" – Psychoanalytic Perspectives on Terrorism. *Behavioral Sciences & the Law, 32*(3), 347-365. https://doi.org/10.1002/bsl.2109

Meloy, J. R., Habermeyer, E., & Guldimann, A. (2015). The Warning Behaviors of Anders Breivik. *Journal of Threat Assessment and Management, 2*(3–4), 164–175. https://doi.org/10.1037/tam0000037

Mitchell J. (1999). Trauma, felismerés és a nyelv helye. *Thalassa,* 2-3*,* 61-82.

Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism. In Bongar, B., Brown, L. M., Beutler, L. E., Breckenridge, J. N. & Zimbardo, P. G. (Szerk.), *Psychology of Terrorism*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/med:psych/9780195172492.003.0005

Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality, 36,* 556–563. https://doi.org/10.1016/s0092-6566(02)00505-6

Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and Interpersonal Perception: Similarities and Differences in the Social Consequences of Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy. *Social Psychological and Personality Science, 3*(4), 487-496. https://doi.org/10.1177/1948550611427608

Sanki, M., & O'Conno, S. A. (2021). Developing an understanding of Post Traumatic Growth: Implications and application for research and intervention. *International Journal of Wellbeing, 11*(2), 1-19. https://doi.org/10.5502/ijw.v11i2.1415

Szijártó L. (2014). A pszichológiai szempontú tartalomelemzés használatának lehetőségei a védelmi szférában. *Műszaki Katonai Közlöny, 24*(1), 242-258.

Szijártó L. (2016). Az internethasználat biztonságetikai kérdései – A virtuális lét rejtett veszélyforrásai. *Nemzetbiztonsági Szemle, 4*(1), 45-57.

Szijártó L. (2017). Magányos elkövetők az interneten – Az internetes tartalmak pszichológiai szempontú elemzése. *Szakmai Szemle, 15*(4), 100–112.

Szijártó L. (2018). *Alkalmazott pszichológiai módszerek a terrorizmus elleni harcban. Szélsőséges csoportok és személyek internetes tevékenységének pszichológiai szempontú tartalomelemzése.* Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the Positive Legacy of Trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455-471. https://doi.org/10.1002/jts.2490090305

Thompson, R. J., Mata, J., Jaeggi, S. M., Buschkuehl, M., Jonides, J., & Gotlib, I. H. (2010). Maladaptive coping, adaptive coping, and depressive symptoms: Variations across age and depressive state. *Behaviour Research and Therapy, 48,* 459–466. https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.01.007

Turvey, B. E. (2012). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis. 4th edition*. Cambridge: Academic Press. https://doi.org/10.1016/b978-0-12-385243-4.00005-8

Wadsworth, M. E. (2015). Development of Maladaptive Coping: A Functional Adaptation to Chronic, Uncontrollable Stress. *Child Development Perspectives, 9*(2), 96-100. https://doi.org/10.1111/cdep.12112

Weiner, I. B., & Otto, R. K. (Eds.) (2013). *The Handbook of Forensic Psychology. Fourth Edition*. John Wiley & Sons, Inc. https://doi.org/10.1002/9781394260591

Zeligman, M., Grossman, L., & Tanzosh, A. (2019). Posttraumatic Growth in Trauma Survivors: Meaning Making and Locus of Control. *Journal of Counselor Practice, 10*(2), 1–21. *https://doi.org/10.22229/ptg1022019*

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Iranian-born Norwegian man gets 30 years for Oslo Pride shootings.* https://www.aljazeera.com/news/2024/7/4/iranian-born-norwegian-man-gets-30-years-for-oslo-pride-shootings

URL2: *Oslo Pride shooter handed maximum sentence.* https://www.al-monitor.com/originals/2024/07/oslo-pride-shooter-handed-maximum-sentence

URL3: *Az FBI szólt a TEK-nek, Budapesten fogták el az iskolai lövöldözést tervező kamaszt.* https://index.hu/belfold/2025/02/03/budapest-tek-fbi-kamasz-kivegzes-iskolai-lovoldozes/

URL4: *Iskolai lövöldözéssel fenyegetőzött egy bajai diák, a rendőrség. őrizetbe vette* https://telex.hu/belfold/2025/02/03/baja-iskolai-lovoldozes-fenyegetes-rendorseg

URL5: *Ítéletet hozott a Miskolci Törvényszék az iskolában lövöldözést tervező fiatalkoruval szemben* . https://birosag.hu/miskolci-torvenyszek/sajto/kozlemenyek/20250120/iteletet-hozott-miskolci-torvenyszek-az-iskolaban-lovoldozest-tervezo-fiatalkoruval-szemben

Alkalmazott jogszabályok

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

18/2020. (V.29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről

50/2020. (X.16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről

26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Erdélyi Á. (2026). Trauma, krízis és radikalizáció. A radikalizáció krízispszichológiai értelmezése és ennek lehetőségei a felderítéstámogatás során, *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1903–1925. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1903-1925

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg.A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Erdélyi Ákos, aki a erdelyi.akos@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1927-1947

A magyarországi polgárőrségek történeti fejlődése és működése 1920-ig

The historical development and operation of Hungarian civil guards until 1920

Ernyes Mihály
Dr., c. főiskolai docens, rendőr dandártábornok
ermi_uiroda@freemail.hu

Lippai Zsolt
Dr., PhD, adjunktus, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Kardos Pál
tanársegéd, igazgató, elnök, általános és oktatási elnökhelyettes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar;
Zuglói Önkormányzati Rendészet, Budapesti Polgárőr Szövetség, Országos Polgárőr Szövetség
kardosp@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány elkészítésének célja a sokak által csak kevéssé ismert magyarországi polgárőrségek történetének és működésének vizsgálata a 20. század első negyedéig terjedően.

Módszertan: A tanulmány szerzői gyakorló rendészeti szakemberként elemzik a polgárőrség hazai kialakulásával, fejlődésével és működésével kapcsolatban felelhető tanulmányokat, levéltári dokumentumokban és a korabeli sajtóban megjelent forrásokat, betekintést adva az egykori Magyarország polgárőrségeinek napjainkra már feledésbe merült történeti fejlődésébe és működésébe 1920-ig.

Megállapítások: Az olvasó rálátást nyer a polgárőrség hazai kialakulására, fejlődésére és tevékenységére. Pillanatképet adva a biztonság mint közös küldetésünk megteremtése egyik speciális, korabeli szervének mindennapjairól.

Érték: A tanulmány szerzői a magánbiztonság átfogó tudományos kutatásához kívánnak hozzájárulni, felismerve annak tényét, hogy a kutatott téma a rendőri működés folyamatosan időszerű kérdése, ugyanis a rendőrség működésében az elmúlt évtizedek számos, addig nem tapasztalt helyzetet eredményeztek. A feladatok és elvárások mennyiségi és minőségi átalakulása a biztonság

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 23. Átdolgozás: 2026. 02. 16. Elfogadás: 2026. 02. 28.

megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplői közötti kapcsolat átértékelését is szükségessé teszi. A tanulmány ezen tevékenység tanulmányozásához nyújt segítséget.

Kulcsszavak: Magyarország, magánbiztonság, közbiztonság, polgárőrség, rendészettörténet.

Abstract

Aim: The aim of this study is to examine the history and functioning of Hungarian civil guards, which are little known to many people, up to the first quarter of the 20th century.
Methodology: As practicing law enforcement professionals, the authors of the study analyze relevant studies, archival sources, and contemporary press sources related to the formation, development, and operation of the civil guard in Hungary. providing insight into the historical development and operation of the civil guard in former Hungary, which has been forgotten today, up to 1920.
Findings: The reader gains insight into the formation, development, and activities of the civil guard in Hungary. It provides a snapshot of the daily life of one of the special contemporary organizations dedicated to our common mission of ensuring security.
Value: The authors of the paper wish to contribute to a comprehensive scientific research on private security, recognizing that the topic under study is a topical issue in the ongoing operation of the police, as the past decades have brought about a number of unprecedented situations in the operation of the police. The quantitative and qualitative transformation of tasks and expectations also calls for a reassessment of the relationship between state and non-state actors in the creation and maintenance of security. This study will help to explore this activity.

Keywords: Hungary, private security, public security, civil guard, law enforcement history.

Bevezetés

Magyarországon ma több mint 65 000 polgárőr, megközelítőleg 2000 egyesületben és húsz (megyei és fővárosi) szövetségbe tömörülve végzi szabadidejében önkéntesen vállalt bűnmegelőzési feladatait. Napjainkra a polgárőrség a közbiztonság egyik fő letéteményese, a rendőrség, a rendvédelmi és rendészeti

szervek, továbbá a helyi önkormányzatok stratégiai partnere lett, jelentős és tevékeny részt vállalva a bűncselekmények megelőzéséből, az állampolgárok szubjektív biztonságérzetének javításából (URL1).

A polgárőrség létrejötte Magyarországon (értsd: hazánk rendszerváltását követően, a jelenkorunkban is működő polgárőr szervezet) szorosan kapcsolódott a rendszerváltozáshoz és az annak nyomán kialakult közbiztonsági kihívásokhoz. A jogszabályi környezet átalakulása lehetővé tette az állampolgári önszerveződést, miközben a rendészeti szervek meggyengülése és a nyitott határok új bűnügyi helyzetet teremtettek. A polgárőrség kialakulása kényszer szülte válaszként értelmezhető azon állampolgárok részéről, akik aktívan kívántak tenni a közbiztonság érdekében. Túrós András megítélése szerint a polgárőrség fejlődése három szakaszra bontható. Az 1991–1996 közötti időszak az útkeresés időszaka volt, amikor az önkéntes szervezetek lelkesedésre és saját erőforrásokra támaszkodva működtek, állami és önkormányzati támogatás nélkül. Az 1997–1998-as időszakban belső konfliktusok nyomán világossá vált a polgárőrség civil jellege, amelynek megerősítése kizárta a hatósági jogkörök és militáns törekvések lehetőségét. Ez teremtette meg a rendőrséggel való fokozatos együttműködés alapjait. A harmadik szakaszban, az elmúlt évtizedben, a polgárőrség stratégiai partneri státuszt kapott az államtól, ami jelentős szakmai, szervezeti és technikai fejlődést eredményezett (Lippai & Kardos, 2022).

Joggal vetődik fel azonban a kérdés, ez egy a rendszerváltást követően, kanadai mintára létrehozott civil szervezet, vagy annak voltak-e már előzményei a magyar rendészet történetében? A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – erre a kérdésre keressük a választ. Tanulmányunk célja a magyarországi polgárőrségek mikrotörténeti jellegű fejlődésének és működésének általános bemutatása a kezdetektől a 20. század első negyedéig. A vizsgálat nem egyes települések részletes esettanulmányaira törekszik, hanem a jelenség átfogó, leíró elemzésére, különös tekintettel a polgárőrségek kialakulásának társadalmi hátterére, szervezeti sajátosságaira, jogi szabályozottságára és rendészeti szerepére. Írásunkkal hozzájárulunk a nem állami rendészeti szereplők történeti értelmezéséhez, valamint ahhoz a szélesebb szakmai diskurzushoz, amely a közbiztonság megteremtésében és fenntartásában részt vevő állami és társadalmi szereplők kapcsolatát vizsgálja. Mindazzal együtt, hogy a témakör vizsgálatakor, a bőségesnek egyáltalán nem tekinthető – általunk előtalált, a jövőbeni kutatások alapját képezhető – levéltári és szakirodalmi források és a korabeli sajtó által közre adottak álltak rendelkezésünkre. Írásunkban a polgárőr(ség) kifejezést kiterjesztett értelmezésben vizsgáljuk meg, értve az alatt valamennyi általunk fellelt, nem állami rendészeti, civil jellegű szerveződést.

Kalandozás az időben és a fogalmi meghatározások között

A polgárőrség – hasonlóan más rendészeti intézményekhez – elnevezésében és működési tartalmában is változásokat magánhordozó olyan testület, melynek bűnmegelőzési fókuszú alaptevékenysége szervesen kapcsolódik a rendfenntartáshoz, a lakosság védelméhez. Mindezek hű bemutatói, hordozói a definitív megközelítését képező meghatározások lexikoni állomásai is, amelyek inkább értelmezési közlések. Nézzük hát meg ezeket!

- A *Révai Nagy Lexikon* alapján a „*Polgárőrség, polgárokból a katonai szervezet mintájára alakuló fegyveres őrség, amely mozgalmas időkben, forradalmak, háború idejében közbiztonsági szolgálatot teljesít.*" (Révai, 1922).
- A *Magyar Nyelv Szótára* leírta azt a „*milicia*" egyik jelentéseként, és olyan fegyveres alakulatnak nevezte, amelyet rendkívüli időkben a polgárság köréből szerveznek (Balassa, 1940).
- A *Magyar Nyelv Értelmező Szótára* szerint a polgárőrség „*Polgári (I. 3) férfi személyekből főleg rendkívüli időkben többnyire önkéntes jelentkezés útján, katonai mintára szervezett fegyveres karhatalmi alakulat, amely (szükség esetén) közbiztonsági szolgálatot teljesít; önkéntes karhatalom.*" (Bárczi, 1961).
- A *Hadtudományi Lexikon* megfogalmazásában a „*polgárőrség: az állampolgárok önkéntes részvételén alapuló karhatalmi szervezet, fő célja és feladata a bűnmegelőzés, továbbá a közrend és a közbiztonság védelme*" (Szabó, 1995).
- Míg a *Rendészettudományi Szaklexikon* szócikkeként a „*Polgárőrség: önkéntes alapon szerveződő olyan társadalmi önvédelmi szervezet, amelynek célja a települések biztonságának erősítése, a lakókörnyezetet veszélyeztető bűncselekmények megelőzése, a közlekedési balesetek elkerülésének segítése, a gyermek- és ifjúságvédelem erősítése, valamint az állami feladatokat ellátó szervek munkájának lakossági segítése*" (Boda, 2019).

A polgárőrség és az egyes polgári jellegű rendfenntartó polgári egységek eredetét kutatva kell megemlítenünk, hogy 1805-ben a kivonuló katonaság helyett Bécsben a tizenegyezer fős polgárőrség (Bürgermiliz) lépett fegyveres szolgálatba. A lovasságra, gyalogságra és tüzérségre tagolódott testület tisztikarát adta a város magisztrátusa. A gyalogságon belül volt polgári ezred (Bürgerregiment), több század városi őrsereg (Stadtmiliz), polgári gránátosok (Bürgerlicher Grenadier), lövészegység (Scharfschützen), egy magyar polgári csapat (Bürgerlich Ungarischen Corps) és egy akadémiai alakulat (Akademische Corps) (Molnár, 1992). A Bécsre történő hivatkozások mellett jó szemléltető a szabad és koronázási város, Pressburg polgárőrségének 1840. évi rangsora, amely érzékelteti a testület katonai szervezését is. A név szerinti felsorolás mellett kitapintható,

hogy ezredes rendfokozatot visel a parancsnok, ugyanakkor van őrnagy, csapat segédtiszt, zászlóalj segédtiszt, az osztályok között pedig lövész osztály és magyar osztály is (Bürger-Miliz Schematismus, 1840).

A korabeli szakirodalmi értekezők közül Zsoldos Ignác (1803-1885) a honi közbátorságról 1838-ban közreadott gondolataiban arról is írt, hogy a városok és helységek belső bátorságára felügyelés becsületes „*helybeli lakosokra bízattatnék*", akik maguk között a területet apróbb részekre, ha kell utcákra is felosztják. Ez a belső rendőrségre (polizey) vonatkozó iránymutatás, nem feledve azt, hogy a település felosztása az ott lakók rendfenntartásban, illetőleg védelemben kifejtett múltbeli gyakorlatára – különösen a városok polgárőri tevékenységére – történő visszautalásnak is tekinthető. Persze a szerző alapvetése, hogy „*megfelelő rendőrség legyen*" (Zsoldos, 1838).

Karvasy Ágost (1809–1896) a polgárőrség alkalmazásának jelentőségére a közrend háborításának eredménytelen megelőzése kapcsán hívta fel a figyelmet, jelezve, hogy „*eleinte a fegyveres rendőri csapatokat vagy a polgárőrsereget kell alkalmazni a csend helyreállítására*" (Karvasy, 1862).

Demkó Kálmán (1852–1918) a felsőmagyarországi városok 15–17. századi életének bemutatása során részletesen érintette a települések polgárőrségeit is, rámutatva a polgárság önvédelmi kényszerítettségére (Demkó, 1890; 1897).

1851 nyarán császári nyílt parancs a nemzetőrség megszűntetésével egyidejűleg engedélyezte a lövész egyletek és a polgárőrségek újjászervezését (Ress, 2022), mellyel kapcsolatban Osváth Pál (1831–1908) arról tett említést, hogy a kormány engedélyével 1859-ben a biharkeresztesi járás polgárainak kérelmére, a tűrhetetlenné vált közbiztonság okán polgárőrség név alatt visszaállíthatták a pandúrságot (Osváth, 1905).

A 19. század első felétől a honi sajtó számtalan hazai és külföldi hír közreadásával is tájékoztatott a polgárőrségekről. 1832. augusztus 27-én a braunschweigi országgyűlés rendeletet hozott arról, hogy húsztól ötvenéves korig minden braunschweigi lakos tartozik polgári szolgálatot tenni, hacsak az alól különös körülmények nem oldják fel (Jelenkor, 1832).

1848. április 25-én Dézs város zászlószentelési ünnepélyt tartott, mert a település hölgyei nemzeti zászlót adományoztak a helyi polgárőrségnek. Az eseményről tudósító a testületet nevezte őrségnek és őrseregnek is (Erdélyi Hiradó, 1848).

A rendkívül rövid, mindössze néhány hét időtartamig élő szászrégeni testület csupán elnevezése miatt érdemel említést az 1848 őszén Szász-Régen településen Bürgerwehr néven megalakult polgárőrség, amely november elején végképpen fel is oszlott (Erdély, 1896).

1867-ben az Észak-amerikai Egyesült Államokból érkező hírekben a polgárőrség jelentéseként feltüntetett kifejezésként a militia szóval találkozhatunk (Budapesti Közlöny, 1867).

Az időben tovább kalandozva, 1914-ben Budapesten a polgárőrség szervezése két irányt vett, melyek egyikében született meg az Önkéntes Őrsereg. E testület a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozott, hivatása volt a fővárosban a katonai épületek és tárgyak kivételével az őrszolgálat ellátása, a sebesültek szállítása és gondozása körüli külső vezetői és felügyeleti szolgálat, továbbá a katonai felügyeleti és jelentési szolgálatnál való segédkezés, szükség esetén karhatalmi segédkezés (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 22.; Szolgálati utasítás, 1914).

Szemelvények a polgárőrség történetéből

A lakosság közrend védelmében való részvétele, többnyire valamilyen őrködés formájában, kötelesség volt, ami jelenthetett közvetlen településvédelmet vagy az ország védelméhez történő hozzájárulást. A céhes rendszer alapján szervezett városvédelem idején az iparos legények mesterré válásukkor, céhszabályaik előírásainak megfelelően beszerezték saját fegyverzetüket is, melyeket időszakonként ellenőrzés alá vontak. A kapuőrök támogatására kirendelt mesterek mellett a fogadott őrségen kívül polgári őrség/éjjeli polgárőrség is részt vett a felső-magyarországi városok őrjárataiban (Demkó, 1890). Ezekben és a Nyugat-Magyarországon királyi kézen maradt városokban a 16. század első felében csatlakozott a német mintát követő fertály-rendszer, melyben a városokat negyedekre tagolták, élükön a Viertelmeisterrel (fertálymester). A negyedeket tizedekre osztották, amelyek vezetői a Rottmeisterek (rajmester) voltak, vagy tizenkettedekre, amelyek élén a Zehendterek (tizedszedő/dézsmaszedő) álltak. A polgárok e tisztségviselők, elsősorban a negyedmesterek ellenőrzése alá tartoztak (Demkó, 1897; Molnár, 1992).

A polgárőrség születését demonstráló elődszervezeteiként ismertek a főképpen német polgárság által létrehívott lövészegyesületek, melyeknek tagjai alkották a települések polgárőrségét (Pallas, 1895). A polgárokkal szemben fontos követelmény volt a fegyverforgatás gyakorlása, melynek végrehajtására szintén a 16. század első felében jöttek létre az említett lövészegyletek. Ezekhez nem tartoztak a céhbeli mesterek, de az évenként megtartott ünnepélyes céllövő versenyen nekik is részt kellett venniük. A lövészegyletek túlélték a fertályrendszer 18. századi felbomlását, és megvoltak még a következő század közepén is (Demkó, 1890; Molnár, 1992).

Sopron szabad királyi városban lövészegylet már a 16. század első felében létezett, melyet alátámaszt az 1532-ből származó első mustrajegyzék. A kimutatások évente rögzítették a hadra fogható legénységet, fegyverzetüket és felszerelésüket (annak egyik utolsó példánya az 1783. esztendőt láttatja). A fegyveres

polgárok esetében fellelhetők a muskétás és a városi gárda elnevezések. Az 1791-ben újjászervezett lövészegylet katonai szervezésű, egyenruhás századba tömörült Bürger-Miliz néven. A város fegyveres polgárai rendszeresen részt vettek az ünnepségeken, díszelgéseken, és fegyveres őrszolgálatot láttak el, valamint védelmi feladatokat is teljesítettek (Molnár, 1992).

Az elsősorban városvédelmi célokat szolgáló lövészsport kezdete Budán 1696-ra, Pesten 1701-re tehető. A 18. század első felében mindkét településen több helyütt létesítettek lövőházakat, melyekben a katonailag szervezett polgári lövöldék (lövészegyletek) tagjai polgárőrséggé is lettek. A kezdetben önkéntes polgárőri szolgálat az idő haladtával kötelezettséggé vált, majd vesztett e jellegéből; utóbbit látszik alátámasztani a Pesti Lövész Egylet alapszabálya, amely azt is tartalmazza, hogy az egylet célkitűzése – a tagok összefogása mellett – a céllövés és egyéb társadalmi mulatság. Ünnepek esetén pedig nem maradt el a parádézásban való részvétel sem. A szabadságharcot követő viszontagságok után a lövöldék 1861-ben keltek új életre; a főváros lövészegyletei 1889-ben kimondták egyesülésüket, s 1896-tól Budapesti Polgári Lövész Egyesület néven működtek 1946-ig (Városi ügyek, 1861; Markó, 1903; Fővárosi Múzeum, 1932; Tóth, 1970; Budapest Főváros Levéltára, 1906; Budapest Főváros Levéltára, 1946).

Tisza Miksa (1864–1945) Pécs polgárőrségéről egy 1714-es feljegyzésre hivatkozva közölte, hogy az tekintélyes pécsi polgárokból szervezett négy polgári kompagniából (század) állt, melyeknek feladata volt a városháza őrzésén kívül a város védelme, ügyelés a belrendre, a közbiztonságra, továbbá közbelépésre olyankor, amikor a város egyenruházott hajdúinak az intézkedése elégtelennek bizonyult (Tisza, 1925; Bárdos, 1976). A polgárőrség korábbi – pécsi – jelenlétére utalt a *Tudományos Gyűjtemény* hasábjain megjelent cáfolat és igazítás szerzője, aki szerint a Pécsi Polgári Katonaság születésének időpontja bizonytalan ugyan, ám 1687-ben, a török kiűzésekor a városnak a pécsi purgerekből (polgár, illetve városi polgárjoggal rendelkező személy) szervezett, jelentős létszámú és híres polgári katonasága volt (Jankó, 1922; P. J., 1824). 1780-ban, amikor Pécs elnyerte a szabad királyi rangot, a kiküldött Királyi Comissió statútumot adott ki, melyben megtiltották, eltörölték az összejöveteleken evést és ivást szolgáló Kompániabéli Ládákat, és a visszaélések helyett engedélyezték egy polgári sereg felállítását a Lövöldöző Társaságnak a neve alatt; meghatározva, hogy azt a pozsonyi és a pesti társaság formájára szabják. A város által némi módosítással magáévá tett statútum királyi jóváhagyást nyert (Kolozsvári & Óvári, 1902; Ernyes, 2003).

Temesvár szabad királyi várossá emeltetésekor, 1782. szeptember 16-án a díszelgésben a városbíró vezetésével felvonult a polgárgárda (Bürger-Garde),

melynek tagjaiból alakult, az 1798-ban a kincstártól nyert engedéllyel lövöldét is építő lövészegylet (Scharf-Schützen-Korps), amely a későbbiekben a polgárőrség egyik csapatát képezte (Bürger-Miliz), majd az 1857-ben történt újjászervezésekor felvette a lövésztársulat (Schützen-Gesellschaft) nevet. A város a vármegyével együtt 1848 márciusában nemzetőrséget állított fel, amely október 10-én a katonai várparancsnok vezérlete alá került; ennek következtében az önkéntes polgárőrség fel is oszlott (Városi Közlöny, 1906).

A polgárőrség tágabb körben ismertté válásának kezdetét több szerző az 1789-es nagy francia forradalomban mutatott tevékenységre teszi (Szabó, 1995; Tolnai Új Világlexikona, 1928), ám magyarországi gyökerei ennél jóval régebbre nyúlnak vissza. Gondolva például arra, hogy Takáts Sándor (1860–1932) szerint Mária Terézia alatt kezdődött a polgári őrhadak/polgári őrseregek/polgári őrségek kora (Nagy, 1937). Erre utal az a kőszegi polgárság fegyveres testületeiről szóló tanulmány is, melynek szerzője már a bevezető gondolataiban megjegyezte, hogy a polgárőrségek történetével a kutatók korábban vajmi keveset foglalkoztak, majd arra is utalt, hogy az 1809 tavaszán szervezett testület polgárőrség elnevezését az 1840-es évek elejétől kezdték használni. Addig a polgári őrsereg (Bürger-Miliz) nevei Civilis Militia, Polgári Militia, Polgári Katonaság, Katonáskodó Polgárok, Uniformirozott Polgárság, polgári formaruhás kar, formaruhás polgári katonaság voltak (Molnár, 1988). Az 1712. évi pozsonyi királykoronázásról a Wienerisches Diariumban (Bécsi Napló) megjelent cikkek alapján készült tanulmány pedig megemlítette, hogy a korona, a koronázási jelvények és ékszerek megérkezését várva a pozsonyi polgárőrség fegyverben állt díszsorfalat (Bagi, 2015).

A Budán és Pesten működő polgárőrség (Bürger Miliz) szervezése 1789-re datálható, amikor a török elleni háború miatt elvezényelt katonaság helyett, a tanács felhívására a lövészegyletek tagjai szívesen vállalkoztak az őrködési feladatok ellátására. Pesten a korabeli szabályozás szerint a polgárőrségbe – több más város előírásával szinkronban –, azok a polgárok kerülhettek, akik polgárjelöltként felvételre jelentkezésükkor egyenruhájukat is bemutatták, illetőleg a tanács előtt uniformisban megjelentek. Kőszegen, 1810 után arra törekedtek rászorítani a polgárokat, hogy a polgárfelvételnél egyenruhában jelenjenek meg. E városban a polgárőrségi szolgálat a polgárfelvétellel vette kezdetét, s akkor ért véget, ha a polgárt testileg alkalmatlanná nyilvánították vagy öreg korában elbocsátották; a polgárőrséggel rendelkezés joga a városi tanácsot illette meg (Göőz, 1896; Iványi, 1939; Molnár, 1988; Berza, 1993).

A polgárőrségek léte, működése többnyire túlterjedt a városokon, azzal együtt, hogy az ottani testületek gyakoriságát, nagyságát a kisebb települések polgárőrségei nem érték el. 1884 nyarán például Szegeden a városi polgárőrség mellett

a tanyai polgárőrség is részt vett a török iga alóli felszabadulás és az árvíz utáni újjáépítés évfordulója kapcsán szervezett ünnepségen (Czegléd, 1884).

A nagy háború (értsd: I. világháború) kezdetén és befejezésekor a híradások nem elhanyagolható szereplői voltak a vidéki polgárőrségek; Maroshévíz és Mezőbád községekben már 1914. augusztus elején szerveztek polgárőrségeket a rend fenntartására; a testületek az önkéntes légiók neve alatt valósították meg törekvéseiket (Ellenőr, 1914).

1918. november 3-án a miniszterelnök a sajtó előtt ismertette a kormánynak a belső rend és béke helyreállítására vonatkozólag tett intézkedéseit; kiemelte, hogy a belső rend helyreállítása érdekében megszervezik községenként a polgárőrséget (8 Órai Ujság, 1918; Budapest – Köztársasági Ujság, 1918). Majd az 1918. november 11-én kelt kormányrendelet megerősítette a polgárőrségek települési szervezésére vonatkozó elhatározást [5.220/1918. (XI. 11.) ME r.].

1918. november közepén, a hadügyminiszterrel és a Nemzeti Tanáccsal történt megállapodás alapján a „fölmívelésügyminiszter" a Magyar Gazdaszövetséghez küldött körlevelében kérte, hogy szervezeteik működési területükön a köz- és magánvagyon védelmére hozzanak létre polgárőrségeket (Alkotmány, 1918). A miniszteri felhívásra a Szegedi Gazdasági Egyesület létrehozta a Szegedi Földmívelők Tanácsát, amely hivatott volt a közbiztonság fenntartása céljából a külterületen is a polgárőrség megszervezésére; a négyezer jelentkezőből száz fő esett a tanyákra (Délmagyarország, 1918).

1918. november elején Marosvásárhelyen – többek között – megalakult a kiváló fontosságú nép vagy polgárőrség (Ellenőr, 1918). Ugyanezen időszakban a budapesti főkapitány nyilatkozatát boncolgatták a fővárosban, hivatkozva arra, hogy a főkapitány felváltva beszélt házőrségről és népőrségről, anélkül, hogy kihallható lett volna, hogy a kettő egy és ugyanaz. A kiadott kormányrendelet a hadseregen kívül csak nemzetőrséget és polgárőrséget ismer, így a leírás szerint ez utóbbit kell a házőrségnek tekinteni (Budapesti Hírlap, 1918).

Szabályozások tükrében

A céllövészetek végrehajtására, a lövészegyesületek létrehozására, működésére vonatkozóan a városok tanácsai a vonatkozó statútumok mellett egyedi utasításokat adtak ki, valamint jóváhagyták az egyletek alapszabályait is. Rendelkezéseikben kitértek az egyletek feladatkörére, szervezetére, tagjainak fegyverzetére és felszerelésére, szükség esetén felsőbb hozzájárulást kértek.

Sopron tanácsa a lövészek rendszabályait 1542-ben adta ki. Pest tanácsa 1701 tavaszán utasította a céheket, hogy tagjaik számára tegyék kötelezővé

a céllövészetet, melyet mintegy évtizeddel később Budán, az újonnan felvett polgároknak a felvétel évére vonatkozóan heti gyakorisággal rendelték el. 1743-ban Buda tanácsa jóváhagyta az akkor alakult céllövész egyesület alapszabályait, majd 1751-ben elrendelte, hogy a katonai századokba beosztott polgárság is vonuljon ki Mária Terézia fogadására (megjegyezve, hogy az uralkodói engedélyezések is tartalmaztak a városok polgárai számára fegyveres kötelezettségeket, lehetőségeket). Komárom 1745-ben kelt privilégiumlevele arról is rendelkezett, hogy a város lakosai háború vagy más veszedelmes körülmények idején, szükség esetén kötelesek az őrségnek fegyveresen segítségére menni. 1768-ban Mária Terézia Székesfehérvár számára engedélyezte a városi lövészegyletek működését s a polgárok fegyvert is hordhattak. A Kincstártól és a Helytartótanácstól is érkeztek engedélyek lövészegyletek felállítására, különösen, ha tagjaik egyenruhával kívánták ellátni magukat, valamint ha költségekkel járó tevékenységeket akartak végezni. 1798-ban Temesvár tanácsa a Kincstártól kért engedélyt lövölde építésére, Kőszeg pedig 1805-ben a Polgári Lövöldöző Társaság tagjainak egyenruhával történő ellátására kért helytartótanácsi engedélyt (Molnár, 1988; 1992).

A 19. század fordulóján, a háborús eseményekhez kötődően, a nemesi felkelés hadba hívására négy ízben (1797, 1800, 1805, 1808), míg harci bevetésére csupán egy alkalommal, 1809-ben került sor.

Az inszurrekcióra vonatkozó törvények (latinul insurrectio, azaz a nemesi felkelést, vagyis a nemesség katonai szolgálati kötelezettségét jelentette az ország védelmében) tételesen érintik a polgárőrséget. Gondolva arra, hogy az 1805. évi I. törvénycikk az általános fölkelés kijelentéséről az alább írott módozat szerint 11. szakasza rögzíti, hogy a szabad királyi és bányavárosok mindegyike egy lovast és minden portájuk után hat gyalogost köteles kiállítani. Azonban a lovas állítása alól száz forint megfizetésével mentesülhetnek azzal a feltétellel, ha azok helyett otthon kellőleg fölszerelt s fegyverekkel ellátott polgárőrséget tartanak a belső biztonságnak minden veszély esetében való megvédésére. Az általános felkelésről 1741-ben született törvény, amely száz forint megváltással tette lehetővé azt, hogy a szabad királyi és bányavárosok mindegyike a portáiknak megfelelő lovasok kiállításától eltekintsen (1741. évi LXIII. törvénycikk az alább megirt módon meghatározott általános fölkelésről). Az 1805. évi nemesi felkelés szervezése azonban nem fejeződött be a kései hadba hívás miatt (Ódor, 2012).

Az 1808. augusztus 28-ára, Pozsonyba összehívott országgyűlésen az uralkodói szándéknak megfelelően, amely az elkövetkező háborúra a nemesi felkelés mozgósítsa is, megszületett az úgynevezett felkelési törvény (1808. évi II. törvénycikk a fölkelésnek az alább írott módon való fölajánlásáról). Annak 13. §-a szerint a szabad királyi és bányavárosok egy-egy felszerelt lovast állítanak

és tartanak, javaik után pedig az országgyűlés által megállapított pénzbeli hozzájárulást fizetnek. Ezeken felül „*a törvényes fölmerülő esetben, nyílt háború idején, minden veszedelem esetére a belső biztonság védelme végett kellőleg fölszerelt s fegyverrel ellátott polgárőrséget kell az országgyűlés által meghatározott módon tartaniok*" (1808. évi II. törvénycikk). Az 1808. évi III. törvénycikk a hadi szemléről és az összes nemesek hadgyakorlatairól 9. §-a a puskákat és pisztolyokat illetően kimondta, hogy a városoknak a benső biztonság fönntartására alakítandó polgárőrségeik számára engedélyezett a szükséges fegyverek kincstári raktárból történő kölcsönzése, és nincs megtiltva a pénzért való beszerzésük sem.

Az ország fegyveres erőinek főparancsnoka – a nádor – 1809-ben kiadta a polgárőrség szolgálati szabályzatát, amelyet 1848-ig alkalmaztak. A több alkalommal és több helyütt, jobbára németül megjelent szabályzat (Reglement, 1809) megírását a magyar írók életéről és munkáiról szóló gyűjtemény Haliczky András Frigyes (1753–1830) egyetemi tanárnak, több katonai dokumentum elkészítőjének tulajdonítja (Szinnyei, 1896). A szabályzat rendelkezett a polgárőrségek feladatáról, amely elsődlegesen a helyben lakás kötelességén alapuló őrtállás és védelem a városban a benső csend, rend és bátorság fenntartásában, másodlagosan pedig a tisztelgési szolgálat kiállása jeles eseménykor. Rögzítette a polgárőrök jogait, kötelességeit, esküjük szövegét, a testület szervezetét, a szolgálatokat, a kiképzést, a tiszteletadást és a büntetéseket. A szabályzat megjelenése előtt a nádor 1808. december 6-i körlevelében elrendelte a felkelési törvény alapján felállított polgárőrségek összeírását. A 42 szabad királyi város összesen 35 800 főnyi polgárőrséggel rendelkezett; a vegyes etnikumú városok nemzetiségeiknek megfelelően hoztak létre egységeket, többnyire magyar és német, Pécsett és Temesvárott délszláv századokat is. 1810. november 12-én kelt rendeletével a nádor utasítást adott a szabad királyi városok polgárőrségeinek az átszervezésére; az alkalmatlanokat és az öregeket el kellett bocsátani és helyükre fegyverforgatásra alkalmas fiatalokat kellett besorozni. Elrendelte a fegyverek összeírását és rendszeres fegyvergyakorlatok tartását is (Molnár, 1992). A szabad királyi városokon és a szabad kerületeken túl mezővárosok is szerveztek polgárőrségeket; a települési polgárőrségek azonban az 1848–49-es szabadságharc idején többnyire beolvadtak a nemzetőrségekbe.

1861-ben ismét megkezdődött a polgárőrségek ébredezése, ám a Schmerling provizórium alatt szervezésük megtorpant és a kiegyezésig felállításuk nem talált rokonszenvre; a nagy háború kezdetéig terjedő időszakban is csupán alkalmi esetek lelhetők fel. 1866 nyarán például nem talált rokonszenvre Baján a polgárőrség felállítására tett javaslat (Sürgöny, 1866), ugyanakkor 1879 őszén Borsod vármegyében újságcikkben ismét felvetődött, hogy az államrendőrség

megszervezéséig egy polgárőrség segíthetné a közbiztonsági érdekeket (Magyarország, 1879). Polgárőrség tényleges, ám csupán időleges szervezése történt Kossuth Lajos 1894. április 1-jei temetésére, majd a két évvel későbbi gyászmenet kapcsán is (Magyarország, 1894; 1896). 1895 szeptemberében a zentai polgármester a király fogadása körüli teendők során, a rendfenntartást célzóan, háromszáz tagú polgárőrséget szervezett (Magyarország, 1895). 1905 decemberében Budapest közgyűlése, a közösség vagyonának és életének hiányos biztonsága okán benyújtott indítvány tárgyalásának zárásaként, 53 szóval 49 ellen lemondott a polgárőrség szervezéséről (Budapesti Hírlap, 1905).

Az 1910-es évek első harmadában Magyarországon a rossz termés, a hosszú nehéz tél, a munkanélküliség hatással volt a bűncselekmények növekedésére. 1912. december 31-én kihirdetésre került a többször módosított 1912. évi LXII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről, amely számos központi rendelkezés bevezetésére adott felhatalmazást (a kormány 1914. július 27-én a kivételes hatalomra vonatkozóan ki is adott 33 rendeletet). A háború kezdeti időszakában a lakosság hangulata nem tükrözte annak a veszélynek felismerését, amely reális és erőteljes fenyegetést jelentett a települések nyugalmára, pedig a hatályba lépett jogszabályok és a nyomukban járó intézkedések komoly figyelemfelhívást is jelentettek. A városi és a községi rendőrségek állományából sokan kaptak katonai behívót, melynek következtében a felnőtt férfilakosság és a települési rendvédelemmel foglalkozók száma is jelentősen csökkent. Az addig vagy kezdetben megfelelő közrend/közbiztonság az ország jelentős részén fokozatosan rosszabbodott (Ernyes, 2017).

E tendencia megállítására, a katonának bevonult rendőrállomány eredményezte nehézségek kiküszöbölésére számos településen szerveztek polgárőrséget, amelyre vonatkozóan 1914. szeptember 16-ig nem volt egységes szabályozás. A hivatásos rendőrség támogatására, ahol a szervezett rendőrség hiányzott, ott a közrend és a közbiztonság feltételeinek biztosítására a belügyminiszter a polgári őrségek szervezésének és eljárásának az ország egész területére vonatkozó, a főváros tekintetében némi eltérést mutató, egységességet célzó körrendeletet adott ki [4.220/1914. (IX. 16.) BM rendelet]. A rendelet és a mellékleteiként kiadott szabályzatok a polgári őrség szervezésének azokat az általános elveit állapították meg, amelyeknek az ország egész területén érvényesülniük kellett. Ezek közzé tartoztak:

- a szolgálat közérdekből történt, díjtalan felajánlása;
- a közrend és közbiztonság megóvásán túl nem terjedhető feladatok meghatározása;
- a hatósági jogkör gyakorlásának nélkülözése; a kellő oktatásról történő gondoskodás;

- a polgári őrök szolgálatuk közben hatósági közegeknek minősülése és
- a fegyverhasználati jog;
- az alispánok illetőleg a polgármesterek kezdeményező intézkedése a polgárőrség felállítására.

A polgárőrök nem voltak tagjai a fegyveres erőnek. A szabályzatok szervezési lehetőségről szóltak – belügyminiszteri jóváhagyással –, amely vonatkozott a testület feloszlatására és működésének megszűntetésére is; azok rögzítették:
- a polgári őrségek településenként alakulását;
- az őrtestületi névviselés szabályait;
- a polgárőrökre vonatkozó követelményeket;
- a megbízás előírásait;
- a polgárőri tisztségeket;
- az elsőfokú rendőrhatóság vezetője előtt teendő eskü (fogadalom) kötelezettségét és szövegét;
- a jelvény és fegyverviselés előírásait.

A polgári őrség megalakulását és működésének megkezdését a helyi szokásoknak megfelelő módon közhírré kellett tenni, közölve azt is, hogy a polgárőrök szolgálatuk közben hatósági közegek.

Budapesten a már érintett Önkéntes Őrsereg a hadvezetőségnek az Országos Céllövő Szövetséghez intézett felkérésére, Budapesti Polgárőrség néven, 1914. szeptember elején kezdett szerveződni (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 08.). A fővárosi sajtó több alkalommal kinyilvánította, hogy e polgárőrség katonai fönnhatóság alatt áll, megalakulása 1914. szeptember 10-én végbement (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 11.). Annak átnevezéséről mintegy tíz nappal később döntöttek, és szeptember 22-én már Önkéntes Őrsereg néven szerepelt, szolgálati utasítását a honvédelmi miniszter október végén adta ki (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 22.; Szolgálati utasítás).

A rendőrség felügyelete alatt működtetendő fővárosi polgárőrség szervezésére a háború kitörését követően igen gyorsan javaslatot tett Kmety Károly (1863–1929) egyetemi tanár, aki erről sürgönyben értesítette a miniszterelnököt is. Tisza István (1861–1918) 1914. augusztus 10-én kelt válaszában arról értesítette a kezdeményezőt, hogy *„Budapesten a rend fenntartására semmiféle különösebb intézkedésre nincs szükség, miért is a polgárőrség felállítására vonatkozó javaslat ez idő szerint még tárgytalannak tekinthető”* (Tisza István összes munkái 1924; Alkotmány, 1914). Budapest rendőrfőkapitánya a miniszteri rendelet megjelenését követően, 1914. szeptember 26-án, plakáthirdetmény közzétételével invitált a polgárőrség szervezésére (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 27.;

Alkotmány, 1914). A másnap kiadott pontosító tájékoztatás szerint a fővárosban magában polgárőrségre egyelőre nincs szükség, és csupán Újpest, Kispest, Erzsébetfalva és Rákospalota területén szervezik a polgárőrséget, jelentkezni az illetékes kerületi kapitányságokon lehet (Budapesti Hírlap, 1914. 09. 28.).

Ungváron kettő polgárőrség volt, nevezetesen az öt héten át élő önkéntes polgárőrség, amely 1914. augusztus 5-én kezdte meg működését és a kötelező polgárőrség, amely 1914. október 12-én (Ung, 1915. 01. 02.; Deák, 1915). A második polgárőrség születésekor a vármegye alispánja és a polgármester a B osztályú (ki nem képzett) népfelkelőket hívta be polgárőri szolgálattételre (Határszéli Ujság, 1914.). E szervezés során kiadott szabályrendelet felsőbb jóváhagyást nem nyert, ezért alapul is szolgált az intézmény megszűntetéséhez (Határszéli Ujság, 1915). Az ungvári kötelező polgárőrség 273 napi működés után, a csendőrségnek szolgálatba lépése folytán, a főparancsnokság és a rendőrkapitány javaslatára 1915. július 12-én megszűnt működni (Ung, 1915. 07. 18.).

Vácott a polgárőrség Váci Önkéntes Őrség név alatt működött 1914. október 15-től 1915. január 20-ig, alkalmazva az Önkéntes Őrsereg szolgálati előírásait. Szabályzatát 1915 januárjában a belügyminiszter nem hagyta jóvá, ezért az önkéntes őrség megszűnt s a továbbiakban a belügyminiszteri körrendeletnek megfelelően mint polgárőrség tevékenykedhetett (Váci Hirlap, 1915. 01. 13.; Váci Hirlap, 1915. 01. 20.).

Siklóson 1914. október 1-jén 149 fővel megszületett az alispáni elrendelésre, de önkéntesen szerveződött polgári őrség, melynek fő feladatát képezte az élet- és a vagyonbiztonság védelme, valamint a hatóságok segítése a közrend fenntartásában. A testület a csendőrség rendelkezése alatt állt, bár tagjainak alapvetően a saját parancsnoksága adott utasításokat. Lőfegyvert csak az arra szóló engedéllyel rendelkező polgárőr tarthatott magánál. A nagyszámú bevonultatás miatt 1916. február 20-án a polgári őrség feloszlott és az éjjeli őri szolgálat vissza szállt a községi rendőrségre (Ernyes, 2017).

A nagy háború kezdete óta szervezett polgárőrségek, különösen az alkalmas férfilakosság bevonulása miatt, rövid életűek voltak. A rendőri erők csökkenése, a polgárőrségek megszűnése, a katonák morális helyzetének romlása – az öncsonkítások, a dezertőrök nyolcvanezret meghaladó száma – okozta nehézségek megszűntetését is célzóan a közös hadügyminisztérium 1917 januárjában katonai rendőrség felállítását írta elő. E testület feladatkörébe tartozott a katonák fegyelmének biztosítása mellett a közcsend, a közrend és a közbiztonság fenntartása. A polgári rendőrségekkel történt együttműködés elképzelése napvilágot látott, az eredményekről adatok viszont nem (Suba, 2008).

1918. október 17-én Tisza István a képviselőházban elismerte, hogy a központi hatalmak elvesztették a háborút. 1918. október 23-án éjjel megalakult

a Nemzeti Tanács, október 25-én a katonatanács és egy diáktanács. 1918. október 31-én meggyilkolták Tisza Istvánt, november 14-én a király lemondott az állami ügyek intézésében való részvételről, november 16-án pedig az országgyűlés mindkét háza kimondta feloszlását és kikiáltották a köztársaságot (Benda, 1982). A sajtó 1918. november 3-tól arról adott tájékoztatást, hogy több településen megkezdődött a polgárőrség szervezése, melyet a hadügyminisztérium is szorgalmazott, mivel gyakori volt vidéken a katonai karhatalom igénylése. A hadügyminisztérium egyedüli megoldásként a polgárőrség megszervezését tartotta, és kérte is, hogy a települések saját embereikkel és szervezeteikkel gondoskodjanak a közrend fenntartásáról. Fegyverekhez a legközelebbi katonai parancsnokságnál juthattak. Budapesten a rendőrség napidíjas polgárőrökkel kívánta létrehozni a polgárőrséget, melynek bizalmi személyei a főkapitányságon kaptak tájékoztatást és fegyvereket. A felmerülő költségek fedezetére a belügyminiszter jelentős pénzösszeget bocsátott a szervezők rendelkezésére (Alkotmány, 1918). 1918. november 11-én 5.220/1918. (XI. 11.) ME r. szám alatt a kormány körrendeletet adott ki Magyarország demokratikus függetlensége, belső rendje, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rend fenntartásának biztosítására létesítendő szervezetekről. A fennálló csendőrség, államrendőrség, határrendőrség, pénzügyőrség, közigazgatási (vidéki) rendőrség, budapesti rendőrség mellett felállított védőrség, katonai rendőrség, budapesti önkéntes őrsereg és vasúti mozgóőrségek elismerése mellett, felállításra, illetőleg megtartásra került a hadsereg, a nemzetőrség és a polgárőrség. Utóbbi olyan önként jelentkezőkből állhatott, akik rendes napi munkájuk mellett saját otthonuk közvetlen védelmét szolgálták. Szervezésükre a helyi viszonyok szerint az egyes városokban és községekben a helyi néptanács és a közigazgatási hatóságok intézkedtek. A szolgálat díjazással nem járt, a polgárőröknek katonai egyenruhájuk nem volt. Ugyanitt megemlítve, hogy a Tanácsköztársaság idején a működő polgárőrségek beolvadtak a vörösőrségbe.

A szerb impérium alatt Baján 1919 nyarán, a bajai háromszögben a következő év áprilisában, Mohácson, Pécsett és Szigetváron a megszállás végén, 1921 augusztusában szerveződött polgárőrség (Brand et al., 1926; Ernyes, 2009). Vegyes eredményességűnek minősíthető tevékenységük méltatásaként 1922. február 11-én a honvédelmi minisztertől Baranya Vármegye és Pécs szabad királyi város főispánjához elismerő és köszönő levél érkezett a szerb impérium alatt, illetőleg a felszabadulást követően a polgárőrségek megszervezéséért és a tagjaik által tanúsított helytállásért. A miniszter kérte a levélben foglaltak közzétételét (Dunántúl, 1922). Emellett szükséges még megemlíteni, hogy Soós Károly (1869–1953) altábornagy, a Pécsi Katonai Körlet parancsnoka 1921. november

23-án szigorúan titkos minősítésű levelet küldött a Pécsi Kerületi Rendőr-főkapitányságnak, amelyben közölte, hogy a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter a polgárőrség szervezését a főispánokra bízta, ezért a főkapitányság illetékességi területéhez tartozó három vármegyéhez a katonai szempontok képviselete végett tiszteket vezényelt. A levél mintegy szabályzatként rögzítette a polgárőrség újbóli szervezésének előírásait. A levél minősítése és tartalma a karhatalmi/katonai jelleggel és a titkossággal a fegyveres erő Trianon utáni rejtésének irányába mutat (Ernyes, 1995).

Befejezés

Az áttekintett források és történeti példák alapján egyértelműen megállapítható, hogy a magyarországi polgárőrségek kialakulása és működése nem tekinthető kizárólag egy-egy korszakhoz vagy rendkívüli történeti helyzethez köthető jelenségnek. E szerveződések a rendészet és a közbiztonság hosszú távú fejlődési folyamatának szerves részeként értelmezhetők, amelyek létrejöttét és fennmaradását a helyi társadalmi viszonyok, a jogi szabályozás alakulása, valamint az állami rendfenntartó kapacitások mindenkori állapota együttesen határozták meg. A polgári alapú rendfenntartás különböző formái – legyenek azok városi polgárőrségek, lövészegyletekhez kötődő testületek, vagy rendkívüli helyzetekben életre hívott önkéntes őrségek – mindvégig a közösségi önvédelem és a közrend fenntartásának igényéből táplálkoztak, miközben funkcionális kapcsolatban álltak az állami rendészeti struktúrákkal.

Zárásként rögzíteni szükséges, hogy az egyes települések polgárőrségeinek története önálló kutatási kategóriát képez, amely módszertanilag és tartalmilag is eltér az országos szintű, szintetizáló megközelítésektől. E mikrotörténeti vizsgálatok lehetőséget adnak a helyi társadalom, az önkormányzati gyakorlat, valamint a rendészeti feladatellátás mindennapi működésének árnyalt feltárására, továbbá arra is, hogy feltérképezhetővé váljanak az egyes települések közötti eltérések és hasonlóságok. E megközelítés létjogosultságát igazolják azon tanulmányok és összefoglaló munkák is, amelyek már e szemléletben születtek meg (Lippai, 2023; Kardos, 2025a; 2025b).

Dokumentarista szemléletű írásunkban ezért arra törekedtünk, hogy a rendészet történetének egy, a szakirodalomban mindeddig viszonylag kevéssé feldolgozott szeletébe nyújtsunk betekintést. Célunk nem a teljesség igényével történő feldolgozás volt, hanem olyan történeti, jogi és szervezeti összefüggések bemutatása, amelyek alkalmasak lehetnek a polgárőrségek múltjának rendszerszintű értelmezésére. Bízunk abban, hogy az általunk közreadott források, példák

és elemzési szempontok megfelelő kiindulópontot biztosítanak a téma további, elmélyült vizsgálatához, és hozzájárulnak a nem állami rendészeti szereplők történeti szerepének, valamint a közbiztonság megteremtésében betöltött funkciójuk tudományos igényű értelmezéséhez.

Felhasznált irodalom

A „P. N."-ban Bajáról. (1866. július 26.). *Sürgöny*, (169), 3.

A belső rend helyreállítása. (1918. november 5.). *Budapest - Köztársasági Ujság*, (259), 2.

A braunschweigi országgyűlés. (1832. szeptember 1.). *Jelenkor*, (70), 558.

A budapesti polgárőrség megalakulása. (1914. szeptember 11.). *Budapesti Hírlap*, (222), 6.

A lövésztársulat feloszlása. (1906. január 15.). *Városi Közlöny*, (1), 125.

A miniszter sietteti a váci polgárőrség feloszlását. (1915. január 13.). *Váci Hirlap*, (4), 2.; A polgárőrség döntés előtt. (1915. január 20.). *Váci Hirlap*, (6), 2.

A Pallas Nagy Lexikona, XI. (1895). Pallas. Budapest, 694.

A polgárőrség szervezése. (1894. március 30.). *Magyarország*, (92), 2.; Kossuth gyászünnep. (1896. március 8.). *Magyarország*, (67), 6-7.

A polgárőrség tagjaihoz. (1915. július 18.). *Ung*, (29), 1.

A polgárőrség, önkéntes őrsereg lesz a hivatalos elnevezése. (1914. szeptember 22.). *Budapesti Hírlap*, (233), 7.

A rendőrség polgárőrsége. (1914. szeptember 28.). *Budapesti Hírlap*, (239), 7.

A társadalom és a háború. (1914. szeptember 27.). *Budapesti Hírlap*, (238), 10.; A főkapitány polgárőrséget szervez. (1914. szeptember 27.). *Alkotmány*, (238), 9.

Az 1914. év eseményei. (1915. január 24.). *Ung*, (4), 2.; Deák, Gy. (1915). Az ungvári polgárőrség története. (1915. július 25.). *Ung*, (30), 2.

Az egész haderő letette a fegyvert. (1918. november 5.). *8 Órai Ujság*, (259), 3.

Bagi Z. P. (2015). Az 1712. évi pozsonyi királykoronázás a Wienerisches Diariumban. In P. Kónya (Szerk.), *Az Országgyűlés 1715-ben és a magyar társadalom a 18. században. (Snem roku 1715 a Uhorská spoločnosť v 18. storočí.)* Eperjesi Egyetem. (Prešovskej Univerzity) Eperjes, 154.

Balassa J. (1940). *A magyar nyelv szótára 2*. Grill. Budapest, 64. 148.

Bárczi G. et al. (Szerk.). (1961). *A magyar nyelv értelmező szótára V. kötet*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 786.

Bárdos K. (1976). *Pécs zenéje a 18. században*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 98-100, 105, 107.

Benda K. (Főszerk.). (1982). *Magyarország történeti kronológiája III.1848-1944*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Berza L. (Szerk.). (1993). *Budapest Lexikon II. kötet*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 329.

Boda J. (Főszerk.). (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus. Budapest, 446.

Brand, E., Kecskés L., & Ruzsics A. (Szerk.). (1926). *Mohács r. tanácsú város évkönyve az 1926. évben a mohácsi csata 400 éves érfordulójának emlékére*. Fridrich Oszkár. Mohács, 30-31.

Bürger-Miliz-Schematismus der k. Frei und Krönungsstadt Pressburg. Für das Jahr 1840. (1840). Anton Edlen v. Schmid. Pressburg.

Demkó K. (1890). *A felső-magyarországi városok életéről a XV-XVII. században*. MTA. Budapest, 47, 49, 79-93.

Demkó K. (1897). *Lőcse története 1*. A „Szepesmegyei Történelmi Társulat" millenniumi kiadványai 5. Lőcse, 365, 401-413.

Elismerés Baranya és Pécs polgárőrségének. (1922. február 12.). *Dunántúl*, (35), 2.

Ernyes M. (1995). *Fejezetek a rendőrség történetéből Pécs-Baranya 1944-ig*. Police Press. Pécs, 1-5.

Ernyes M. (2003). *Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrség története*. TEROMO Bt. Pécs, 35-41.

Ernyes M. (2009). Szerb impérium Baranyában 1918–1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, (19), 18-50. https://doi.org/10.31627/RTF.XVI.2009.18-50P

Ernyes, M. (2017). Pécs-Baranya rendvédelme az első világháború kezdetekor. In Bősz A. (Szerk.), *A Nagy Háború emlékezete. A Dél-Dunántúl és az első világháború*. Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára. Pécs, 122-139.

Észak-amerikai Egyesült Államok. (1867. július 23.). *Budapesti Közlöny*, (109), 1191.

Fővárosi Múzeum. (1932). A székesfőváros közigazgatása az 1932. évben. *Budapesti Statisztikai Közlemények*, 66(4), 467.

Fővárosi ügyek. (1905. december 21.). *Budapesti Hírlap*, (352), 9.

Göőz J. (1896). *Budapest története*. Lampel. Budapest, 144.

Gróf Tisza István összes munkái. (1924). 4. sorozat második kötet. MTA. Budapest, 58.; A budapesti polgárőrség. (1914. augusztus 14.). *Alkotmány*, (194), 6.

Hírek Marosvásárhely. (1918. november 15.). *Ellenőr*, (178), 2.

Iványi B. (1939). A városi polgárjog keletkezése és fejlődése, figyelemmel Buda és Pest városokra. *Budapesti Statisztikai Közlemények*, 84(1), 102, 118.

Jankó J. (1822). Pécs Szabad Királyi Városnak rövid leirása. *Tudományos Gyűjtemény*, 6(1), 38-90.

Kardos P. (2025a). A társadalmi bűnmegelőzés és a polgárőrség története Magyarországon. *Magyar Rendészet*, 2025(1), 81–95. https://doi.org/10.32577/MR.2025.1.5

Kardos P. (2025b). A polgárőrség törvényi szabályozása. Legislation on the Auxiliary Police. *Belügyi Szemle*, 73, 45-61. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i1.pp45-61

Karvasy Á. (1862). *A közrendészeti tudomány*. Emich. Pest, 63.

Királyváró Zenta. (1895. szeptember 17.). *Magyarország*, (254), 5.

Kolozsvári S., & Óvári K. (1902). *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. V. kötet második fele. Pécs városi statútum 1780*. Magyar Jogászegylet. Budapest, 560-576.

Lippai Zs. (2023). A biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőiről. *Belügyi Szemle*, 71(8), 1391-1417. https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.8.4

Lippai Zs., & Kardos P. (2022). Bűnmegelőzés és hazafiság: Interjú Túrós András ny. r. altábornaggyal, az Országos Polgárőr Szövetség elnökével. *Magyar Rendészet*, 21(4), 29-35.
Magyarország, (1879. november 7.). (307), 3.
Markó M. (1903). A budapesti polgári lövészegyesület ünnepe. *Vasárnapi Ujság*, (1903. június 21.), (25), 406-407.
Megszűnt a polgárőrség. (1915. július 12.). *Határszéli Ujság*, (28), 3.
Molnár A. (1988). A kőszegi polgárság fegyveres testületei 1791-1848. *Vasi Szemle*, 42(1), 75-88.
Molnár A. (1992). Polgárőrségek Magyarországon a napóleoni háborúk idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105(3), 94-119.
Nagy M. (1937). Takáts Sándor. *Budapesti Szemle*, 245(714), 195-196.
Nemzetőrség, polgárőrség, népőrség, házőrség. (1918. november 16.). *Budapesti Hírlap*, (269), 8.
Ódor I. (2012). „Lóra nemes, fegyverre magyar!" Az inszurgensek próbatétele 1809-ben. In Bana J. & Katona Cs. (Szerk.), *Franciák Magyarországon, 1809. Konferenciaelőadások. II. k.* Budapest-Győr, 219-233.
Osváth P. (1905). *Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei*. Fritz Ármin. Budapest, 5.
Önkéntes légiók. (1914. augusztus 4.). *Ellenőr*, (123), 1.
P. J. (1824). Megtzáfolások, és Igazítások. Pécs Szabad Királyi Városnak Tudós Jankó János Úr által közlött leírására tett észrevételek. *Tudományos Gyűjtemény*, 8(8), 113-127.
Polgárőrség Budapesten. (1914. szeptember 8.). *Budapesti Hírlap*, (219), 9.
Polgárőrség szervezése falun. (1918. november 16.). *Alkotmány*, (267), 10.
Polgárőrség. (1914. október 12.). *Határszéli Ujság*, (41), 2.
Reglement für die Bürger—Miliz im Königreich Ungarn. Auf höchsten Befehl Sr. K.K. Hoheit des Erzh. Palatinus entworfen. (1809). Pesth.
Ress I. (2022). *A neoabszolutizmus és a provizórium kronológiája a Magyar Korona országaiban 1849–1867*. Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet. Budapest – Szófia, 48.
Révai Nagy Lexikona. (1922). Az ismeretek enciklopédiája XV. kötet. Révai testvérek. Budapest, 550.
Suba J. (2008). A katonai rendőrség felállítása a hátországban 1917-ben. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, (18), 143-155.
Szabó J. (Főszerk.) (1995). *Hadtudományi Lexikon, M-Zs*. Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 972; 1096.
Szeged polgármesteri hivatalától. (1884. augusztus 3.). *Czegléd*, (31), 3.
Szegedi Földmívelők Tanácsa. (1918. november 7.). *Délmagyarország*, (267), 4.
Szervezik a polgárőrséget. (1918. november 3.). *Alkotmány*, (258), 6-7.
Szinnyei J. (1896). *Magyar írók élete és munkái, 4. kötet*. Hornyánszky Viktor. Budapest, 345-349. (Munkái: 348. h. 32. s.sz. Reglement für die Bürger-Miliz im Königreich Ungarn. Pesthini, 1809).
Szolgálati utasítás az Önkéntes Őrsereg számára (1914). *Általános rész.* Pallas. Budapest.

Tisza M. (1925). *Magyarország rendőrségének története*. Haladás.
Tolnai Új Világlexikona. (1928). XIII. kötet. Ném-Őr. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat. Budapest, 36.
Tóth E. (Szerk.). (1970). *Budapest Enciklopédia*. Corvina Kiadó. Budapest, 270, 422.
Valamit a múltból. (1896. július 1.). *Erdély*, (7), 85.
Városi ügyek. (1861. január 19.). *Sürgöny*, (16), 2.
Zászlószentelési ünnepély. (1848. május 2.). *Erdélyi Hiradó*, (358), 279.
Zsoldos I. (1838). *Néhány szó a honi közbátorságról*. Pest, Foglalat 1.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *A polgárőrség*. http://ijoten.hu/szocikk/rendeszeti-szervek

Alkalmazott jogszabályok

1741. évi LXIII. törvénycikk az alább megirt módon meghatározott általános fölkelésről
1805. évi I. törvénycikk az általános fölkelés kijelentéséről az alább írott módozat szerint
1808. évi II. törvénycikk a fölkelésnek az alább írott módon való fölajánlásáról
1808. évi III. törvénycikk a hadi szemléről és az összes nemesek hadgyakorlatairól
1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről
4.220/1914. (IX.16.) BM res. számú körrendelet A polgári őrségek szervezéséről. I. Melléklet: A polgári őrség szervezési szabályzata. II. Melléklet: A Budapest székesfővárosi m. kir. államrendőrség hatósági területén alakítandó polgári őrség szervezési szabályzata
5.220/1918. (XI.11.) ME r. A magyar minisztérium körrendelete, Magyarország demokratikus függetlensége, belső rendje, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rend fenntartásának biztosítására létesítendő szervezetekről

Levéltári források jegyzéke

Budapest Főváros Levéltára, Budapest egyesületei. Budapesti Polgári Lövész Egyesület IV. 1428 (IX.1315/1906); 1429 (82/1946).

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ernyes M., Lippai Zs., & Kardos P. (2026). A magyarországi polgárőrségek történeti fejlődése és működése 1920-ig. *Belügyi Szemle, 74*(7), 1927–1947. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i6.pp1927-1947

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Ernyes Mihály, aki az ermi_uiroda@freemail.hu e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1949-1969

A compliance-rendszerek szerepe a vállalati fenntarthatóság és az etikus működés biztosításában

The Role of Compliance Systems in Ensuring Corporate Sustainability and Ethical Operation

Herman Zsuzsanna
Dr., jogász, közgazdász, HR és Compliance szakjogász
Debreceni Egyetem,
Compliance Önálló Osztály
drhermanzsuzsanna@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy feltárja a vállalati compliance-rendszerek szerepét az etikus működés és a fenntarthatóság biztosításában, különös tekintettel a magyar nagyvállalatokra és a nemzetközi „best practice” modellekre.
Módszertan: A kutatás kvalitatív esettanulmányokra épül, melyek négy vállalat – Richter Gedeon Nyrt., OTP Bank Nyrt., Samsung Electronics és Unilever PLC – compliance gyakorlatát vizsgálják az ISO 37301:2021 és az OECD 2023-as irányelveinek tükrében.
Megállapítások: A vizsgált szervezetek compliance érettsége összefügg a hosszú távú működési stabilitással, reputációs előnnyel és csökkentett jogi kockázatokkal. A tanulmány új elméleti modellt vezet be Compliance Governance Maturity Model (CGMM) néven, amely strukturális, kulturális és ESG-integrációs dimenziók mentén értékeli a megfelelés szintjét.
Érték: A CGMM modell elősegíti a compliance-rendszerek stratégiai szemléletű fejlesztését és tudományos hozzájárulást kínál a vállalati integritás, fenntarthatóság és ESG teljesítmény értékelésének új megközelítéséhez.

Kulcsszavak: compliance, vállalati fenntarthatóság, ESG, integritásmenedzsment

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 01. Átdolgozás: 2026. 01. 05. Elfogadás: 2026. 02. 11.

Abstract

Aim: This study aims to examine the role of corporate compliance systems in ensuring ethical operation and sustainability, with a specific focus on Hungarian large enterprises and international best practice models.
Methodology: The research applies a qualitative case study approach involving four companies – Richter Gedeon Nyrt., OTP Bank Nyrt., Samsung Electronics, and Unilever PLC – analyzed in light of ISO 37301:2021 and the 2023 OECD guidelines.
Findings: Compliance maturity correlates with operational stability, reputational advantage, and reduced legal risk. The study introduces the Compliance Governance Maturity Model (CGMM), a novel theoretical framework assessing compliance across structural, cultural, and ESG-integration dimensions.
Value: The CGMM model provides a strategic perspective for enhancing corporate compliance frameworks and offers a significant academic contribution to evaluating integrity, sustainability, and ESG performance in organizations.

Keywords: compliance, corporate sustainability, ESG, integrity management

Bevezetés

A globális gazdasági és társadalmi környezet komplexitása, valamint a vállalati működések fokozódó szabályozottsága következtében a compliance (megfelelésmenedzsment) a szervezeti irányítás egyik kulcsfontosságú pillérévé vált (Paine, 2019). A megfelelés fogalma mára messze túlmutat a jogi normák betartásán: stratégiai, etikai és kulturális dimenziókat is magában foglal, amelyek a szervezetek fenntarthatóságát és reputációs tőkéjét egyaránt befolyásolják (Kaptein, 2015).

A compliance programok célja nem pusztán a kockázatok csökkentése, hanem egy olyan értékalapú vállalati kultúra megteremtése, amely támogatja az etikus döntéshozatalt és a hosszú távú versenyképességet (OECD, 2023; Ferrell, Fraedrich & Ferrell, 2019). A megfelelésmenedzsment így nem csupán jogi funkció, hanem az etikus működés és a szervezeti fenntarthatóság stratégiai pillére.

Ezzel összhangban az ISO 37301:2021 nemzetközi szabvány a compliancemenedzsmentrendszerek működtetését a szervezeti kiválóság és fenntarthatóság egyik alapfeltételévé emeli. A szabvány hangsúlyozza a vezetői elkötelezettség, a folyamatos fejlesztés és a beépített kockázatkezelés szerepét, amelyek kulcstényezők a vállalati reziliencia és az etikai kultúra fenntartásában.

A magyar vállalati szférában – különösen az olyan meghatározó szereplőknél, mint a Richter Gedeon Nyrt. vagy az OTP Bank Nyrt. – a compliance nem csupán

formális kötelezettség, hanem a vállalati stratégia integráns része, amely elősegíti a bizalomépítést, az átláthatóságot és az etikus működést (Kocziszky & Kardkovács, 2022). E szervezetek gyakorlata jól példázza a nemzetközi jó gyakorlatok (best practices) lokalizációját, ahol a megfelelési rendszerek szerves részévé váltak a fenntarthatósági és reputációs stratégiáknak.

A tanulmány célja, hogy bemutassa a compliance-rendszerek stratégiai szerepét a vállalati irányításban, különös tekintettel a magyar nagyvállalatok és a nemzetközi best practice modellek (például Samsung, Unilever) összehasonlítására. A kutatás kvalitatív dokumentumelemzésen és szabályozási források áttekintésén alapul, kiegészítve az OECD, ISO és EU irányelvek releváns normatív elemzésével.

A compliance fogalma és dimenziói

A compliance tág értelemben a „megfelelés" tevékenysége: annak biztosítása, hogy a szervezet működése összhangban álljon a vonatkozó jogszabályokkal, belső szabályzatokkal és etikai normákkal (OECD, 2021). Ez a meghatározás a vállalati és közszférabeli szervezetek esetében egyaránt a jogi kötelezettségek és a felelős vállalatirányítási elvek összehangolását hangsúlyozza.

Szűkebb értelemben olyan irányítási rendszer, amelynek célja annak biztosítása, hogy a szervezet tevékenysége megfeleljen a jogi, szabályozási és etikai követelményeknek (ISO 37301, 2021a). A szabvány értelmezésében a megfelelésmenedzsment-rendszerek a vezetői felelősség, a dokumentált folyamatok és a folyamatos fejlesztés elvére épülnek, így integrálják a jogi megfelelést és az etikus működést a szervezeti kultúrába.

A modern compliance-szemlélet három fő pilléren nyugszik:

1) Jogi megfelelés (Legal Compliance) – a külső jogszabályok és belső szabályzatok betartása, amely biztosítja a szervezet működésének törvényességét.
2) Etikai megfelelés (Ethical Compliance) – az etikus magatartás normáinak érvényesítése, a döntéshozatali folyamatok értékalapú megalapozása.
3) Szervezeti megfelelés (Organizational Compliance) – a vállalati kultúra, irányítás és kommunikáció integrálása a megfelelési rendszerbe, azaz a compliance beépülése a szervezeti DNS-be (Treviño, Weaver, & Reynolds, 2016).

A nemzetközi kutatások egyre inkább a compliance kultúra fogalmát hangsúlyozzák, mint a vállalati integritás alapját (Paine, 2019, Kaptein, 2015). Ez

a kultúra túlmutat a szabályok formális betartásán: a vezetői példamutatás, a munkavállalói tudatosság és a transzparens kommunikáció olyan tényezők, amelyek lehetővé teszik az etikus döntéshozatal érvényesülését a mindennapi működésben.

A compliance így nem csupán jogi kontrollmechanizmus, hanem egyfajta védelmi és bizalomerősítő eszköz a szervezetek számára: csökkenti a korrupciós és reputációs kockázatokat, miközben erősíti az érintetti bizalmat és a vállalati legitimitást (Ferrell, Fraedrich, & Ferrell 2019) A jó gyakorlatok (best practices) integrálása a compliance-rendszerekbe egyben a szervezeti tanulás és adaptáció motorja is. A vállalatok e folyamaton keresztül képesek javítani működésük hatékonyságát, etikai rezilienciáját és stratégiai rugalmasságát, amely a fenntartható működés kulcstényezőjévé válik (OECD, 2023).

A compliance és a fenntarthatóság kapcsolata

A vállalati fenntarthatóság (corporate sustainability) a gazdasági, társadalmi és környezeti dimenziók harmonizációjára épül, és az ENSZ fenntartható fejlődési céljaival (SDGs) áll összhangban (UN Global Compact, 2020). A compliance-rendszerek e három dimenzió között összekötő és integráló szerepet töltenek be, mivel elősegítik a felelős vállalatirányítást, az etikus működést és a proaktív kockázatkezelést. Az OECD (2021) és az UN Global Compact (2020) jelentései egyértelműen kimutatják, hogy a magas compliance érettséggel (maturity) rendelkező szervezetek stabilabb működést, alacsonyabb korrupciós kitettséget és nagyobb reputációs értéket mutatnak. Az ilyen szervezetek képesek a fenntarthatóság három pillérét – gazdasági teljesítmény, társadalmi felelősségvállalás és környezeti hatás – egységes irányítási rendszerbe integrálni.

A compliance tehát nem pusztán jogi funkció, hanem a fenntartható üzleti modellek stratégiai alapja. A kutatások szerint azok a szervezetek, amelyek a megfelelésmenedzsmentet (compliance management) a vállalati stratégia középpontjába helyezik, hosszabb távon magasabb pénzügyi teljesítményt és kedvezőbb stakeholder-értékelést érnek el (Weaver & Treviño, 2016; Kaptein, 2015).

Az Európai Bizottság (2024) által előterjesztett *Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CS3D)* új szintre emeli a fenntarthatóság és a megfelelés kapcsolatát, mivel kötelezővé teszi a vállalatok számára a környezeti és emberi jogi kockázatok azonosítását és mérséklését az értéklánc mentén (European Commission, 2024). A CS3D direktíva az etikus és átlátható irányítás kulcselemeit – felelősség, elszámoltathatóság és kockázatalapú megközelítés – kiterjeszti a beszállítói láncokra is, ezzel a compliance és az ESG-integráció közötti szinergiát intézményesíti.

A fenntarthatósági megfelelés (sustainability compliance) fogalma tehát kiterjed a környezeti, társadalmi és irányítási (ESG) standardoknak való megfelelésre is. A World Bank (2023) kutatásai alapján azok a vállalatok, amelyek formálisan is integrálják a compliance funkciót az ESG stratégiába, átlagosan 15–20%-kal alacsonyabb reputációs kockázattal és magasabb befektetői bizalommal rendelkeznek (World Bank, 2023).

A magyar vállalatok körében (például OTP Bank, MOL, Richter Gedeon) megfigyelhető, hogy a compliance és az ESG funkciók egyre inkább összeolvadnak: a megfelelési jelentések (compliance reports) és a fenntarthatósági beszámolók integrált formában jelennek meg, összhangban az EU Taxonómia-rendelettel [Regulation (EU) 2020/852]. Ez a tendencia alátámasztja azt a kutatási hipotézist, hogy a compliance maturity szintje mérhetően hozzájárul a vállalati fenntarthatósági teljesítményhez és a stakeholder-érték növekedéséhez. Ezt a megközelítést támasztja alá Makkos Nándor (2025) elemzése is, aki szerint az ESG-integráció nem csupán reputációs kérdés, hanem a hazai vállalati megfelelési kultúra strukturális átalakulásának motorja.

Kutatásmódszertan

A kutatás célja a compliance-rendszerek vállalati irányításban betöltött stratégiai, etikai és fenntarthatósági szerepének feltárása, különös tekintettel a magyar nagyvállalati gyakorlat és a nemzetközi modellek (Samsung Electronics, Unilever PLC) összehasonlítására. Ennek megfelelően a vizsgálat kvalitatív, összehasonlító esettanulmány-módszertanon alapul, amelyet dokumentumelemzéssel és szekunder adatelemzéssel és idősoros trendanalízissel egészítettem ki. A kutatás négy egymást kiegészítő pillérre épült: kvalitatív dokumentumelemzés, komparatív esettanulmány-elemzés, idősoros trendanalízis (2018–2023), elméleti szintézis és normatív értékelés

Kvalitatív dokumentumelemzés (desk research)

A vizsgálat első szakaszában a compliance-rendszerekre vonatkozó nemzetközi és hazai normatív forrásokat tekintettem át. Ebbe beletartoztak az ISO 37301:2021a és ISO 37002:2021b szabványok, az OECD *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance* (2021; 2023), valamint a Magyar Nemzeti Bank (2021, 2022) és a Magyar Bankszövetség (2017) iránymutatásai.

A dokumentumelemzés célja az volt, hogy feltárja, hogyan épülnek be a nemzetközi normák a vállalati gyakorlatba, és milyen mértékben járulnak

hozzá a szervezeti integritás és fenntarthatóság erősítéséhez. A módszer alapját a Tranfield, Denyer és Smart (2003) által meghatározott evidence-informed management megközelítés képezte.

Komparatív (összehasonlító) esettanulmány-elemzés

A második szakaszban négy vállalat – két magyar (Richter Gedeon Nyrt., OTP Bank Nyrt.) és két nemzetközi (Samsung Electronics Co. Ltd., Unilever PLC) – compliance-rendszerét vizsgáltam és hasonlítottam össze. A kiválasztás elvei a következők voltak: rendelkeznek formálisan dokumentált, tanúsított compliance vagy etikai irányítási rendszerrel (ISO 37301, ISO 37002), rendszeresen publikálnak fenntarthatósági és etikai jelentéseket (2018–2023 között), megfelelnek az OECD és EU vállalatirányítási irányelveinek.

Az elemzési dimenziók:

1) jogi és etikai megfelelés struktúrája,
2) irányítási modell és függetlenség (governance),
3) ESG-integráció,
4) bejelentési és visszacsatolási rendszerek,
5) szervezeti kultúra és etikai tudatosság fejlesztése.

Az esettanulmány-módszer logikája a Yin (2018) által megfogalmazott replication logic elvet követte, amely lehetővé tette az egyes modellek közötti mintázatok azonosítását. E megközelítés révén a kutatás a compliance-rendszerek érettségi szintjeit (compliance maturity levels) is összehasonlította.

Idősoros trendanalízis (2018–2023)

A kutatás kiegészült idősoros elemzéssel, amelynek célja a compliance és ESG mutatók időbeli változásainak vizsgálata volt a két magyar nagyvállalat esetében.

Az elemzés az OTP Bank és a Richter Gedeon 2018–2023 között készült fenntarthatósági és etikai jelentésein, valamint az MNB és OECD éves compliance-indexeinek trendadatain alapult.

A vizsgált változók között szerepelt a bejelentések száma és kezelési aránya, a megfelelési képzéseken való részvétel, az etikai incidensek alakulása, az ESG-jelentések kockázati indikátorai. Az idősoros adatok értékelése leíró statisztikai trendvizsgálattal és kvalitatív kontextuselemzéssel történt (Denison & Mishra, 1995). Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a compliance érettségi szintje (compliance maturity) a vizsgált időszakban mindkét vállalatnál mérhetően javult, ami összefügg a vezetői elkötelezettséggel és a szervezeti kultúra fejlődésével.

Elméleti szintézis és normatív értékelés

Az empirikus megfigyelések elméleti kontextusba helyezése a Kaptein (2015b) által kidolgozott organizational integrity framework és a Paine (1994, 2019) nevéhez fűződő values-based governance modell alapján történt. Ez a megközelítés lehetővé tette, hogy a compliance ne csupán formális jogi követelményként, hanem értékalapú, kultúraformáló szervezeti funkcióként jelenjen meg. A kutatásom normatív kvalitatív kutatásnak tekinthető (Coglianese & Nash, 2020), mivel célja nemcsak a meglévő gyakorlatok leírása, hanem a legjobb gyakorlatok (best practices) és a fejlesztési irányok azonosítása a magyar vállalati szektor számára.

Compliance-rendszerek a gyakorlatban – hazai példák

A compliance-menedzsmentrendszerek gyakorlati alkalmazása jelentősen eltérhet a szervezeti méret, ágazat és működési környezet függvényében. Magyarországon és nemzetközi szinten is megfigyelhető azonban az a tendencia, hogy a vállalatok – a szabályozási és reputációs kockázatok növekedésével párhuzamosan – egyre tudatosabban integrálják a megfelelési mechanizmusokat az üzleti stratégiájukba (OECD, 2023; ISO 37301:2021a).

Jelen tanulmányban a Richter Gedeon Nyrt. és az OTP Bank Nyrt. vállalatokat emelem ki példaként, mivel mindkét szervezet a magyar gazdaság meghatározó szereplője, amelyek több mint egy évtizede működtetnek formálisan beágyazott, tanúsított compliance-rendszert. A választás indokolt továbbá abból a szempontból, hogy mindkét vállalat nemzetközi szabványokhoz (például ISO 37301, ISO 37002) igazítja működését, és nyilvánosan elérhető etikai kódexekkel, jelentésekkel rendelkezik, amelyek alkalmasak a megfelelési kultúra empirikus bemutatására. Ezen szervezetek gyakorlata reprezentatívnak tekinthető a magyar nagyvállalati szektor megfelelési trendjeinek vizsgálatára, miközben összehasonlítható a nemzetközi best practice-ekkel. A vállalati ESG-adatok idősoros vizsgálata (2018–2024) alapján egyértelmű tendencia rajzolódik ki:

- az etikai incidensek száma mindkét vállalatnál több mint 30%-kal csökkent,
- a munkavállalói etikai képzések aránya a teljes létszámra vetítve 60% fölé nőtt,
- a külső auditált panaszkezelési ügyek aránya évi 15–20%-kal emelkedett, ami a compliance-rendszerek érési folyamatát (maturity) jelzi (Richter Gedeon Nyrt., 2023; OTP Bank Nyrt., 2023).

A Richter Gedeon Nyrt. compliance-rendszerének felépítése

A Richter Gedeon Nyrt. mint a kelet-közép-európai régió egyik vezető gyógyszeripari vállalata komplex compliance struktúrát működtet, amelynek középpontjában a jogi megfelelés, az etikus üzleti magatartás és a munkavállalói integritás áll (Richter Gedeon Nyrt.,2023).

A vállalat 2019-ben bevezette a Compliance Management Framework rendszerét, amely az ISO 37301:2021 követelményeire épül, és integráltan kapcsolódik a kockázatkezelési, belső ellenőrzési és HR kompetencia folyamatokhoz. A „Speak Up" visszaélés-bejelentő platform az ISO 37002:2021 szerinti struktúrát követi, biztosítva a bejelentők védelmét és az anonimitást.

A compliance szervezet a Chief Compliance Officer irányítása alatt működik, közvetlenül a vezérigazgatónak jelent – ez megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak (Ferrell, Fraedrich & Ferell, 2019). A Richter-modell különlegessége, hogy a megfelelési rendszer nem pusztán kontrollmechanizmusként, hanem értékalapú döntéstámogató rendszerként funkcionál. Ez a modell a vállalati kultúrát és az etikus magatartást nemcsak előírja, hanem tanulható és mérhető viselkedésmintává alakítja.

A 2018–2024 közötti ESG-jelentések idősoros elemzése szerint:

- a compliance képzésekben részt vevő munkavállalók aránya 2018-ban 41%, 2023-ban már 68%,
- a visszaélés-bejelentések feldolgozási ideje átlagosan 21 napról 12 napra csökkent,
- a szabálytalansági esetek száma a teljes incidensarányhoz képest 40%-kal mérséklődött.

Ezek a mutatók empirikusan alátámasztják, hogy a compliance maturity növekedése közvetlenül javítja a szervezet rezilienciáját és etikai teljesítményét, amely összhangban áll Kaptein (2015b) modelljével az etikus kultúra mérhetőségéről.

OTP Bank Nyrt. – a pénzügyi szektor megfelelésmenedzsmentje

A pénzügyi szektorban a compliance tevékenység a legmagasabb szintű szabályozási megfelelést követeli meg. Az OTP Bank Nyrt. compliance-rendszerének működése az Európai Központi Bank (EKB) és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) irányelvei alapján történik (MNB, 2022).

A bank működését a három védelmi vonal modellje (Basel Committee, 2020) keretében szervezi, amely biztosítja a felelősségi körök elhatárolását és a folyamatos kockázati monitoringot. A rendszer sajátossága, hogy a megfelelés nem

elszigetelt funkcióként, hanem integrált vállalatirányítási alrendszerként működik. Az OTP compliance stratégiájának egyik kiemelt eleme a *Compliance Awareness Program*, amely a munkavállalói etikai tudatosság és a megelőző megfelelés (preventive compliance) kultúráját erősíti. Az OTP Bank 2021-ben a hazai pénzügyi szektorban elsőként szerezte meg az ISO 37301:2021 szerinti megfelelésirányítási tanúsítványt, amelyet az MNB és az EKB is referenciamodellként említ a szektor szabályozásában (MNB, 2021).

Az ESG-jelentések alapján az OTP-nél a 2018–2024 közötti időszakban:

- az etikai incidensek száma 2018 és 2023 között 47%-kal csökkent,
- a compliance képzésekbe bevont munkavállalók aránya 80%-ra emelkedett,
- a bejelentési csatornákon érkezett panaszok feldolgozása tíz munkanapon belül történik az esetek több mint 90%-ában,
- a bank ESG pontszáma (Sustainalytics) 2018 és 2023 között 59-ről 73 pontra nőtt.

Ezek az adatok megerősítik, hogy a compliance érettségi szint növekedése szignifikáns pozitív hatással van a vállalati fenntarthatósági teljesítményre és reputációra.

Összegzés

A magyar nagyvállalati példák (Richter, OTP) egyaránt azt mutatják, hogy a compliance integrálása az üzleti és fenntarthatósági stratégiába empirikusan mérhető értéket teremt. A compliance maturity mint új vállalati mérőszám a reziliencia, az etikai kultúra és a stakeholder-bizalom között közvetlen kapcsolatot teremt. A következő fejezetben ezek a tapasztalatok képezik majd az alapját a Compliance Governance Maturity Model (CGMM) koncepció elméleti bevezetésének és modellkeretének.

Nemzetközi összehasonlítás: az ázsiai és az európai compliance-modellek sajátosságai

A nemzetközi szakirodalomban több compliance-modell azonosítható, azonban a gyakorlatban két, markánsan eltérő megközelítés emelkedik ki: az értékalapú európai és az innováció-vezérelt ázsiai modell (OECD, 2021). E két modell összehasonlításán keresztül jól látható, hogyan válik a megfelelésmenedzsment a 21. századi vállalatirányítás stratégiai tényezőjévé és a fenntartható versenyképesség alapjává (Kaptein, 2015). Az ázsiai innováció-vezérelt

modell a technológiai és adatvezérelt kockázatértékelésre épít – kiemelkedő példája a Samsung Electronics –, míg az európai értékalapú modell a szervezeti kultúra, az etika és az emberi jogok integrációját hangsúlyozza, amelynek legfejlettebb példája az Unilever PLC (Paine, 2019).

A nemzetközi vállalatok kiválasztásának indoklása

Azért választottam a Samsung Electronics és az Unilever PLC elemzését, mert mindkettő a vállalati megfelelés és etikai irányítás globális úttörője, ugyanakkor eltérő kulturális és szervezeti alapokon valósítja meg a compliance funkciót.

- A Samsung a technológiai innovációra épülő, adatvezérelt és kockázatalapú compliance-modell képviselője, amelyben a megfelelés nem pusztán kontrollmechanizmus, hanem a vállalati versenyképesség és reputációs védelem stratégiai eszköze. A vállalat compliance-rendszere szorosan integrálódik a digitalizációs és ESG-célrendszerébe, miközben a mesterséges intelligencia és az automatizált kockázatértékelés révén új szintre emeli az etikus vállalatirányítást.
- Az Unilever ezzel szemben a fenntarthatósági és etikai vállalatirányítás integrált modelljét képviseli, amelyben a compliance-rendszert a corporate responsibility és az ESG-célok szerves részeként kezeli. Az Unilever megfelelési kultúrája az értékalapú vállalatirányítás elveire épül, amely a vállalati döntéshozatalt az etikai normák, az emberi jogok tisztelete és a társadalmi felelősségvállalás irányába tereli.

E két modell összevetése segít megérteni, hogyan válik a compliance a globális vállalatirányításban értékteremtő versenyképességi tényezővé, illetve hogyan alkalmazható ez a magyar nagyvállalati gyakorlatban is.

A Samsung compliance-rendszerének szakmai értékelése és best practice elemzése

A Samsung Electronics Co., Ltd. az elmúlt évtizedben alapvetően átalakította vállalatirányítási struktúráját, különösen a megfelelés és etikai irányítás terén. A 2017-es igazgatótanácsi reform során önálló Compliance Monitoring Committee jött létre, amely közvetlenül a független igazgatóságnak jelent – precedensértékű lépés az ázsiai vállalatirányításban (Samsung Compliance Committee Report, 2023).

Értékalapú irányítás és független struktúra

A Samsung compliance-rendszere az úgynevezett *Samsung Global Code of Conduct* dokumentumra épül. A Samsung *Global Code of Conduct* (2024) a vállalat öt alapértékét rögzíti: integritás, tisztesség, innováció, ügyfélközpontúság és társadalmi felelősség. E kódex kötelező minden leányvállalat és beszállító számára, továbbá összhangban áll az OECD (2021) ajánlásaival a független governance-funkciókról. Ezek nem csupán viselkedési elvárások, hanem irányítási alapelvek, amelyekhez minden üzleti döntést igazítani kell. A vállalat a *Compliance Oversight Council* révén biztosítja, hogy a megfelelési funkció független a menedzsmenttől, ezzel megfelelve az OECD ajánlásainak a corporate governance függetlenségre vonatkozó elvárásairól (OECD, 2021).

Képzés, tudatosság és digitális etikai fejlesztés

A Samsung évente globális e-compliance tréningprogramot valósít meg, amely 2023-ban több mint 240 000 munkavállalót ért el. A képzési rendszer része a *Digital Ethics Education Platform*, amely mesterséges intelligencia segítségével elemzi a felhasználók válaszait, és személyre szabott visszajelzést ad az etikai dilemmák kezeléséről (Samsung, 2023). A tréningek kiterjednek az antikorrupciós, adatvédelmi, versenyjogi és környezetvédelmi megfelelésre is, a „preventív edukációs modell" jegyében (Kaptein, 2015). Ezen túl a Samsung 2022-ben elindította a Supplier Integrity Programot, amely kötelező e-learning modulokat tartalmaz a beszállítói partnerek számára is, ezzel a beszállítói láncszintű compliance egyik legkorszerűbb formáját valósítva meg.

Átláthatóság és visszajelzési mechanizmusok

A Samsung *Speak Up Portal* néven működtet bejelentőrendszert, amely az ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems szabvány szerint működik. A rendszer anonim bejelentést biztosít minden országban, ahol a cég jelen van, és a jelentéseket nem a helyi HR vagy menedzsment, hanem egy független compliance-auditor kezeli. A 2023-as jelentés szerint több mint 8000 bejelentés érkezett, amelyek közül 95%-ot kivizsgáltak, végül több mint 120 vállalati folyamat módosult a visszajelzések alapján (Samsung Compliance Report, 2023). Ezzel a Samsung az egyik első ázsiai vállalat, amely a bejelentéseket tanulási eszközként integrálta a kockázatkezelési rendszerébe.

ESG-integráció és társadalmi felelősség

A Samsung a compliance-rendszerét szorosan az ESG-stratégiájába ágyazta be. A *Sustainability Report 2024* szerint a vállalat célja, hogy a megfelelés támogassa a nettó zéró kibocsátási célokat (Net Zero 2050), az ellátási lánc átláthatóságát és az emberi jogi kockázatok csökkentését. A compliance-bizottság negyedévente jelent az ESG-tanácsnak, így a megfelelési kockázatokat integráltan kezelik a környezeti és társadalmi kockázatokkal. Ez a modell az ESG-irányítás egyik legfejlettebb példája az ázsiai vállalatok között (World Economic Forum, 2023).

Mérhetőség, transzparencia és digitális innováció

A Samsung 2021-ben bevezette a *Compliance Risk Index* (CRI) elnevezésű mérőrendszert, amely mesterséges intelligenciaalapú algoritmus segítségével értékeli a jogi és etikai kockázatokat. A rendszer 80 feletti indikátort monitoroz (például beszállítói auditok, bejelentések, szabályozási megfelelés, képzési arány), majd ezek alapján negyedéves riportokat generál a vezetőség számára. Ez a digitális compliance-menedzsment innovatív példája, amelyet az OECD és a UN Global Compact is elismerésre méltónak nevezett (OECD, 2021).

Összegzés – a Samsung mint „innovációalapú compliance-modell"

A Samsung modellje az úgynevezett „innovation-driven compliance" paradigma képviselője; a megfelelés itt nemcsak a szabályok betartására, hanem az üzleti innovációk etikai megalapozására szolgál. A digitális eszközök, az AI-alapú kockázatértékelés és a folyamatos tanulási mechanizmusok révén a Samsung compliance-rendszere proaktív, adatalapú és skálázható. Ez a modell kiváló ellenpontja az Unilever értékalapú compliance-filozófiájának, a két vállalat együtt globális összehasonlítási keretet nyújt a megfelelés jövőbeli irányainak megértéséhez.

Az Unilever compliance-rendszerének szakmai értékelése és best practice elemzése

Az Unilever compliance-rendszere a nemzetközi vállalatirányítás egyik legátfogóbb, úgynevezett holisztikus compliance-megközelítése, amely az etika, a jogi megfelelés, az ESG és az emberi jogi felelősség területeit egy integrált irányítási keretbe foglalja (Dang, 2024; Bartley, 2022). A rendszer nem csupán

a szabályok betartását biztosítja, hanem a vállalati kultúra, a döntéshozatal és a stratégiai célkitűzések etikai alapú harmonizálását szolgálja.

Az Unilever három, egymással összekapcsolódó compliance-pillér mentén működik:

1) Values-based governance (értékalapú irányítás).
2) ESG-integrált felelősségvállalás és fenntarthatóság.
3) Etikai tudatosság és visszacsatolásalapú tanuló szervezet.

Értékalapú irányítás (Values-based governance)

Az Unilever *Code of Business Principles* (CBP, 2024) a vállalat „etikai alkotmánya", mely az átláthatóságot, az emberi méltóságot és a tisztességes piaci magatartást az üzleti döntések középpontjába helyezi (Unilever, 2024). A dokumentum nem csupán tiltásokat és kötelezettségeket tartalmaz, hanem pozitív értékeket is közvetít, mint az átláthatóság, tisztesség, egyenlőség és emberi méltóság.

Ezt a szemléletet az úgynevezett „purpose-driven leadership" támogatja – a vezetők példamutatása meghatározza az etikai normák érvényesülését a teljes szervezeti kultúrába (Paine, 2019). A vállalat évente etikai kockázatelemzést végez minden üzleti egységben, amely során a vezetők és munkavállalók közösen értékelik az etikai dilemmákat, ezáltal empirikusan mérhetővé válik az etikus működés kultúrája.

A 2024-es Code of Business Principles kiegészült a *Responsible AI and Data Ethics Policy*-vel, amely a mesterséges intelligencia átlátható használatát szabályozza – ez úttörő lépés a vállalati etika digitalizációjában (Ilankumaran & Karthick, 2023).

Folyamatos képzés és tudatosságfejlesztés

Az Unilever évente több mint 15 000 etikai és compliance tréninget szervez világszerte. Ezek a programok nem pusztán oktatási események, hanem etikai reflexiós folyamatok, amelyek során az alkalmazottak valós üzleti dilemmákat dolgoznak fel. A „tone at the top" elv jegyében a vezetők részvétele kötelező, így a compliance kultúra a felsővezetés példamutatásával kezdődik. A vállalat *Ethics & Compliance Learning Hub* e-learning platformja 2022 óta interaktív visszajelzési rendszert is tartalmaz, amely a tréningek után elemzi a résztvevők döntéseit és etikai érzékenységét (Grayson, 2017). Az etikai incidensek elemzése alapján a leggyakoribb témák az adatvédelem, az üzleti integritás és az emberi jogok köré csoportosulnak – ezeket évente beépítik a frissített tananyagokba, így a szervezet „tanuló compliance-rendszerként" folyamatosan fejlődik.

Átláthatóság és visszajelzési mechanizmusok

A *Speak Up Line* az Unilever etikai infrastruktúrájának központi eleme. A rendszer az ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems szabvány alapján működik, és 80 országban érhető el 24/7 alapon. A 2023-as *Ethics Report* szerint több mint 12 000 bejelentés érkezett, amelyek 72%-a belső munkavállalóktól származott. Ez az etikai bizalom és bejelentési érettség indikátora. A kivizsgálások teljesen anonim módon, független compliance-auditorok által zajlanak, az eredményeket pedig nyilvános éves összefoglaló tartalmazza (Unilever, 2024). A *Speak Up* platformot a vállalat a Global Business Ethics Network ajánlásaihoz és az ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems szabványhoz igazította, ami szintén best practice-nek tekinthető (ISO, 2021a). A *Speak Up* rendszer nemcsak visszaélések feltárására, hanem szervezeti tanulásra is szolgál: a trendek elemzése alapján a vállalat évente frissíti a belső szabályzatokat. Ez az úgynevezett „feedback-to-policy" mechanizmus az etikai kockázatok csökkentésének egyik leghatékonyabb formája (Akinsola, 2025).

ESG-integráció és társadalmi felelősség

Az Unilever compliance-funkciója szorosan az ESG Governance pillérhez kapcsolódik. A vállalat Supplier Code of Conduct dokumentuma előírja a beszállítók számára az emberi jogok, a munkavédelmi normák és a környezeti megfelelés betartását; a megsértés automatikusan szerződéses kizárást eredményez (Carvalho, 2019). Ezt a rendszer a vállalat 2023-ban AI-alapú Supplier Compliance Dashboarddal bővítette, amely valós időben monitorozza a beszállítói kockázatokat. A fenntarthatósági jelentés (Unilever Sustainability Report 2024) adatai szerint a beszállítók 97%-a már megfelel az etikai normáknak, a beszállítói auditok száma pedig 2018–2024 között több mint kétszeresére nőtt. A vállalat célja a Net Positive Impact by 2030 elérése, azaz nemcsak a káros hatások csökkentése, hanem a társadalmi értékteremtés növelése a teljes értékláncban (Dang, 2024).

Mérhetőség és transzparencia

Az Unilever Ethics and Compliance Maturity Index (ECMI) egy belső, kvantitatív mérőeszköz, amely a szervezeti integritás, a vezetői példamutatás, a bejelentési hajlandóság és a visszaéléskezelés hatékonyságát méri. A 2024-es ECMI eredménye szerint az Unilever globálisan 87/100-as érettségi szinten áll, ami a multinacionális vállalatok felső 5%-ába sorolja a cég compliance-kultúráját.

Az index transzparensen megjelenik az éves *Ethics & Compliance Report*ban, ezzel az Unilever az egyik első nagyvállalat, amely hatásalapú mérésre építi a megfelelésirányítást (Shee Weng, 2025).

Összegző megállapítás

Az Unilever megfelelési modellje a „second-generation compliance" paradigma mintapéldája. A megfelelés nem kontrollfunkció, hanem értékalapú, ESG-be ágyazott vállalatirányítási rendszer, amely egyszerre támogatja az etikai döntéshozatalt, a stakeholder-bizalmat és a fenntarthatósági teljesítményt.

A compliance maturity fejlődése itt empirikusan is mérhető: a 2018–2024 közötti időszakban az etikai incidensek aránya 52%-kal csökkent, miközben az ESG-rangsorban (Dow Jones Sustainability Index) az Unilever továbbra is az első tíz vállalat között szerepel. Ez a modell a bizalomvezérelt vállalatirányítás globális etalonja, sőt mintául szolgálhat a magyar nagyvállalatok számára az etikai és technológiai megfelelés integrálásában.

Összegzés

Jelen tanulmányom eredményei azt mutatják, hogy a compliance-rendszerek a 21. századi vállalatirányításban már nem csupán jogi megfelelési eszközök, hanem stratégiai, kultúraformáló és bizalomépítő tényezők. A compliance a vállalati értékrend, etikus működés és a fenntarthatóság metszéspontjában helyezkedik el, és intézményesített erkölcsi irányítási keretként működik, amely elősegíti a szervezeti integritás fenntartását és az érintetti bizalom növelését (Makowicz, 2023).

A compliance mint stratégiai vállalatirányítási pillér

A magyar nagyvállalati gyakorlat – különösen a Richter Gedeon Nyrt. és az OTP Bank Nyrt. esettanulmányai – rámutat, hogy a compliance hatékonysága a vezetői elkötelezettségtől és a szervezeti integráció mélységétől függ. E vállalatok a megfelelést nem reaktívan, hanem proaktívan kezelik, a szabályozási követelményeket stratégiai szinten építik be az üzleti modellekbe. A compliance maturity növekedésével ezek a szervezetek képesek a megfelelést versenyelőnnyé és reputációs tőkévé alakítani (Akinsola, 2025). Nemzetközi szinten a Samsung és az Unilever példái megerősítik, hogy az értékalapú (Unilever) és innovációvezérelt (Samsung) modellek egyaránt mérhető hatással bírnak a vállalatok

reputációs értékére, piaci stabilitására és ESG-teljesítményére. Az ISO 37301 és az OECD Good Practice Guidance szerinti rendszerek nem csupán megfelelési keretet biztosítanak, hanem intézményes bizalmi tőkét építenek a globális vállalati ökoszisztémában (Mackiewicz, 2025).

A compliance maturity mint új vállalati mérőszám

A kutatás egyik legfontosabb következtetése, hogy a compliance maturity level a jövő új vállalati teljesítménymutatójává válhat. Ez a mérőszám képes a jogi, etikai és kulturális megfelelés szintjét egyaránt kifejezni, így a vállalati integritás kvantifikálható dimenzióját teremti meg. Hasonló megközelítést fogalmaz meg a közszféra kontrollmechanizmusainak értelmezése kapcsán Héder (2022), kiemelve az integritás és felügyelet közötti kölcsönhatások fontosságát. A Kodelashvili (2025) által is megerősített modell szerint a megfelelés érettsége nem statikus állapot, hanem folyamatos tanulási és adaptációs folyamat, amelyben a szervezet a belső szabályait a külső normákhoz igazítja, integrálja a technológiai és emberi tényezőket és az etikus döntéshozatalt stratégiai kompetenciává emeli. Az ilyen maturity modellek bevezetése elősegíti az adatvezérelt, prediktív compliance irányába történő elmozdulást, ahol a mesterséges intelligencia a kockázat azonosítása mellett erkölcsi kontextust is elemez (Osiecka-Brzeska & Śliż, 2025).

A compliance és az ESG-governance integrációja

A legújabb kutatások szerint az ESG és compliance integrációja a vállalati fenntarthatóság legfontosabb előfeltétele. Az ISO 37301 és az OECD keretrendszerek alkalmazása lehetővé teszi, hogy a megfelelés a Governance pillér szerves részévé váljon, és mérhető módon befolyásolja a vállalat társadalmi hatásait (Staaf & Pojasek, 2023). A compliance maturity és az ESG performance közötti kapcsolat így kétirányú szinergiát képez, egyrészt az etikus működés javítja az ESG-pontszámokat, másrészt az ESG-célok segítik a megfelelési kultúra stratégiai megerősödését. Az Unilever gyakorlata – ahol a compliance-t az *Ethics & Compliance Maturity Index* és a *Supplier Code of Conduct* keretében mérik – már ma is bizonyítja, hogy a megfelelés az ESG-teljesítmény egyik legfontosabb prediktora (Unilever, 2024).

Zárógondolatok: a megfelelés mint értékteremtés

A 21. század vállalatai számára a compliance többé nem passzív jogi kötelezettség, hanem aktív stratégiai eszköz. A Samsung digitális kockázatelemzési

és AI-megfelelési modellje, valamint az Unilever értékalapú, kulturális megközelítése két különböző, de ugyanabba az irányba mutató trendet képvisel: az etikus és innovatív vállalatirányítás összefonódását. Az OECD (2023) és ISO (2021a) irányelvek szerint a vállalati siker kulcsa az, hogy a megfelelést nem korlátozásként, hanem értékteremtésként kezeljük, egy olyan dinamikus rendszerként, amely előrejelzi a kockázatokat, támogatja az etikus innovációt és megerősíti a stakeholder-bizalmat.

A compliance jövője így három dimenzióban rajzolódik ki (1) Technológiai – AI és adatvezérelt kockázatértékelés, (2) Etikai – értékalapú döntéshozatal, (3) Fenntarthatósági – ESG-integrált governance. E három dimenzió egysége teremti meg a Compliance Governance Maturity Model (CGMM) elméleti alapját, amely a vállalati integritás és fenntarthatóság új mércéje lehet.

A compliance mint értékalapú stratégiai funkció

A magyar nagyvállalati gyakorlatban egyértelműen megfigyelhető a compliance „defenzív" (védekező) funkciójának átalakulása proaktív, értékközpontú vállalatirányítási eszközzé. A compliance-szervezetek ma már nem kizárólag a jogsértések megelőzését szolgálják, hanem a vezetői döntéshozatal, az etikai kultúra és a fenntarthatósági célrendszer integrált támogatói. Ez a szemléletváltás összhangban áll az OECD (2023) és az ISO 37301:2021 által megfogalmazott irányelvekkel, amelyek a megfelelést a corporate governance integráns elemévé teszik (OECD, 2023; ISO, 2021a).

A Compliance Governance Maturity Model (CGMM) elméleti kerete

A kutatás következő szakaszában célom egy Compliance Governance Maturity Model (CGMM) kidolgozása, amely a vállalati megfelelés érettségét három dimenzióban értékeli.

1) Strukturális érettség (Governance Structure): Ez a megfelelési funkció szervezeti beágyazottsága, függetlensége és felelősségi rendszere (például a Samsung Compliance Committee modellje).
2) Kulturális érettség (Ethical Culture): Az etikus döntéshozatal, a vezetői példamutatás és a munkavállalói tudatosság szintje (például az Unilever „values-based governance" gyakorlata).
3) Integrációs érettség (ESG & Digital Integration): A compliance-rendszer beágyazottsága az ESG, AI és kockázatkezelési folyamatokba (például az ISO 37301 – AI-driven compliance frameworks irányelvei alapján).

A CGMM-modell célja, hogy a vállalati megfelelés mérhető, összehasonlítható és fejleszthető legyen. Ez a megközelítés összhangban van Makowicz (2023) és Mackiewicz (2025) kutatásaival, akik a megfelelés és a fenntarthatóság kapcsolatát folyamatérettségi logikában írják le, azaz a megfelelés egy learning-based governance process – tanulásra épülő irányítási rendszer.

A jövő vállalatirányításának trendjei

Az empirikus és elméleti elemzések alapján három olyan irányt azonosítottam, amely meghatározza a compliance jövőjét a vállalati irányításban.

1) Digitális etika és AI-integráció: A vállalatok egyre inkább mesterséges intelligenciát alkalmaznak a megfelelés nyomon követésére, kockázatelemzésre és etikai döntéstámogatásra (Samsung Electronics, 2023; Osiecka-Brzeska & Śliż, 2025).
2) ESG-vezérelt megfelelés: Az ESG (Environmental, Social, Governance) keretrendszer a compliance-rendszerek egyik legfontosabb hajtóerejévé vált. A vállalati fenntarthatóság ma már nem elkülönült cél, hanem a megfelelés stratégiai alapja (Mackiewicz, 2025).
3) Értékalapú vállalatirányítás: Az Unilever példája mutatja, hogy az etikai értékek beépítése a vállalati identitásba nem csupán reputációs előny, hanem üzleti rezilienciafaktor is. A compliance itt a vállalati „erkölcsi infrastruktúra" szerepét tölti be (Kaptein, 2015; Paine, 2019).

Saját kutatói reflexió

Saját kutatásom során egyre világosabbá vált számomra, hogy a megfelelés több, mint szabályok gyűjteménye: ez a szervezeti tudatosság és etikai önreflexió intézményesített formája. Úgy vélem, hogy a compliance akkor válik valóban hatékonnyá, ha képes összekötni a jogi normákat az emberi értékekkel, továbbá, ha a szervezet minden szintjén jelen van mint tanulási, nem pedig kényszerítő mechanizmus.

A jövő vállalatait nem a szabálykövetés, hanem az etikus adaptáció képessége különbözteti majd meg egymástól. A CGMM-modell célja éppen ennek az adaptív, felelős irányításnak az értékelése és támogatása.

Zárógondolat

A megfelelés a 21. századi vállalatirányítás „erkölcsi nyelve", olyan irányítási paradigma, amely a szabályok betartásán túl a felelősség, bizalom és integritás

hármasát állítja a középpontba. Azok a szervezetek, amelyek a megfelelést nem kötelezettségként, hanem stratégiai értékként kezelik, képesek lesznek hosszú távon fenntartható, etikus és innovatív módon működni. Ez az elv az, amelyre saját doktori kutatásomat és a CGMM-modell továbbfejlesztését is alapozom.

Felhasznált irodalom

Akinsola, K. (2025). Legal compliance in corporate governance frameworks. *SSRN. Electornic Journal.* https://doi.org/10.2139/ssrn.5126542

Bakacsi G. (2021). *Szervezeti kultúra és vezetés a 21. században.* Akadémiai Kiadó.

Bartley, T. (2022). *Corporate social responsibility: Codes, compliance, and ESG ratings.* Routledge. https://doi.org/10.4337/9781788977371.00029

Basel Committee on Banking Supervision (2020). *Compliance and the compliance function in banks.* Bank for International Settlements.

Basel Committee on Banking Supervision. (2020b). *Principles for effective compliance and risk management.* Bank for International Settlements.

Carvalho, J. K. (2019). *The relation between the SDGs and the UN Guiding Principles on Business and Human Rights.* Tilburg University.

Coglianese, C., & Nash, J. (2020). Compliance management systems: Do they make a difference? In Sokol, D. D., & van Rooij, B. (Eds.), *Cambridge handbook of compliance.* Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108759458.039,

Dang, G. (2024). *Integrating ESG factors into strategic management: A case study of Unilever.* Theseus Repository.

Denison, D. R., & Mishra, A. K. (1995). Toward a theory of organizational culture and effectiveness. *Organization Science, 6*(2), 204–223. https://doi.org/10.1287/orsc.6.2.204

Ferrell, O. C., Fraedrich, J., & Ferrell, L. (2019). *Business ethics: Ethical decision making and cases* (12th ed.). Cengage Learning.

Grayson, D. (2017). *Cranfield on corporate sustainability*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351277488

Héder K. (2022). A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái. *Belügyi Szemle, 70*(6), 805–825. https://doi.org/10.38146/bsz.2022.6.4,

Ilankumaran, G. & Karthick, M. V. (2023). *Sustainable business management: Integrating sustainability principles into business strategy*. ResearchGate.

ISO (2021a). *ISO 37301:2021 – Compliance management systems – Requirements with guidance for use.* International Organization for Standardization. https://doi.org/10.31030/3293452

ISO (2021b). *ISO 37002:2021 – Whistleblowing management systems – Guidelines.* International Organization for Standardization.

Kaptein, M. (2015a). The effectiveness of ethics programs: The role of corporate culture. *Journal of Business Ethics, 132*(4), 843–852.

Kaptein, M. (2015b). The effectiveness of ethics programs: The role of scope, composition, and sequence. *Journal of Business Ethics, 132*(2), 415–431. https://doi.org/10.1007/s10551-014-2296-3

Kocziszky Gy., & Kardkovács Zs. (2022). *Vállalati etika és fenntarthatóság Magyarországon.* Debreceni Egyetem Kiadó.

Mackiewicz, M. (2025). Corporate sustainability governance maturity: Integrating ESG and compliance metrics. *Journal of Business Ethics*.

Magyar Bankszövetség (2017). *A compliance funkció működtetésének legjobb gyakorlata.* Best Practice Kódex.

Magyar Nemzeti Bank (2021). *A compliance tanúsítás szerepe a banki kockázatkezelésben.* MNB.

Magyar Nemzeti Bank (2022). *Guidelines on compliance management systems.* MNB.

Makkos N. (2025). Az egyenlő bánásmód szociológiai fogalmáról. *Belügyi Szemle, 73*(1), 105–122. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i8.pp1699-1718

OECD (2021). *Corporate governance factbook 2021*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/783b87df-en

OECD (2021b). *Good practice guidance on internal controls, ethics, and compliance.* OECD Publishing. https://www.oecd.org/corruption/ethics-compliance.htm

OECD (2023). *Corporate integrity and sustainable governance.* OECD Publishing.

Osiecka-Brzeska, K., & Śliż, P. (2025). Digitalization of compliance: AI and ethics in corporate governance. *Journal of Corporate Law Studies, 25*(1), 35–57.

OTP Bank Nyrt (2023). *ESG and sustainability report 2018–2023.*

Paine, L. S. (1994). Managing for organizational integrity. *Harvard Business Review, 72*(2), 106–117.

Paine, L. S. (2019). Creating a culture of integrity: Business ethics and compliance. *Harvard Business Review.*

Richter Gedeon Nyrt (2023). *Compliance management framework és etikai kódex.*

Samsung Electronics Co. Ltd. (2023). *Compliance committee annual report 2023.*

Samsung Electronics Co. Ltd. (2024). *Samsung global code of conduct.*

Samsung Electronics Co. Ltd. (2024b*). Business ethics and compliance report 2023.*

Shee Weng, L. (2025). Stakeholder engagement in sustainable supply chain management. SSRN. Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.5137976

Tranfield, D., Denyer, D., & Smart, P. (2003). Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review. *British Journal of Management, 14*(3), 207–222. https://doi.org/10.1111/1467-8551.00375

Treviño, L. K., Weaver, G. R., & Brown, M. E. (2016). Managing ethics and legal compliance: What works and what hurts. *California Management Review, 41*(2), 131–151. https://doi.org/10.2307/41165990

Treviño, L. K., Weaver, G. R., & Reynolds, S. J. (2016b). Behavioral ethics in organizations: A review. *Academy of Management Annals, 10*(1), 559–608.

UN Global Compact (2020). *The ten principles of the UN Global Compact.*
Unilever PLC (2024*). Code of business principles and code policies* (April 2024 edition).
Weaver, G. R. & Treviño, L. K. (2016). Compliance and ethics programs: A review and research agenda. *Business Ethics Quarterly, 26*(2), 123–146. https://doi.org/10.1017/beq.2016.10
World Bank (2023). *Corporate governance and ESG integration: Global trends and lessons.* World Bank Group.
World Economic Forum (2023). *The future of corporate ethics 2023 report.*

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Herman Zs. (2026). A compliance-rendszerek szerepe a vállalati fenntarthatóság és az etikus működés biztosításában. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1949–1969. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1949-1969

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Herman Zsuzsanna, aki a drhermanzsuzsanna@gmail.com e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1971-1984

A visszaélés-bejelentés jogi genealógiája a magyar és az angolszász jogi hagyományokban

The Legal Genealogy of Whistleblowing in Hungarian and Anglo-Saxon Traditions

Makkos Nándor
Dr., PhD, esélyegyenlőségi mentor
Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság
nandor.makkos@tef.gov.hu

Absztrakt

Cél: A visszaélés-bejelentés (whistleblowing) – a közérdeket sértő visszásságok nyilvánosságra hozatala – erkölcsi kötelességből a megfelelési (compliance) és integritásirányítás formalizált elemévé fejlődött. Ez a tanulmány jogi genealógiai hozzájárulást kínál a kortárs compliance-elmélethez azáltal, hogy bizonyítja: a visszaélés-bejelentés nem a huszadik század szabályozási innovációja, hanem egy, az európai kormányzási hagyományokba beágyazott, tartós morális-jogi struktúra. A középkori jogtörténet, az összehasonlító közjog és a modern compliance-kormányzás integrálásával a cikk az integritás egy olyan diakrón modelljét vázolja fel, amelyben a bejelentés tisztán menedzsmenteszköz helyett korszakokon átívelő normatív állandóként funkcionál.

Módszertan: A tanulmány jogtörténeti és erkölcsfilozófiai elemzésen alapuló genealógiai megközelítést alkalmaz. Három párhuzamos fejlődési ívet rekonstruál: (1) az angolszász vonalat Wihtred király törvényeitől (*Leges Wihtredi*, Kr. u. 695) a bűncselekmény feljelentésének elmulasztása (*Misprision of Felony*) doktrínáján át a *False Claims Act* (1863), a *Whistleblower Protection Act* (1989) és a *Dodd–Frank Act* (2010) törvényekig;

(2) a magyar vonalat Szent István I. és II.törvénykönyvétől (1000–1038) Werbőczy Hármaskönyvén (*Tripartitum*, 1514) és a Csemegi-kódexen (1878. évi V. törvénycikk) keresztül a szocialista korszak 1977. évi I. törvényéig, végül pedig a 2023. évi XXV. törvényig; valamint

Magyar nyelvű utánközlés. Jelen cikk angol változata megjelent a Belügyi Szemle 2026. évi 7. számában. DOI link: https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp2031-2042

(3) egy összehasonlító szintézist, amely azonosítja a közös etikai állandókat és azok kortárs compliance-elméleti vonatkozásait. Pokol (2020) perspektívájával összhangban a jogi normákat a tanulmány nem csupán pozitív szabályokként, hanem a társadalmi struktúrákon belüli erkölcsi rend kifejeződéseként értelmezi.
Megállapítások: A kutatás rávilágít arra, hogy a bejelentési kötelezettség a kormányzás tartós morális-jogi archetípusát képezi. Mind az angolszász, mind a magyar hagyomány konvergál abban az elvben, hogy az igazság polgári kötelesség és a legitim hatalom alapja. Míg az angolszász hagyomány a morálteológiától az egyéni jogok felé fejlődött, a magyar út a hierarchikus legitimitástól a polgári felelősségvállalás felé haladt. A magyar jog tizenhárom évszázadon keresztül fenntartotta az igazság, az igazságosság és a közösség hármasát – az isteni parancstól a közigazgatási integritásig –, ami azt bizonyítja, hogy a visszaélés-bejelentés olyan etikai állandó, amely megelőzi a modern compliance-keretrendszereket.
Érték: A tanulmány azáltal járul hozzá a compliance-kutatásokhoz, hogy összekapcsolja a morálantropológiát a közigazgatási etikával. A visszaélés-bejelentést menedzsment-innováció helyett a morális fenntartás civilizációs mechanizmusaként fogalmazza újra, megmutatva, hogy az igazságot kimondók védelme a magyar és az európai jogtudat egy évezredes elvét éleszti újjá. Ezzel hidat képez az etikai genealógia és a modern kormányzás között, rávilágítva arra, hogy az integritás-rendszerek nem importált konstrukciók, hanem mélyen gyökerező morális hagyományok folytatásai.

Kulcsszavak??? .....

Abstract

Aim: Whistleblowing – the disclosure of wrongdoing in the public interest – has evolved from a moral duty into a formalized element of compliance and integrity management. This study offers a legal genealogical contribution to contemporary compliance theory by demonstrating that whistleblowing is not a twentieth-century regulatory innovation but a persistent moral-legal structure embedded in European governance traditions. By integrating medieval legal history, comparative public law, and modern compliance governance the paper advances a diachronic model of integrity in which disclosure functions as a trans-epochal normative constant rather than a purely managerial instrument.
Methodology: The study applies a genealogical approach grounded in legal-historical and moral-philosophical analysis. It reconstructs three parallel trajectories:
(1) the Anglo-Saxon lineage from King Wihtred's Leges Wihtredi (695 AD) through the Misprision of Felony doctrine to the False Claims Act (1863), the Whistleblower Protection Act (1989), and the Dodd–Frank Act (2010);

(2) the Hungarian lineage from Saint Stephen's Decreta I–II (1000–1038) through Werbőczy's Tripartitum (1514) and the Csemegi Criminal Code (1878 Act V) to the socialist-era Act I of 1977 and finally Act XXV of 2023; and
(3) a comparative synthesis identifying shared ethical constants and implications for contemporary compliance theory.
Consistent with the perspective of Pokol (2020), legal norms are interpreted not merely as positive rules but as expressions of moral order within social structures.
Findings: The research reveals that the duty of disclosure constitutes an enduring moral-legal archetype of governance. Both Anglo-Saxon and Hungarian traditions converge on the principle that truth is a civic obligation and the foundation of legitimate authority. While the Anglo-Saxon tradition evolved from moral theology to individual rights, the Hungarian path developed from hierarchical legitimacy to civic responsibility. Across thirteen centuries, Hungarian law maintained the triad of truth, justice, and community – from divine command to administrative integrity – demonstrating that whistleblowing is an ethical constant predating modern compliance frameworks.
Value: The study contributes to compliance scholarship by linking moral anthropology to administrative ethics. It reframes whistleblowing as a civilizational mechanism of moral maintenance rather than a managerial innovation, showing that protecting truth-tellers revives a thousand-year-old principle of Hungarian and European legal consciousness. In doing so, it bridges ethical genealogy and modern governance, highlighting that integrity systems are not imported constructs but continuations of deeply rooted moral traditions.

Keywords: compliance, common good, legal genealogy, public ethics

Angolszász jogi genealógia

A Kent Királyságban Kr. u. 695 körül kihirdetett *Leges Wihtredi* (Wihtred törvényei) jelenti egyfajta proto-visszaélésbejelentési norma első írásos megfogalmazását. A canterbury-i zsinatot követően kiadott törvénykönyv királyi fennhatóság alatt egyesítette a világi és az egyházi fegyelmet. Rendelkezései között kifejezett felszólítások szerepeltek arra vonatkozóan, hogy a vétkeket fel kell tárni, nem pedig eltitkolni; a szentségtörés vagy a lopás eltitkolása önmagában is vétségnek számított, amely ezen a világon és a túlvilágon is büntetendő volt (Attenborough, 1922).

Ebben a korai morális-jogi rendben a jogsértés bejelentése a békefenntartás kötelessége volt. A „király békéje" (*pax regis*) nem egyszerűen a közrendet jelentette, hanem egy teológiai konstrukciót: a béke megszegése az isteni

igazságosság megsértése volt, az ilyen bűnök elhallgatása pedig bűnrészességnek számított. Ez a kettős, erkölcsi és jogi elszámoltathatóság teremtette meg a compliance logikájának alapját jóval a bürokratikus államok megjelenése előtt.

Wihtred törvényei így a morális compliance legkorábbi azonosítható kodifikációját jelzik: az egyéni lelkiismeret kollektív felelősséggé alakult. Az igazmondás a hit és a hűség polgári aktusává vált, megelőlegezve azokat a későbbi doktrínákat, amelyekben a bejelentés nem pusztán az uralkodót, hanem a birodalom erkölcsi koherenciáját védte.

A tizenharmadik és tizennegyedik századra ez az erkölcsi imperatívusz a bűncselekmény feljelentése elmulasztásának (*Misprision of Felony*) common law doktrínájává érett – amely a tudomásra jutott súlyos bűncselekmények bejelentésének elmulasztását büntette. Ennek a korai periratokban, valamint Bracton, Fortescue és a későbbi common law kommentátorok írásaiban történő megfogalmazása a teológiai érveléstől a jogi érvelés felé történő fokozatos elmozdulást mutatja: a bűncselekménnyel szembeni hallgatást a királyi igazságszolgáltatás akadályozásaként értelmezték (Baker, 2002).

A *misprision* doktrínája megtartotta ugyanazt a normatív logikát, mint Wihtred törvénykönyve, nevezetesen az igazság, az igazságosság és a királyi béke egységét (Baker, 2002). Ennek érvényesítése minden alattvalót a törvényesség potenciális őrévé tett azáltal, hogy általános kötelezettséget írt elő a súlyos bűncselekmények királyi hatóságok felé történő bejelentésére (Holdsworth, 1924). A doktrína egészen a tizennyolcadik századig fennmaradt, és mérhető hatást gyakorolt a gyarmati joggyakorlatra és a korai amerikai jogi gondolkodásra, mielőtt fokozatosan átadta volna helyét a közhivatalhoz és a közigazgatási elszámoltathatósághoz kapcsolódó, törvényben rögzített bejelentési kötelezettségeknek (Langbein, 2003; Hall, Ely, Grossman, & Wiecek, 2014).

Ami a *misprision*-t megkülönböztette a puszta besúgói magatartástól, az az etikai reciprocitás volt: a beszéd kötelességét írta elő, nem pedig a jogát. A modern visszaélés-bejelentés ezt a paradox örökséget viszi tovább – egyensúlyozva a polgári kötelezettség és a személyes lelkiismeret, a jogi kötelesség és az erkölcsi kockázat között.

Az amerikai polgárháború idején elfogadott *False Claims Act* (1863) intézményesítette a *qui tam* perek középkori logikáját („aki ebben az ügyben a királyért, valamint önmagáért perel"). Magánszemélyek pereskedhettek a kormány nevében a csaló alvállalkozókkal szemben, és részesedhettek a visszaszerzett pénzösszegekből. Ez a mechanizmus az erkölcsi kötelességet ösztönzött jogi részvétellé fogalmazta át – az etikus bejelentést strukturált kormányzássá alakítva.

Későbbi törvények, mint például a *Civil Service Reform Act* (1978), a *Whistleblower Protection Act* (1989) és a *Dodd–Frank Act* (2010), kiterjesztették

ezt a védelmet a köztisztviselőkre és a vállalati alkalmazottakra is. Mindegyik az igazsághoz fűződő erkölcsi kötelesség szekularizációjának egy-egy állomását képviseli. Az egykor vallási alapú kötelezettség közigazgatási joggá vált: az állam igazsághoz fűződő érdeke egybeolvadt az állampolgár integritáshoz való jogával.

Végül az ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems szabvány soft-law és kvázi-normatív kormányzási eszközként tette globálissá ezt az elvet. Kodifikálta az eljárási méltányosságot, a titoktartást és a megtorlás tilalmát – egyetemessé téve azt, ami Wihtred lokális morális rendeleteként indult. Az angolszász visszaélés-bejelentés genealógiája tehát a teológiai békefenntartástól a transznacionális compliance infrastruktúráig tartó, 1300 éves fejlődést rajzolja meg.

Magyar jogi genealógia

A tizenegyedik század elején Szent István király két törvénykönyv (Decretum I. és II.) révén teremtette meg a Magyar Királyság jogrendjét. Ahogy Hantos (1930) hangsúlyozta, a korai magyar *rex iustus* koncepció a keresztény erkölcsi rendet az állami legitimitással integrálta – ez a folytonosság később Szent István Decretumaiban is megmutatkozott.

Wihtred törvénykönyvéhez hasonlóan ezek is ötvözték a morálteológiát a kormányzással. A magyar jogtörténetírás az I. törvénykönyv 12. fejezetét (*Decr. I. 12*) általában úgy értelmezi, hogy az előírja a tanúként észlelt bűntettek bírónak vagy ispánnak történő bejelentésének kötelezettségét, ahelyett, hogy megengedné azok eltitkolását. A II. törvénykönyv 16. fejezete (*Decr. II. 16*) a rejtegetést és a hamis tanúzást büntetendő cselekményként kezeli (Mezey, 2011).

A bejelentési kötelezettség itt vallási kötelezettségként és a polgári hűség egy formájaként egyaránt megjelenik. A gonoszság bejelentése az isteni igazságszolgáltatásban való részvételt jelentette; a bejelentés elmulasztása a közösségi integritás megbomlását jelezte. A magyar *rex iustus* eszmény az angolszász *pax regis*-t tükrözte: a hatalom legitimitása a morális rendből, nem pedig a kényszerből fakadt. Így a *bejelentési kötelesség* a magyar államiság alapító normájává vált.

E norma középkori kontinuitását őrzi Werbőczy István *Tripartitum Opus Iuris Consuetudinarii Regni Hungariae* (Hármaskönyv, 1514) című műve. A Második Rész 39. Címe a *panasztevőt* olyan törvényes folyamodóként határozza meg, aki jogosult a jogsértések bejelentésére a nádor vagy a király előtt (Bónis, 1972). Bár a rendelkezés a feudális hierarchiába ágyazódott, intézményesítette a polgárok erkölcsi ágenciáját a jogi eljárásban.

A Tripartitum ezáltal egy korai, kérvényalapú bejelentési logikát intézményesített, amelyen keresztül a sérelmeket és jogsértéseket jogszerűen lehetett a királyi hatalom elé tárni. A *panaszjog* az etikai elégedetlenséget jogszerű beszéddé formálta, tükrözve azt a közös európai fejlődést, amelyben az igazságszolgáltatás megkövetelte a kormányzottak részvételét. Az angolszász esküdtszéki alapú bejelentéssel ellentétben a magyar modell a bejelentést kérvényként – a királyi igazságosság helyreállítására irányuló tiszteletteljes fellebbezésként, nem pedig ellenérdekű vádaskodásként – értelmezte. Mindkét modell ugyanazon a teológiai antropológián nyugodott: az igazságtalansággal szembeni hallgatás megrontja a politikai testet.

A tizenkilencedik század a morális kötelezettségeket kodifikált jogi kötelezettségekké formálta. A Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk), Magyarország első modern büntetőtörvénykönyve a 278. § alatt kifejezetten büntetni rendelte a *bűnpártolást* (a bűncselekmények elősegítését és eltitkolását), a 221–223. §-ok alatt pedig a *hamis tanúzást*. Noha büntetőjogi tényállásként fogalmazódtak meg, ezek a rendelkezések megőrizték azt az ősi normatív logikát, amely szerint az igazmondás a jogrend alapvető feltétele (Mezey, 2011).

Ugyanakkor a Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXVII. tc.) átláthatósági kötelezettségeket vezetett be a vállalatirányításban, megelőlegezve a későbbi compliance-szabályokat. Mindkét jogszabály azt a szélesebb körű, tizenkilencedik századi átmenetet tükrözi, amely a személyes hűségtől az intézményi felelősség felé mutatott. Az állam már nem hagyatkozott kizárólag alattvalói erkölcsi lelkiismeretére. Ennek ellenére arra törekedett, hogy a lelkiismeretet eljárásjogba foglalja – ez az etika jogiasítása volt, összhangban a bürokratikus racionalitás globális felemelkedésével (Weber, 1922/1978).

1949 után a szocialista jogrendszer a kollektivista ideológia keretében fogalmazta újra a közérdek fogalmát. Mindazonáltal a közérdekű bejelentésekről, javaslatokról és panaszokról szóló 1977. évi I. törvény megőrizte az igazságszolgáltatásban való állampolgári részvétel alapgondolatát. Felhatalmazott minden egyént arra, hogy a visszaéléseket bejelentse az állami szerveknek, a hatóságokat pedig vizsgálatra kötelezte. Bár a törvény korlátozott politikai kontextusban működött, ez jelentette a polgárok közigazgatási keretek közötti közérdekű bejelentéshez való jogának és kötelességének első kifejezett kodifikációját – ami strukturális visszhangja mind Szent István erkölcsi parancsának, mind a False Claims Act állampolgári pereinek (Ambrus & Farkas, 2019).

Noha politikailag instrumentalizálták, az 1977-es törvény olyan eljárási garanciákat vezetett be (írásos visszaigazolás, válaszadási kötelezettség), amelyek később hatással voltak a demokratikus panaszjogi szabályozásra is. Bizonyította a magyar bejelentési ethosz ellenálló képességét: a jogrendszer még

a tekintélyelvűség idején is megőrzött töredékeket abból az ősi hitből, miszerint az igazság a közjót szolgálja.

Közel egy évezreden át a magyar jog fenntartotta az igazság, az igazságosság és a közösség esszenciális hármasát.

- Az I. és II. Decretumban a hallgatás bűn.
- A Tripartitumban a jogszerű panasz morális kötelesség.
- A Csemegi-kódexben az eltitkolás bűncselekménnyé válik.
- Az 1977-es törvényben a bejelentés polgári joggá válik.

Ez a folytonosság párhuzamos az angolszász fejlődési ívvel, miközben sajátos jellemzőket tart fenn: a kereszténységben gyökerező morális tekintélyt, a királyi, majd később közigazgatási hierarchián keresztüli jogi artikulációt, valamint a kollektív – nem pedig az egyéni – érdekek folyamatos hangsúlyozását. Ahol az angolszász jog az ellenérdekű (adversarial) igazságot értékelte, a magyar jog a kooperatív integritást szakralizálta. Mindkét hagyomány konvergál azonban a modern compliance egyetlen alapvető elvében: az igazmondás, mint a legitim kormányzás előfeltétele.

1989 utáni demokratikus átrendeződés

Az 1989–1990-es demokratikus átmenetet követően a magyar jogrendszer mélyreható alkotmányos átalakuláson ment keresztül a Magyar Köztársaság Alkotmányának (az 1989-ben átfogóan módosított 1949. évi XX. törvény), majd később Magyarország Alaptörvényének (2011) elfogadásával. Ezek az alkotmányos dokumentumok a törvényesség, az átláthatóság és az emberi méltóság védelmének elvein keresztül újradefiniálták a polgár és az állam viszonyát (Alaptörvény, B), II) és R) cikk). Ebben az alkotmányos keretben az integritás a törvényességet, az etikát és a szakmai elszámoltathatóságot összekapcsoló egységesítő fogalomként jelent meg.

Az 1990-es évek és a 2000-es évek eleje során végrehajtott közigazgatási reformok a közbizalom helyreállítása érdekében belső kontrollmechanizmusokat, ellenőrzési egységeket és etikai kódexeket vezettek be. A költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről szóló 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet formalizálta az integritásirányítást azáltal, hogy előírta etikai normák kialakítását, szisztematikus kockázatértékelést, valamint az integritásért és a korrupció megelőzéséért felelős tisztviselők kijelölését (3–6., 10. §). Ezek a szabályozási fejlemények jelentették a magyar Integritás-rendszer intézményes megszületését, amely a történelmi gyökerű *bejelentési kötelesség* közigazgatási leszármazottjának tekinthető.

Ebben az új környezetben a bejelentés aktusa már nem csupán morális vagy eljárási kérdés volt; a szervezeti kultúrába ágyazott szakmai kötelességgé vált. Ez a megközelítés a magyar kormányzást a globális compliance-trendekhez igazította, integrálva a történelmileg beágyazott morális elveket a modern közigazgatási racionalitásba.

Az Európai Unió jogának megsértését bejelentő személyek védelméről szóló (EU) 2019/1937 európai parlamenti és tanácsi irányelv – közismert nevén a Whistleblowing Irányelv – paradigmaváltást jelentett a kontinens bejelentővédelmi megközelítésében azáltal, hogy megkövetelte a tagállamoktól biztonságos belső és külső bejelentési csatornák létrehozását (8–12. cikk), a bejelentő személyazonosságának bizalmas kezelését (16. cikk), és megtiltotta a jóhiszeműen eljáró bejelentőkkel szembeni megtorlás minden formáját (19–21. cikk). Magyarország az irányelvet a panaszokról, a közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról szóló 2023. évi XXV. törvény révén ültette át a nemzeti jogba, amely 2024-ben lépett hatályba. A törvény intézményesítette a szervezeteken belüli belső visszaélés-bejelentési rendszereket (18–22. §) és az elkülönített visszaélés-bejelentési rendszereket (külső csatornákat) (23–26. §), továbbá az Alapvető Jogok Biztosát jelölte ki az elkülönített visszaélés-bejelentési rendszer működtetéséért és felügyeletéért felelős központi hatóságként (27–28. §). Ezenfelül integrálta a közszférabeli szervekre és a magánvállalkozásokra egyaránt vonatkozó bejelentési kötelezettségeket (1–2., 16–17. §), ezáltal a kormányzati határokon túlra is kiterjesztve a bejelentők védelmét.

Ezt a kodifikációs folyamatot az uniós jog meghatározó hatásának fényében is kell értelmezni, mivel a 2023. évi XXV. törvény elsősorban az (EU) 2019/1937 irányelv kötelező keretrendszerét ülteti át (8–12., 16., 19–21. cikk). Ugyanakkor érvelhetünk amellett, hogy a törvény egy hosszabb magyar normatív hagyománnyal is rezonál, amely a kora középkori bejelentési kötelezettségektől a sérelmek petíciós formáiig terjed, bár ezt a folytonosságot inkább értelmező genealógiaként, mintsem a jogalkotói szándék bizonyítékaként kell kezelni (2023. évi XXV. törvény 18–28. §). Ennek megfelelően a 2023-as törvény úgy fogható fel, mint egy EU által vezérelt eljárási architektúra hibridje, amely az igazságról, a felelősségről és a közjó védelméről szóló, hazai környezetben is ismerős morális szótárral párosul.

Az európai visszaélés-bejelentési jog egyik kulcsfontosságú értelmezési sarokköve az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *Guja kontra Moldova* ügyben hozott ítélete (14277/04. sz. kérelem, 2008. február 12-i ítélet). A Bíróság megállapította, hogy a közérdekű információk nyilvánosságra hozatala az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének védelme alá eshet, amennyiben

megfelel egy arányossági vizsgálatnak (72–78. §). A Bíróság különösen azt vizsgálta, hogy a nyilvánosságra hozott információ közérdekű kérdést érintett-e (72. §), hiteles volt-e (73. §), a nyilvánosságra hozatal okozta kár meghaladta-e a közzétételhez fűződő közérdeket (76. §), a bejelentő jóhiszeműen járt-e el (77. §), és a kiszabott szankció arányos volt-e az elérni kívánt legitim céllal (78. §).

Ezek a kritériumok az európai compliance morális-jogi szintézisét képviselik: a jóhiszeműség felváltja az engedelmességet, az arányosság felváltja a félelmet. Magyarországon a Guja-teszt – ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Guja kontra Moldova* ügyben megfogalmazta – beépült a közigazgatási képzési anyagokba és a hazai esetjogba is, tükrözve a kollektív hűségtől az etikai alapokon nyugvó egyéni felelősségvállalás felé történő elmozdulást a közszolgálatban.

Genealógiai szempontból a teszt Szent István parancsának visszhangja, miszerint a gonoszsággal szembeni hallgatás bűnös dolog. Mindkettő egyensúlyt ír elő a kötelesség és a lelkiismeret között, biztosítva, hogy az igazság az intézményi rend aláásása nélkül érvényesüljön. A Guja-doktrína tehát nem egy idegen teher, hanem egy ősi magyar morális logika modern artikulációja.

Összehasonlító szintézis

Amikor az angolszász és a magyar vonalat egymás mellé tesszük, három normatív állandó rajzolódik ki a tizenhárom évszázad során:

Az igazság mint jogi alap. Mind Wihtred, mind István rendszere azonosította az igazságot az igazságossággal; a megtévesztés vagy a hallgatás az isteni és a polgári rendet egyaránt destabilizálta.

A hűség mint polgári erény. A jogsértések bejelentésének kötelessége kezdetben a hűséget fejezte ki – a király, a közösség vagy Isten iránt –, nem pedig a gyanakvást vagy az árulást.

A közjó a végső cél. Akár a király békéje, akár a keresztény *bonum commune* égisze alatt történt, a bejelentés a társadalmi harmónia fenntartását és a korrupció megelőzését szolgálta.

Ezek arra utalnak, hogy a visszaélés-bejelentés távolról sem egy technokrata compliance-eszköz, hanem a morális fenntartás civilizációs mechanizmusa. A hatalom és a lelkiismeret közötti folyamatos etikai párbeszédként funkcionál.

Mindkét hagyomány rávilágít arra a történelmi feszültségre is, amely ma is fennáll: a bejelentésnek egyensúlyt kell teremtenie a hűség kötelezettsége és a különvéleményhez való jog között. Az angolszász jogtudomány ezt a feszültséget az ellenérdekű törvényességen és az egyéni jogok védelmén keresztül

oldotta fel; a magyar hagyomány pedig a kérvényezésen alapuló (petitionary) legitimitáson és a kooperatív ethoszán keresztül. Együtt az európai integritásirányítás kettős modelljét alkotják: az ellenérdekű igazságkimondást és a kooperatív morális helyreállítást.

Közös morális magjuk ellenére a visszaélés-bejelentés intézményi evolúciója a két hagyományban mélyen eltért egymástól.

Az angolszász út: alulról építkezve haladt a morálteológiától a common law-n át az egyéni jogokig. A bejelentés az állampolgár korrupció elleni fegyverévé vált.

A magyar út: felülről lefelé haladó fejlődés volt a királyi rendelettől a közigazgatási kötelességen át a polgári jogig. A bejelentés mindvégig beágyazódott a hierarchikus legitimitásba, amennyiben a magyar jogi hagyomány a bejelentési kötelezettségeket következetesen vertikálisan strukturált hatalmi viszonyokon keresztül csatornázta be (a középkori királyi és nádori joghatóságtól a modern állam közigazgatási felügyeletéig), ezáltal a bejelentést a törvényes hatóság iránti hűségként, nem pedig ellenségeskedő másként-gondolkodásként értelmezve (Bónis, 1972; Mezey; Jakab, 2008).

A végeredmény azonban konvergens. Mindkét rendszerben az egyén bejelentési aktusa legitimálja a hatalmat, nem pedig aláássa azt. A bejelentő azáltal állítja helyre az integritást, hogy a kormányzást ismét összhangba hozza az erkölcsi renddel.

Ez a konvergencia támasztja alá a kortárs európai compliance-keretrendszereket, beleértve az ISO 37002-t és az EU Irányelvet is. A modern visszaélés-bejelentő tehát egy ősi hivatást folytat: az igazságot szólja a birodalom békéje érdekében.

Tudományos hozzájárulás és elméleti vonatkozások

A jelen kutatás azzal járul hozzá a compliance-tudományhoz, hogy demonstrálja: a visszaélés-bejelentés nem egy huszadik századi innováció, hanem egy folyamatos morális-jogi jelenség, amelynek normatív tartalma az egymást követő államalakulatokon keresztül is fennmaradt. A genealógiai módszer rávilágít, hogy mind az angolszász, mind a magyar jogi kultúra a bejelentésre elsősorban nem bizonyítási eljárásként, hanem a polgári erény egy formájaként tekintett.

Ez a folytonosság aláássa azt az uralkodó feltételezést, miszerint a visszaélés-bejelentés csak a modern bürokráciákban, az angol-amerikai közigazgatási jog hatására alakult ki. A történelmi adatok ehelyett egy tartós alapelvet tárnak fel: az állam legitimitása azon múlik, hogy polgárai hajlandóak-e jóhiszeműen feltárni az igazságtalanságokat. Ebben a megvilágításban a compliance nem

csupán egy menedzsment-diszciplína, hanem az igazság fenntartásának közjogba ágyazott etikai keretrendszere (Makkos, 2025).

Az eredmények két irányban bővítik a compliance tudományának elméleti alapjait. Egyrészt integrálják a morálantropológiát a jogi-intézményi elemzésbe, elismerve a lelkiismeretet mint szabályozó erőt. Másrészt felállítják az integritás egy olyan diakrón modelljét, amelyben minden egyes szakasz – királyi, feudális, bürokratikus vagy demokratikus – az erkölcsi igazságot formálja át eljárási keretekké.

Jogtörténeti szempontból ez a tanulmány hidat épít három, gyakran különállóként vizsgált terület között:

1) A kora középkori egyházi és királyi jogalkotás;
2) A modern kodifikáció és a közigazgatási etika; és
3) A kortárs compliance-kormányzás.

Ezek egyesítésével megszerkeszti a „bejelentési kötelezettség" átfogó genealógiáját mint korszakokon átívelő jogi archetípust.

Ez a megközelítés igazodik az olyan magyar jogtörténészek módszertani örökségéhez, mint Bónis (1972) és Mezey (2011), akik a morális rendet hangsúlyozták a jog alapjaként. Ugyanakkor párbeszédet folytat a globális compliance-teoretikusokkal is – Deminggel, Jurannal, Crosbyval és a kortárs ISO fejlesztőkkel –, elhelyezve az ő racionális rendszereiket egy évezredes morális kontinuumban. Ennek elméleti implikációja, hogy az integritás-rendszerek egy ősi etikai nyelvtan történelmileg meghatározott (kontingens) kifejeződései.

Gyakorlati vonatkozások és szakpolitikai reflexiók

Gyakorlati szempontból a visszaélés-bejelentés történelmi genealógiájának felismerése növeli az integritásirányítás kulturális mélységét. A magyar köztisztviselőknek szóló képzési programok jellemzően az eljárási megfelelőségre helyezik a hangsúlyt; történelmi tudatosság nélkül azonban a compliance-kockázatok kezelése tisztán formalisztikussá válhat. Szent István törvényeinek és a Tripartitumnak a tantervekbe való integrálása megerősítené azt a felfogást, miszerint az őszinteség és a bejelentés nemzeti hagyomány, nem pedig importált kötelezettség.

Ez a kontextualizálás a morális motivációt is megerősítheti, mivel azok a tisztviselők, akik a bejelentést Magyarország államépítő örökségének részeként fogják fel, nagyobb valószínűséggel interiorizálják az etikai normákat. E tekintetben az Állami Számvevőszék által a közszféra tisztviselőinek szóló nemzeti

integritásirányítási keretrendszeren (Állami Számvevőszék, 2013; 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 3–6. §) belül működtetett Integritás Képzési Program olyan rövid történelmi modulokat is tartalmazhatna, amelyek nyomon követik ezeket a folytonosságokat, és összekapcsolják a történelmi gyökerű erkölcsi bejelentési kötelezettségeket a jóhiszeműség, a méltányosság és a titoktartás kortárs elveivel, ahogyan azt a kötelező erővel nem bíró ISO 37002 soft-law szabvány is tükrözi.

Intézményi szinten a minisztériumok és önkormányzatok integritási vagy compliance-egységei elfogadhatnának egy olyan „erkölcsi-történelmi kódexet", amely összegzi az etikus bejelentés nemzeti precedenseit. Ezáltal a modern bejelentési csatornák a hagyományos *panaszjog* kiterjesztéseként kerülnének kontextusba, nem pedig idegen intézményként.

Továbbá a belső szabályzatok szimbolikus horgonyként kifejezetten hivatkozhatnának arra a Wihtred és Szent István által egyaránt osztott etikai maximára – miszerint a gonoszság eltitkolása egyenlő a benne való részvétellel –, ami jogi szövegeket morális legitimitással erősítené meg.

A normatív történelem és az operatív gyakorlat áthidalásával a magyar integritásirányítás európaiként és hitelesen nemzetiként egyaránt meg tudja jeleníteni magát, növelve ezáltal a bejelentővédelmi intézkedések kulturális elfogadottságát. A tanulmány számos konkrét ajánlást is megfogalmaz:

1) Kulturális beágyazódás. A visszaélés-bejelentés értelmezése Magyarország alkotmányos identitásának keretében, a törvényes igazság egy évezredes hagyományának részeként.
2) Oktatás és vezetés. A történelmi etika beépítése a vezetőképzésbe, kiemelve, hogy a hűség felelősségvállalást jelent, nem pedig hallgatást.
3) Intézményi felépítés. A külső felügyelet – különösen az Alapvető Jogok Biztosa – megerősítése azáltal, hogy a történelmi legitimitási érveket integrálják a nyilvános kommunikációba, félelem helyett a bizalmat erősítve.
4) Nemzetközi összehangolás. A magyar történelmi narratíva felhasználása egyedi hozzájárulásként az európai compliance-diskurzushoz, bizonyítva, hogy a morális és a jogi integritás egymásba konvergáló civilizációs célok.

Ezen intézkedések révén a bejelentőre már nem besúgóként tekintenek, hanem olyanná válik, amilyennek Wihtred és Szent István is elképzelte: a közbéke és az isteni igazságosság őrzőjévé.

Következtetések

A jelen tanulmányban rekonstruált genealógia azt bizonyítja, hogy a visszaélés-bejelentés a legősibb modern erény. Wihtred kenti törvénykönyvétől Szent István Decretumain és Werbőczy Tripartitumán át Magyarország 2023-as panaszokról és visszaélésekről szóló törvényéig a bejelentési kötelezettség a törvényes kormányzás morális gerinceként szolgált.

Mind az angolszász, mind a magyar hagyomány azt mutatja, hogy az igazmondás legitimálja a hatalmat. Amikor az egyének a közjó érdekében feltárják a jogsértéseket, újra megerősítik az etikai szerződést. A modern compliance- és integritásrendszerek tehát az erkölcsi felelősség ezeréves vérvonalát öröklik.

Ennek az örökségnek a megértése átalakítja a kortárs szakpolitikát: a compliance tisztviselők a moralitás letéteményeseivé, a bejelentők pedig az igazságosság ügynökeivé válnak a hatalom ellenfelei helyett. Ebben az értelemben a magyar integritás-rendszer nem a nyugati modelleket utánozza – hanem saját történelmi lelkiismeretét ébreszti újra.

A cikk megállapításai további interdiszciplináris kutatásokra ösztönöznek a morális genealógia és a közigazgatási tervezés közötti kölcsönhatásról, különösen a közép-európai jogi kultúrákon belül. A jövőbeli összehasonlító tanulmányok feltárhatnák, hogy a lengyel, a cseh vagy az osztrák jogban hogyan működnek a hasonló folytonosságok, ezáltal teljessé téve Európa etikai-jogi örökségének regionális térképét.

Felhasznált irodalom

Ambrus I., & Farkas Á. (2019). *A compliance alapkérdései: Az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata*. Wolters Kluwer. https://doi.org/10.55413/9789632959344

Attenborough, F. L. (1922). *The Laws of the Earliest English Kings*. Cambridge University Press.

Baker, J. H. (2002). *An Introduction to English Legal History* (4th ed.). Butterworths.

Bónis G. (1972). *Werbőczy István és a Tripartitum.* Akadémiai Kiadó.

ECtHR (2008). Guja v. Moldova, Application no. 14277/04, ECHR Reports.

Hantos E. (1930). *A magyar államesme története*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Lewis, D. (2011). Whistleblowing in the UK: A New Perspective. *Journal of Business Ethics, 103*(3), 375–390.

Makkos, N. (2025). A compliance elvek előzményei a magyar közjogban. *Jegyző és Közigazgatás, 17*(3), 30–32.

Mezey B. (2011). *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó.

Pokol B. (2020). *A jogrendszer duplázódása*. In Tóth, J. Z. (Ed.), *A jog többrétegűsége* (pp. 9–32). Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó.

Vandekerckhove, W. (2006). *Whistleblowing and Organizational Social Responsibility: A Global Assessment.* Ashgate.
Weber M. (1978). Economy and Society. In Roth, G. & Wittich, C. (Eds), Orig. work published 1922. University of California Press.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Makkos N. (2026). A visszaélés-bejelentés jogi genealógiája a magyar és az angolszász jogi hagyományokban. *Belügyi Szemle, 74*(7), 1971–1984. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i7.pp1971-1984

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség
A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.
Finanszírozás
A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.
Etikai nyilatkozat
Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.
Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás
A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.
Levelező szerző
A cikk levelező szerzője Makkos Nándor, aki a nandor.makkos@tef.gov.hu e-mail címen érhető el.

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp1985-2010

A magánbiztonság mint hozzáadott érték

Private security as added value

Lippai Zsolt
Dr., PhD, adjunktus, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A magánbiztonsági szektor társadalmi-gazdasági értékteremtő képességének vizsgálata.
Módszertan: A magánbiztonsági szolgáltatások társadalmi és gazdasági hozzáadott értékének vizsgálata, annak fókuszában az emberi tényező és a keresleti/kínálati oldal elvárásai elemzésével.
Megállapítások: A magánbiztonság hozzáadott értéke a biztonság javított, többletértékéből áll. A szektor létezéséből fakadóan nyújt kézzelfogható társadalmi-gazdasági értéket. A biztonságipar bűnmegelőzési tevékenysége miatt – a piacról élő, érvelő bűnöző szemszögéből vizsgálva – a bűncselekmények költségei az elkövetők számára megnövekednek, míg a társadalom számára lecsökkennek.
Érték: A magánbiztonsági szolgáltatások értéknövelők és hosszú távú gazdasági növekedést biztosítanak. A magánbiztonsági szektor működésével a biztonság összértéke növekszik a hatóságok, az üzleti közösség és a polgárok számára. A biztonságipar, az állami rendészet kiegészítő partnerként működik együtt a biztonság, mint össztársadalmi igény megteremtésében.

Kulcsszavak: magánbiztonság, közbiztonság, biztonságipar, hozzáadott érték.

Abstract

Aim: Examination of the socio-economic value creation capacity of the private security sector.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 10. 27. Átdolgozás: 2026. 02. 05. Elfogadás: 2026. 02. 28.

Methodology: Examination of the social and economic added value of private security services, focusing on the human factor and the analysis of demand/supply expectations.
Findings: The added value of private security consists of improved security and added value. The sector provides tangible socio-economic value due to its very existence. Due to the crime prevention activities of the security industry, from the perspective of market-driven, rational criminals, the costs of crime increase for perpetrators, while decreasing for society.
Value: Private security services add value and ensure long-term economic growth. The operation of the private security sector increases the overall value of security for authorities, the business community, and citizens. The security industry works together with state law enforcement as a complementary partner in creating security as a societal need.

Keywords: private security, public safety, security industry, added value.

A hozzáadott érték fogalmáról

A magánbiztonság tudományos igényű vizsgálata a 2010-es évek közepétől kezdett el erősödni, amikor a rendészettudományi kutatásokban megjelent a magánbiztonsági szektor, mint önálló elemzési terület. A tudományos beágyazottságot és a szakterület fejlődését jól szemlélteti, hogy az NKE RTK Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszéke az elmúlt évtizedben aktív kutatóműhelyként működött, amely tudománymetriai és hálózatelemzési vizsgálatok alapján is a rendészettudomány egyik meghatározó tudásközpontjává vált (Csaba & Tóth, 2024). A magánbiztonsági szolgáltatások értékteremtő tevékenységének vizsgálatakor elengedhetetlennek tartom a hozzáadott érték – (főnév) szó egyik jelentése a valaminek megbecsült volta; valamely anyagban, tárgyban, eszközben az a jelleg, tulajdonság, hogy valamely szükségletet elégít ki, és az egyén vagy a társadalom részéről megbecsülésben részesül (URL1) – általános jelentésének tisztázását. Egy szolgáltatás vagy termék hozzáadott értéke olyan javított vagy többletértéket jelent, amely által az összérték növekszik. Szolgáltatás vagy termék végfelhasználó-oldali (Johnson & Scholes, 1993) vizsgálatával pedig az „értékláncelemzés" mint stratégiai menedzsereszköz nyújthat kielégítő magyarázatot, amely – valamennyi, az állami és nem állami szereplő által elvégzendő – stratégiai elemzés, választás, végrehajtás és ellenőrzés sorozatát jelöli. Magába foglalja a termék előállításához, piacra viteléhez, szállításához és annak támogatásához (beszerzés, fejlesztés, „know-how", ami olyan gazdasági,

műszaki és szervezési ismeret és tapasztalat, amely a gyakorlatban felhasználható, korlátozottan hozzáférhető, és amelyet az oltalom addig illet meg, amíg közkinccsé nem válik; a know-how másra átruházható, vagyis forgalomképes; humán erőforrás, infrastruktúra-szervezés, minőségellenőrzés) (Thompson & Strickland, 1996; Johnson & Scholes, 1993; de Wit & Meyer, 1994) szükséges tevékenységek, építőelemek sorát (Thompson & Strickland, 1996). A végfelhasználók köre pedig az állam, a piac, a társadalom, a hatóságok, a vállalkozások, illetőleg a polgárok között keresendő (URL2).

A biztonság garantálásáról

A magánbiztonság történetét kutatva megállapítható, hogy bár számos formát öltött, a magánbiztonsági szolgáltatást nyújtó személyek vagy szervezetek működése olyan időkben terjedt el, amikor az állam nem volt képes az elvárt mértékű biztonságot garantálni. Jó példa erre V. Károly spanyol király 1518-as rendelete, amelyben szabályozta az erdei fakitermelést annak érdekében, hogy a városi lakosság ne maradjon tűzifa, a haszonállatok pedig épített menedék nélkül. A rendelet egyúttal azt is tartalmazta, hogy minden helyi hatóság saját hatáskörben választhassa ki az említett területek biztonsági felügyeletét, ellenőrzését ellátó személyeket (ezek, a helyi közösség és az uralkodó érdekét is szolgáló feladatokat ellátó személyek tekinthetők napjaink magánbiztonsági őrei elődjének) (URL2).

A közbiztonság fogalom eredete a francia forradalom idejére és Jean-Jacques Rousseau sokat emlegetett *Társadalmi szerződés* című művéig nyúlik vissza, melyben a polgárok a biztonságukért cserébe részt vesznek az állam fenntartásában, és tiszteletben tartják annak jogos érdekeit. A biztonság intézményesült szervezeti struktúráit megelőzően, ekkoriban még a helyi közösségek látták el saját védelmüket, amelyet a külső fenyegetések ellen a hadseregek, a belsők ellen pedig a napóleoni idők szervezett és állami rendőri struktúrái váltanak fel fokozatosan. Rousseau úgy vélekedik, hogy a magánszervezetek által szervezett biztonság tökéletesen összevethető az államilag szervezett biztonsággal (Vandormael, 2018).

Az ipari forradalom során a gazdasági fellendüléssel együtt számos, a közrendet fenyegető újfajta bűnelkövetői magatartás jelent meg (Mátyás, 2024). A 19. század végére az ipari forradalmak, a globálissá váló kereskedelem, az urbanizáció és a technológiai fejlődés jelentős vagyonok létrejöttéhez járult hozzá (Hobsbawm, 2004), ami együtt járt a vagyont birtokló személyek elleni bűncselekmények számának növekedésével, s ezek kezeléséhez a korabeli rendőrség

nem rendelkezett elegendő kapacitással (URL2). Ennek eredményeként jelentek meg az első hivatásos éjjeliőrök Európában, és már az 1850-es években a párizsi Les Magasins du Louvre-hoz hasonló szállodák és egyes áruházak saját belső biztonsági szolgálatokat hoztak létre (Sellam, 2017).

1855-ben az USA-ban Allan Pinkerton megalapította a Pinkerton Nemzeti Nyomozó Ügynökséget, amely az akkor robbanásszerűen fejlődő vasúti hálózatokon elkövetett rablások, illetve lopások megelőzésére és felderítésére specializálódott. Az ügynökség elsősorban biztonsági őröket, illetve magánnyomozókat foglalkoztatott, és a maga nemében az egyik leghíresebb szervezet lett. Sikerei között szerepelt az Adams Express Company sérelmére 1866-ban elkövetett 700 000 dollár értékű lopásnál a bűnrészes igazgatók elfogása, valamint az Abraham Lincoln megválasztott amerikai elnök elleni baltimore-i merénylet meghiúsítása 1861 februárjában (URL3). Amennyiben egy szervezett fegyveres csoport politikai célból az elnök életére tör – mint ahogy arra az említett merénylet szolgáltatott példát –, az terrorizmusként is értékelhető, hiszen az ehhez szükséges fogalmi elemek maradéktalanul azonosíthatók. Megjegyezve, hogy Ben Saul szerint a terrorcselekmény minden esetben egy erőszakos, emberélet kioltására, de legalábbis veszélyeztetésére irányuló cselekményben ölt testet, amely cselekmény elkövetője politikai, ideológiai, vallási indíttatásból cselekszik, tettét fegyveres konfliktuson kívül valósítja meg, legfőbb célja pedig az, hogy félelmet keltsen a társadalomban vagy annak egy részében (Korinek, 2015; Fábián, 2018; Horváth, 2013). Ebben az időszakban azonban még nem volt az USA-ban olyan hivatalos szervezet, amely az elnök biztonságát garantálhatta volna, így Pinkerton magánbiztonsági csapata kapta meg ezt a feladatot.

A két példából megállapítható, hogy gyaníthatóan állami (szövetségi) megbízatást is teljesítettek. Tehát egy magánbiztonsági céget – megfelelően hatékony állami cég nem lévén – az állam főhatósága állami feladattal bízott meg (értsd: állami tisztségviselők védelme, bűnügyi nyomozás). Az első szövetségi bűnüldöző hatóság (rendőrség) is az előbbieknek, továbbá a nagyarányú dollárhamisítás elleni fellépésnek köszönheti létrejöttét (lásd: US Secret Service – USSS). Kimondható, hogy a magánbiztonság már ekkor is kapott állami megbízásokat, amire ma is előfordulnak példák. A téma pedig máig alapvető problémákat vet fel, gondolva arra, hogy az állam az adófizetők pénzén magáncég(ek)től szolgáltatást vásárol. Az állampolgárral szemben így nem az erre feljogosított, a fékek és ellensúlyok rendszerén keresztül alaposan ellenőrzött állami szervek, szereplők lépnek fel és korlátozzák jogaikat, hanem egy magáncég, amely erre legfeljebb csak korlátok közt lehetne jogosult.

Ezen a ponton kell megjegyezni, hogy – a több modernizáláson átesett és a mai napig globális biztonsági szolgáltató cégcsoport – a Securitas részeként működő

Pinkerton-féle ügynökség egyértelműen a magánbiztonsági szolgáltatók közé sorolható. Olyan magáncég, amely megbízás alapján magánszemélyek, gazdasági társaságok megbízásait, valamint állami, illetve szövetségi kormányzati megrendeléseket is teljesített (Fischer, Halibozek & Walters, 2013) (így látták el a hivatalát átvenni igyekvő megválasztott elnök védelmét is). Pinkertonék másik fontos működési területe – a több szövetségi államot is átszelő vasúti hálózatokat üzemeltető társaságok példája – amiatt is érdekes, mert az USA akkori, kizárólag területi alapon szerveződő helyi rendőrségei nem voltak képesek a több állam területén átívelő bűnügyi kihívások kezelésére. Erre a Szövetségi Nyomozóiroda (URL4), majd a további bűnüldöző szervek megjelenéséig is csak igen korlátozottan voltak alkalmasak. Pinkerton és a vasúttársaságok felismerték ezt a biztonsági rést, és az erre a feladatra kapott megbízás teljesítésével fegyveres őrszemélyzetet kezdtek utaztatni a vonatokon, illetve kapcsolódó nyomozásokat és bűnügyi hírszerző munkát is végeztek. Ez a rendészeti tevékenység nemcsak a magántársaságok üzleti érdekeit szolgálta, hanem a cég bevonásával az igazságszolgáltatás is jól járt.

Allan Pinkerton és ügynöksége jókor volt jó helyen, amikor 1861-ben kitört a polgárháború, és Lincoln elnök sikeres biztonsági tisztje felkérést kapott az unionisták oldalán a katonai felderítés megszervezésére. Az akkoriban még Intelligence Service-nek nevezett titkosszolgálat (URL5) a hadügyminisztériumhoz tartozott. A polgárháború során sok sikerért és néhány kudarcért is felelős volt, majd a háborút követően, 1865-ben a kongresszus megteremtette a jogi alapot az amerikai titkosszolgálat létrehozásához. A kongresszus azonban nem akart elnöki vagy akár katonai rendőri erőt fenntartani, ezért a Secret Service-t a pénzügyminisztériumhoz rendelte, és szövetségi rendőrségként a tevékenységét a pénzhamisítás elleni védelemre korlátozta (Pinkerton, 1989; Piekalkiewicz, 1997; Fischer, Halibozek & Walters, 2013; John & Chambers, 1999). Újabb helyi, illetve tagállami szinten nem, csakis szövetségi szinten kezelhető bűnügyi kihívással nézett szembe az akkori szövetségi kormány. Az amerikai fizetőeszköz, a dollár hamisítása olyan elterjedt problémává vált, hogy az már súlyosan veszélyeztette a pénzügyi stabilitást. A U. S. Secret Service elnevezésű, de valójában ekkor már rendőrségi nyomozó hatósági szervezet dolga a dollárhamisítás elleni fellépés volt, azonban a William McKinley elnök ellen 1901-ben Buffalóban elkövetett végzetes merénylet végleg a titkosszolgálatnak adta a feladatot, hogy őrizze a mindenkori elnök és családja biztonságát, amelyet 1908-tól látnak el a mai napig (URL6). Mindhárom eset kapcsán felismerhető, hogy csak szövetségi szinten lett volna megfelelően kezelhető az a kihívás, amelyre viszont a szövetségi kormány nem rendelkezett megfelelő szervezeti struktúrákkal. Ez tette lehetővé, hogy egy képzett detektívet és a chicagói rendőrség alkalmazottaiból

alakuló magánbiztonsági cégét alkalmazzanak hatékony állami szervezet hiányában. A sikeres „spin-off" (jelentése: mellékhajtás, oldalhajtás; angolul számos területen használt kifejezés; magyarul leginkább akkor használják, amikor egy nagyobb intézménynek vagy egy alkotó/alkotók által kiötlött fiktív univerzumnak mellékhajtása, oldalhajtása jön létre és ez valamennyire illeszkedik az anyaintézményhez vagy az anyauniverzumhoz; az Egyesült Államokban mellékjövedelmet is jelent) egy helyi rendőrből magánbiztonsági szereplővé vált szakember közvetítésével szövetségi szervezetek megalapításához vezetett, és – meglepő módon – Pinkerton esete nem egyedüli. A Szövetségi Nyomozóiroda elődje, a Bureau of Investigation az 1908-as megalapításakor több szakembert vett át a titkosszolgálattól. Köztük volt William J. Burns is, aki 1909-ben kilépett, és saját magánnyomozó céget alapított. A Burns Detektív Ügynökség az Amerikai Bankszövetség tagjainak kizárólagos szolgáltatójaként lett ismert, és tölt be ezen a piaci szegmensben fontos szerepet (Fischer, Halibozek & Walters, 2013).

Kontinensünkre visszatérve, az egyik első magántulajdonban lévő biztonsági társaság 1870-ben Olaszországban, Padovában jött létre, amikor Giuseppe Lombardi megalapította a Fattorini Notturni Privati, későbbi nevén a Cittadini dell'Ordine magánbiztonsági céget (URL7). A német Hannoveraner Wach- und Schließ 1901-es megalapítását követően a virágzó gazdasági körülmények és a növekvő bűnözés hatására egyre nagyobb üzleti – elsősorban tűzfigyelési, objektumvédelmi – tevékenységet mondhatott magáénak. A mai ipari cégek elődjei közül is sokan ebben a korszakban jöttek létre, amelynek hatására magánbiztonsági cégek sorát alapították meg (URL2).

Ezzel szorosan összefüggő tartalommal Cyrille Fijnaut 1983-ban jelentette meg a napjainkban is komoly tudományos értéket képviselő esszégyűjteményét (van Lochem, Fijnaut & van Reenen, 1983), amelyben a rendészettudomány lehetséges jövőjét körvonalazta. Megfogalmazta az európai rendészettudomány új alapokra helyezésének szükségességét, és célként egyrészről az Európa-szerte megfelelően szervezett és működtetett rendőri szervezet, másrészről pedig az állampolgárokkal, társadalmi szervezetekkel, intézményekkel és más testületekkel való együttműködés szabályait és határvonalait tiszteletben tartó rendőri struktúra alapvető igényét. Véleménye szerint az ilyen rendészettudománynak öt különböző profilt kell egyesítenie magában, értve ezalatt a politikai (közigazgatási), társadalmi, technológiai, történelmi és az összehasonlító rendészettudományt (Jaschke, Bjørgo, del Barrio Romero, Kwanten, Mawby & Pagon, 2007a).

Ahogyan az Európai Biztonsági Szolgálatok Szövetsége (URL8) által 2019 októberében Rómában kiadott hatodik Fehér Könyv (URL2) is megemlíti, a két világháborút követően az európai társadalmaknak soha nem látott kihívásokkal

kellett szembesülniük, gondolva itt a globalizációra, az urbanizációra, a demográfiai és az éghajlatváltozásra vagy a nemzetközi terrorizmus megjelenésére. A korábban elképzelhetetlennek tartott technikai fejlődés, a digitális forradalom dinamizmusa, közbiztonsági kihívások özöne újszerű megoldások lehetőségeit is kínálta az egyre nagyobb gazdasági és társadalmi jelentőséggel bíró, csak az EU-ban mintegy kétmillió engedéllyel rendelkező biztonsági őrt foglalkoztató „biztonsági ipar" számára (URL2).

A biztonsági iparról

Napjainkra megkérdőjelezhetetlen a már említett kétmillió biztonsági őr munkájának fontossága, és mindaz, amivel a magánbiztonsági szektor hozzájárul a közös biztonságunk megteremtéséhez. Az élőerő megfelelő, hatékony működésének kritikusságát jól jelzi, hogy egy komplex biztonsági rendszer műszaki-technikai alrendszerei (késleltetés–detektálás–jelzés) önmagukban a legtöbb védelmi feladathoz nem elegendők: az élőerős reagálás az a döntő komponens, amely a riasztások valóságtartalmának azonnali ellenőrzésével, a fenyegetés értékelésével és a beavatkozással ténylegesen gyakorlati értékké konvertálja a rendszer képességeit (Tiszolczi, 2023). A középületek, a létfontosságú rendszerelemek magántulajdonban lévő őrzése, a repülőtereken, sportlétesítményekben, zenés-táncos rendezvényeken nyújtott biztonsági szolgáltatások teljesítése pedig a legtöbb európai polgár számára már magától értetődő és teljes mértékben elfogadott (URL2).

A magánbiztonság lényegét és mibenlétét sokan próbálták – többnyire a biztonsági tevékenységek tényszerű felsorolásával – meghatározni. A magánbiztonság esszenciáját kutatva (George & Button, 2000), azt merőben újszerű látásmód alkalmazásával, a biztonsági szerepek meghatározásával, a tevékenység funkcionalitásával is megfogalmazhatjuk. A szerepek tekintetében a védelemben, a rendfenntartásban, a bűn- és a veszteségmegelőzésben gondolkodhatunk. Valamely biztonsági szolgáltatást, terméket vizsgálva azt kell megnéznünk, mennyire illenek rá a megjelölt szerepek. Minél nagyobb az azonosság, az annál inkább a magánbiztonság részét képezi (Christián & Rottler, 2019). Más szemszögből megközelítve, a rendészettudomány terrénumán vizsgálva egy folyamatos fejlődésben lévő tudományról beszélhetünk, *„amelynek keretében az egyes tudományok a legfontosabb állami és igazgatási funkció, a közbiztonság, a közrend védelme érdekében ötvöződnek, és fejlesztik tovább mindazokat az ismereteket és gyakorlatokat, amelyek révén a társadalomra káros tényezők gátolhatóak vagy enyhíthetőek"* (Hautzinger, 2020).

Az USA Igazságügyi Minisztériumának megbízásából és támogatásával a „rendészet új struktúráját" elemző 2001-es tanulmány (Bayley & Shearing, 2001) mutat rá a posztmodern társadalmak változó rendészeti jellegére. Az államilag monopolizált rendészeti korszak végével a mai rendészet „multilaterális", azaz többszereplős tevékenységével érvel, kimondva, hogy modern világunkban a rendészet átalakulóban, struktúrája változóban van. Az átalakulás kulcsa az, hogy a rendészet – amely a társadalmat biztonságosabbá kívánja tenni – már nem a kormányok kizárólagos előjoga, sőt már az is kérdésessé vált, hogy vajon a kormányok-e az első számú szolgáltatók. A rendészet fokról-fokra, szinte észrevehetetlenül vált többszereplős tevékenységgé, és egy sor nem kormányzati csoport vállalta önmaga védelmének feladatát, míg egy sor nem kormányzati szervezet arra vállalkozott, hogy másoknak biztonsági szolgáltatásokat nyújt. A szerzők a tanulmányukban különbséget tettek a rendészettel foglalkozó „szolgáltatók" (az állami szektor mellett kereskedelmi szervezetek, nem kormányzati szervezetek, magánszemélyek) és a rendészeti tevékenységre megbízást adó „megbízók" (kormányzat, helyi önkormányzatok, gazdasági érdekeltségek, lakó- és kulturális közösségek, magánszemélyek) között (Jaschke, Bjørgo, del Barrio Romero, Kwanten, Mawby, & Pagon, 2007b).

A személy- és vagyonbiztonság minden ember természetes és alapvető igénye, minőségi életvitelünk egyik vitathatatlan alapfeltétele. Hogy az ehhez szükséges feltételeket kinek, hol, hogyan és miből kell biztosítania, az már jóval összetettebb és továbbra is nyitott kérdés. Hagyományos felfogás szerint a közrend, közbiztonság fenntartása a rendőrség feladata, amely szerep részeként kell megemlítenem a magánbiztonsági szektor növekvő szerepvállalását. Kimondom ezzel, hogy a biztonság megteremtésének kétségkívül legmeghatározóbb, de csak egyik szereplője a rendőrség; a biztonság, mint szolgáltatás megteremtésében a civil szférával működik együtt. A köz- és magánbiztonsági feladatok határvonalai napjainkban egyre inkább elmosódnak, a biztonság pedig a társadalom, az állam és a piaci szereplők közös termékévé válik (Lippai & Csaba, 2021). Nézőpontot váltva viszont lehetséges, hogy éppen a rendőrség kapcsolódik be – például a kiemelt sportrendezvények, zenei fesztiválok stb. – a magánbiztonsági célú rendfenntartásba. Kimondva-kimondatlanul a szerepek keverednek, a határvonalak elmosódnak, amely helyzetet még izgalmasabbá teszi az EU-s tagságunkkal járó jogok és kötelezettségek gyakorlása, a globalizáció hatásai, különösen az állami szerepek, közfeladatok ellátásában (Bencze, 2021) megfigyelhető változások (Bartha, 2017).

Szintén megállapítható, hogy – a közrend, a közbiztonság, az állampolgárok biztonságérzetének alakulása szempontjából – a magánbiztonsági szektor számára megnyílik egy piaci lehetőség, amely igen komoly felelősséggel párosul

(Christián, 2014). Az állam rendészeti szervei által szavatolt, hatósági szolgáltatás keretében nyújtott biztonsága mellett létezik a magánbiztonsági piac szereplői által áruként kínált biztonság, mint termék. Az Európai Unió tagállamaiban e két szektor viszonyát a piacmegosztási minták és a finanszírozási struktúrák is befolyásolják, hiszen a rendészeti kapacitások korlátossága miatt a magánbiztonság számos területen kiegészítő, sőt helyettesítő szerepbe került (Lippai & Csaba, 2021). A magánbiztonság céltudatos tevékenység eredménye, ahol a biztonság létrehozása – megóvása, fenntartása – maga is szolgáltatás (Finszter, 2012).

Az eddigiek alapján tehát joggal adódik a kérdés, vajon mérhető-e a magánbiztonsági szektor értékteremtő tevékenysége, egyáltalán beszélhetünk-e bármiféle hozzáadott értékről ez esetben. Írásomban tehát a magánbiztonság társadalmi-gazdasági értékteremtő képességére keresek választ.

Hagyományos és új értékek

A Marc Cools kriminológus – a brüsszeli Vrije és a Ghent Egyetem professzorának – tudományos eredményeit bemutató, a Confederation of European Security Service (CoESS) által kiadott negyedik Fehér Könyv (URL2), amely kutatás eredményeire magam is támaszkodom, az európai magánbiztonsági szolgáltatások társadalmi és gazdasági hozzáadott értékét elemzi egy olyan, az emberi tényező létfontosságát előtérbe helyező ágazat tükrében, amelynek valódi értékteremtő képességét az állam, a piac és a társadalom komplexitásában, a keresleti és kínálati oldal elvárásai alapján van lehetőségünk érdemben megismerni.

A kockázati társadalom

A második világháborút követően Európában kialakult jóléti államok olyan, a társadalmi javakat újraelosztó kockázati társadalmakká alakultak, amelyek egyik elsődleges funkciója a veszélyelhárítás lett. Ezen társadalmakban a magán-, az üzleti és az állami szféra tagjai, szervezetei elsődleges figyelme az objektív és szubjektív biztonságot fenyegető veszélyhelyzetek megelőzésére, felszámolására, a potenciális bizonytalansági helyzetek kezelésére irányul. A létfenntartással kapcsolatos, akár hagyományosnak is tekinthető bizonytalansági faktorok kiegészültek a folyamatossággal kapcsolatos félelmekkel, értve ezalatt a foglalkoztatással, a szociális biztonsággal, az egészségüggyel, az élelmiszerbiztonsággal, a pénzügyi biztonsággal, a magánélet védelmével, a migrációval, a demográfiával, a környezettel, illetőleg a legutóbbi időben a Covid–19-világjárvánnyal kapcsolatos aggodalmakkal (URL2).

Az interperszonális észlelési minták megváltozásával a kockázati társadalom polgára „erkölcsi pánikot" (Beck, Hajer, Schwarz & van der Aart, 1997) tapasztal, amely új erkölcsi rend alapja a biztonság iránti és a kockázatcsökkentési vágy. A globális gazdaság, a gazdasági szabadkereskedelem, a globalizáció (Held, et al 1999) megjelenésével a társadalmunk egy újabb dimenzióval kiegészülve a fejlett információs társadalom felé halad, amelyben a „global village" víziója realitássá válik (Guehenno, 1994). (A globális falu fogalmat Marshall McLuhan kanadai médiateoretikus alkotta meg az 1960-as évek elején, és arra utal, hogy az elektronikus kommunikációs technológiák fejlődésével a világ oly mértékben vált összekötötté vagy „kicsivé", mint egy falu, amelyben az emberek gyorsan kommunikálnak, és minden eseményről szinte azonnal értesülnek; a globális falu fogalommal harminc évvel előre megjósolta a World Wide Web létrejöttét.) Mindezek mellett a biztonsággal és védelemmel kapcsolatos köz- vagy magánfelelősség kérdésköre is a figyelem középpontjában áll, ugyanis magáncégek látszólag a hatóságok kizárólagos hatáskörébe tartozó szolgáltatásokat is nyújthatnak. Ez a folyamat egyben a köz- és magánbiztonsági funkciók közötti határok fokozatos elmosódásához vezet, mivel a biztonság megteremtése egyre inkább megosztott, kooperatív tevékenységgé válik, ahol a közérdekű és piaci szereplők közösen járulnak hozzá a közbiztonság fenntartásához (Lippai & Csaba, 2021). A szuverén nemzetállam – bár továbbra is fontos, de – már nem az a szereplő, aki köré a politikai közösség csoportosul (Guehenno, 1994), a versengő játékosoknak pedig naponta kell bizonyítani hasznosságukat. Ezzel egyidejűleg a polgárok adóügyi erőfeszítéseikkel arányos – állami és piaci vonatkozásban is –, mérhető eredményeket kívánnak látni védelmükkel, biztonságukkal kapcsolatosan (URL2).

Ezáltal egyáltalán nem meglepő, hogy a kockázati társadalmak magánszektorának viszonylagos egyszerűséggel sikerült a fenti vágyakból tőkét kovácsolni. Olyan helyzet teremtődött, amelyben a bűnügyi jelenségeket kockázatnak tekintik, és új biztonsági stratégiák válnak létfontosságúvá, a közbiztonság „hagyományos" szereplői mellett pedig „új" és folyamatosan fejlődő magánbiztonsági szereplők jelentek meg. A magánbiztonsági szektor nemzetközi jelleget (Cools, 2002) öltött, és közös biztonságunk megteremtésének egyik meghatározó szereplőjévé vált (INHES-CoESS, 2008).

A sokszínűség korszaka

A köz- és magánbiztonság közötti határok elmosódása (Cools, Ponsaers, Verhage & Hoogenboom, 2004), a fenyegetettség nélküli állapot mint minden egyes polgár alapvető igénye, újfajta szakmai párbeszédeket és stratégiákat

eredményezett. Azok eredménytelensége pedig a bizonytalanság, a félelem, a félelemkeltés, a tényleges károkozás közvetlen lehetőségét hordozza magában (URL2). Mindezek közös vonása a biztonságot fenyegető elemek, tényleges jogsértések közvetlen okának és hatásainak lehető legnagyobb mértékű korlátozása, a bűnözés okozta „kellemetlenségek" megelőzésére történő felkészülés, a bűnözés elleni küzdelem. Megállapítva, hogy a tevékenységgel kapcsolatos irányítási elem már nem a hatóságok kizárólagossága, az többszereplőssé válva – minden résztvevő saját felelősségi körén belül (Cools, 1997) – kiterjed a szociális intézményekre, üzleti közösségekre és a civil lakosságra is. E szemléletmód összhangban áll azzal a megállapítással, miszerint a közbiztonság „kooperatív termék", amelyet az állami, piaci és közösségi szereplők együttműködése hoz létre, és amelynek megvalósításában a magánbiztonsági szektor is strukturális szerepet vállal (Lippai & Csaba, 2021). Ezen elgondolás lényege a polgárok, vállalatok, egyének, szervezetek partnerségét és párbeszédét ösztönző, a közbiztonsági tevékenység alapját jelentő bűnmegelőzésbe történő bevonása.

A köz- és magánterületek közötti határok elmosódása a tőke, az áruk, a szolgáltatások, az emberek áramlása földrajzilag is definiálható „csomóponti orientációt" (Gilleir, Easton, Ponsaers & Cools, 2009), új típusú biztonsági kockázatokat eredményezett, ami újszerű kockázatelemzési és komplex (Hoogenboom, 1994) rendőrségi ellenőrzési módszereket igényel (Shearing & Wood, 2007). Ezáltal valamennyi biztonsági szereplőnek újra kell gondolnia az eddigi „hagyományosnak" gondolt szerepét, és a meglévő biztonsági dogmákon túllépve be kell tudnia lépni a problémaorientált, a párbeszédre és együttműködésre épített „sokszínűség korszakába" (Shearing, 2005).

Bernard Mandeville szerint a közérdeket akkor lehet a legjobban szolgálni, ha mindenki a saját önérdekét követi. Az úgynevezett Mandeville-paradoxon lényege, hogy a magánhaszon egyben közhasznot is jelent (Hayek, 1978). Ez a megfontolás kiegészül egy újabb etikai dimenzióval, amely szerint az interperszonális kapcsolatok fontos további tényezője a „szimpátia" és a „pártatlan szemlélő" jelenléte (Daiches Raphael, 1985; Weinstein, 2001; Smith, 2000). Ez a gondolatmenet képezi alapját világhírűvé vált eszmefuttatásának, amely szerint minden egyén szükségképpen arra törekszik, hogy tőkéjével a hazai ipar, a társadalmi jövedelem növekedését támogassa, ezáltal saját termékei is nagyobb értéket képviseljenek. Míg ezen magatartás nem feltétlen tudatos, és a pontos növekedési hozzájárulás mértéke sem minden esetben tisztázott, az tény, hogy a honi biztonságipar elemeinek erősítésével amolyan „láthatatlan kéz" gyanánt hazája társadalmi és gazdasági értékeit erősíti (Smith, 1998). Ezt támogatva – mint közgazdaságtani tételt említve – az emberi élet szüntelen cselekvések sorozataként (von Mises, 1996) spontán, de rendkívül összetett szerveződések sora,

amelyek sokkal hatékonyabbak, mint amit szándékos intézkedésekkel szervezve el lehetne érni (Kotterman van de Vosse, 1994). A spontán társadalmi rend szisztematikusabb, ezáltal a zavartalan piaci folyamatok fejlődését leginkább a spontán kialakuló társadalmi folyamatok erősítik (Gray, 1998).

Egy jogállamban minden polgár rendelkezik az egyéni választás lehetőségével, ezáltal eldöntheti, hogy az állam/hatóságok vagy a magánszektor szolgálatatásait veszi-e igénybe. Azaz *„il faut rendre libres toutes les industries encore organisées en commun, aussi bien la justice et la police”,* tehát meg kell nyitni, szabaddá kell tenni minden ágazatot, így az igazságszolgáltatást és a rendőrséget is, mégpedig a lehető legalacsonyabb piaci áron (de Molinari, 1849a). A társadalom eszerint olyan természetjogi, a szabadságon, felelősségen alapuló entitás, amelyben a biztonságnak a spontán piaci verseny során - úgy, mint mindenki másnak – alá kell vetnie magát a szabadpiaci verseny követelményeinek (de Molinari, 1849b).

A köz- és magánbiztonsági versenyhelyzetről

A magánbiztonsági szolgáltatások igénybevételének hozzáadott értéke abban rejlik, hogy a hatóságok, a vállalkozások és az állampolgárok biztonsága értelemszerűen növekszik. A biztonságipar megítélése újragondolásra szorul, különös tekintettel a korábbiakban ismertetett tényezőkre, amelyek: kockázati társadalom, integrált biztonsági menedzsment, csomóponti orientáció és a magánbiztonsági szolgáltatások mikroökonómiai kínálati gazdasága. Ezáltal a közjavak (URL11) – olyan termék vagy szolgáltatás, amelynek fogyasztásából senki nem zárható ki és a fogyasztók között nincs verseny a termékért – kiterjesztő értelmezésében a magánbiztonsági szektor is helyet érdemel (Cowen, 2008; Berlage & Decoster, 2000).

A biztonság mint közszolgáltatás nyújtása a végfelhasználó számára nem versenyképes szolgáltatás, ugyanis az – mint a jó állam működésének egyik alapfeltétele – senkivel és semmiben nem állítható versenyhelyzetbe (Christián, 2022). Annak résztvevői szempontjából konkurencia, versenyhelyzet, a biztonság megteremtésének állami és nem állami szereplői között nem keletkezik. A végfelhasználónak joga van az állami segítségnyújtás (szolgáltatás) igénybevételére, de annak hatékonyságára és eredményességére érdemleges befolyással nem bír. Az állami megtakarítások pedig egyben az ezirányú hatékonyság és az eredményesség logikus csökkenését is eredményezik, így a végfelhasználó esetenként csak az alacsonyabb színvonalú közbiztonsági szolgáltatás biztosítását érzi, tapasztalja. A korlátozott költségvetési források, a rendészeti szervek túlterheltsége, a minimumszolgáltatások nyújtása mégis a már említett versenyhelyzetet

teremti meg. A végfelhasználó viszont rendelkezik azzal a szabadsággal, hogy a piaci versenyzők közül a sajátos igényeihez igazodó, legmegfelelőbb ár-érték arányú, több és jobb minőségű szolgáltatást vegye igénybe – bár az könnyen válhat egy szűk réteg privilégiumává (URL2). A közszolgáltatások hatékonyságmérése mára jelentős módszertani fejlődésen ment át; e körben kiemelkedik a Data Envelopment Analysis (DEA), amely azonos tevékenységet végző szervezetek relatív hatékonyságának összehasonlító elemzését teszi lehetővé (Vári, 2015).

A civilek és a vállalatok magánérdeket szolgáló befektetései a magánbiztonsági szolgáltatók iránti közérdeklődést is megnövelik, amely szintén összhangban van a rendőrségnek a közbiztonság megteremtésével kapcsolatos alapvető feladataival, s az még nagyobb tartalmat nyer. A magánbiztonsági kérdés innentől kezdve már nem a közbiztonsági igazgatással, hanem magával a közbiztonsággal kerül versenyhelyzetbe. A magánbiztonsági szolgáltatásokba történő végfelhasználói befektetések a biztonság általános szintjének növelésével teszik lehetővé a közbiztonság szereplőinek rendelkezésre álló erők, eszközök, képességek optimálisabb felhasználását, a legmegfelelőbb rendészeti prioritások bevezetését. A közbiztonság megteremtésének állami szereplői – költségvetési megtakarításoktól függetlenül – ismét több, célozottabb és jobb minőségű szolgáltatást tudnak nyújtani azokon a területeken, amelyeket már a magánbiztonsági szereplők is ki tudnak szolgálni (URL2). Mindez azt jelenti, hogy a közbiztonsági szereplők a biztonsági lánc represszív és helyreállító, míg a magánbiztonsági szereplők a bizonytalansági problémák proaktív és preventív aspektusaira tudnak leginkább koncentrálni. S ez megjelenhet olyan speciális területeken is, mint például a büntetés-végrehajtás, a magánbörtönök vagy PPP (Public-Private-Partnership) konstrukció-alapú büntetés-végrehajtási intézetek formájában (Czenczer & Sztodola, 2019). A már említett biztonsági aggodalom kapcsán felmerült jogi, gazdasági és társadalmi kérdéskör ellentételezésére pedig megfelelő jogi alapot nyújt a szerződések megkötésével kapcsolatos választási szabadság alkotmányos garanciája. Gazdasági nézőpontból viszont a munkamegosztás specializációt eredményez, ami szintén az említett hatékonyság és eredményesség javulását jelenti, míg a decentralizáció is további működési előnyként fogalmazható meg. Ennek alapján további innovációs lehetőségek kerülnek előtérbe, a kereslet/kínálat kombinációja olyan információáramlást hoz létre, amely helyes árképzést és költségcsökkenést eredményez. Ugyanitt emelem ki a hatékonyabb és ellenőrizhetőbb tevékenység, a szélesebb körű foglalkoztatás, a professzionalizáció, az oktatás, a képzés, valamint a szociális és munkaügyi jogszabályok harmonizálásának további lehetőségét. Végezetül meg kell jegyezni, hogy a biztonság nem kezelhető kizárólag

költséghatékonysági logikában; integrálnia kell a kockázatkezelési, jogállami és társadalmi legitimációs szempontokat is, amibe a magán- és a közbiztonság éppúgy releváns (Vári, 2017).

A magánbiztonsági szolgáltatások társadalmi-gazdasági értéke

Eddig a biztonságot mint terméket, szolgáltatást vizsgáltam, amelyben a marketing, az értékesítés a termék végfelhasználóval történő megismertetését, az arról való végfelhasználói tudomásszerzést jelenti a meglévő és kialakítandó piacokon. A szolgáltatás nyújtása az a tényező, amely ténylegesen fenntarthatja vagy növelheti a termék értékét (gondolva itt például az úgynevezett bűnügyi költségekkel történő arányba állításra). A támogató tevékenységek között a beszerzés a szolgáltatás/termék fejlesztésének támogatásához szükséges erőforrások felhasználását, míg a humánerőforrás-menedzsment – az egyik legfontosabb építőelemként – a munkavállalók szűrését, felvételét, képzését, fejlesztését és finanszírozását foglalja magába. A technológiai fejlesztés a „know-how"-ra és/vagy kutatásfejlesztésre vonatkozik, ugyanis értelemszerűen a magánbiztonsági szolgáltatások is befektetnek a tudomány és a technológia piaci irányú fejlesztésébe. Ezen olvasatban az infrastruktúra-fejlesztés a pénzügyi irányításhoz és a minőség-ellenőrzéshez kapcsolódik, ami értékesítési számokban és magában a gazdasági növekedésben nyilvánul meg (URL2). Ezzel elértem írásom egyik alapvetéséhez, amely szerint eljött az ideje, hogy az itt és mostban gondolkodjunk a paradigmák lebontásáról, a hagyományos elvek alapján eddig elképzelhetetlenről (Gosselin & Tindemans, 2010). Írásom további részében a magánbiztonsági szolgáltatások társadalmi-gazdasági értékére hatással lévő, általam hangsúlyosnak ítélt tényezőket vizsgálom meg.

A világosan meghatározott piaci szegmensek igénye

A jelenleg meglévő piaci trendek olyan alapvető szolgáltatásokat foglalnak magukban, mint az élőerős és a technikai eszközökkel végrehajtott őrzés, illetőleg a magán- és számos állami szegmens személy- és vagyonvédelme. A jogszabályi alapokon nyugvó, törvényes keretek között végrehajtott és napjaink technikai vívmányaira támaszkodó magánbiztonsági tevékenység viszont az ennél jóval összetettebb, a megrendelői igények messzemenő kielégítését célzó szolgáltatás portfólióját mutatja. Itt kell megemlítenem a termékek közt a magasabb szintű szolgáltatási körbe tartozó biztonsági menedzsmentet, veszteségmegelőzést, magánnyomozást, biztonsági tanácsadást, valamint a légi és vasúti közlekedés

és a települések biztonságát, illetőleg a közszolgáltatásokhoz tartozó kritikus infrastruktúra védelmét (CoESS, 2011).

Fejlesztendő piaci szegmensek – mint a jövőben kialakítandó őrzésbiztonsági tevékenységek – közé sorolom a katonai és a büntetés-végrehajtási objektumok részére nyújtandó biztonsági szolgáltatásokat. Továbbá az elektronikus házi őrizet (Berry & Matthews, 1989) végrehajtását, a fogvatartottak szállítását (Beyens & Beyens, 2006), az ideiglenes szabadságvesztés/őrizet keretében személyes szabadságuktól megfosztott civilek őrzését (Kötter, 2012), a büntetés-végrehajtási intézetekbe áru/személyek szállítását (Benson, 1998), amelyek szintén jelentős piaci résként és felbecsülhetetlen jelentőségű hozzáadott értékként jelölhetők meg. Nem is beszélve a magánbörtönök létrehozásáról (Harding, 1997), amelyek Ausztráliában, Kanadában, Új-Zélandon, Nagy-Britanniában és az Amerikai Egyesült Államokban már jelenleg is léteznek (Taylor & Pease, 1989). Európában, ahol a köz- és magánszféra partnerségében jelenleg még a tervezés, a finanszírozás és a fenntartás képeznek prioritást, a magánbiztonság kérdése a fejlett börtöngazdálkodás formáit tekintve még marginális (URL2).

A kialakítandó piaci lehetőségek kiaknázásának egyik alapeleme az úgynevezett „elszámoltathatósági perspektíva", amely a magánszektor működésének állami, hatósági, törvényességi felügyeletét jelenti – magánbörtön esetében például az őrzési rendszer felépítését, a kihasználtságát vagy a szökésért kiszabható büntetések mértékét, illetőleg a napirendek (étkezés, szabad levegőn tartózkodás, ügyvédi és egyéb látogatás, zuhanyzás stb.), működtetési szabályok rendjét (Harding, 1997). Ezen analógiában olyan magas biztonsági besorolási fokozatú, különböző funkciójú létesítményekre (például menekültügyi központok stb.) gondolva, amelyek őrzése speciális végrehajtási szabályokat igényel (Harding, 1997).

További meg nem kerülhető tényezőként jelölöm az európai népesség elöregedését és annak tényét, hogy a második világháborút követő „babyboom" (értsd: magas születési arány) után már a közeljövőben is egyre több polgár fogja nyugdíjas éveit élvezni (Peersman & Schoors, 2012). Ez egyrészről hatással lehet a munkaerő létszámára, de azt is jelentheti, hogy megnövekedhet a magántulajdonban lévő nyugdíjas otthonok, szociális ellátó- és egészségügyi intézmények (kórházak) száma, amelyek őrzésére (orvosok, gyógyszerészek, intézmények stb.) is fokozott figyelmet kell fordítani (URL2). Ugyanez az érvelés vonatkozik az oktatásban rejlő bűnmegelőzési erőre, az iskolai erőszak (Palacio, 2011) megelőzésére, arra, hogy az oktatási intézményeknek is képesnek kell lenniük a bölcsődéktől a felsőoktatásig, az egyetemekig garantálni tanulóik, diákjaik, tanáraik és oktatóik biztonságát. Erre pedig a magánbiztonsági szolgáltatások szintén megfelelő alternatívákat nyújthatnak (Cools, de Clerck & van Sand, 2011).

A rendőrségi, igazságügyi szolgáltatásokról szóló vita

A rendészeti szervek alapvető feladatairól szóló vita egyik kiváltó oka, hogy ezen hatóságok aránytalanul nagy és folyamatosan emelkedő számú, míg esetenként csökkenő eredményességű, negatív felderítési mutatójú feladatot látnak el, s ezt tovább erősíti a szervezetek elégtelen létszáma és magas üzemeltetési költsége. Ebben az esetben a magánbiztonsági szolgáltatók hozzáadott értéket teremthetnek azzal is, hogy – privatizáció vagy kiszervezés eredményeként – átveszik a rendészeti szervek egyes feladatait, a rendészeti szervek hatósági ellenőrzési, irányítási feladatait változatlanul hagyva. Éppen ezért a magánbiztonság egyik sajátos, de kiemelkedően fontos területe a magánnyomozás, amely a köz- és magánbiztonság közötti határvonalak elmosódását különösen érzékletesen mutatja. A magánnyomozói tevékenység – noha üzleti alapú szolgáltatás – jogszabályi keretek között működik, és kiegészíti az állami bűnmegelőzési, vagyonvédelmi és információszerző funkciókat. Az 1913 óta létező hazai szabályozás a 2005. évi CXXXIII. törvényben nyerte el mai formáját, melynek célja, hogy a magánszféra által végzett adatgyűjtés és nyomozás jogszerű és etikus keretek között valósuljon meg. A magánnyomozás így nem az állami rendészet alternatívája, hanem annak partnere a közbiztonság megteremtésében és a társadalmi bizalom fenntartásában (Lippai, Árpás & Kardos, 2024).

Szintén komoly tehermentesítő tényezője a magánszféra a kritikus infrastruktúra védelmének, értve ezalatt utóbbi normál vagy veszélyhelyzeti működését, illetőleg előbbinek a fenyegető tényezők elhárítása érdekében végzett – állami rendészeti szerveket tehermentesítő – magánbiztonsági tevékenységet. A kritikus infrastruktúra védelmének esetében – az energetikai, a vegyipari, a gyógyszeripari, a repülőtéri, a közlekedési, a banki, a biztosítási, az egészségügyi, a honvédelmi stb. szektorokban megvalósuló – hozzáadott érték a biztonsági tevékenység specializációjában keresendő (Müller, 2012).

E feladatokon túlmenően említem meg az európai nyomozó szervekkel való széles körű együttműködés lehetőségét, kiemelve a kiberbűncselekmények elleni küzdelmet, a „fenyegetettségi értékelések" összeállítását, amelyek hasznos segítséget nyújthatnának a nemzetközi intézményi szintű bűnügyi együttműködéshez (Deák, Nagy & Csaba, 2021). Ugyanitt emelem ki a nyílt tengeri kalózkodás elleni küzdelem magánbiztonsági szolgáltatásainak elterjedését is (URL2).

A közösségeket érő kellemetlenségek

Az állampolgárok biztonságérzetét közvetlenül befolyásoló tényezők közé tartoznak bizonyos kellemetlenségek (agresszió, nyilvános vizelés, zavaró zaj,

szemetelés, nyilvános részegség, vulgáris viselkedés stb.) mint súlyosan zavaró magatartások, amelyek a közösségi és magánterek, a városok élhetőségét csökkentik (Mátyás et al., 2025). Ezek a problémák szintén lehetőséget kínálnak a magánbiztonsági szolgáltatók szociális párbeszédre épülő közösségi szolgálatának erősítésére, a jogsértések és elkövetők azonosítását követő közigazgatási szankcionálás hatósági kezdeményezésének elősegítésére (URL2).

A bűnözés magánbiztonsági költségei

A bűnözés költségeinek tisztázásakor azt jogi és közgazdaságtani megközelítésben is érdemes megvizsgálni – utóbbi elsősorban a jogalkalmazás gazdasági következményeire összpontosít, értve ezalatt például a formális szabályozás, a jogi aktusok, a szerződések, a megállapodások költségeit (Hirsch, 1999). A biztonság megteremtése tekintetében pedig közgazdaságtani megközelítésben a bűnelkövetési magatartás gazdasági hatásait, a bűnmegelőzés költségeit, a kiszabott büntetés gazdaságosságát elemezhetjük (Eide, 2000; van Velthoven & van Wijck, 2001; Holzhauer & Teijl, 1995). Mindezek alapján egyértelmű, hogy az előzetes jogi és gazdasági megközelítés kulcsfontosságú alapja lehet az individuális és racionális szolgáltatás kiválasztásának (Matthys, 2010).

A bűnözést, a bűnözői magatartást egy különösen érdekes gazdaságossági szempontból is értékelhetjük. A bűnöző az elkövetést megelőzően körülményeket mérlegel, és mi is vizsgálhatjuk tevékenységét az „érvelő bűnöző" (Becker, 1996) szemszögéből. A bűnöző a piacon tevékenykedik és – cselekménye marginális hasznosságával – eredményei maximalizálására törekszik (Cornish & Clarke, 1986). A marginális bűnelkövetői eredményességre való törekvése szintén a biztonság iránti keresleti igény erősödését jelenti. A bűnöző elme gazdasági tervezésében pedig szintén helyet kap a felkészülés, előkészítés, felderítés, végrehajtás és lebukás esetén a büntetéssel járó cselekmények költsége (van Velthoven, 2012; Tulder, 1994), nem is beszélve az általa okozott kár költségeiről.

Amennyiben tehát a felderítés valószínűsége és/vagy a büntetések súlyossága nő, akkor a bűnös cselekmények elkövetésére fordított összeg növekszik, így csökkenhet a bűnözés (URL10). Összefoglalva: a magánbiztonsági szolgáltatások hozzáadott értéke az elkövető remélt hasznának csökkentésében, a büntetések valószínűségének növelésében, így a bűnalkalmak/lehetőségek redukálásában rejlik. A magánbiztonsági szolgáltatók hatékony bűnmegelőzési tevékenysége miatt a szituációs bűnelkövetések esélye csökken, az egyén így nem fordul a bűnözés felé (van Velthoven, 2012), és a biztonság megteremtésének eredményessége növekszik. Ezáltal az államra rótt, a bűnesetek kapcsán felmerülő megelőzési, bűnüldözési, büntetési, kártalanítási és egyéb költségek

is radikálisan lecsökkenhetnek. Különösen a kisstílű vagy utcai elkövetők esetén a polgár és a társadalom, mint áldozat, illetve a hatóságok kölcsönösen nyerő, „win-win" (az angol kifejezés szó szerinti jelentése nyertes-nyertes, azaz olyan helyzet, amely mindkét fél számára előnyös, amikor mindenki jól jár) helyzetbe kerülnek.

A megelőzés és a következmények költségeit elemezve érdemes kitérni a megfigyelési és a biztonsági beruházásokra, a biztosítási költségekre, valamint a bűncselekménnyel okozott veszteségekre (értékek, érzelmi/fizikai/pszichológiai költségek, áldozatok támogatása) (Cohen, 2005). A társadalmi költségek (Gill, Taylor, Bourne & Keats, 2007) csökkenése – kutatási eredmények alapján – szintén százalékos arányban kimutatható (Conway, 2009). Nemzetközi felmérések szerint a magánmegfigyelés, a betörésvédelmi rendszerek alkalmazása egyértelmű bűnözéscsökkentő hatással bír (van Dijk, 2012).

Mindezt a végfelhasználó szemszögéből vizsgálva megállapítható, hogy a fenti intézkedések az esetleges incidensre vonatkozó költségek csökkentését, a bűnözés/bűnmegelőzés ár-érték arányú megközelítését irányozzák (van Bever, 2011). Egy ilyen irányú elemzéssel pedig valamennyi érintett fél számára lehetőség nyílik a speciális végfelhasználói igényekhez igazodó intézkedések, eljárások, struktúrák kiválasztására (Cools, 1994). A felügyeleti és biztonsági intézkedések hozzáadott értéke azonban a biztonsági szolgáltató által elvégezhető további megbízásokhoz és feladatokhoz kapcsolódóan módosulhat.

Emberi erőforrások

A hozzáadott érték tekintetében a magánbiztonsági szektor is két lábon áll, gondolva itt a humán erőforrásokra, illetve a technológiai és tudományos fejlesztésekre. Azokat kiegészítik a tevékenység megismertetésére szolgáló – jelen tanulmány által is megfogalmazott – törekvések.

Az értéklánc megközelítésű elemzésben a biztonsági őrök felvételekor a hatóságok elvégzik a foglalkoztatás feltételéhez kapcsolódó alkalmassági és megfelelőségi feltételek ellenőrzését, szűrését, az oktatás/képzés végrehajtását, tervezését, és biztosítják az egész életen át tartó tanulás lehetőségét. Ezt a tényt a CoESS harmadik fehér könyve az EU által az oktatás területén végrehajtott bolognai reform példájaként említi (CoESS, 2011). Kiemeli, hogy az oktatás, képzés, az egész életen át tartó tanulás különböző szinteken valósul meg, amelyek az egyes szolgáltatási profilnak megfelelő, sok esetben magasabb szintű készségekre épülő, nagy rugalmasságú biztonsági elvárásokra épülnek (CoESS, 2011).

A biztonsági elvárások alapja – amennyiben a biztonságot terméknek tekintjük – az az igény, amelyet a piac (tehát a fizetőképes kereslet) az őrzési tevékenység

mint szolgáltatás nyújtása iránt megfogalmaz. Ez a portfolió az alábbi elemeket foglalja magában.

Őrzés:
- alapvető őrzés,
- kereskedelmi személyzet,
- házon belüli személyzet,
- rendezvénybiztosítás (sport/zenés-táncos és egyéb rendezvények),
- beléptetésfelügyelet,
- testőrség,
- kutyás szolgáltatások,
- kockázatelemzés,
- kulturális örökségvédelem/múzeum,
- steward szolgáltatás,
- tűzvédelem,
- recepciós és portaszolgálat,
- fegyveres szolgáltatás.

Mobil szolgáltatások:
- járőrszolgálat,
- mobil riasztási, válasz és hívásfogadási szolgáltatások,
- pénzszállítás,
- értékszállítás.

Műszaki szolgáltatások:
- behatolást jelző rendszerek és videómegfigyelő rendszerek felügyelete,
- behatolást jelző rendszerek telepítése, szervizelése.

Menedzsment és magasabb szintű tevékenységek:
- biztonsági igazgató,
- veszteségmegelőzés,
- magánnyomozás,
- biztonsági tanácsadás,
- áruházi nyomozás.

Nagyszabású biztonság:
- légiközlekedési védelem,
- városok biztonsága (vasút és metróállomások, városi járőrözés),
- kritikus infrastruktúra védelme,
- tengeri biztonság,
- katonai jellegű szolgáltatások (URL2).

A fenti – a biztonsági igényeknek megfelelően folyamatosan bővülő tartalmú – összefoglaló mutat rá arra, hogy melyek azok a tartalmi elemek, amelyekkel a magánbiztonsági szektor a biztonság megteremtésének közös küldetéséhez hozzá tud járulni. Rámutatva ezzel az egész életen át tartó tanulás révén megvalósuló professzionalizáció által a végfelhasználó számára nyújtott minőségi szolgáltatás mikéntjére.

Összegzés

Kutatásom tervezésekor azt gondoltam, hogy a biztonságipar értékteremtő tevékenységét pontos matematikai számításokkal, költség-haszon elemzésekkel fogom tudni alátámasztani. Azonban erre a magánszektorban jelen lévő piaci viszonyokra, üzleti titkokra tekintettel nem nyílt lehetőségem. Az állami rendészet viszonylatában pedig ugyancsak le kellett mondanom a precíz számításokról, mert ez esetben is csak hozzávetőleges számadatok álltak rendelkezésemre – a bürokráciával erőteljesen terhelt, katonai hierarchikus jellemzőkkel bíró gazdasági igazgatóságok kapcsán. Meg kellett elégednem azzal a ténnyel, hogy a magánbiztonsági szektor szolgáltatásai és/vagy termékei által biztosított társadalmi-gazdasági hozzáadott érték a biztonság javított vagy többletértékéből áll, amelynek alapján a biztonság összértéke eredményként növekszik. A biztonsági stratégiákból pedig a magánbiztonsági ágazat a továbbiakban már nem zárható ki, hiszen alapvető funkciója alapján, létezéséből fakadóan nyújt kézzel fogható társadalmi-gazdasági értéket. A magánbiztonsági szolgáltatások kiegészítő partnerként jelentenek együttműködő partnert a teljes biztonság megteremtésének irányításában (URL2).

A biztonság nyújtásának piaci működése a mindenkori kereslet és kínálat üzleti, kereskedelmi alapú, ár-érték arányú mérlegelésén nyugszik. Leegyszerűsítve: a végfelhasználó azt veszi meg, ami az érdekében és anyagi lehetőségei alapján a módjában áll; az államnak pedig mindaz megtakarítás, amit nem kell a költségvetéséből finanszíroznia. Ez alapvetően befolyásolja a piaci szereplők által nyújtott biztonság, mint szolgáltatás módját, mértékét és árát, továbbá kizárhatóvá teszi az irreleváns tényezők piaci jelenlétét. Növeli az állami szereplők hatékonyságát, a szubjektív biztonságérzet, a tényleges közrend, közbiztonság megteremtésének lehetőségét. Napjaink magánbiztonsági piacán kialakultak a világos és egyértelmű piaci szegmensek, amelyeket számos új elem kiépítése követ a nem is olyan távoli jövőben (URL2).

A magánbiztonsági ágazat humánerőforrás-igénye jelentős számú munkahelyet biztosít, míg a szakmai oktatás/képzés, a technológiai fejlesztések és

a beruházások szintén kedvező hatással vannak a bűnözéssel kapcsolatos költségekre, ahogyan az a büntető igazságszolgáltatás több területén is megfigyelhető (Czencer & Szenczi, 2020). A magánbiztonsági szolgáltatások által megvalósított bűnmegelőzési tevékenység és biztonsági intézkedések eredményeként a bűncselekmények költségei és kockázatai az elkövetők számára megnövekedtek, míg a társadalom számára lecsökkentek. Ezzel bizonyítható, hogy a magánbiztonsági szolgáltatások értéknövelők, hozzáadott értéket, hosszú távú gazdasági növekedést biztosítanak (Czencer & Szenczi, 2020).

Kutatási eredményeim alapján egyértelműen megállapítható, hogy a magánbiztonsági szektor szolgáltatásai és/vagy termékei által biztosított társadalmi-gazdasági hozzáadott érték a biztonság javított vagy többletértékéből áll, s a biztonság összértékét (a hatóságok, az üzleti közösség és a polgárok számára is) növeli.

Felhasznált irodalom

Bartha I. (2017). (Köz)érdek a magánbiztonságban? Vita a köz- és civil rendészet viszonyáról és ellentmondásairól. *Belügyi Szemle 65*(5), 25-41. https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.2

Bayley, D. H., & Shearing, C. D. (2001). *The New Structure of Policing: Description, Conceptualization, and Research Agenda.* Office of Justice Programs.

Beck, U., Hajer, M., Schwarz, M., & van der Aart, I. (1997*). De wereld als risicomaatschappij: essays over, de ecologische crisis en de politiek van de vooruitgang.* De Balie.

Becker, G. S. (1996). *The economic way of looking at behavior: the Nobel lecture.* Stanford University.

Bencze M. (2021). A jogalkalmazási folyamat szociológiai vizsgálata. In Bencze M. & Vinnai E. (Szerk.), *Jogszociológiai előadások* (pp 31-33). Debrecen University Press.

Benson, B. L. (1998). *To serve and protect. Privatization and community in criminal justice.* New York University Press.

Berlage, L., & Decoster, A. (2000). *Inleiding tot de Economie.* Universitaire Pers Leuven.

Berry, R. B., & Matthews, R. (1989). Electronic monitoring and house arrest: making the right connections. In Roger, M. (Eds.), *Privatizing criminal Justice* (p. 107). Sage Publications.

Beyens, K., & Beyens, K. (2006). Privatisering van gevangenissen. In Guery, M*., La privatisation de la sécurité et ses limites juridiques* (p. 44). VubPress.

Christián L., & Rottler V. (2019). A biztonság megteremtésének új megközelítése: komplementer rendészet. In *Trendy rozvoja súkromnej bezpečnosti v krajinách V4*. (p. 91).

Christián L. (2014). Két új ág a rendészettudomány fáján. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Rendészettudományi gondolatok: Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából* (pp. 85-91). Magyar Rendészettudományi Társaság.

Christián L. (2022*). Komplementer Rendészet.* Ludovika Egyetemi Kiadó.

CoESS (2011). *Private security services in Europe, facts & figures.* CoESS
Cohen, M. A. (2005). *The Cost of Crime and Justice.* Routledge.
Conway, J. (2009). *50 inzichten economie (50 economic insights).* Uitgeverij Veen Magazines.
Cools, M., de Clerck, H., & van Sand, L. (2011). *La gardiennage privé et la protection dans les écoles* (pp. 106-110). Cahiers de la Sécurité – INHESJ.
Cools, M., Ponsaers, P., Verhage, A., & Hoogenboom, B. (2004). *De andere rechtsorde. Demonopolizering van fraude-onderzoek.* Politeia.
Cools, M. (1994). *Werknemerscriminaliteit (Employee crime).* VubPress.
Cools, M. (1997). Integrale veiligheidszorg in perspectief. *Pretekst, ‚Nodal Security'. Police Quarterly, 8*(1), 15–17.
Cools, M. (2002). *De onderstromen in, de private veiligheidszorg (The undercurrents in the private security concern).* Panopticon.
Cornish, D. B., & Clarke, R. W. (1986). *The Reasoning Criminal. Rational Choice Perspectives on Offending.* Springer Verlag.
Cowen, T. (2008). Public goods. In Henderson, D. R. (Eds.), *The Concise Encyclopedia of Economics* (pp. 431-432). Indianapolis.
Czenczer O., & Szenczi A. (2020). A reintegrációs őrizet jogi, technikai, biztonsági és társadalmi aspektusai. *Börtönügyi Szemle, 2*(7), 7-29.
Czenczer O., & Sztodola T. (2019*). A büntetés-végrehajtási reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai.* Dialóg Campus Kiadó.
Csaba Z., & Tóth A. (2024). A Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék tíz éve tudományos publikációkban. *Magyar Rendészet, 24*(6), 145–162. https://doi.org/10.32577/mr.2024.ksz.10
Daiches Raphael, D. (1985). *Adam Smith*. Oxford University Press.
de Molinari, G. (1849a). *Les Soirées de la rue Saint-Lazare. Entretiens sur les Lois Economiques et Défense de la Propriété.* Guillaumin et Cie Libraires.
de Molinari, G. (1849b). De la production de la sécurité. *Journal des Economistes* (1), 161–169.
de Wit, B., & Meyer, R. (1994). *Strategy, Process, Content, Context, An International Perspective*. West Publishing Company. https://doi.org/10.1016/0024-6301(95)92128-1
Deák J., Nagy I., & Csaba Z. (2021). Együttműködés nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel: orosz és magyar rendőrségi példák. *Belügyi Szemle 69*(5), pp. 851–867. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.5.8
Eide, E. (2000). Economics of Criminal Behavior. In Boudewijn, B., & De Geest, G. (Eds.), *The Economics of Crime and Litigation.* Edward Elgar.
Fábián P. (2018). Terrorcselekmények és a magánbiztonság kapcsolatának aktuális összefüggései. *Magyar Rendészet 18*(4), 91–103. https://doi.org/10.32577/mr.2018.4.7
Finszter G. (2012). *A rendőrség joga.* Duna Mix Kft.
Fischer, R., Halibozek, E., & Walters, D. (2013). *Introduction to Security.* Butterworth–Heinemann.
George, B., & Button, M. (2000). *Private Security, 1*. Perpetuity Press.

Gill, M., Taylor, E., Bourne, T., & Keats, G. (2007). *Demonstrating the value of security (Demonstrating the value of security).* PRCI.

Gilleir, F., Easton, M., Ponsaers, P., & Cools, M. (2009). Checking aspects of a Nodal Orientation for Policing the Port of Antwerp. In Cools, M. et al. (Eds.), *Readings On Criminal Justice, Criminal Law & Policing* (pp. 359-376). Maklu.

Gosselin, D. & Tindemans, B. (2010). *Toekomstmakers. De kunst van het vooruitdenken.* Lannoo Campus.

Gray, J. (1998). *Hayek on Liberty.* Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203004012

Guehenno, J-M. (1994). *Het einde van de democratie.* Lannoo.

Harding, R. (1997). *Private prisons and public accountability.* Transaction Publishers. https://doi.org/10.4324/9781351308045

Hautzinger Z. (2020). A rendészettudomány határtudományai. *Magyar Rendészet, 20*(3), 137-146. https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.8

Hayek, F. (1978). *New Studies in Philosophy. Politics, Economics and the History of Ideas.* Routledge. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226321288.001.0001

Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999*). Global Transformations: Politics, Economics and Culture.* Stanford University Press. https://doi.org/10.2307/40203424

Hirsch, W. Z. (1999). *Law and Economics: an introductory analysis.* Academic Press.

Hobsbawm, E. J. (2004). *A birodalmak kora.* Pannonica Kiadó.

Holzhauer, R., & Teijl, R. (1995). *Inleiding Rechtseconomie.* Gouda Quint.

Hoogenboom, B. (1994). *Het Politiecomplex. Over de samenwerking tussen politie, bijzondere opsporingsdien-sten en particuliere recherche.* Gouda Quint bv.

Horváth L. A. (2013). *A terrorizmus csapdájában.* Zrínyi Kiadó.

INHES-CoESS (2008). *Livre Blanc. La participation de la sécurité privée à la sécurité générale en Europe – Private security and its role in European Security.* INHES-CoESS.

Jaschke, H-G., Bjørgo, T., del Barrio Romero, F., Kwanten, C., Mawby, R., & Pagon, M. (2007a). *Rendészettudomány európai megközelítése munkacsoport zárójelentése, Első Könyv.* CEPOL.

Jaschke, H-G., Bjørgo, T., del Barrio Romero, F., Kwanten, C., Mawby, R., & Pagon, M. (2007b). *Rendészettudomány európai megközelítése munkacsoport zárójelentése. Harmadik Könyv.* CEPOL.

John, W. - Chambers II. et al. (1999). *The Oxford Companion to American Military History.* Oxford University Press.

Johnson, G., & Scholes, K. (1993). *Exploring Corporate Strategy.* Prentice Hall.

Korinek L. (2015). A terrorizmus. *Belügyi Szemle, 63*(7–8), 7-38. https://doi.org/10.38146/bsz.2015.7-8.1

Kotterman van de Vosse, I. (1994). *De visie van Hayek. Een pleidooi voor persoonlijke vrijheid (Hayek víziója a személyes szabadságért).* W. E. J. Tjeenk Willink.

Kötter, F. (2012). Justizdienste. In Stober, R., Olschok, H., Gundel, S., & Buhl, M. (Eds.), *Management-handbuch, Sicherheitswirtschaft und Unternehmenssicherheit* (p. 449). Richard Boorberg Verlag.

Lippai Zs., & Csaba, Z. (2021). The borderline between private and public security. *AARMS 20*(3), 5–19. https://doi.org/10.32565/aarms.2021.3.1

Lippai, Zs., Árpás, B., & Kardos, P. (2024). Magánnyomozás Magyarországon. *Belügyi Szemle, 73*(1.ksz), 7-29. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i1si.pp7-29

Matthys, J. (2010) *Private Security Companies and Private Military Companies. A Comparative and Economical Analysis.* Maklu. https://doi.org/10.62608/2158-0669.1044

Mátyás Sz., Tihanyi, M., & Vári, V. (2025). Kérdőíves felmérés a biztonsággal és a biztonságérzettel kapcsolatban Budapest „bulinegyedében". *Belügyi Szemle, 73*(1), 23-44. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i1.pp23-44

Mátyás Sz. (2024). *Mérföldkövek a magyar kriminalisztika történetéből.* Rendőrség Tudományos Tanácsa.

Müller, J. (2012). Schutz kritischer infrastrukturen. In Stober, R., Olschok, H., Gundel, S., & Buhl, M. (Szerk.). *Managementhandbuch, Sicherheitswirtschaft und Unternehmenssicherheit.* (pp. 366-375). Richard Boorberg Verlag.

Palacio, M. (2011). L'école et sécurité. La nouvelle donne? (School and security. The new deal*? Cahiers de la Sécurité – INHESJ*, pp. 7–13.

Peersman, G., & Schoors, K. (2012). *De perfecte storm.* Borgerhoff & Lambrichts.

Piekalkiewicz, J. (1997). *A kémkedés világtörténete.* (I. kötet). Zrínyi Kiadó.

Pinkerton, A. (1989). *The Spy of the Rebellion.* (Eredeti munka megjelenése: 1883). University of Nebraska Press.

Sellam, D. (2017*). Evolutions et mutations de la sécurité privée – Une étude de différents modèles de regulation.* Institut d'Etudes Politiques de Lyon, France.

Shearing, C., & Wood, J. (2007*). Imagining Security.* Willan Publishing. https://doi.org/10.1177/1748895807084502

Shearing, C. (2005). Nodal Security. *Police Quarterly 8*(1), 57–63. https://doi.org/10.1177/1098611104267327

Smith, A. (1998). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.* Oxford University Press.

Smith, A. (2000). *The Theory of Moral Sentiments.* Prometheus Books.

Taylor, M., & Pease, K. (1989). Private Prisons and Penal Purpose. In *Privatizing Criminal Justice*. (pp. 186-191). Sage Publications Ltd.

Thompson, A., & Strickland, A. (1996). *Strategic Management, concepts & cases.* Irwin. https://doi.org/10.1017/s1833367200006465

Tiszolczi, B. G. (2023). An Unsolved Dilemma: Contracted vs. In-House Guarding. *Magyar Rendészet, 23*(1), 165–171. https://doi.org/10.32577/mr.2023.1.10

van Bever, F. (2011). *Value selling – Executive report.*

van Dijk, J. (2012). The International Crime Victims Survey. *Criminology in Europe.* pp. 24–33.

van Lochem, P. J. P. M., Fijnaut, C., & van Reenen, P. (1983). *Theoretische opstellen rondom de politie.* Nederlandse Politie Academie.

van Tulder, F. (1994). *Van misdaad tot straf (From crime to punishment).* Sociaal en Culturee el Planbureau.
van Velthoven, B., & van Wijck, P. (2001). *Recht en efficiëntie: eeninleiding in de economische analyse van het recht*. Kluwer.
van Velthoven, B. (2012). *Economie van misdaad en straf (Economics of crime and punishment).* Boom Lemma Uitgevers.
Vandormael, D. (2018). *Pas de panique! Comment organiser notre sécurité?* Pelckmans.
Vári V. (2015). A Data Envelopment Analysis alkalmazása a bűnüldözés relatív hatékonyságának hazai modellezésére. In Gaál G. & Hautzinger Z. (Szerk.). *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (Pécsi határőr tudományos közlemények, 16. (pp. 191–199). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport; Magyar Rendészettudományi Társaság.
Vári V. (2017). Empirikus kutatás a rendőrök körében a civil–rendőr viszonyról, a statisztikai szemléletről és a bűnüldözés hatékonyságáról. In Christián L. (Szerk.). *Rendészettudományi kutatások: Az NKE Rendészetelméleti Kutatóműhely tanulmánykötete* (pp. 151–166). Dialóg Campus Kiadó.
von Mises, L. (1996*). Human Action. A treatise on Economics.* Fox & Wilkes.
Weinstein, J. S. (2001*). On Adam Smith*. Wadsworth.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Magyar Nyelv Értelmező Szótár.* https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/szotar.php?szo=%C3%89RT%C3%89K&offset=2&kezdobetu=%C3%89
URL2: *White papers – CoESS*. https://www.coess.org/newsroom.php?page=white-papers
URL3: *Encyclopedia Britannica, szerkesztői cikk. Allan Pinkerton szócikk.* https://www.britannica.com/biography/Allan-Pinkerton
URL4: *Federal Bureau of Investigation.* https://www.fbi.gov/
URL5: *United States Secret Service.* https://www.secretservice.gov/
URL6: *150 Years of History: United States Secret Service.* https://www.secretservice.gov/about/history/150-years
URL7: *Chi siamo - Cittadini dell'Ordine.* https://www.cittadinidellordine.com/una-storia-di-sicurezza/
URL8: *Confederation of European Security Services.* https://www.coess.org/
URL9: *Közjószág jelentése.* https://hold.hu/lexikon/kozjoszag/
URL10: *Money and Banking Lecture Notes*. https://www.oocities.org/szulczyk/money_banking.html

Alkalmazott jogszabály

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 86. § (4) bekezdés

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lippai Zs. (2026). A magánbiztonság mint hozzáadott érték. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 1985–2010. https://doi.org/10.38146/bsz-aija.2026.v74.i7.pp1985-2010

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Lippai Zsolt, aki a lippai.zsolt@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp2011-2029

A rendkívüli események krízispszichológiai és intézkedéslélektani aspektusai

Aspects of Crisis Psychology and Crisis Management of Extraordinary Events

Erdélyi Ákos
krízisintervenciós szakpszichológus-jelölt, kriminológus,
doktorandusz, tanársegéd
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar
erdelyi.akos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A rendészeti munka során a szakemberek gyakran találkoznak rendkívüli eseményekkel, amelyeknek nemcsak az elhárítása, hanem az azt követő egyéni feldolgozása is komoly kihívás elé állítja őket. Ezek az események fokozottan traumatikusak tudnak lenni minden résztvevő számára, így fontos, hogy a rendkívüli eseményeket szakszerűen, mégis emberségesen kell kezelni. Nem szabad elfelejteni, hogy a rendkívüli események kialakulásában nemegyszer egyéni és/vagy kollektív traumatikus események és krízisállapotok játszanak szerepet, így fontos, hogy ezekhez az eseményekhez krízispszichológiai szemszögből közelítsenek.

Módszertan: A szerző szakirodalmi összegzéssel tárja fel a rendkívüli események pszichodinamikai jellemzőit, valamint azok pszichés következményeit és intervenciós lehetőségeit.

Megállapítások: Minden rendkívüli esemény fokozott megterheléssel jár, és komoly bio-pszicho-szociális következményeket válthatnak ki. Ha ezeket a következményeket elfedjük, elfojtjuk, az átélt traumatikus esemény megküzdése sikertelenné válhat, amely további pszichés diszfunkciókat eredményezhet. Ezt a szemléletet kell integrálni a műveleti feladatellátásba is, különösen az intézkedéstámogató lélektani terület feladataiba.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 02. Átdolgozás: 2026. 01. 19. Elfogadás: 2026. 02. 28.

Érték: A kríziskezelés és intézkedéslélektan kiemelt fókuszú terület kell, hogy legyen a műveleti egységek mindennapjaiban, mind elméleti, mind gyakorlati aspektusból egyaránt. Mivel a műveleti feladatokat végrehajtó személyi állomány fokozott vulnerabilitásnak kitett csoportnak számít, így fontos, hogy a közvetlen veszélyeztető helyzeteket megismerjék, ezzel védve saját maguk mentális egészségét is.

Kulcsszavak: rendkívüli események, rendészeti munka, krízispszichológia, kríziskezelés, intézkedéslélektan.

Abstract

Aim: During law enforcement work, we frequently encounter extraordinary incidents whose management and subsequent individual processing present significant challenges. Such events can be highly traumatic for all parties involved, making it essential to address them in a manner that is both professionally competent and humane. It is important to remember that the emergence of extraordinary incidents is often influenced by individual and/or collective traumatic experiences as well as crisis states; therefore, approaching these situations from a crisis-psychological perspective is crucial.
Methodology: In this article, I use a review of the relevant literature to examine the psychodynamic characteristics of extraordinary incidents, as well as their psychological consequences and possible avenues for intervention.
Findings: Every extraordinary incident entails heightened strain and may trigger significant bio-psycho-social consequences. If these consequences are concealed or suppressed, effective coping with the traumatic experience may fail, potentially leading to further psychological dysfunctions. This perspective must be integrated into operational practice as well, particularly within the tasks of psychological support for enforcement activities.
Value: Crisis management and operational psychology must represent a priority area in the everyday work of operational units, both in theoretical and practical terms. Given that personnel performing operational tasks constitute a group with heightened vulnerability, it is essential that they become familiar with situations involving immediate threats, thereby safeguarding their own mental health as well.

Keywords: extraordinary events, law enforcement, crisis psychology, crisis management, psychology of risk management.

Bevezetés

Az első vonalban szolgálatot ellátók, így a rendvédelmben vagy az egészségügyben dolgozók számos esetben találkoznak mentálisan is fokozottan megterhelő eseménysorokkal. Ilyen esemény lehet például egy halálos közúti baleset, egy gyermekkorú sértettel kapcsolatos eljárási cselekmények, szuicidium vagy más közvetlen veszélyeztető magatartás, egy természeti katasztrófa, és még hosszasan lehetne folytatni a felsorolást. Ezekben a helyzetekben nemcsak az eljárásban vagy eseményben érintett személy él meg traumatikus élményeket, hanem azok is, akik munkájukból kifolyólag segítséget nyújtanak a kritikus helyzetekben. Éppen ezért a rendkívüli események olyan komplex eseményként értékelendők, amelyek értelmezéséhez krízisfókuszú megközelítésre és szemléletmódra van szükség.

Mik azok a rendkívüli események?

A kérdés megválaszolásához először azt kell eldöntenünk, hogy arra melyik tudományterület szemszögéből szeretnénk választ adni. Erre azért van szükség, mert a rendkívüli esemény (továbbiakban: RES) mást jelent a pszichológia egyes alkalmazott területeinek olvasatában, mást a rendészetben és annak speciális területein, mást a kriminológiában és mást a biztonság- és védelempolitika terén. Lévén, hogy jelen írás a pszichológia és a rendészet fúziójára épít, így a RES meghatározásakor e két tudományterület specifikumait veszem alapul.

A pszichológiai értelmezés elsősorban az agresszív késztetések és violens magatartások alapján, közvetett módon határozza meg a RES keretrendszerét; a rendészeti megközelítés több meghatározást is ad a RES vonatkozásában, melyek közül ezen a ponton a rendőri és a büntetés-végrehajtási (továbbiakban: bv.) kontextust tekintem át.

A RES pszichológiai kontextusa

A pszichológia elsősorban a klinikum szemszögén keresztül közelít a RES meghatározásához. A klinikai pszichológia – bár nincs egységes denfiníciója (Urbán, 2006), – a pszichológiatudománynak az az alkalmazott területe, amely a mentális zavarokkal, azok etiológiájával, differenciál-diagnosztikai kérdéseivel, prevenciós és intervenciós lehetőségeivel, vagy épp alap- és alkalmazott-pszichoterápiás módszerek kidolgozásával, validálásával és gyakorlati alkalmazhatóságával foglalkozik.

A rendkívüli esemény pszichológiai értelemben olyan, a mindennapi tapasztalatokat jelentősen meghaladó, erősen megterhelő vagy fenyegető helyzet, amely megbontja az egyén biztonságérzetét, és olyan mértékű stresszreakciókat válthat ki, amelyek meghaladhatják a személy átlagos megküzdési kapacitását. A RES tipikus jellemzői: (1) váratlanság vagy kontrollvesztés élménye; (2) fenyegetettség az életre, testi épségre vagy pszichés épségre; (3) intenzív érzelmi reakciók (félelem, tehetetlenség, sokk); (4) a helyzet feldolgozásához szükséges pszichés erőforrások átmeneti elégtelensége. RES lehet például súlyos baleset, természeti katasztrófa, erőszakos cselekmény sértettjévé válás, hirtelen veszteség vagy más traumatikus élmény (Kézdi, 2019; Varga, 2011; van der Kolk et al., 2005; McFarlane & Yehuda, 1996; Horowitz, 1986). A RES pszichológiai értelemben tehát voltaképpen egy akcidentális krízisből eredő cselekményfolyamnak feleltethető meg és fontos rámutatni arra is, hogy egyrészt a RES résztvevői (mind az érintettek, mind a beavatkozó állomány) is krízist élnek meg, másrészt magának a RES-nek a kiváltó oka lehet az egyén lélektani krízise – tehát az állomány számára az ezzel kapcsolatos ismeretek egyaránt fontosak a krízist megélő állampolgárokhoz viszonyulás és a saját krízisük kezelése szempontjából.

A RES pszichológiai-pszichiátriai értelmezésének vizsgálatakor említést kell tennünk az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eü. tv.) releváns rendelkezéseiről is, amelyek nagyban hozzájárulnak a RES-t megvalósító magatartásformák azonosításához. Ezzel összefüggésben említést kell tennünk a veszélyeztető állapot, a veszélyeztető magatartás és a közvetlen veszélyeztető magatartás kérdésköreiről és a köztük lévő különbségekről.

1. számú táblázat

A Eü. tv. által meghatározott, RES-t eredményezhető magatartásformák

Eü. tv. 3. § j) pont	**Veszélyeztető állapot**	Az az állapot, amelyben az azonnali intézkedés hiánya a beteg vagy más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül fenyegető helyzetet eredményezne, illetőleg a környezetére közvetlen veszélyt jelentene.
Eü. tv. 188. § b) pont	**Veszélyeztető magatartás**	A beteg – mentális zavara következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére jelentős veszélyt jelenthet, és a kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné.
Eü. tv. 188. § c) pont	**Közvetlen veszélyeztető magatartás**	A beteg – akut mentális zavara következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és az azonnali kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné.

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Ezek azok a főbb magatartásformák, amelyek ismerete elengedhetetlen a RES komplex, krízispszichológiai és intézkedéslélektani aspektusainak megértéséhez, és adekvát, a gyakorlatban is jól működő kríziskezelési eljárások kidolgozásához.

Ezen magatartások közül RES-t leggyakrabban a közvetlen veszélyeztető magatartások generálnak. Ezek az akut állapotok kiemelt veszélyforrást jelentenek, és gyakran ön- és közveszélyes állapotot indukálnak: az öndestruktív és szuicid viselkedés mellett megjelenhet a pszichotikus dekompenzáció is (Melzer et al., 2024; Reinhardt, 2022; APA, 2022; Lieberman & First, 2018; Lee & Jung, 2006), amelyek külön-külön is kiemelt figyelmet igényelnek, és amelyekkel igen gyakran találkoznak nemcsak a speciális műveleti egységek tagjai, hanem akár a járőrök, vagy akár a bv. biztonsági és körletfelügyelői is.

A RES rendőri értelmezése

A *Rendészettudományi szaklexikon* (Boda, 2019) szerint a RES definíciója rendőri értelmezésben három aspektus mentén is meghatározható, melyek közül jelen tanulmány kontextusát tekintve az a meghatározás emelendő ki, amely szerint RES *„a rendőri intézkedés során bekövetkező minden olyan esemény, tevékenység vagy mulasztás, amely az intézkedés alá vont, az intézkedést végrehajtó vagy más személy életét, testi épségét, egészségét, anyagi javait, a személyi szabadság korlátozása helyének rendjét vagy az őrzésbiztonságot sérti, ill. veszélyezteti”* (Boda, 2019). Ebben a meghatározásban láthatóan – ugyanakkor nélkülözve bármiféle konkrét vagy taxatív meghatározást – rögzítik azokat a magatartásformákat, amelyek fennállása RES-t idéz(het) elő. Ezek leginkább olyan magatartásformák lehetnek, amelyek auto- és heteroagresszióban, violens magatartásban törhetnek a felszínre, ezzel veszélyeztetve egyrészt az intézkedés alá vont személy, másrészt az intézkedést végrehajtó, harmadrészt a civil lakosság testi épségét és egészségét, javait.

RES és büntetés-végrehajtás

A szaklexikon rögzíti a RES bv. értelmezést is, amely szerint RES *„a fogva tartás biztonságát súlyosan sértő vagy veszélyeztető, speciális intézkedések bevezetését szükségessé tevő történés. Különösen a terrorcselekmény, a fogolyzendülés, a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás, a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés, a fogolyszökés, az elítélt öngyilkossága, az elítélt halála, a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás, jelentős tűzeset”* (Boda, 2019). Ez a meghatározás jóval specifikusabban határozza meg a RES-t kiváltó magatartásformákat, ami nem meglepő, hiszen a bv. szerv konkrétabb szabályzókkal rendelkezik a RES-ek, az azokat kiváltó magatartásformák, azok intervenciója és kríziskezelése kapcsán is. Részletesebben

lásd: 18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről, 50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről, 26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről. A RES bv. értelmezése elsősorban olyan magatartásformákat rögzít, amelyek főként a bv. szerv dinamikus biztonságát fenyegetik és veszélyeztetik (Vágó, 2024a, 2024b; Bogotyán et al., 2024; Szendrei, 2024; Szabó & Bezzeg, 2024; Sztodola, 2023), és ezekkel szemben kell a bv. végrehajtói állományának gyorsan és eredményesen fellépnie.

Rendkívüli eseményeket előidéző ön- és közveszélyes állapotok

Számos olyan állapot létezik, amelyek súlyosan veszélyeztetik a beteg (elkövető/intézkedés alá vont személy), az intézkedést végrehajtó és a körülöttük lévő személyek életét és/vagy testi épségét. Ezek az állapotok rendszerint sürgősségi pszichiátriai ellátást igénylő speciális állapotok: *„pszichiátriai sürgősségi állapotnak az minősül, ha a beteg pszichés állapota, illetve szenvedélybetegsége következtében közvetlen veszélyeztető magatartást tanúsít (vagyis saját és mások életére, testi épségére, egészségére közvetlen és súlyos veszélyt jelent)”* (Vörös et al., 2021), ahogyan azt az Eü. tv. is összefoglalja. Ilyen állapot lehet (1) az agresszív és erőszakos magatartás; (2) a pszichés gátoltság; (3) az öngyilkosság vagy szuicid késztetés; (4) a pszichózis, pszichotikus dekompenzáció (Csomós, 2015), amelyek nemcsak organikus vagy mentális megbetegedések következtében alakulthatnak ki, hanem akár lélektani krízis következményei is lehetnek – különösen az agresszív magatartás és a szuicid magatartás.

Erőszakos magatartás

Az erőszakos magatartás komplex jelenség, amely nemcsak rendészeti, hanem egészségügyi, szociális és társadalmi kérdéseket is felvet (Gaszner, 2021; Gulácsi et al., 2020).

A jelenség többféle szempont szerint klasszifikálható és differenciálható; egyik felosztás alapján elkülönítünk proaktív-reaktív-pszichotikus erőszakot (Haller et al., 2020), míg a klinikai pszichológiai megközelítés a violens viselkedést a normalitás-deviancia-abnormalitás spektrum mentén vizsgálja. Egy átfogó svéd tanulmány (Fazel et al., 2018) megállapította, hogy a bipoláris zavarral és a skizofrénia-spektrumzavarral diagnosztizált személyek – az átlag lakossághoz

képest – nagyobb eséllyel tanúsíthatnak erőszakos magatartást; a prevalencia pedig tovább nő a komorbid pszichiátriai betegek[1] körében.

Az erőszakos magatartás rizikóbecslése kapcsán statikus és dinamikus faktorokat tudunk azonosítani, amelyek az erőszakos magatartás kríziskezelésében is fontos szerephez jutnak. A statikus rizikófaktorok közé tartozik a férfi nem, a fiatal életkor, a korábbi élettörténetben jelenlévő erőszakos magatartások prevalenciája, a kriminalitás, valamint antiszocialitás és viselkedéses zavar. A dinamikus rizikótényezők között találjuk a paranoid téveszméket és egyéb pozitív pszichotikus tüneteket, az imperatív akusztikus hallucinációkat, a fokozott negatív érzelmi állapotokat, az erőszakos szándék kinyilatkoztatását, a fegyverhez vagy fegyverként használható eszközhöz való hozzájutást és az alacsony kooperációs hajlandóságot (Gulácsi et al., 2020). Különösen a dinamikus rizikófaktorok fennállása jelent akut veszélyeztető állapotot.

Öndestruktív magatartás és szuicidium

Az öngyilkosság kérdéskörének vizsgálata multi- és interdiszciplináris megközelítést kíván meg (Osváth et al., 2017), ennek ellenére ebben a fejezetben a pszichológiai vonatkozásokra teszek utalást.

Az öngyilkos magatartás humánspecifikus jelenség, *„mely különböző szociokuturális, lélektani és biológiai tényezők individuális és társadalmi szintű interakciójának eredménye”* (Osváth et al., 2017). Fontos, hogy szuicid cselekmény nemcsak krízisállapot következtében jelentkezhet, hanem mentális zavarok és komorbiditásaik tünete is lehet (Rihmer et al., 2021).

A szuicid cselekmények rizikófaktorai hierarchikus alapon differenciálhatók. Az elsődleges (pszichiátriai) rizikófaktorok között találjuk az aktuálisan fennálló pszichiátriai megbetegedéseket (különösen az affektív zavarokat, a skizofrénia-spektrumzavart, a szerdependenciát és a borderline személyiségzavart), a megelőző szuicid kísérleteket, az első- és másodfokú rokonok által elkövetett szuicidiumot, valamint az öngyilkossági szándék és a halálvágy kommunikációját. Másodlagos (pszichoszociális) rizikófaktor a koragyermekkori negatív életesemény, az izoláció, az egzisztenciális problémák (például munkahely elvesztése, bizonytalan anyagi helyzet), súlyos akut negatív életesemények (például viktimizáció, akut stresszorok), továbbá a dohányzás és a befejezett öngyilkossághoz hozzájáruló statikus tényezők (például könnyű fegyverhez jutás,

1 Azon betegeket értjük ezalatt, akik nemcsak egy jól azonosítható mentális problémával élnek együtt, hanem több mentális zavar fennállása is azonosítható náluk. Ilyen komorbiditás lehet például a szerhasználati zavar, a társult pszichotikus epizódok és esetlegesen valamilyen személyiségzavar.

magas épület stb). A harmadlagos (demográfiai) rizikófaktorok között találjuk többek között a férfinemet, a serdülőkort és az időskort, a valamilyen szempontból vulnerábilis csoporthoz való tartozást (például LMBTQ+ csoport, migráns csoport, fogvatartotti csoport) (Rihmer et al., 2021; Hajduska-Dér, 2019). *„Az akut szuicid veszély minden esetben sürgősségi ellátást igényel, különösen akkor, ha az emocionális beszűkültség a krízisintervenciós szemléletű beszélgetés során sem oldódik"* (Vörös et al., 2021). Ezért is kiemelt fontosságú a szuicid krízisintervenció során az aktív hallgatás és mielőbbi egészségügyi ellátás.

Pszichózis

A pszichózist leggyakrabban a skizofrénia-spektrumzavarral azonosítják, ugyanakkor más mentális zavar tünete is lehet (például a poszttraumás stressz-zavar, a bipoláris zavar, a major depresszió és egyes személyiségzavarok), ahogyan megjelenhet más pszichotikus zavar önálló tüneteként (például szkizotípiás zavar vagy rövid pszichotikus zavar), valamint kialakulhat szomatikus betegségekben és valamilyen szer, elsősorban droghatás következményeként is (Bellavics, 2024; APA, 2022; Herold et al., 2021). Ebből a rövid felsorolásból is jól körvonalazódik: a pszichotikus állapot sokkal komplexebb jelenség annál, mint ahogyan azt sok esetben gondoljuk. Egy valami azonban valamennyi pszichózisban közös: a pszichotikus állapotot megélő személy elveszíti a kapcsolatot a realitással és a valósággal, és ezekben az esetekben individuális, szubjektív valóságok jönnek létre.

Két jellegzetes pszichotikus tünet a téveszme, vagy másnéven doxasma, és a hallucináció (Pethő et al., 2009). *„A téveseszmék olyan hiedelmek, melyek valóságában a beteg megrendíthetetlenül hisz. A téveseszmék akár valószerűek is lehetnek, de gyakran a valóságtól teljesen elrugaszkodott, bizarr formát is ölthetnek. A hallucinációk olyan percepciós élmények, melyeket nem a valóságból érkező ingerek váltanak ki. A hallucinációk minden érzékszervi modalitást érinthetnek, illetve lehetnek komplexek, amikor az érzékelés több területén megjelennek, például látja is, és hallja is a beteg a kóros képzetet"* (Bellavics, 2024). A RES-t jellemzően ezek a major pszichotikus tünetek alakítják, és ezekkel a tünetegyüttesekkel találják szembe magukat az intézkedést foganatosítók is. A pszichotikus állapot ezen okok miatt kiemelten ön- és közveszélyes állapotnak számít, amelynek kezelése nemcsak felkészült taktikai tudást igényel, hanem az állapot pszichológiai-pszichiátriai jellegzetességeinek ismeretét is.

A lélektani krízis

Noha napjainkban a krízis leginkább negatív kontextusban kerül említésre, benne rejlik a változás és a fejlődés iránti lehetőség is. Maga a kifejezés görög eredetű, és eredeti jelentése fordulat, fordulópont, válság (Hajduska-Dér, 2019; Bóna, 2015).

A krízisek többféle szempont alapján csoportosíthatók; az egyik csoportosítás szerint normatív (vagy fejlődési) és rendkívüli (vagy akcidentális) krízisekről beszélhetünk. A normatív krízisek életünk természetes velejárói, olyan események és helyzetek váltják ki, amelyek elkerülhetetlenek életünk során, mint például a serdülőkori ki-vagyok-én-típusú identitáskeresés, vagy az időskor és az idősödéssel való szembenézés. Ezzel szemben a rendkívüli kríziseket mindig valamilyen külső, fenyegető események váltják ki, mint például baleset, halállal kapcsolatos találkozás, áldozattá válás, gyermekkori bántalmazás, polytraumatizáció (Hajduska-Dér, 2019; Bóna, 2015; Kerekes, 2015; Hajduska, 2008; Erikson, 1991).

„A lélektani krízisben átmeneti egyensúlyvesztés és dezorganizáció jellemzi az egyént, aki szokásos problémamegoldó módszereivel képtelen megküzdeni egy adott szituációval, amelynek kimenetele fordulhat radikálisan jóra vagy rosszra. […] Bármilyen hirtelen bekövetkező és intenzív változás, függetlenül attól, hogy a helyzet romlását vagy javulását idézi elő, válsághelyzethez vezethet, ami arra készteti a személyt, hogy újraértékelje cselekvési módozatait és gondolkodási sémáit” (Bóna, 2015).

A lélektani krízis meghatározása Caplan (1964) nevéhez fűződik, aki azokat az állapotokat sorolta a lélektani krízis közé, amikor az egyén pszichés stabilitása és egyensúlya valamilyen külső, fenyegető körülmény hatására felborul, amely külső körülménnyel az egyén – idővel – kénytelen szembenézni. A krízist kiváltó esemény és maga a krízis is az egyén számára mindennél fontosabbá kezd válni az idő előrehaladtával, azonban azzal nem tud eredményesen megküzdeni, mert a rendelkezésére álló problémamegoldó módszerek, valamilyen okból kifolyólag, nem működnek. Ennek következménye, hogy az egyén egyre negatívabban látja a világot és – szélsőséges esetben, végsősoron – nem lát más megoldást, mint a szuicidiumot (Vörös et al., 2021; Hajduska-Dér, 2019; Hajduska, 2008), vagy más ön- és közveszélyes állapot manifesztációját.

RES: krízispszichológia és intézkedéslélektan

A fejezetcímben szereplő két alkalmazott pszichológiai terület kooperációja elengedhetetlen a RES kezeléséhez.

A krízispszichológia kompetenciája közé tartozik a normatív és rendkívüli krízisek akut kezelése, azonban azok terápiája már a klinikum kompetenciája – ezt minden alkalommal, amikor krízisintervencióról és krízisterápiáról van szó, figyelembe kell venni. A krízispszichológusok kompetenciája az akut krízisek eredményes kezeléséhez, a veszélyeztető állapot megszüntetéséhez, az azt követő egyéni krízistanácsadáshoz (de nem krízisterápiához), valamint a stresszel, traumákkal és krízisekkel való adaptív megküzdéshez és annak kialakításához, az önismerethez és a pszichoedukációhoz illeszkedik – a krízis- és traumaterápia már a klinikai pszichológia kompetenciája közé tartozik (Hajduska-Dér, 2019).

Vizsgáljuk meg, hogyan kapcsolódik a krízispszichológiához az intézkedéslélektan!

Az intézkedéslélektanról

Az intézkedéslélektan mint a célzott műveleteket-intézkedéseket támogató alkalmazott pszichológiai terület a műveleti pszichológia egyik alterülete (Erdélyi, 2025), ugyanakkor nagyban merít és építkezik a krízispszichológia elméleti ismereteiből és gyakorlati eljárásaiból, valamint más tudományterületek tudásából is. Feladatellátását tekintve két nagyobb területre osztható. Az egyik terület maga az akut krízisek kezelése és a konkrét műveleti cselekmény támogatása; a másik alterület pedig maga az intézkedéseket végrehajtó személyi állomány pszichológiai kiképzése, pszichés gondozása, pszichoedukálása, önismeretének fejlesztése, legyen szó akár a közterületen szolgálatot teljesítőkről, vagy akár a műveleti/bevetési egységekről.

A konkrét intézkedések támogatására olyan pszichológiai módszerek állnak rendelkezésünkre, mint a krízisintervenció, a kríziskommunikáció, vagy az aktív hallgatás, míg a személyi állománnyal való munka során nagyban támaszkodhatunk a pszichoedukációra, önismereti tréningekre és az egyes egyéni és csoportos módszerspecifikus eljárásokra

Az intézkedéslélektan kapcsán fontos társszakterület az intézkedéstaktika, amit érdemes holisztikus szemléletben megközelíteni: az intézkedéstaktika vonatkozásában említést kell tenni annak lélektani, jogi, döntéselméleti, szociológiai és biológiai aspektusairól egyaránt (Retek, 2023).

1. számú ábra
Az intézkedéstaktika holisztikus megközelítése

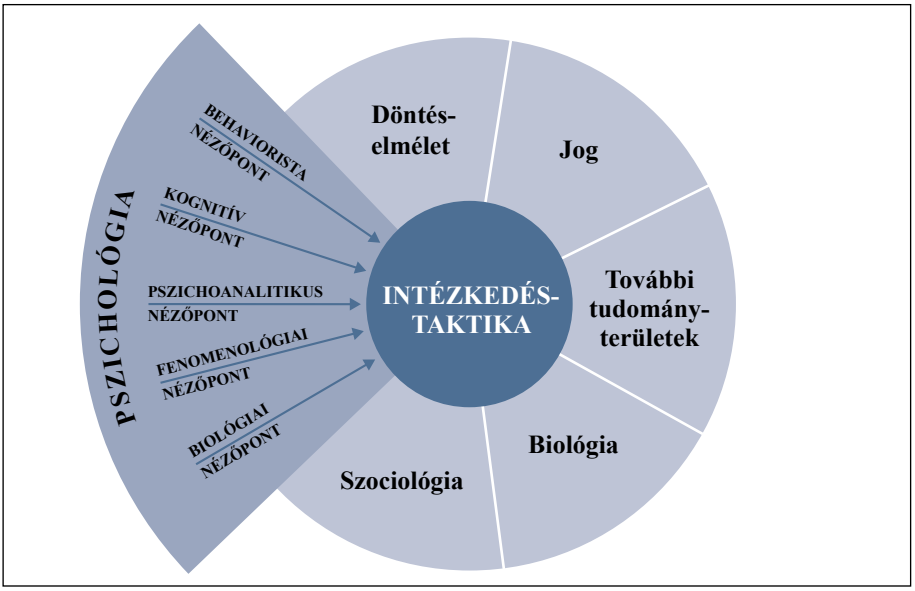

Forrás. Retek, 2023.

Az 1. számú ábra is jól szemlélteti: az intézkedéstaktika és a rendészeti intézkedés sokkal több, mint a hatályos jogszabályok ismerete és betartása.

A célhoz kötött intézkedések végrehajtása során az intézkedést végrehajtó személynek olyan pszichológiai folyamatokat kell ismernie, mint a különböző kognitív munkafolyamatok (például percepció, személy- és helyzetészlelés, gondolkodás vagy memória) működése, a heurisztikus gondolkodás előnyei és hátrányai, egyes szociálpszichológiai jelenségek viselkedésre gyakorolt hatása (például attitűd, sztereotípia), a stressz okozta élettani változások és alappszichopatológiai ismeretek (Retek, 2023; 2021). Mindezekre pedig képezni kell a végrehajtói állományt – nemcsak a fizikai felkészültségüket és taktikai tudásukat kell biztos alapokra helyezni, hanem a pszichológiai ismereteiket is.

3K: kríziskezelés, krízisintervenció, kríziskommunikáció

A kríziskezelés vagy krízisintervenció a kialakult, akut krízisállapot oldására és kezelésére irányuló törekvés, amelynek célja, hogy támogassa az egyént pszichés egyensúlyának stabilizálásában, rendezett lelkiállapotának mihamarabbi kialakításában (Vörös et al., 2021; Hajduska, 2008). *„Fontos, hogy*

a krízisintervenció más pszichoterápiákkal szemben az itt és most helyzetre koncentrál. Támogató, nem konfrontatív, de problémaorientált. […] A krízisintervenció célja az egészséges életbe való visszairányítás, a biztonság megteremtése, az öngondoskodás helyreállítása és egy pozitív, önvédő jövőkép megteremtése" (Hajduska-Dér, 2019).

A rendkívüli események krízisintervenciós beavatkozása rövid és célzott kell, hogy legyen. Ezek az események krízisbeavatkozással is kezelendők, nem csak a legitim fizikai erőszak monopóliumával. *„A krízisben lévő személy kifejezetten fogékony a beavatkozásra, erősen szuggerábilis, hiszen érzelemvezérelt, labilis, zaklatott, észlelése, figyelme, asszociációi, indulatai mindmind a provokáló eseményre beszűkültek. Nemcsak a befolyásolhatósága erős, hanem a motivációja is arra, hogy segítséget kapjon, beszélhessen érzéseiről, gondolatairól, fantáziáiról, minél előbb megnyugodjék. Ezt érdemes kihasználni. […] Ebben a felfokozott lelkiállapotban lehetőség van prevencióra és viselkedéskorrekcióra is, elsősorban a konfliktusmegoldó technikákat illetően"* (Hajduska, 2008). Mindez megalapozza az intézkedéslélektan krízisintervenciós feladatellátását.

Felfokozott és beszűkült helyzetben az intézkedés alá vont személy viselkedése nem mindig logikus és koherens, sokszor pedig egyenesen kiszámíthatatlan, ön- és közveszélyes tendenciákkal tarkítva. Minden esetben mérlegelni kell, hogy a beavatkozó egység számára mekkora veszélyforrás az adott szituáció, mekkora esélye van kontaktusba vonni az intézkedés alá vont személyt és mekkora az együttműködésre való hajlandóság.

Egy pszichotikus állapotban lévő beteg viselkedése bejósolhatatlan, így tőle kooperációra nem minden esetben számíthatunk, ellenben igen nagy a violens magatartás kockázata, amely mind auto-, mind heteroagresszív cselekvésben manifesztálódhat. A pszichotikus beteggel szemben egy szuicid krízisben lévő személy nagyobb eséllyel vonható kontaktusba, és nagyobb eséllyel nyitott a szupportív beszélgetésre. Ebben az esetben a rapport kiépítése a legfontosabb feladat, amit fokozatosan, lépésről lépésre kell kialakítani, bármiféle előítélettől és áldozathibáztatástól mentesen. A krízisintervenció során alkalmazott kommunikáció semmiképpen sem arra kell, hogy kitérjen, hogy a krízisben lévő személy hogyan kerülhette volna el a krízist és neki milyen felelőssége van abban. A beszűkült tudatállapotú személy minden gondolata amúgy is a krízis és az azt kiváltó esemény körül forog, fantáziaműködése felfokozott, figyelmét, gondolatát és érzését a történtek kötik le. Ebben a beszűkült állapotban a krízisintervenciót és kríziskommunikációt végző személynek világítótoronyként kell helyt állnia, és fokozatosan tágítani a krízisben lévő személy tudatállapotát és orientációját (Gulácsi et al., 2020; Hajduska, 2008).

Csomós (2008) érhetően és egyszerűen fogalmazza meg a rendészeti intézkedések kommunikációs folyamatát. Mint írja, a kommunikáció három nagyobb részegységre osztható: (1) megszólítás, (2) az intézkedés alá vonttal történő kommunikáció és (3) elköszönés.

2. számú ábra
Az intézkedés alá vont személlyel folytatott szóbeli érintkezés folyamata

Forrás. Csomós, 2008.

Ez a folyamat nem differenciál a kommuniká ciós stílust illetően, aminek oka, hogy ez a folyamatábra nem krízisben lévő személlyel szemben foganatosított intézkedési helyzetre vonatkozik. Az itt látható folyamat valamennyi, „normatív" intézkedésszituációban általános iránymutatást nyújt, legyen szó egy közúti ellenőrzés alatt, vagy egy, a büntetőeljárásban tanúként részt vevő személynél folytatott házkutatás során folytatott kommunikációs stílust illetően. Ezzel szemben a pszichés funkcióvesztés jegyeit mutató személlyel folytatott kommunikáció más megközelítést kíván meg.

A pszichiátriai betegekkel való kommunikáció szabályait Csomós (2015) így összegzi: *„az intézkedés megkezdése előtt a rendőr tegyen kísérletet a pszichiátriai beteggel való kapcsolatfelvételre és hangsúlyozza, hogy a rendőrség segíteni érkezett. Hagyni kell beszélni a beteget. A rendőr mindig valamilyen konkrét témáról beszéljen, megértő hallgatást kell megvalósítani, a vitatkozást kerülni kell, különösen a téveszméivel kapcsolatban. A kommunikációba a családtagok bevonása kerülendő, különösen akkor, ha ők is a beteg téveszméinek a részei, csak a beteg kérésére, ha a rendőr a helyszínen a körülmények mérlegelése a hely és személyismerete alapján úgy dönt. A betegre gyakorolt hatásától függően megengedheti, vagy a későbbiekben elutasíthatja, hogy a családtag kommunikáljon a beteggel az orvosi vagy kórházi kezelés érdekében. Figyelembe kell venni, hogy általában a betegnek lehet egy elutasító beállítódása az orvosi vagy kórházi kezelésre vonatkozóan. A kommunikáció során a rendőr ne nézzen fenyegetően a betegre és ne menjen túl közel hozzá"* (Csomós, 2015). Ez a protokolláris megfogalmazás nem pusztán a pszichiátriai beteggel szemben

foganatosított intézkedések alkalmával követendő: az akut szuicid krízisben lévő személy esetén is követendő lehetőségeket fogalmaz meg a fenti összegzés.

RES és ami utána marad: extrém stressz és polytraumatizáció

Stresszel mindannyian találkoztunk már életünk során és saját bőrünkön tapasztaltuk és tapasztaljuk a stresszre adott válaszreakciók fiziológiai jellemzőit – szapora légzés, megemelkedett vérnyomás, hasi panaszok. Ugyanakkor a stressz pontos hatásmechanizmusát nem biztos, hogy ismerjük, mégis egy rendkívüli eseményekről szóló tanulmányban megkerülhetetlen, hogy legalább néhány sorban ne kerüljön említésre. Ebben a fejezetben nem célom bemutatni a stressz részletes neurobiológiai-élettani hátterét – ezt megtették már korábban mások (Haller, 2018; Tringer, 2010; Selye, 1976) –, sokkal inkább kiemelni a stressz intézkedéslélektani aspektusait és relevanciáit. De mi a stressz?

A stressz a szervezet válaszreakciója a környezeti hatások változására, legyen ez a változás akár pozitív, akár negatív – a stressz egy készenléti reakció, ami valamilyen fenyegetettségre adott adaptív válasz (Lehoczki, 2021).

Lehoczki egy korábbi tanulmányában összegzi (2021), hogy a fegyveres rendvédelmi szervek személyi állománya esetében érdemes három különböző stresszhatást megkülönböztetni. Az egyik stresszhatás a szervezeti jellegzetességekből eredő, a munkavégzéssel és annak körülményeivel kapcsolatosan megjelenő stressz, amely a kiégés és pszichoszomatikus megbetegedések kialakulásában játszik szerepet; a másik stresszforrás a szolgálat során bekövetkező – akár normatív, akár rendkívüli – eseményekből eredő traumatizáció; a harmadik stresszhatás pedig maga a rendészeti intézkedés és az ebből eredő intenzív stressz. Ezek vizsgálata azért is fontos, mert a stresszválasz nem plasztikus, hanem fejleszthető: a stresszkezelés, a reziliencia minden esetben optimalizálható (Shipley & Baranski, 2002), így a rendészeti szervek állománya fokozatosan kiképezhető az intenzív stresszhelyzetek optimálisabb kezelésére a tekintetben is, hogy az intézkedések során saját érzéseikre és gondolataikra is reflektívebbé váljanak. Ez azért is fontos kérdés, mert bár az egységek fizikai és taktikai kiképzése kimagasló, a mentális felkészítésre jóval kisebb hangsúly esik (Lehoczki, 2021).

A műveleti egységek kapcsán azért is fontos beszélni a stresszről, mert a túlzott mértékű distressz csökkenti az egyén produktivitását is, és az állandó készenléti állapot egy idő után kimeríti az egyént és fogékonyabbá teszi őt a stresszhelyzetek nem megfelelő értékelésére és feldolgozására. Ennek következménye, hogy az egyén kimerül, nem tud megújulni, és a sok distressz élmény az egyén számára egyszer csak egy traumatikus eseményben csúcsosodik ki – például egy

intézkedés során egy tőle nem megszokott cselekményben robban ki. Ezzel az explozívaszerű kitöréssel ő maga sem tud mit kezdeni, nem tud vele eredményesen, adaptív módon megküzdeni. Fokozatosan leértékeli szakmai tudását, elbizonytalanodik önmagában, ezt követi az érzelmi kimerülés, az eltávolodás, az újabb és újabb jog- és szakszerűtlen agresszív cselekmények, fegyelmi problémák, majd a kiégés és a pályaelhagyás. A megfelelő tréningek ezt a negatív folyamatot segítenek kezelni és megelőzni, s ezért is lenne fontos, hogy a műveleti/bevetési egységek tagjai ne csak az alkalmassági vizsgálatok során találkozzanak pszichológus szakemberrel, hanem legyen egy olyan pszichológus, aki dedikáltan az ő mentálhigiénés támogatásukkal foglalkozik. Hiszen az ép test mellé ép lélek is dukál.

Összegzés

A RES krízispszichológiai aspektusai rendkívül komplex kérdéskört ölelnek fel, amelynek vizsgálatához először azt kell megértenünk, hogy hogyan alakul a normatív és a rendkívüli krízisek pszichodinamikája. A rendkívüli vagy akcidentális krízisek olyan váratlan traumatikus eseményekből erednek, amelyekre a traumát átélő személy nem volt felkészülve. Ilyen trauma lehet egy közúti baleset vagy erőszakos bűncselekmény áldozatává válás, mindez pedig rendkívüli állapotot idéz elő a személy életében.

Fontos, hogy a RES alapvetően sürgősségi állapottal járó esemény: mint láttuk, ezekben az esetekben olyan magatartásokkal találkozunk, mint az erőszakos magatartás, az agresszió vagy a szuicid cselekmény. Mindezek pedig speciális intézkedéslélektani tudást és krízisintervenciós jártasságot igényelnek, amelyeket képzések útján lehet a legjobban megismertetni a személyi állománnyal.

Fontos szerephez kell jusson a végrehajtói állomány pszichoedukációja, mind elméleti, mind gyakorlati ismereteinek bővítése és specializálása. Az intézkedéslélektannal kapcsolatos elméleti képzés során hangsúlyt kell fektetni a RES-t kiváltó tényezőkre és rizikófaktorokra, a pszichodinamikai történésekre, az intézkedés során megjelenő stresszváltozásokra és más lélektani-élettani változásokra, és legfőképpen az egyes krízisintervenciós technikákra.

Az elméleti edukációt követően célszerű olyan, szituatív lélektaktikai tréningek, mentális edzések (Farkas et al., 2023; Lehoczki, 2021; Retek, 2021) szervezése és kivitelezése, amelyek a személyi állományt laboratóriumi körülmények között, kontrollált helyzetben képzik RES-szituációk kezelésére, azokkal szembeni intézkedések foganatosítására. Ezek előnye, hogy a személyi állomány biztonságos körülmények között találkozhat a RES-sel, az általa kiváltott

pszichés változásokkal, közvetlenül meg tudják tapasztalni azok kogintív funkciókra gyakorolt hatását, és objektív visszejelzést kapnak a tréningen jelenlévő szakemberektől. Ez hozzájárul többek között az objektív, tapasztalati úton történő tanuláshoz, másrészt nagyon jó önismereti visszacsatolás is.

Mint Lehoczki összegzi, *„a rendészeti, intézkedéstaktikai kiképzésekben meglehetősen ritkán szerepel a szisztematikus mentális felkészítés. Ha mégis szerepel, akkor is sokkal inkább alapszik személyes rutinon és tapasztalatokon, mintsem széleskörű, és tudományosan megalapozott tudáson. Holott könnyen belátható, hogy akkor tudunk a leghatékonyabb lenni, ha a tapasztalat és rutin, valamint a tudományos eredmények egymásra támaszkodnak és egymást erősítik. Itt az ideje tehát, hogy a tudomány és a rendészeti gyakorlat ne határolódjon el egymástól, hanem elkezdjen együttműködni annak érdekében, hogy hivatásosaink mentális területen is megfelelő felkészítést kaphassanak”* (Lehoczki, 2021).

Felhasznált irodalom

American Psychiatric Association (2022). *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition, Text Revision (DSM-5-TR)*. APA.

Bellavics M. Zs. (2024). *Klinikai profilozás és empíria: a kriminalitás és a mentális zavar kapcsolata egy fiatalkorú bűnelkövetői mintában*. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola.

Boda J. (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.

Bogotyán R., Budai N., & Vágó Z. (2024). A rendőrség és a büntetés-végrehajtás szakmai kapcsolata, különösen a felderítési tevékenység aspektusait vizsgálva. In. Czenczer O. (Szerk.), *„Mindennek a lélek a rendje…” Tanulmányok a 65 éve született Ruzsonyi Péter emlékére* (pp. 63-78). Ludovika Kiadó.

Bóna A. (2015). A krízis lélektana. In. Kiss E. Cs., & Sz. Makó H. (Szerk.), *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* (pp. 123-137). Pro Pannonia.

Caplan, G. (1964). *Principles of preventivepsychiatry*. Basic Books.

Csomós I. (2015). *Intézkedés-lélektan és kommunikáció*. NSZFI.

Csomós I. (2008). *A kommunikációs alapjai*. NSZFI.

Erdélyi Á. (2025). A műveleti pszichológia konceptualizálása, helye és szerepe a pszichológia- és rendészettudományban 1.: A műveleti pszichológia elméleti keretének ismertetése. *Nemzetbiztonsági Szemle, 13*(2), 62-73. https://doi.org/10.32561/nsz.2025.2.5

Erikson E. (1991). *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat Kiadó.

Farkas I., Végh J., Ivaskevics K., Malét-Szabó E., & Haller J. (2023). The effects of expected and unexpected stress on inappropriate aggression in simulated police interventions. *Heliyon, 9*(7), e17871. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e17871

Fazel, S., Smith, E. N., Chang, Z., & Geddes, J. R. (2018). Risk factors for interpersonal violence: az umbrella review of meta-analyses. *The British Journal of Psychiatry, 213*(4), 609-614. https://doi.org/10.1192/bjp.2018.145

Gaszner G. (2021). Agresszivitás. A violens beteg multidiszciplináris kezelése. In. Németh A., Füredi J., Lazáry J., & Somlai Zs. (Szerk.), *A pszichiátria magyar kézikönyve. 6. átdolgozott és bővített kiadás* (pp. 803-807). Medicina Könyvkiadó.

Gulácsi I., Frecska E., Móré E. Cs., Kolumbár R., & Csizmadiáné Szabó M. (2020). Veszélyhelyzetek és kockázatok megelőzése és kezelése a gondozás során. In. Balczár L., Vandlik E., & Kárpáti T. (Szerk.), *Pszichiátriai gondozásról, pszichiáter rezidenseknek* (pp. 83-90). Állami Egészségügyi Ellátó Központ.

Hajduska M. (2008). *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó.

Hajduska-Dér N. (2019). Krízisintervenció a gyakorlatban – az öngyilkosság krízise. A klinikai szakpszichológus szerepe a krízisosztályon. In. Kapitány-Fövény M., Koncz Zs., & Varga S. K. (Szerk.), *Klinikai szakpszichológia a gyakorlatban – Útirányok* (pp. 25-48). Medicina Könyvkiadó.

Haller J., Fogarasi M., & Ivaskevics K. (2020). Agresszió és erőszakos bűncselekmények. In. Haller J. (Szerk,), *Bűntettek kriminálpszichológiája* (pp. 17-58). Dialóg Campus.

Haller J. (2018). A lelki jelenségek biológiai alapjai. In. Haller J., & Farkas J. (Szerk.), *Pszichológia a közszolgálatban I.* (pp. 23-38). Dialóg Campus.

Herold R., Simon M., Fekete S., & Tényi T. (2021). Szkizofréniaspektrum és más pszichotikus zavarok. In. Németh A., Füredi J., Lazáry J., & Somlai Zs. (Szerk.), *A pszichiátria magyar kézikönyve. 6. átdolgozott és bővített kiadás* (pp. 237-259). Medicina Könyvkiadó.

Horowitz, M. J. (1986). Stress-Response Syndromes: A Review of Posttraumatic and Adjustment Disorders. *Psychiatric Services, 37*(3), 241-249. https://doi.org/10.1176/ps.37.3.241

Kerekes Zs. (2015). Az időskor, mint krízis. In. Kiss E. Cs., & Sz. Makó H. (Szerk.), *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* (pp. 182-218). Pro Pannonia.

Kézdi B. (2019). *Katasztrófapszichológia – Elmélet és kutatás*. Akadémiai Kiadó.

Lee, S. I., & Jung, H-Y. (2006). Psychosocial Risk Factors for Suicide. *Psychiatry Investigation, 3*(2), 15-22.

Lehoczki Á. (2021). *Intézkedéslélektan intenzív stresszhelyzetben*. NKFI.

Lieberman, A. J., & First, B. M. (2018). Psychotic Disorders. *The New-England Medical Review and Journal, 379*(3), 270-280. https://doi.org/10.1056/NEJMra1801490

McFarlane, A. C., & Yehuda, R. (1996). Resilience, vulnerability, and the course of posttraumatic reactions. *American Journal of Psychiatry, 153*(6), 20–31.

Melzer, L., Forkmann, T., & Teismann, T. (2024). Suicide Crisis Syndrome: A systematic review. *Suicide and Life-Threatening Behavior, 24*(1), 1-19.

Osváth P., Vörös V., & Fekete S. (2017). Öngyilkos magatartás és személyiségzavarok. In. Tényi T. (Szerk.), *Személyiségzavarok – klinikum és kutatás* (pp. 247-266). Medicina Könyvkiadó.

Pethő B., Batta B., Bitter I., Farkas M., Gosztonyi G., Janka Z., Rihmer Z., Rózsavölgyi É., Schoner V., Szendi I., Tolna J., Tusnády G., Vargha A., & Vízkeleti G. (2009). *Részletes zárójelentés az endogén pszichózisok klinikuma, összehasonlító nozológiája, genetikai, pszichometriai szociológiai és experimentális vizsgálata, 21–33 éves követéses vizsgálatuk alapján*. Budapest.

Reinhardt M. (2022). A nem öngyilkossági szándékkal történő önsértő viselkedés magyarázó modelljei. *Magyar Pszichológiai Szemle, 77*(2), 245-270. https://doi.org/10.1556/0016.2022.00016

Retek A. (2023). *Az intézkedéstaktika pszichológiájáról. „ERŐ – SZAK – TUDÁS”*. NKFI.

Retek A. (2021). *Az intézkedéstaktika pszichológiája esettanulmányokon keresztül*. NKE RTK.

Rihmer Z., Fekete S., & Gonda X. (2021). Öngyilkosság. In. Németh A., Füredi J., Lazáry J. & Somlai Zs. (Szerk.), *A pszichiátria magyar kézikönyve. 6. átdolgozott és bővített kiadás* (pp. 792-802). Medicina Könyvkiadó.

Selye J. (1976). *Stressz distressz nélkül*. Akadémiai Kiadó.

Shipley, P., & Baranski, J. V. (2002). Police Officer Performance Under Stress: A Pilot Study on the Effects of Visuo-Motor Behavior Rehearsal. *International Journal of Stress Management, 9*(2), 71–80. https://doi.org/10.1023/A:1014950602826

Szabó B., & Bezzeg S. (2024). Országos törzsfoglalkozás a Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. *Börtönügyi Szemle, 43*(1), 85-102.

Szendrei F. (2024). A rendőrség és a büntetés-végrehajtási intézetek kapcsolata, avagy: Mit csinál a (bűnügyi) rendőrség a bv.-ben? In. Czenczer O. (Szerk.), *„Mindennek a lélek a rendje…” Tanulmányok a 65 éve született Ruzsonyi Péter emlékére* (pp. 307-316). Ludovika Kiadó.

Sztodola T. (2023). A fogolyzendülés hatása a fogvatartás biztonságára, valamint a nemzetbiztonságra. *Börtönügyi Szemle, 42*(4), 77-93.

Tringer L. (2010). *A pszichiátria tankönyve*. Semmelweis Kiadó.

Urbán R. (2006). A klinikai és az egészségpszichológia. In. Oláh A. (Szerk.), *Pszichológiai alapismeretek* (pp. 707-726). Bölcsész Konzorcium.

van der Kolk, B. A., Roth, S., Pelcovitz, D., Sunday, S., & Spinazzola, J. (2005). Disorders of extreme stress: The empirical foundation of a complex adaptation to trauma. *Journal of Traumatic Stress, 18*(5), 389–399. https://doi.org/10.1002/jts.20047

Varga J. (2011). *Klinikai pszichológia*. ELTE Eötvös Kiadó.

Vágó Z. (2024a). A mintázatok jelentősége a dinamikus biztonság fogalmi rendszerében. *Börtönügyi Szemle, 43*(1), 103-121.

Vágó Z. (2024b). A rendkívüli események megelőzését célzó adatelemzések végzése mesterséges intelligencia alkalmazásával. *Börtönügyi Szemle, 43*(4), 75-94.

Vörös V., Osváth P., & Tényi T. (2021). Pszichiátriai sürgősség – pszichiátriai sürgősségi állapotok. In Németh A., Füredi J., Lazáry J., & Somlai Zs. (Szerk.), *A pszichiátria magyar kézikönyve. 6. átdolgozott és bővített kiadás* (pp. 769-791). Medicina Könyvkiadó.

Alkalmazott jogszabályok

18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről

50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Erdélyi Á. (2026). A rendkívüli események krízispszichológiai és intézkedéslélektani aspektusai. *Belügyi Szemle, 74*(6), 2011–2029. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i7.pp2011-2029

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Erdélyi Ákos, aki az erdelyi.akos@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

BELÜGYI SZEMLE
BELÜGYMINISZTÉRIUM

DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp2031-2042

The Legal Genealogy of Whistleblowing in Hungarian and Anglo-Saxon Traditions

Makkos Nándor
PhD, equal opportunities mentor
General Directorate of Social Inclusion
nandor.makkos@tef.gov.hu

Abstract

Aim: Whistleblowing – the disclosure of wrongdoing in the public interest – has evolved from a moral duty into a formalized element of compliance and integrity management. This study offers a legal genealogical contribution to contemporary compliance theory by demonstrating that whistleblowing is not a twentieth-century regulatory innovation but a persistent moral-legal structure embedded in European governance traditions. By integrating medieval legal history, comparative public law, and modern compliance governance the paper advances a diachronic model of integrity in which disclosure functions as a trans-epochal normative constant rather than a purely managerial instrument.

Methodology: The study applies a genealogical approach grounded in legal-historical and moral-philosophical analysis. It reconstructs three parallel trajectories:

(1) the Anglo-Saxon lineage from King Wihtred's Leges Wihtredi (695 AD) through the Misprision of Felony doctrine to the False Claims Act (1863), the Whistleblower Protection Act (1989), and the Dodd–Frank Act (2010);

(2) the Hungarian lineage from Saint Stephen's Decreta I–II (1000–1038) through Werbőczy's Tripartitum (1514) and the Csemegi Criminal Code (1878 Act V) to the socialist-era Act I of 1977 and finally Act XXV of 2023; and

(3) a comparative synthesis identifying shared ethical constants and implications for contemporary compliance theory.

Consistent with the perspective of Pokol (2020), legal norms are interpreted not merely as positive rules but as expressions of moral order within social structures.

The manuscript was submitted in English. Received: 18 Nov 2025. Revised: 17 Dec 2025. Accepted: 4 Feb 2026.

Findings: The research reveals that the duty of disclosure constitutes an enduring moral-legal archetype of governance. Both Anglo-Saxon and Hungarian traditions converge on the principle that truth is a civic obligation and the foundation of legitimate authority. While the Anglo-Saxon tradition evolved from moral theology to individual rights, the Hungarian path developed from hierarchical legitimacy to civic responsibility. Across thirteen centuries, Hungarian law maintained the triad of truth, justice, and community – from divine command to administrative integrity – demonstrating that whistleblowing is an ethical constant predating modern compliance frameworks.
Value: The study contributes to compliance scholarship by linking moral anthropology to administrative ethics. It reframes whistleblowing as a civilizational mechanism of moral maintenance rather than a managerial innovation, showing that protecting truth-tellers revives a thousand-year-old principle of Hungarian and European legal consciousness. In doing so, it bridges ethical genealogy and modern governance, highlighting that integrity systems are not imported constructs but continuations of deeply rooted moral traditions.

Keywords: compliance, common good, legal genealogy, public ethics

Anglo-Saxon Legal Genealogy

The Leges Wihtredi, promulgated around 695 AD in the Kingdom of Kent, represents the first written articulation of what may be called a proto-whistleblowing norm. Issued after the Council of Canterbury, the code unified secular and ecclesiastical discipline under royal authority. Among its provisions were explicit injunctions that wrongdoing be revealed, not hidden; concealment of sacrilege or theft was itself an offence punishable both in this world and the next (Attenborough, 1922).

In this early moral-legal order, reporting a violation was a duty of peacekeeping. The "king's peace" (pax regis) was not simply public order but a theological construct: to break the peace was to offend divine justice, and to remain silent about such offences was complicity in sin. This dual moral and legal accountability created the foundation for a compliance logic long before bureaucratic states emerged.

Wihtred's laws thus mark the earliest identifiable codification of moral compliance: individual conscience transformed into collective responsibility. Truth-telling became a civic act of faith and loyalty, anticipating later doctrines in which disclosure protected not merely the monarch but the moral coherence of the realm.

By the thirteenth and fourteenth centuries, this moral imperative had matured into the common-law doctrine of Misprision of Felony – the offence of failing to disclose known serious crimes. Its formulation in early plea rolls and in the writings of Bracton, Fortescue, and later common-law commentators reveals a gradual shift from theological to juridical reasoning: silence in the face of crime was construed as obstruction of royal justice (Baker, 2002).

The misprision doctrine retained the same normative logic as Wihtred's code, namely the unity of truth, justice, and royal peace (Baker, 2002). Its enforcement made every subject a potential guardian of legality by imposing a general duty to disclose serious crimes to royal authorities (Holdsworth, 1924). The doctrine survived well into the eighteenth century and exerted a measurable influence on colonial jurisprudence and early American legal thought, before gradually yielding to statutory disclosure duties associated with public office and administrative accountability (Langbein, 2003; Hall, Ely, Grossman, & Wiecek, 2014).

What distinguished misprision from mere informant behaviour was its ethical reciprocity: it imposed a duty, not a right, to speak. Modern whistleblowing inherits this paradoxical heritage – balancing civic obligation with personal conscience, legal duty with moral risk.

The False Claims Act (1863), enacted during the U.S. Civil War, institutionalised the medieval logic of qui tam actions ("he who sues in this matter for the king as well as for himself"). Private citizens could litigate on behalf of the government against fraudulent contractors and receive a share of any recovered funds. This mechanism reframed moral duty as incentivised legal participation – transforming ethical disclosure into structured governance.

Later statutes, such as the Civil Service Reform Act (1978), the Whistleblower Protection Act (1989), and the Dodd–Frank Act (2010), extended this protection to public servants and corporate employees. Each represents a stage in the secularisation of the moral duty to truth. The once-religious obligation became an administrative right: the state's interest in truth merged with the citizen's right to integrity.

Finally, the ISO 37002:2021 Whistleblowing Management Systems standard globalised this principle as a soft-law and quasi-normative governance instrument. It codified procedural fairness, confidentiality, and non-retaliation – universalising what began as Wihtred's local moral edict. The genealogy of Anglo-Saxon whistleblowing thus charts a 1,300-year evolution from theological peacekeeping to transnational compliance infrastructure.

Hungarian Legal Genealogy

In the early eleventh century, King Saint Stephen established the Hungarian Kingdom's legal order through two books of laws (Decreta I and II). As Hantos (1930) emphasized, the early Hungarian concept of rex iustus integrated Christian moral order with state legitimacy – a continuity later evident in Saint Stephen's Decreta.

Like Wihtred's code, they fused moral theology with governance. Decr. I. 12 is commonly interpreted in Hungarian legal historiography as imposing a duty to report witnessed wrongdoing to the judge or ispán, rather than permitting its concealment. Decr. II. 16 treats concealment and false testimony as punishable offences (Mezey, 2011).

Here, the duty of disclosure appears as both a religious obligation and a form of civic loyalty. Reporting evil was participation in divine justice; failure to report signified a rupture of communal integrity. The Hungarian rex iustus ideal mirrored the Anglo-Saxon king's peace: authority derived legitimacy from moral order, not coercion. Thus, the bejelentési kötelesség – the duty to disclose – became a founding norm of Hungarian statehood.

The medieval continuity of this norm is preserved in István Werbőczy's Tripartitum Opus Iuris Consuetudinarii Regni Hungariae (1514). Book II, Title 39 defines the *panasztevő* (complainant) as a lawful petitioner entitled to denounce violations before the palatine or the king (Bónis, 1972). Although embedded in a feudal hierarchy, the provision institutionalised citizens' moral agency within legal procedure.

The Tripartitum thereby institutionalised an early petition-based disclosure logic through which grievances and violations could be lawfully brought before royal authority. Its panaszjog translated ethical discontent into lawful speech, reflecting a shared European evolution in which justice required the participation of the governed. In contrast to Anglo-Saxon jury-based disclosure, the Hungarian model framed reporting as a petition – a respectful appeal to restore royal justice rather than an adversarial accusation. Both models, however, rested on the same theological anthropology: silence in the face of injustice corrupts the body politic.

The nineteenth century transformed moral duties into codified legal obligations. The Csemegi Criminal Code (Act V of 1878), Hungary's first modern penal code, explicitly penalised bűnpártolás (aiding and concealing crime) under § 278 and hamis tanúzás (false testimony) under §§ 221–223. While framed as criminal offences, these provisions preserved the ancient normative logic according to which truth-telling constitutes a foundational condition of legal order (Mezey, 2011).

At the same time, the Commercial Code (1875 XXVII) introduced transparency obligations in corporate governance, anticipating later compliance rules. Both statutes reflect a broader nineteenth-century transition from personal loyalty to institutional responsibility. The state no longer relied solely on its subjects' moral conscience. Still, it sought to codify conscience into procedural law – a juridification of ethics consistent with the global rise of bureaucratic rationality (Weber, 1922/1978).

After 1949, the socialist legal system reframed the notion of public interest within a collectivist ideology. Nevertheless, the Act I of 1977 on Public-Interest Reports, Proposals and Complaints preserved the core idea of citizen participation in the administration of justice. It authorised any individual to report misconduct to state organs and obliged authorities to investigate. Although operating within a constrained political context, the act represented the first explicit codification of citizens' rights and duties to submit public-interest reports within an administrative framework– a structural echo of both Saint Stephen's moral imperative and the False Claims Act's citizen suits (Ambrus & Farkas, 2019).

While politically instrumentalised, the 1977 law introduced procedural safeguards (written acknowledgement, reply obligation) that later informed democratic complaint legislation. It demonstrated the resilience of Hungary's disclosure ethos: even under authoritarianism, the legal system retained fragments of the ancient belief that truth serves the common good.

Over nearly a millennium, Hungarian law preserved the essential triad of truth, justice, and community.

- In Decreta I–II, silence is sin.
- In the Tripartitum, lawful petition is a moral duty.
- In the Csemegi Code, concealment becomes a criminal act.
- In the 1977 Act, disclosure becomes a civic right.

This continuity parallels the Anglo-Saxon trajectory while maintaining distinctive characteristics: moral authority grounded in Christianity, legal articulation through royal and later administrative hierarchy, and a persistent emphasis on collective rather than individual interest. Where Anglo-Saxon law valorised adversarial truth, Hungarian law sacralised cooperative integrity. Both traditions, however, converge on one fundamental principle of modern compliance: truthfulness as the precondition of legitimate governance.

Post-1989 Democratic Reconfiguration

Following the democratic transition of 1989–1990, the Hungarian legal system underwent a profound constitutional transformation with the adoption of the Constitution of the Republic of Hungary (Act XX of 1949, as comprehensively amended in 1989) (Alkotmány), and later the Fundamental Law of Hungary (Alaptörvény, 2011). These constitutional instruments redefined the relationship between citizen and state through the principles of legality, transparency, and the protection of human dignity (Alaptörvény, Articles B, II, and R). Within this constitutional framework, integrity emerged as an unifying concept linking legality, ethics, and professional accountability. During the 1990s and early 2000s, administrative reforms introduced internal control mechanisms, audit units, and codes of ethics to restore public trust. Government Decree 370/2011 (XII.31.) on internal control systems in public sector organisations formalised integrity management by requiring the establishment of ethical norms, systematic risk assessment, and the designation of officials responsible for integrity and corruption prevention (§§ 3–6, 10). These regulatory developments marked the institutional birth of Hungary's Integrity System (Integritás-rendszer), which may be interpreted as the administrative descendant of the historically rooted *bejelentési kötelesség*.

In this new environment, the act of disclosure ceased to be merely moral or procedural; it became a professional duty embedded in organisational culture. This approach aligned Hungarian governance with global compliance trends, integrating historically embedded moral principles into modern administrative rationality. The European Union's Directive (EU) 2019/1937 on the protection of persons who report breaches of Union law – commonly known as the Whistleblowing Directive – represented a paradigm shift in the continental approach to whistleblower protection by requiring Member States to establish secure internal and external reporting channels (Articles 8–12), ensure the confidentiality of the reporting person's identity (Article 16), and prohibit all forms of retaliation against reporters acting in good faith (Articles 19–21). Hungary transposed the directive through Act XXV of 2023 on the Protection of Whistleblowers, which entered into force in 2024. The Act institutionalised internal reporting mechanisms within organisations (§§ 18–22) and external reporting channels (§§ 23–26), and designated the Commissioner for Fundamental Rights (Alapvető Jogok Biztosa) as the central authority responsible for operating and supervising the external reporting system (§§ 27–28). It further integrated reporting obligations applicable to both public-sector bodies and private undertakings (§§ 1–2, 16–17), thereby extending whistleblower protection beyond governmental boundaries.

This codification process should also be read in light of the decisive impact of EU law since Act XXV of 2023 primarily implements the mandatory framework of Directive (EU) 2019/1937 (Articles 8–12 16 19–21). At the same time it may be argued that the Act resonates with a longer Hungarian normative tradition ranging from early medieval duties of disclosure to petitionary forms of grievance yet this continuity should be treated as an interpretive genealogy rather than as proof of legislative intent (Act XXV of 2023 §§ 18–28). Accordingly the 2023 Act can be understood as a hybrid EU-driven procedural architecture combined with domestically familiar moral vocabulary about truth, responsibility and the protection of the common good.

A crucial interpretive benchmark for European whistleblowing law is the European Court of Human Rights' judgment in *Guja v. Moldova* (Application no. 14277/04 judgment of 12 February 2008). The Court held that disclosure of information in the public interest may fall under the protection of Article 10 of the European Convention on Human Rights where a proportionality assessment is satisfied (§§ 72–78). In particular the Court examined whether the information disclosed concerned a matter of public interest (§ 72) whether it was authentic (§ 73) whether the damage caused by the disclosure outweighed the public interest in disclosure (§ 76) whether the whistleblower acted in good faith (§ 77) and whether the sanction imposed was proportionate to the legitimate aim pursued (§ 78).

These criteria represent the moral-legal synthesis of European compliance: good faith replaces obedience, proportionality replaces fear. In Hungary, the Guja test as articulated by the European Court of Human Rights in *Guja v. Moldova* (Application no. 14277/04 judgment of 12 February 2008 §§ 72–78) has been incorporated into administrative training materials and domestic case law, reflecting a shift from collective loyalty towards ethically grounded individual responsibility within public service.

From a genealogical standpoint, the test echoes Saint Stephen's command that silence in the face of evil is culpable. Both prescribe a balance between duty and conscience, ensuring that truth is served without undermining institutional order. Thus, the Guja doctrine is not a foreign imposition but a modern articulation of an ancient Hungarian moral logic.

Comparative Synthesis

When the Anglo-Saxon and Hungarian lines are placed side by side, three normative constants emerge across thirteen centuries:

Truth as a legal foundation. Both Wihtred's and Stephen's systems equated truth with justice; deception or silence destabilized divine and civic order alike.

Loyalty as civic virtue. The duty to disclose wrongdoing initially expressed loyalty – to the king, to the community, or to God – rather than suspicion or betrayal.

The common good is the ultimate end. Whether under the king's peace or the Christian bonum commune, disclosure served to maintain social harmony and prevent corruption.

These constants suggest that whistleblowing, far from a technocratic compliance device, is a civilizational mechanism of moral maintenance. It functions as a continuous ethical dialogue between authority and conscience.

Both traditions also reveal the historical tension that persists today: disclosure must balance the duty of loyalty with the right to dissent. Anglo-Saxon jurisprudence resolved this tension through adversarial legality and the protection of individual rights; Hungarian tradition resolved it through petitionary legitimacy and the ethos of cooperation. Together they provide a dual model for European integrity management: adversarial truth-telling and cooperative moral repair.

Despite their common moral core, the institutional evolution of whistleblowing differed profoundly in the two traditions.

Anglo-Saxon path: bottom-up evolution from moral theology to common law to individual rights. Disclosure became a citizen's weapon against corruption.

Hungarian path: top-down evolution from royal decree to administrative duty to civic right. Disclosure remained embedded in hierarchical legitimacy insofar as Hungarian legal tradition consistently channelled reporting duties through vertically structured authority relations, from royal and palatinal jurisdiction in the medieval period to administrative supervision in the modern state, thereby framing disclosure as loyalty to lawful authority rather than as adversarial dissent (Bónis, 1972; Mezey; Jakab, 2008).

The outcome, however, is convergent. In both systems, the individual's act of disclosure legitimises authority rather than undermines it. The whistleblower restores integrity by realigning governance with moral order.

This convergence underpins contemporary European compliance frameworks, including ISO 37002 and the EU Directive. The modern whistleblower thus continues an ancient vocation: to speak truth for the peace of the realm.

Scientific Contribution and Theoretical Implications

The present research contributes to compliance scholarship by demonstrating that whistleblowing is not a twentieth-century innovation but a continuous

moral-legal phenomenon whose normative content persisted through successive state formations. The genealogical method reveals that both Anglo-Saxon and Hungarian legal cultures regarded disclosure not primarily as an evidentiary procedure but as a form of civic virtue.

This continuity undermines the prevailing assumption that whistleblowing emerged only in modern bureaucracies under the influence of Anglo-American administrative law. Instead, the historical record discloses an enduring principle: the state's legitimacy depends on its citizens' willingness to reveal injustice in good faith. Compliance, in this light, is not a managerial discipline but an ethical framework of truth-maintenance embedded in public law (Makkos, 2025).

The findings expand the theoretical foundations of compliance science in two directions. First, they integrate moral anthropology into legal-institutional analysis, acknowledging conscience as a regulatory force. Second, they establish a diachronic model of integrity, in which every stage – royal, feudal, bureaucratic, or democratic – translates moral truth into procedural form.

From a legal-historical standpoint, this study bridges three fields often examined separately:

1) Early medieval ecclesiastical and royal legislation;
2) Modern codification and administrative ethics; and
3) Contemporary compliance governance.

By unifying them, it constructs a comprehensive genealogy of the "duty of disclosure" as a trans-epochal legal archetype.

The approach aligns with the methodological legacy of Hungarian legal historians such as Bónis (1972) and Mezey (2011), who emphasised moral order as the basis of law. At the same time, it dialogues with global compliance theorists – Deming, Juran, Crosby, and contemporary ISO developers – by situating their rational systems within a millennial moral continuum. The theoretical implication is that integrity systems are historically contingent expressions of an ancient ethical grammar.

Practical Implications and Policy Reflections

In practical terms, recognising the historical genealogy of whistleblowing enhances the cultural depth of integrity management. Training programmes for Hungarian public officials typically emphasise procedural correctness; yet without historical consciousness, compliance risks become purely formalistic. Integrating Saint Stephen's decrees and the Tripartitum into educational

curricula would strengthen the perception that honesty and disclosure are national traditions rather than imported obligations.

Such contextualisation may also reinforce moral motivation, as officials who perceive whistleblowing as part of Hungary's state-building heritage are more likely to internalise ethical standards. In this respect, the Integritás Képzési Program operated by the State Audit Office of Hungary (Állami Számvevőszék) within the national integrity management framework for public sector officials (State Audit Office of Hungary, 2013; Government Decree 370/2011 (XII.31.) §§ 3–6) could incorporate short historical modules tracing these continuities and linking historically rooted moral duties of disclosure with contemporary principles of good faith fairness and confidentiality as reflected in ISO 37002 as a non-binding soft law standard.

Institutionally, each integrity or compliance unit within ministries and municipalities could adopt a "moral-historical code" summarising national precedents for ethical reporting. This would contextualise modern reporting channels as extensions of traditional panaszjog rather than foreign impositions.

Furthermore, internal policies could explicitly reference the ethical maxim shared by Wihtred and Saint Stephen – that concealing evil is to partake in it – as a symbolic anchor, reinforcing legal texts with moral legitimacy.

By bridging normative history and operational practice, Hungarian integrity management can project itself as both European and authentically national, thereby increasing cultural acceptance of whistleblower protections. The study supports several concrete recommendations:

1) Cultural embedding. Frame whistleblowing within Hungary's constitutional identity as part of a millennium-long tradition of lawful truth.
2) Education and leadership. Incorporate historical ethics into leadership training, highlighting loyalty as responsibility, not silence.
3) Institutional design. Strengthen external oversight – particularly the Commissioner for Fundamental Rights – by integrating historical legitimacy arguments into public communication, fostering trust rather than fear.
4) International alignment. Use Hungary's historical narrative as a unique contribution to European compliance discourse, demonstrating that moral and legal integrity are convergent civilisational goals.

Through these measures, the whistleblower ceases to be perceived as an informer and becomes what both Wihtred and Saint Stephen envisaged: the guardian of public peace and divine justice.

Conclusions

The genealogy reconstructed here demonstrates that whistleblowing is the oldest modern virtue. From Wihtred's Kentish code through Saint Stephen's Decreta and Werbőczy's Tripartitum to Hungary's 2023 Whistleblower Protection Act, the duty of disclosure has served as the moral backbone of lawful governance.

Both the Anglo-Saxon and Hungarian traditions show that truthfulness legitimises power. When individuals disclose wrongdoing for the sake of the common good, they reaffirm the ethical contract.

Modern compliance and integrity systems thus inherit a thousand-year lineage of moral responsibility.

Understanding this heritage transforms contemporary policy: compliance officers become moral custodians, and whistleblowers become agents of justice rather than adversaries of authority. In this sense, the Hungarian integrity system does not imitate Western models – it re-awakens its own historical conscience.

The paper's findings invite further interdisciplinary research on the interaction between moral genealogy and administrative design, particularly within Central European legal cultures. Future comparative studies could explore how similar continuities operate in Polish, Czech, or Austrian law, completing the regional map of Europe's ethical-legal heritage.

References

Ambrus, I., & Farkas, Á. (2019). *A compliance alapkérdései: Az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata*. Wolters Kluwer. https://doi.org/10.55413/9789632959344

Attenborough, F. L. (1922). *The Laws of the Earliest English Kings*. Cambridge University Press.

Baker, J. H. (2002). *An Introduction to English Legal History* (4th ed.). Butterworths.

Bónis, G. (1972). *Werbőczy István és a Tripartitum.* Akadémiai Kiadó.

ECtHR (2008). Guja v. Moldova, Application no. 14277/04, ECHR Reports.

Hantos, E. (1930). *A magyar állameszme története*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Lewis, D. (2011). Whistleblowing in the UK: A New Perspective. *Journal of Business Ethics, 103*(3), 375–390.

Makkos, N. (2025). A compliance elvek előzményei a magyar közjogban. *Jegyző és Közigazgatás, 17*(3), 30–32.

Mezey, B. (2011). *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó.

Pokol, B. (2020). *A jogrendszer duplázódása*. In Tóth, J. Z. (Ed.), *A jog többrétegűsége* (pp. 9–32). Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó.

Vandekerckhove, W. (2006). *Whistleblowing and Organizational Social Responsibility: A Global Assessment.* Ashgate.
Weber, M. (1978). Economy and Society. In Roth, G., & Wittich, C. (Eds), Orig. work published 1922. University of California Press.

Reference of the article according to APA rules

Makkos, N. (2026). The Legal Genealogy of Whistleblowing in Hungarian and Anglo-Saxon Traditions. *Belügyi Szemle*, *74*(7), 2031–2042. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i7.pp2031-2042

Declarations

Conflict of interest
The author declared no conflicts of interest.
Funding
The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.
Ethics statement
There is no dataset associated with this article.
Open access information
This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.
Corresponding author
The corresponding author of this article is Nándor Makkos, who can be reached at the nandor.makkos@tef.gov.hu e-mail address.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) havonta megjelenő, lektorált tudományos folyóirat (nyomtatott ISSN: 2062-9494; online ISSN: 2677-1632), amely a magyar és nemzetközi jogtudomány, közigazgatás, államtudományok, kriminológia, valamint a biztonsági és rendészeti tudományos kutatások területéhez kapcsolódó tanulmányokat közöl.

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) a kéziratokat a folyóirat Open Journal Systems (OJS) szerkesztőségi rendszerén keresztül fogadja:

https://belugyiszemlejournal.org

A kézirat beérkezését a Szerkesztőség visszaigazolja. A közlésre benyújtott kéziratokat a Szerkesztőség szakmai és tudományos szempontok alapján lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stiláris, nyelvi, szerkezeti és tipográfiai szerkesztésére, valamint a szükséges korrekciók elvégzésére.

A kézirat befogadásáról és várható megjelenéséről a Szerkesztőség a szakmai bírálati és szerkesztőségi eljárás eredményének ismeretében tájékoztatja a szerzőket.

A részletes szerzői útmutató az alábbi URL-címen érhető el:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/authorsguide

A Szerkesztőség korábban megjelent közlemények másodközlését nem vállalja.

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) folyóiratban megjelent közleményekben kifejtett álláspontok nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját. A közlemények tartalmáért minden esetben a szerzők felelősek.

Az etikai nyilatkozat, valamint a közzétételi visszaélésekre vonatkozó nyilatkozat az alábbi URL-címen érhető el:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/statementonethics

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) folyóiratban megjelent közlemények nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelennek meg.

A közlemények változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változatok terjesztése, valamint a közlemények kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

A nyílt hozzáférésről szóló tájékoztató az alábbi URL-címen érhető el:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/informationonopenaccess

Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org
Web: https://belugyiszemlejournal.org/

A borítókép vektoros tervezési sablonja a Shutterstock.com licence alapján került felhasználásra.

A FOLYÓIRAT INDEXELÉSE

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (nyomtatott ISSN 2062-9494 és online ISSN 2677-1632) havonta megjelenő, lektorált, magyarországi és nemzetközi jogtudománnyal, közigazgatással, államtudományokkal, kriminológiával, valamint biztonsági és rendészeti tudományos kutatásokkal foglalkozó tudományos folyóirat, amelynek székhelye Budapest (Magyarország).

Az AJIA egy nyílt hozzáférésű folyóirat, amelyet jelentős tudományos adatbázisokban indexelnek a cikkek felfedezhetőségének és hivatkozásának maximalizálása érdekében. Az AJIA követi a COPE magatartási kódexében felvázolt publikációs etikával kapcsolatos legjobb gyakorlatokat. A szerkesztők azon dolgoznak, hogy az első benyújtást követően időben meghozzák a döntéseket, valamint az azonnali online közzétételt, ha egy kéziratot megjelentetésre elfogadnak.

A cikkek a megjelenést követően azonnal és ingyenesen hozzáférhetők a nyilvánosság számára. A cikkek végleges változata feltehető egy intézményi adattárba, amennyiben a cikk tartalmaz egy hivatkozást a https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle oldalon közzétett eredeti cikkre. Minden publikált cikk a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported License alá tartozik.

A folyóiratot indexeli

CONDITIONS OF PUBLICATION

Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) is a monthly, peer-reviewed scholarly journal (print ISSN: 2062-9494; online ISSN: 2677-1632). The journal publishes studies related to Hungarian and international legal studies, public administration, state sciences, criminology, as well as security and law enforcement research.

Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) accepts manuscripts through the journal's Open Journal Systems (OJS) editorial management platform:

https://belugyiszemlejournal.org

The Editorial Office acknowledges receipt of submitted manuscripts. Manuscripts submitted for publication are subject to professional and scholarly peer review. The Editorial Office reserves the right to make stylistic, linguistic, structural, typographical and other necessary editorial corrections to the manuscripts.

Authors are informed by the Editorial Office about the acceptance and expected publication of their manuscripts following the completion of the peer review and editorial process.

Detailed author guidelines are available at:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/authorsguide

The Editorial Office does not accept previously published works for secondary publication.

The views and opinions expressed in articles published in Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) do not necessarily reflect the position of the Editorial Office. Responsibility for the content of the articles rests solely with the authors.

The statement on publication ethics and publication malpractice is available at:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/statementonethics

Articles published in Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) are made available as open access publications under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0).

Articles may be shared and republished in any medium or format, in their original and unmodified form, for non-commercial purposes only, provided that appropriate credit is given to the original author(s), the place of publication is acknowledged, and a reference or link to the applicable Creative Commons licence is provided. The distribution of modified or adapted versions of the articles, as well as any commercial use, is not permitted.

Information on open access is available at:

https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/informationonopenaccess

Phone number: +36 (26) 795-922 / 24-626
Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org
Web: https://belugyiszemlejournal.org/

The vector design template for the cover image is licensed from Shutterstock.com.

INDEXING THE JOURNAL

Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (Print ISSN 2062-9494 and online ISSN 2677-1632) is a monthly peer-reviewed academic journal on Hungarian and international law, public administration, government, criminology, security and law enforcement research, based in Budapest (Hungary).

AJIA is an open-access journal indexed in major academic databases to maximize article discoverability and citation. AJIA follows best practices on publication ethics outlined in the COPE Code of Conduct. Editors work to ensure timely decisions after initial submission, as well as prompt publication online if a manuscript is accepted for publication.

Upon publication, articles are immediately and freely available to the public. The final version of articles can immediately be posted to an institutional repository as long as the article includes a link back to the original article posted on https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle. All published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported License.

Indexes the Academic Journal of Internal Affairs

Ára: 530 Ft